

วารสาร

มนุษย์กับสังคม

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Journal of Man and Society

Faculty of Humanities and Social Sciences

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Faculty of Humanities and Social Sciences

Maharakham University

ISBN 2286 6779

วารสารมนุษยศาสตร์ สังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Journal of Man and Society

Faculty of Humanities and Social Sciences

ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (ม.ค. 60 - มิ.ย. 60)

เจ้าของ: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
วัตถุประสงค์: เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ใหม่ และส่งเสริมให้คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นิสิต รวมทั้งผู้สนใจได้เผยแพร่ผลงานวิชาการ ผลงานวิจัยทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ที่ปรึกษา: อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ศาสตราจารย์ (เกียรติคุณ) ศรีศักร วัลลิโภดม

ขอบเขตเนื้อหา

บทความวิจัยและบทความวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้แก่ ภาษาและภาษาศาสตร์ วรรณคดี วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ศาสนาและปรัชญา ศิลปกรรม สารสนเทศและการสื่อสาร และสาขาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

กำหนดการออกเผยแพร่

วารสารมนุษยศาสตร์กับสังคม ตีพิมพ์เผยแพร่ราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ)

มกราคม-มิถุนายน

กรกฎาคม-ธันวาคม

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ วารสารมนุษยศาสตร์กับสังคม

ศาสตราจารย์ (เกียรติคุณ) ดร. อานันท์ กาญจนพันธุ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศาสตราจารย์ ดร. ประยงค์ แสนบุราณ	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ศาสตราจารย์ ดร. สุวิทย์ วีระศาวดี	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ศาสตราจารย์ ดร. บุษบา กนกศิลป์ธรรม	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รองศาสตราจารย์ ดร. กฤษณ์ ทองเลิศ	มหาวิทยาลัยรังสิต
รองศาสตราจารย์ ดร. กนกวรรณ มะโนรัมย์	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
รองศาสตราจารย์ ดร. สุขชาติ แสงทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
รองศาสตราจารย์ ดร. จารุวรรณ ธรรมวัต	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร. ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร. ปฐม หงษ์สุวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร. ธัญญา สังขพันธ์านนท์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ วัฒนา วิสเพ็ญ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อธิญา ศิริผล	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กตัญญู แก้วหานาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กัลยา กุลสุวรรณ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รัตนะ ปัญญาภา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุนทร วรหาร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกิดถวา บุญปรากการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พยุงพร นนทวิศรุต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มารศรี สอทิพย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บัญชา เกียรติจรุงพันธ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชูพัทธ์ สุธิสา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อีระพงษ์ มีไธสง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กนกพร รัตนสุธีระกุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมชาติ มณีโชติ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธนานันท์ ตรงดี
ดร. แก้วดา จันทร์านุสรณ์
ดร. อภิราตี จันทร์แสง

มหาวิทยาลัยรามคำแหง
มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

บรรณาธิการ

ดร. โสภี อุ้นทะยา

กองบรรณาธิการ

ผศ.ดร. ภาคภูมิ ھرรรณา

ผศ.ดร. นิตยา วรรณกิติ์

ผศ.ดร. จิระเดช มาจันแดง

ดร. กิตติพงษ์ ประพันธ์

ดร. กิรติ ธนะไชย

ดร. ณัฐกฤตา นามมนตรี

ดร. สมัย วรรณอุตร

อาจารย์วชิราภรณ์ วรรณโชติ

ประชาสัมพันธ์

อาจารย์วิรยา ตาสว่าง

นายพงษ์ศักดิ์ สังคมณี

ศิลปกรรม

อาจารย์อิสเรศ สุขเสณี

พิสูจน์อักษร

อาจารย์พิมพ์ประไพ สุภาวี

เลขานุกรการ

นายปฏิพัทธ์ สนิทบูลย์

พิมพ์ทั้งหมด 1,000 เล่ม

พิมพ์ที่: บริษัท มาตา การพิมพ์ จำกัด

สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย

77/261 หมู่ 4 ตำบลบางคูวัด

isbn 2286 6779

อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี 11110

บทบรรณาธิการ

วารสารมนุษย์กับสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (มกราคม-กรกฎาคม 2560) นำเสนอบทความที่เกี่ยวกับการศึกษาปรัชญาและปรากฏการณ์ทางด้านศาสนาจากวรรณกรรมและสังคมไทย การศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์ ชาวจากสื่อมวลชน การพัฒนาการเรียนการสอน และบทวิจารณ์หนังสือ

บทความที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปรัชญาหลักธรรมทางพุทธศาสนาผ่านวรรณกรรมในฉบับนี้มี 3 เรื่อง เริ่มจากการศึกษาผลงานของศิลปินมรดกอีสานสาขาวรรณศิลป์ “หลักธรรมเพื่อการหลุดพ้นในวรรณรูปของ ทยาอุ” ซึ่งมีจุดเริ่มจากวรรณรูปอย่างเห็นแก่ตัวสู่การทำความเข้าใจชีวิต โลก และจักรวาลที่อยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ อิทัปปัจจยตา และอตัมมยตา นำไปสู่การเจริญสติเพื่อเห็นตามความเป็นจริง และฝึกฝนจนเท่าทันการเกิดทุกข์-ดับเหตุแห่งทุกข์ตามหลักอริยสัจสี่ ส่วนบทความเรื่อง “ตึกตารอยทราย: การผสานกวีนิพนธ์ปรัชญาศาสนาและกวีนิพนธ์เพื่อชีวิต” พบว่ากวีมุ่งเสนอแนวคิดหรือปรัชญาที่ชวนให้ดำรงชีวิตอย่างงาม แอบอิงกับธรรมชาติ ลดละกิเลส ไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะเป็นหนทางสงบสันติในโลกอันสับสนวุ่นวาย สำหรับบทความเรื่องที่ 3 “ชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์ในชาดกพื้นบ้านอีสาน” ทำให้เข้าใจคำเรียกชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์ที่มีความหลากหลาย สะท้อนวิถีคิด ความรู้ภาษาต่างประเทศของคนอีสาน แสดงให้เห็นแนวคิดในการตั้งชื่อตัวละคร ซึ่งบางชื่อมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างความเชื่อแบบฝังดั้งเดิมกับพุทธศาสนา หรือศาสนาพราหมณ์และพุทธมหายานอีกด้วย

การศึกษาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับศาสนาผ่านวรรณกรรม ยังมีบทความที่ศึกษาภาคสนามในชุมชนชาวคริสต์ “การสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวคริสต์ บ้านสองคอน อำเภอหว้านใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร” พบว่า ชาวคริสต์มีรูปแบบการสร้างพื้นที่ทางสังคมผ่านเรื่องเล่า การสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่แห่งความทรงจำให้เป็นพื้นที่สาธารณะ การปรับเปลี่ยนความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาให้มีลักษณะเป็นวัฒนธรรมพื้นทาง โดยใช้วิธีการผสมผสานทางวัฒนธรรมให้คนทุกศาสนาเข้าร่วมได้ เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี คล้ายกันกับบทความวิเคราะห์วรรณกรรมกวีนิพนธ์ร่วมสมัย “คนพลัดถิ่นใน

กวีนิพนธ์อีสาน” วิเคราะห์รวมบทกวี หัวใจห้องที่ห้า ของ อังคาร จันทาทิพย์ กับ คະนึ่ง ถึงบ้านขณะฝนในเมือง ของ โขงรัก คำไพโรจน์ ซึ่งกล่าวถึงคนอีสานพลัดถิ่นที่ดำรงตนอยู่ในสังคมอีกสังคมหนึ่ง จากบทกวีนิพนธ์พบว่าคนพลัดถิ่นอีสานมีความทรงจำถึงบ้านเกิด การหวนหาบ้านเกิด ความเป็นมาของชาติพันธุ์ ความมีอารยธรรมและมีเรื่องเล่าถึงตำนานบ้านเกิด แสดงอัตลักษณ์ของคนอีสานพลัดถิ่นที่ดำรงตนอยู่ในสังคมอื่น

บทความ “เปรียบเทียบการนำเสนอเนื้อหาข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ออฟไลน์กับหนังสือพิมพ์ออนไลน์” มุ่งศึกษารูปแบบและโครงสร้างการเขียนข่าวอาชญากรรมจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ พบว่า โครงสร้างข่าวจะเขียนเหมือนกัน โดยนิยมการพาดหัวข่าวแบบเลือกสรรคำ พาดหัวข่าวด้วยประเด็นสำคัญและสร้างความเข้าใจได้อย่างกระชับ การเขียนความนำนิยมเขียนแบบ Who Lead ลักษณะการเขียนเนื้อข่าวนิยมเขียนแบบเคลื่อนไหว ส่วนรูปแบบการเขียนข่าวอาชญากรรม นิยมใช้รูปแบบพีระมิดหัวกลับเหมือนกัน

การศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์จากบทความ “สงครามคราวเสียกรุง พ.ศ. 2112 ในเอกสารประวัติศาสตร์ไทย ลาว และพม่า” พบว่าด้วยเงื่อนไขปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้แต่งเอกสารแตกต่างกัน จึงส่งผลอย่างมีนัยยะสำคัญต่อการอธิบายที่ใช้เหตุการณ์สงคราม พ.ศ. 2310 ไปเป็นมาตรฐานมุมมองต่อสงคราม พ.ศ. 2112 ในฐานะสงครามเสียกรุงครั้งที่หนึ่ง และนิยามสงคราม พ.ศ. 2310 ในฐานะสงครามเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สอง

บทความเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาไทยเรื่อง “การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง พระอภัยมณี ตามรูปแบบ ACACA ที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3” พบว่ากิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องพระอภัยมณี รูปแบบ ACACA มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ ผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนมีความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์อยู่ในระดับดีมาก สำหรับบทวิจารณ์หนังสือในวารสารฉบับนี้ เป็นบทวิจารณ์หนังสือ Critical Theory Today: A User-Friendly Guide (Second Edition) ผู้แต่ง Lois Tyson ซึ่งผู้วิจารณ์เสนอมุมมองในการศึกษาไว้อย่างน่าสนใจ

กองบรรณาธิการมีความยินดีในการรับพิจารณาบทความ เปิดพื้นที่ให้นักวิชาการและนักวิจัยได้นำเสนอองค์ความรู้ที่ได้มาจากการศึกษาวิจัย เพื่อเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความในวารสารมนุษย์กับสังคม ที่ผ่านการคัดสรรโดยกองบรรณาธิการ และกลั่นกรองโดยผู้ทรงคุณวุฒิจะมีประโยชน์ต่อผู้อ่าน ตลอดจนผู้สนใจในวงวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์อย่างกว้างขวางต่อไป

โสภี อุ้นทะยา
บรรณาธิการ

สารบัญ

ทลัทธิธรรมเพื่อการหลุดพ้นในวรรณรูปของ ทयाล	9
แก้วตา จันทรานุสรณ์	
การสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวคริสต์ บ้านสองคอน อำเภอทวันไทย่ง	26
จังหวัดมุกดาหาร	
ชัยวิวัฒน์ วงศ์สวัสดิ์	
“ตุ๊กตารอยทราย” การผสานกวีนิพนธ์ปรัชญาศาสนาและกวีนิพนธ์	45
เพื่อชีวิต	
ธนวรรธ ชายกุล	
ชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์ในชาดกพื้นบ้านอีสาน	67
สุทธินันท์ ศรีอ่อน	
คนพลัดถิ่นในกวีนิพนธ์อีสาน	89
วิศรุต แก้วสมุทร	
เปรียบเทียบการนำเสนอเนื้อหาข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ออนไลน์	108
กับหนังสือพิมพ์ออนไลน์	
พัชรินทร์ ชัยสิงห์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาคภูมิ วรรณภา	
สงครามคราวเสียกรุง พ.ศ. 2112 ในเอกสารประวัติศาสตร์ไทย ลาว	122
และพม่า	
กำพล จำปาพันธ์	
การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง พระอภัยมณี ตามรูปแบบ ACACA	143
ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์	
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3	
ทรงฤทธิ์ แก้วพรม, ดนิตา ดวงวิไล	

สารบัญต่อ

บทวิจารณ์หนังสือ	160
กิตติพงษ์ ประพันธ์	
ข้อกำหนดการเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัย เพื่อตีพิมพ์ในวารสารมนุษยกับสังคม	165

หลักการเพื่อการหลุดพ้นในวรรณูปของ ทยาลู่

The principles for liberation in Tialu's Concrete Poetry

แก้วตา จันทรานุสนี* Kaewta Chantranusorn

บทคัดย่อ

ทยาลู่ คือ นามแฝงของ เจริญ กุลสุวรรณ ศิลปินมรดกอีสานสาขาวรรณศิลป์ (วรรณูป) ประจำปี 2551 โดยทยาลู่ได้แสดงความปรารถนาสูงสุดของการสร้างสรรค์งานศิลปะด้านพุทธศิลป์เพื่อ “สันชาติ” ดังนั้นทยาลู่จึงใช้วรรณูป เป็นสื่อนำเสนอธรรมปรัชญาชั้นสูงที่ท่านพุทธทาสเรียกสั้นๆ ว่า ธรรมะ 9 ตาอันเป็นหลักการของการถอดถอนอวิชชา ซึ่งเป็นเหตุปัจจัยของการเวียนว่ายในสังสารวัฏ ทั้งนี้ ทยาลู่ได้ย้าว่างานศิลปะสร้างสรรค์ของศิลปินส่วนใหญ่เน้นอาศัยจินตนาการ แต่ผลงานวรรณูปของตานั้นเกิดจาก “ภาวิตต์ตัญญาณ” คือ นำเสนอความเป็นจริงจากผลของการภาวนาแล้วพิจารณาอย่างแยกคางด้วยโยนิโสมนสิการ บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ความหมายทางธรรมที่นำเสนอผ่านรูป (ชั้นท์) จากผลงานชุดสำคัญ 2 ชุด คือ ชุด “ศิลปะการปลดปล่อยอุปาทาน” และ “วรรณูปไทยเชื่อมโยงสู่นิพพาน” ด้วยกรอบธรรมะ 9 ตา ผลการศึกษาพบว่า วรรณูปทั้ง 2 ชุด มีจุดเริ่มจากวรรณูป “อย่าเห็นแก่ตัว” สู่การทำความเข้าใจชีวิต โลก และจักรวาลที่อยู่ภายใต้กฎ “ไตรลักษณ์” “อิทัปปัจจยตา” และ “อตัมมยตา” ที่นำไปสู่การเจริญสติเพื่อเห็นตามความเป็นจริงและฝึกฝนจนเท่าทันการเกิดทุกข์-ดับเหตุแห่งทุกข์ตามหลักอริยสัจ 4

คำสำคัญ: วรรณูป, การหลุดพ้น, ทยาลู่

*อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย และหลักสูตรมหาบัณฑิตสูงมน้ำโขงศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

*Lecturer, Thai Language and Master of Arts Program in Mekong Studies, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University

Abstract

Tialu is the pseudonym of Mr. Chareon kulsuwan Artist Legacy East Branch Literature (Concrete Poetry) for the year 2551 by Tialu expressed the desire of the creative art of Buddhist art to “Nirvana” so Tialu therefore Wan picture as presented fairly. advanced Buddhist philosophy called the principle of Dharma 9 Eye removal of ignorance which causes the circular in the Sagsar. The Tialu reiterated that the art of creative artists, most of them living a fantasy. But their contribution Concrete Poetry comes from. “enlightenment” is the present reality of the effect of depriving prayer and serious consideration, too. Yonisomanasikara This article aims to analyze the meaning of the fair offered through the forms (Khan) on the set of two series that present about “art casts preconceived” and “ Concrete Poetry Thailand connect it to Nirvana” by the Righteous 9 Eye Study. Figure 2 is a series that Concrete Poetry points out of shape. “Do not be selfish,” to understand the living world and the universe is under the rule of “Trinity,” “I Tupper factors eye” and “Dhama’s eyes” that leads to mindfulness to see as it is. and trained to intentionally cause suffering - suffering under the cause of the fire four Noble Truths.

Keywords: *Concrete Poetry, nirvana, Tialu*

บทนำ

ภาพพระพุทธรูปปางสมาธิที่มีข้อความว่า “อย่าเห็นแก่ตัว” เป็นรูปและคำสำคัญที่อยู่ในการรับรู้ของคนไทยมากกว่าสี่สิบปี ซึ่งได้รับการสร้างสรรค์โดย ทยา ลู (นายเจริญ กุลสุวรรณ) ศิลปินมรดกอีสานสาขาวรรณศิลป์ (วรรณรูป) ประจำปี 2551 ทยา ลู (นายเจริญ กุลสุวรรณ) เกิดเมื่อ วันที่ 15 มีนาคม 2491 อำเภออาจสามารถ ที่จังหวัดร้อยเอ็ด สร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรมค่อนข้างหลากหลาย ทั้งกวีนิพนธ์ เรื่องสั้น นวนิยาย เพลง และวรรณรูป โดยเฉพาะผลงานวรรณรูปนั้นเป็นการผสมผสานความสามารถในการวาดภาพและวรรณศิลป์เข้าด้วยกัน หรือเป็นการสร้างสรรค์รูปด้วยอักษร หรือออกแบบอักษรเป็นรูปเพื่อเล่าเรื่องสื่อสารแนวคิดทั้งแนวสังคมการเมืองชุด “มองตน” ผ่านนามปากกา “เราส์ มหาษฏร์” และแนวพุทธปรัชญาผ่านนามปากกา “ทยา ลู” ซึ่งมีความหมายว่าความเอ็นดู รูปร่างและถ้อยคำที่นำเสนอความคิดของเจริญ กุลสุวรรณ นั้นได้กลั่นกรองผ่านประสบการณ์อันยาวนาน จนอาจกล่าวได้ว่าทั้งประสบการณ์ทางโลกและทางธรรม ภาพและคำที่นำเสนอแนวคิดหลักว่า “อย่าเห็นแก่ตัว” นั้น คนไทยเห็นมาแล้วไม่ต่ำกว่าสามทศวรรษ เพราะเขาคิดและสร้างขึ้นในปี 2518 ตอนบวชเป็นพระจุดธูปแสดงธรรมที่เกาะสมุย ในฐานะลูกศิษย์ของพุทธทาสภิกขุ

ก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ทยา ลูได้ใช้ชีวิตศิลปินสำราญในเมืองหลวงอยู่ระยะหนึ่ง ก็ออกแสวงหาความหมายด้วยการบวชยาวนานถึง 11 พรรษา ก่อนจะออกมาใช้ชีวิตครอบครัว มีภรรยา มีลูกสาวสองคน ใช้ชีวิตแบบคนธรรมดาสามัญ แต่ปฏิบัติธรรมในชีวิตจริงอย่างสม่ำเสมอ ณ มหาสารคาม โดยไม่ต้องการที่จะเป็นอะไร แต่ต้องการใช้วรรณรูปเป็นสื่อช่วยเหลือเพื่อนร่วมทุกข์ ซึ่งทยา ลูได้เคยกล่าวถึงคุณค่าของศิลปินว่า “คุณค่าของศิลปินหาใช่อยู่ที่การมีชื่อเสียงดังก้องโลก เพราะนั่นเป็นเพียงกระแสแห่งมายาภาพที่พร้อมจะผันผวน และรอผู้ฟัง การที่ศิลปินใช้ปัญญาซึ่งเกิดจากญาณทัศนะของตนเองนำพามวลมนุษย์ออกจากห้วงทุกข์ แห่งวิภวสังสารนั้นแหละคือ มหาอุปการะ ที่เรียกว่าคุณค่าอันแท้จริงและยิ่งใหญ่ของศิลปิน” (ทยา ลู. 2559 : 21) ทยา ลูจึงแสดงความปรารถนาสูงสุดที่จะฝ่ากระแสแห่งมายาภาพนั้นด้วยการใช้ปัญญาอันเกิดจากญาณทัศนะที่ได้ฝึกฝนจากการภาวนาเพื่อเป็น “ศิลปินสันชาติ” ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งวิเคราะห์หลักธรรมในวรรณรูปที่แสดงเป้าหมายสู่การหลุดพ้น ดังปรากฏตามชื่อรวมผลงาน ชุด วรรณรูปไทยเชื่อมโยงไปสู่นิพพานและศิลปะการปลดปล่อยอุปาทาน โดยมีคำถามสำคัญ คือ แนวคิดธรรม 9 ตาของท่านพุทธทาสภิกขุมีบทบาททางความคิดต่อการสร้างสรรค์วรรณรูปของทยา ลูอย่างไร รวมทั้งการฝึกตนตามแนวทาง กาวิตัตตญาณนำไปสู่การสร้างสรรค์วรรณรูปอย่างไร

วิธีดำเนินการศึกษาและกรอบการวิเคราะห์

ใช้วิธีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชีวประวัติกับการสร้างสรรค์ด้วยวรรณรูป ที่มุ่งสู่การหลุดพ้นตามแนวคิด ธรรม 9 ตาของท่านพุทธทาสภิกขุ และวิถีภาวิวัตต์ญาณ รวมทั้งโดยการสัมภาษณ์ทาลุและติดตามบทสัมภาษณ์จากสื่อต่างๆ ว่าด้วยการสร้างสรรค์ วรรณรูปชุด วรรณรูปไทยเชื่อมโยงไปสู่นิพพานและศิลปะการปลดปล่อยอุปทาน

ธรรมะ 9 ตาและวิถีภาวิวัตต์ญาณกับการสร้างสรรค์และการเข้าถึง ความหมายแห่งวรรณรูป

ท่านพุทธทาส ภิกขุได้สรุปว่าหลักธรรมทั้งหมดของพระพุทธเจ้าด้วยหลัก “ธรรมะ 9 ตา” ได้แก่ อนิจจตา คือความไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน (อชฌัตตา ธัมมา) ทุกขตา คือทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ ย่อมแปรเปลี่ยนไป อนัตตตา คือ ความไม่มีตัวตน ความมิใช่ตัวตน อิทัปปัจจยตา เป็นชื่อหนึ่งปฏิจจสมุปปาท หลักแห่งการเกิดขึ้นอาศัยกันของปัจจัยทั้งหลาย เมื่อเกิดสิ่งนั้น จึงมีสิ่งนี้ (Dependent Origination) สุญญตา คือ ความว่างเปล่า ความศูนย์ คือสูญจากความมีตัวตน ธัมมัญญิตตา และธัมมนิยามตา คือ การที่สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับสลายไปเป็นกฎธรรมชาติ ตถตา ความเป็นเช่นนั้นเอง ตถตา เป็นการอธิบายความที่ สิ่งทั้งหลายเป็นเหตุปัจจัยแห่งกันและกัน เมื่อมีเหตุปัจจัยมันก็เกิดขึ้นดำรงอยู่และเป็นไปตาม กฎธรรมชาติ เมื่อหมดเหตุปัจจัยมันก็ดับ สุตทำยคืออตัมมยตา เป็นสภาวะของระดับจิตสูงสุด กล่าวคือ เป็นระดับที่ไม่ยึดถือสิ่งทั้งปวงหรือไม่ปรุงแต่งให้ทุกข์แล้ว อาจกล่าวธรรมะ 9 ตา นี้เป็นความรู้แจ้งเกี่ยวกับความเป็นธรรมตาของชีวิต โลก และจักรวาล ซึ่งความรู้ตาม ความเป็นจริงนี้มีความหมายต่อการปลดปล่อยอวิชชาที่มาจากอตตตา สามารถจำแนกเป็น 3 หมวดหลัก คือ หมวดไตรลักษณ์ หมวดอิทัปปัจจยตา และหมวดอตัมมยตา หากจะขยาย ความหมายของหลักธรรมะ 9 ตา และความสัมพันธ์ของหลักธรรมทั้งสามหมวดดังกล่าว ข้างต้น ก็อาจกล่าวได้โดยสังเขปดังนี้

- รู้แจ้งและเห็นแจ้งว่าอะไรเป็นอะไร รู้ว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นสิ่งประกอบอยู่ด้วย ลักษณะ 3 ประการ (ไตรลักษณ์) จนรู้จริงและเห็นแจ้งว่า ทุกๆ อย่าง ทุกๆ สิ่งเป็น อนิจตา แปลว่า ไม่เที่ยง ล้วนมีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง มีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่มีความคงที่ตายตัว เป็น ทุกขตา แปลว่า สภาพที่ทนอยู่ได้ยากเพราะถูกบีบคั้นด้วยความเกิดขึ้นและดับสลายเนื่องจากต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัยปรุงแต่ง อันเป็นบ่อเกิดของอาการแห่งทุกข์ ทนได้ยากไม่สบายกายไม่สบายใจและเป็นอนัตตา ความไม่มีตัวไม่มีตน ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน ไร้ตัวตนที่แท้จริงหาเจ้าของมิได้ ไม่อยู่ในอำนาจ ไม่เป็นไปตามความปรารถนา ไม่ขึ้นต่อการบังคับบัญชาของผู้ใด เป็นไปตามเหตุปัจจัยอิงอาศัยกับสิ่งอื่นๆ

- รู้จริงและเห็นแจ้งว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงล้วนเป็นไปตามกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยของความเป็นเหตุเป็นปัจจัยอาศัยกันเกิดขึ้น คือ อิทัปปัจจยตา (หรือ ปฏิจจสมุปบาท หรือปัจจยการ) แล้วมีความตั้งอยู่เป็นธรรมดา (ธัมมัญญิตตา) ตามเหตุตามปัจจัยที่ปรุงแต่ง และตามกฎเกณฑ์ของธรรมดาที่ไม่เป็นไปอย่างอื่นนอกจากกฎเกณฑ์ของธรรมดา (ธัมมนิยามตา) อย่างนี้

- รู้จริงและเห็นแจ้งว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงล้วนเป็นไปตามเหตุและปัจจัยที่ปรุงแต่งเอื้ออิงอาศัยอยู่อย่างนั้น มีแต่ความเป็นสัญญาตา วางจากความเป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา วางจากกิเลส ราคะ โทสะ โมหะ ปราศจากตัวกู ของกู เป็นเช่นนั้นเอง (ตถาตา) เป็นของมันอย่างนั้นเองตามเหตุตามปัจจัย จนกระทั่งเป็น อตัมมยตา ภาวะที่ไม่เนื่องด้วยสิ่งนั้น ไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งนั้น รู้ชัด เห็นชัด ประจักษ์ชัดแล้วก็ละ สละ ปล่อยวาง ไม่อิงอาศัย สิ่งปรุงแต่งหรือการปรุงแต่งใดๆ ไปสู่สิ่งที่สูงกว่าจนสูงสุดถึงนิพพาน

(นวัตกรรมสร้างสุขประเด็น...พหุปัญญาสู่สังคมพหุวัฒนธรรม : 16)

ภาววิัตตญาณ คือ ญาณอันเกิดจากกระบวนการฝึกฝนตนเองตามแนวปฏิบัติที่เรียกว่า “ภาววิัตต” หมายถึง (1) ผู้มีตนอันได้พัฒนาแล้ว (2) ผู้ที่ได้พัฒนาตนเองครบทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ร่างกาย จิตใจ และปัญญา และ (3) ผู้ที่รู้ถึงศักยภาพของตนเองอย่างแท้จริง ว่ามีความสามารถเพียงพอในการปฏิบัติงานและดำเนินชีวิตที่มีคุณค่า ถึงพร้อมด้วยความสำเร็จอย่างมีคุณธรรม และได้พัฒนาตนเองก้าวสู่ “ความเป็นอารยชน” พร้อมทุกด้านแล้ว จากคำนิยามดังกล่าวข้างต้นนี้ แสดงบุคคลมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเองไปสู่อุดมคติแห่งอัตประโยชน์สูงสุดของชีวิตด้วย “สติปัญญา” (Intelligence) ไม่ใช่ด้วย “อารมณ์” (Emotions) เพียงอย่างเดียว ความเป็นมนุษย์นั้น ทำให้เราได้ประจักษ์ชัดเจนนว่า “มันจะอย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นคนที่อยู่ในชั้นสถานะทางสังคมชั้นใด “ความเป็นเลิศทางปัญญา” นั้น เป็นทางเลือกสุดท้ายแห่งความอยู่รอดในสังคมอย่างแท้จริง” ความแตกฉานทางปัญญาจะแสดงถึง (1) ความเป็นผู้รู้ (Scholar) (2) ความเป็นปราชญ์ (Philosopher) จนกระทั่งถึง (3) ความเป็นองค์สรรพปัญญา (Omniscience) ในสรรพสิ่งทั้งหลาย นั่นคือ สภาวะอันอุดมด้วยปัญญาความรู้ที่โพล้ยังที่ผุดขึ้นในตัวบุคคลที่ถึงพร้อมการพัฒนาตนเองอย่างปราดเปรื่องสมบูรณ์ดีแล้ว¹

โดยหลักการเดียวกันนี้ ทยาโล (เจริญ กุลสุวรรณ) ได้ใช้เป็นแนวทางในการฝึกตนเพื่อสร้างสรรค์วรรณูปสำหรับสื่อสารแนวคิดสำคัญทางพุทธศาสนาแก่สังคมไทย ดังนั้น ทยาโลจึงกล่าววว่าวรรณูปที่ตนสร้างสรรค์ขึ้นมิใช่รูปแบบศิลปะแนวใหม่แต่เป็นศิลปะที่รับ

¹นิธิ ศิริพัฒน์. พุทธญาณแห่งภาววิัตต (Buddhistic Insight of the Self-Actualized Individual) เรื่องย่อประจำปี 2555 อำเภอลาลูกกา จังหวัดปทุมธานี เมื่อ 9 เมษายน พ.ศ. 2555

อิทธิพลทางความคิดจากยันต์ซึ่งรับใช้สังคมไทยมาอย่างยาวนานจนถึงปัจจุบัน เพียงแต่ตนได้ใช้รูปภาวนาเป็นภาพหลักของการนำเสนอวาทกรรมเพื่อปลดปล่อยเหตุแห่งทุกข์ ทयाลู้ ได้กล่าวว่าตนไม่เห็นด้วยที่นักวิชาการส่วนหนึ่งมักกล่าวถึงกำเนิดของวรรณศิลป์ไทยว่าได้รับอิทธิพลจากงานของ “จาง แซ่ตั้ง” เพราะคนไทยรู้จักพุทธศิลป์ที่ใกล้เคียงกับสิ่งที่ถูกเรียกว่าวรรณกรรมมานับพันปีนั่นก็คือ “ยันต์” หรือ “เลขยันต์” ซึ่งได้รับความนิยมน้อยอย่างแพร่หลาย

การแสวงหาความหมายของทयाลู้ด้วยภาววิถิตถาณและการบรรจบกับวิธีวิถิตถาณทสาภิกขุ

ทयाลู้ (เจริณู กุลสุวรณ) มีความศรัทธามั่นคงในพระรัตนตรัยและสองศรีพระศาสนา คือ พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทสาภิกขุ) และพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) (พระสุรศักดิ์ สุรญาโณ. 2555 : 2)จนอาจกล่าวได้ว่าอริยสงฆ์ทั้งสองคือผู้มีบทบาทอย่างสูงยิ่งต่อแนวทางการฝึกฝนตนให้อยู่บนวิถิตแห่งอริยชน โดยเฉพาะแนวทางการบรรยายธรรมของท่านพุทธทสาณั้เน้นเป็นแนวทางหลักที่ส่งผลต่อทิศทางความคิดของทयाลู้อย่างยิ่งและอาจกล่าวได้ว่ามีอิทธิพลต่อการเกิดวรรณศิลป์ “อย่าเห็นแก่ตัว” ดังที่ทयाลู้ได้อ้างอิงคำกล่าวของท่านพุทธทสาเสมอเกี่ยวกับความหมายของวรรณศิลป์นี้ด้วยเหตุผลว่า “ความเห็นแก่ตัวเป็นบิดาแห่งความชั่วทั้งปวง” ยิ่งไปกว่านั้นหัวข้อการบรรยายหลักธรรมที่ท่านพุทธทสาให้ความสำคัญเป็นพิเศษได้กลายเป็นที่มาของวรรณศิลป์ซึ่งทयाลู้กล่าวว่ามิคุณค่าต่อการชำระอวิชาและเป็นวิถิตธรรมสำหรับผู้ปรารถนาจะหยุดเวียจน่วยตายเกิดจนเป็นที่มาของแนวคิดศิลปะการปลดปล่อยอุปาทานและวรรณศิลป์ไทยเชื่อมใจสู่นิพพาน (ทयाลู้. 2559 : 11)

ทयाลู้ (เจริณู กุลสุวรณ) ได้กล่าวถึงประสบการณ์ทางโลกและทางธรรมที่นำไปสู่การถ่ายถอดความคิดเชิงพุทธปรัชญาผ่านวรรณศิลป์ ณ เวทีสวนโมกข์เสวนา ด้วยการปูพื้นเรื่องราวชีวิตของตนตั้งแต่เยาว์วัยจนไปสู่ อริยวิถิตว่า ตนเป็นชาวอาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ดเกิดในครอบครัวชาวนา ต่อมาพ่อแม่ผันมาค้าขายในตัวอำเภอ ตนก็ไม่ต่างจากคนรุ่นใหม่ในเวลานั้ที่มีค่านิยมต้องไปศึกษาในเมืองหลวง จึงตัดสินใจไปเรียนศิลปะในกรุงเทพฯ จากที่เคยฝึกฝนศิลปะด้วยตนเอง จึงไปแสวงหาโอกาสเช่นเดียวกับกับคนรุ่นใหม่ด้วยกัน หลังจากใช้ชีวิตเยี่ยงคนหนุ่มในเมืองใหญ่จนอายุยี่สิบกว่า วันหนึ่งก่อนถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายกับการใช้ชีวิตกินเที่ยวทำงานเหมือนคนทั่วไป ด้วยคำถามแรกที่ถามตัวเองว่า เราเกิดมาเพื่ออะไร... จึงแสวงหาคำตอบโดยมีงานเขียนเรื่อง “เกิดมาทำไม” ของท่านพุทธทสาภิกขุเป็นความมั่นคงจิตใจ ซึ่งทयाลู้เปรียบแสงสว่างทางความคิดนั้นด้วยคำว่า “ระเบิด”

ระเบิดลูกแรก...เราไม่ได้เกิดมาอย่างที่มีมนุษย์ทั้งหลายทั่วโลกทำอยู่ คือ เราเกิดมาเพื่อไม่เป็นทุกข์และใช้ชีวิตที่เหลือเพื่อสร้างประโยชน์สุขให้สังคม... จากนั้นทุกเสาร์อาทิตย์ที่เคยเตร็ดเตร่กับเพื่อนก็มักไปวัด จนได้เจอหนังสือสำคัญเล่มต่อมาคือ “จิตประภัสสร” และ “นิพพาน” ซึ่งทำให้เจริญ กุลสุวรรณ หันหลังให้กับวิถีชีวิตแบบเดิมที่แสวงหาความสุขแบบโลกสู่ผู้เจริญในธรรมจนเพื่อนเริ่มเรียก “มหา” เพราะมีการเปลี่ยนแปลงในการแสดงออกของตนทั้งวิถีและภาษาที่สื่อสารกับเพื่อนฝูง สุดท้ายตัดสินใจเลือกเส้นทางที่นำไปสู่ความรู้สึกสว่างโพลงอยู่ภายในอันเป็นระเบิดลูกที่สอง... หลังความผิดหวังกับเหตุการณ์บนถนนราชดำเนิน... พ.ศ. 2517 จึงคิดแสวงหาคำตอบใหม่ที่สังคมไม่ได้ให้กับชีวิตเรา โดยไปบวชภาคฤดูร้อน และได้ตัดสินใจเดินทางไปเกาะสมุย แต่ก่อนไปถึงปลายทางได้แวะสวนโมกข์ ณ มหรรพทางวิญญาน ครั้งนั้นท่านพระพุทฺธทาสบรรยายภาพปริศนา เรื่องพระอาจารย์เซนอุ้มสตรีข้ามน้ำ คำว่าอริยสัจ 4 ถูกนำมาบรรยายโดยภาวะ ชัดเจน แจ่มแจ้งจนเห็นสมุทัยแบบไม่อิงคัมภีร์ ในเวลานั้นความรู้สึกภายในใจราวกับถ้ำใหญ่ที่มีตม่านับล้านปีสว่างวาบในนาที่นั้นเพราะได้ทราบเหตุแห่งทุกข์ คือ การยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทาน จากนั้นจึงพยายามที่จะอ่านหนังสือทุกเล่มของท่านพุทฺธทาสเพื่อย่อยความคิดตามอย่างละเอียด

บวชพรรษาที่สามกับระเบิดลูกที่สาม... เจริญ กุลสุวรรณ กล่าวว่าไม่มีเรื่องบังเอิญนอกจากเหตุปัจจัยหรือด้วยธรรมะจัดสรร ท่านอาจารย์มหาสำเร็จซึ่งเป็นสามเณรองค์แรกของพระอาจารย์พุทฺธทาส ท่านเป็นผู้พาไปพบหนังสือจำนวนมากนับร้อยนับพันเล่มของท่านพุทฺธทาส โดยเฉพาะหนังสือที่เป็นยาขมคือ “ปรมตถสภาวะธรรม” ซึ่งได้กล่าวถึงความจริงทั้งระดับสมมติและระดับปรมัตถ์อย่างละเอียดผ่านสิ่งที่เรียกว่า “ธาตุ” ทั้งหมดของหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงธาตุตั้งแต่หน้าแรกจนถึงหน้าสุดท้าย เพื่อสรุปว่า สรรพสิ่งทั้งที่เป็นรูปธรรม นามธรรม สังขาร วิสังขาร เม็ดทราย ยันจักรวาลไม่มีอะไรนอกเหนือจากธาตุ แต่การอ่านในครั้งนี้มีได้เหมือนการอ่านด้วยตาเท่านั้น แต่เป็นการอ่านไปพร้อมกับการภาวนาและการเดินจงกรม เดือนที่สองที่อ่านหนังสือเล่มนั้นขณะเดินจงกรม 11 ชั่วโมงติดต่อกัน ทำให้รู้ว่าการทำสมาธิไม่ใช่การนั่งหลับตา การลืมนตาและเดินจงกรมก็ให้สมาธิจนกลายเป็นแสงสว่างโพลงที่สว่างกว่าที่เคยสว่างมาแล้วทั้งสองครั้งสภาวะนั้นสั้นสะเทือนอยู่ภายในจนร้องให้สะอึกสะอื้นรำพึงรำพันอยู่ไม่ขาดด้วยความรู้สึกที่ว่า “เมื่อก่อนทำอะไรอยู่ทำไมไม่รีบมาศึกษา มาปฏิบัติเกือบตายไปเสียก่อน... เกิดญาณดวงหนึ่งที่เป็นญาณเบื้องต้นที่ทำให้ประจักษ์ว่าทั้งหมดล้วนแต่เป็นธาตุ ทุกสิ่งล้วนเป็นธาตุพ้นสมมติไปหมดสิ้น”

ระเบิดครั้งที่ 4 ที่ถ้าจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ณ ไร่ลับประรด กับหนังสือเล่มหนึ่งที่สำคัญมากคือ “อิทัปปัจจยตา” อาจารย์เจริญได้กล่าวว่าตนได้พกหนังสือเล่มนี้อยู่ 5 ปีเพื่อทำความเข้าใจและธรรมจัดสรรให้ต้นต้นไปพบศิษย์ผู้มีศรัทธาอันแน่วในของท่าน

พุทธทาสคือ หลวงตากวาง ผู้เคยมีประสบการณ์ศึกษาทางโลกทั้งในประเทศและต่างประเทศ หลวงตากวางได้ตั้งปณิธานว่าจะภavanaไม่ออกจากถ้ำจนกว่าจะครบยี่สิบปี แต่อยู่ได้เพียง 18-19 ปีก็อาพาธหนักจนญาติโยมต้องห้ามออกจากถ้ำ วันหนึ่งหลวงพ่อบุญเป็นสธรรมมิกไปเยี่ยมหลวงตากวางและท่านได้ถามสธรรมมิกว่าหนังสือของท่านพุทธทาสเล่มใดที่ดีที่สุด คำตอบคือ อิทัปปัจจยตา และหนังสือเล่มนี้ได้ทำให้เกิดระเบิดขึ้นอีกครั้ง เมื่ออ่านหนังสือเล่มนี้จบ... แผ่นดินหวั่นไหวสะเทือนเลื่อนลั่น คำว่าอิทัปป... เมื่อสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี เมื่อไม่มีสิ่งนี้จึงไม่มี เมื่อสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ... ไม่มีอะไรแปลกใหม่นอกจากการอิงอาศัยกัน ทุกอย่างล้วนมาจากการอิงอาศัยกันเกิดขึ้นเท่านั้นเอง ความทุกข์ทั้งหลายก็เช่นกัน... จบสิ้นความล้งเล้งสยในพระพุทฺธ พระธรรม พระอริยสงฆ์ซึ่งทั้งหมดสามารถสรุปได้ว่าท่านพุทธทาส คือ อริยสงฆ์ผู้มีบทบาทสำคัญต่อการแสวงหาคำตอบในชีวิตของทยาลูอย่างสูงสุด และเป็นผู้ทำให้ทยาลูเลือกบทบาทของการเป็นศิลปินเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ทางธรรมที่ตนได้รับการปรมเพราะทางความคิดมาจากท่านพุทธทาสผู้สังคัม ใช้ความศรัทธาในมรรคสายศิลปะเพื่อนำเสนองานด้วยมุมมองใหม่ ไม่ใช่เพื่อรับใช้จินตนาการแต่ใช้สังขธรรมเพื่อนำพาเพื่อนร่วมทุกข์ให้พ้นทุกข์ ทยาลูได้แสดงความศรัทธาต่อวิถีธรรมของท่านพุทธทาสไว้ในกวีนิพนธ์เรื่อง “อริยพุทธทาส” ดังนี้

พุทธทาสพระผู้ไปไกลกิเลส	ผู้ข้ามเขตโมหะอุกุศล
ผู้เผยแพร่ธรรมาสู่สากล	ผู้มากล้นผลงานด้านตำรา
หลายร้อยปีโลกจึงมีพระนักปราชญ์	ผู้ฉลาดรอบรู้ไตรสิกขา
ผู้มอบใจรับใช้ศาสนา	ผู้ชูธงแห่งศรัทธาท้าทายมาร
อริยพิสุทธ์พุทธทาส	ประวัติศาสตร์จารึกโลกกล่าวขาน
ร่างกายแปรแต่ชื่อมั่นนिरันดรกาล	ธรรมโฆษณักังวานก้องโลกา
วาทกรรมคำสอนสถิตตั้ง	บอกระวังเฟื่องลงตรงผัสสา
ท่านกล่าวย้าพรั้าเดือนตลอดมา	ผู้ศึกษาเรื่องผัสสะจะพ้นมาร...

(ทยาลู. 2554: 27)

ไม่เพียงความศรัทธาต่อท่านพุทธทาสเท่านั้น ทยาลูยังได้ทำคำหลักที่ท่านพุทธทาสกล่าวถึงอยู่เสมอมาเป็นคำหลักในการสร้างสรรค์วรรณรูป เช่น คำว่า “อย่าเห็นแก่ตัว” ซึ่งเป็นวรรณรูปที่อยู่ในความทรงจำของคนไทยมากกว่าสี่สิบปี แม้ภายหลังการลาสิกขาบทสู่เพศฆราวาสแล้วทยาลูได้สร้างวรรณรูปแนวสะท้อนสังคมอยู่บ้าง แต่ในท้ายที่สุดทยาลูก็เลือกวิถีแห่งอริยมรรคเป็นหลัก คือ การประกาศที่จะใช้ศิลปะเพื่อชำระอวิชชา สื่อสารวิถีธรรม

สำหรับผู้ปรารถนาจะหยุดเวียนว่ายตายเกิด ด้วยประจักษ์ในความจริงของกฎ “ไตรลักษณ์” หรือสังขารที่เป็นไปตามหลัก “อิทัปปัจจยตา” และ “อตัสมยตา” แล้วรู้ทุกข์จนชำนาญ ด้วยการปฏิบัติตามหลัก “อริยสัจ 4” สูการเข้าถึงด้วย “ภาวิตตญาณ” หรือ ญาณที่พัฒนาขึ้นด้วยการฝึกฝนจิตใจให้ตามรู้ความจริงด้วยปัญญาจึงกล่าวแก่ตนได้ว่าความทุกข์คือครูอันวิเศษ คือบทแห่งการศึกษา เมื่อรู้จึงอยากบอกผู้อื่นบ้าง วรรณรูป “อย่าเห็นแก่ตัว” คือหลักธรรมที่ท่านพุทธทาสกล่าวถึงมากที่สุด จนอาจกล่าวได้ว่าวาทกรรมนี้ได้ทำให้เกิดเส้นทางวรรณรูปเพื่อนำเสนอหลักธรรมในระดับที่ลึกซึ้งมากขึ้นของ ทยา ลู ในเวลาต่อมา... ท่านพุทธทาสได้กล่าวถึงคำว่า “อย่าเห็นแก่ตัว” บ่อยมาก พร้อมย้ำว่าความชั่วทั้งหลายกำเนิดจากความเห็นแก่ตัวนี้เอง ความเห็นแก่ตัวคือบิดาแห่งความชั่วทั้งปวงโดยเริ่มก่อตัว “อึดตา” อันเป็นปัจเจกการทั้งหลายต่อไปไม่สิ้นสุด

อัตตา: อวิชา คือ เทตปิจยการเกิดตัวตนหรือที่ตั้งแห่งทุกข์

วรรณรูปที่แสดงเหตุ-ผลแห่งการเกิดอัตตานั้น เชื่อมโยงกับการเกิดความเป็นตัวเป็นตนในวรรณรูป “อย่าเห็นแก่ตัว” และสัมพันธ์กับหลักธรรมการถอดถอนความทุกข์ทั้งหมดจากจิตใจจิตใจ โดยลำดับดังนี้

อวิชา	ชั้น 5	มายา
		

<p>เหตุปัจจัยให้ “กุ” เกิด...</p> <p>กรรมฐานคืองานดูแลจิต ยกระดับชีวิตเหนือตัวตนหา ช่วยให้พ้นจากฤทธิ์อวิชชา สลัดหลุดจากอึดตาสู้นิพพาน</p> <p>กรรมฐานคืองานใช้ปัญญา มิใช่หนังหัลบตาพอดผ่านผ่าน ทุกชั้นตอนเพื่อตีต้อนไปสู่ญาณ มุ่งประหารอวิชชา</p> <p>จุดสำคัญป้องกันตรงผัสสะ สัมปชัญญะและสติต้องขยัน ทุกผัสสะกำหนดรู้ดูให้ทันไม่ เช่นนั้นถูกตัดนหาลากพาไป ตัดหนามีอุปาทานนั้นย่อมมี อุปาทานมีภพ-ชาติเวียนมา ใหม่</p> <p>คลอต่ออึดตาออกมาทันเมื่อใด ใครก็ใครไม่อาจพันวังวนทุกข์</p>	<p>เห็นผิดเพราะจิตโง่...</p> <p>ปุถุชนไม่เข้าใจในชั้นห้า เห็นรูปเวทนาสัมผัสทั้งสังขาร อีกชั้นนั้นคือชั้นวิญญาน เห็นด้วยอุปาทานว่าเป็นคน อริบุคคลผู้พ้นจากเหงาโง่ เป็นปัญญาผู้มีปัญญาฝ่าฝืน เห็นชั้นห้าเป็นแค่ชั้นหาใช่คน ไม่หลงยึดเป็นตัวตนจึงพ้นทุกข์</p>	<p>กุเป็นมาया...</p> <p>อันตัวกุเป็นเพียงมายาภาพ เกิดจวบวากกลางใจไร้แก่นสาร เป็นแค่ความรู้สึกอยู่ไม่นาน เป็นเพียงปัจจุอาการผ่านหวังใจ</p> <p>อวิชชาตัวพ่อผู้ก่อกิจ ตัวกุเป็นผลผลิตตามเงื่อนไข อวิชชาดับตัวกุก็ดับไป อันตัวกุนี้ไซ้ร้เพียงมายา โสตาบันมีกันอยู่ตาขตั้ง ใครก็ได้รู้-ตื่นเพียรศึกษา เห็นตัวกุอย่างที่ได้กล่าวมา เขาย่อมได้ชื่อว่าโสตาบัน</p>
--	---	--

จากประสบการณ์ในการแสวงหาคำตอบในชีวิตเพื่อพ้นทุกข์ของทนาย (อาจารย์ เจริญ กุลสุวรรณ) ทั้งจากคำสอนของอริยาจารย์และจากการฝึกตนจนเกิดภาวิตญาณสู่ การพิจารณาเหตุปัจจัยอย่างแยกคายด้วยโยนิโสมนสิการแล้ว ทำให้ทนายตระหนักในคำสอน ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างสิ้นสงสัยแล้วเลือกหลักธรรม 9 ตาที่ท่านพุทธทาสบรรยาย แก่ศิษย์โดยเริ่มจากชี้เหตุแห่งการเกิดซึ่งมาจากอวิชชาที่ทำให้เกิดชั้นที่เข้ายึดครองใจ ดังที่ ทนายได้อธิบายความหมายของวรรณรูปอวิชชาในการสวนโมกข์เสวนาว่า

การนำเสนอรูปและคำสำคัญจากหลักธรรมดังกล่าวของทาลูนั้น เริ่มจาก อวิชชา (ตัวอักษรสีดำ) ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพชาติ อตฺตา (กามภูมิ) ผู้เป็นปุถุชนจะมีความรู้สึกว่ามีตัวตนมีอัตตา (ตัวกูของกู) อวิชชา ครอบงำจิตใจ ตาเห็นรูปก็เกิดสัมผัสเกิดเวทนาตัณหาอุปาทานภพชาติ สมบูรณ์ที่ ชาติ และสมบูรณ์ที่สุดตรงอัตตา เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะสลายอวิชชาด้วยวิชชา และดับเหตุแห่งทุกข์ตามหลักอทัปปัจจยตา ตัวเราของเรา เกิดๆ ดับๆ จากอำนาจของ อวิชชา ดังนั้นสิ่งที่ช่วยให้เราสามารถเท่าทันการเกิดขึ้นตามธรรมดา ดำรงอยู่ เช่นนั้นเอง ไม่เปลืองให้เหตุแห่งทุกข์เข้ายึดครองจิตใจ คือ “สติ”

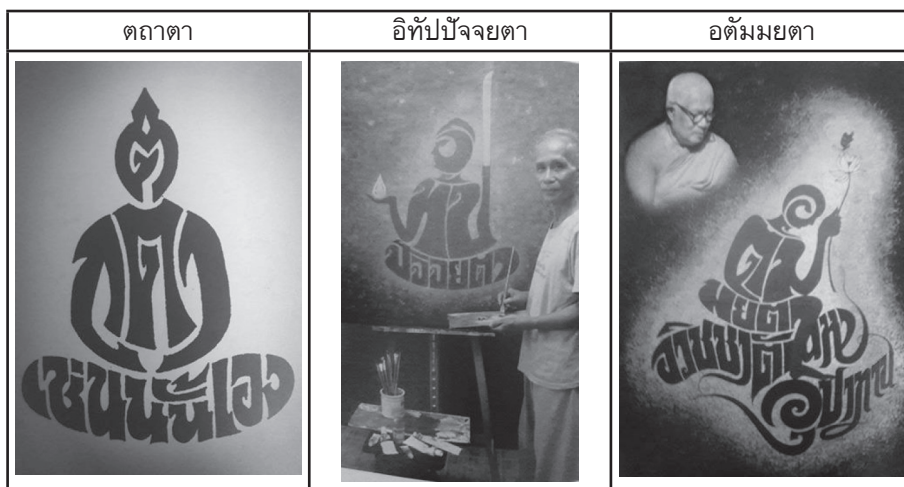
ดังนั้นเพื่อป้องกันการเกิดเวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพ ชาติ และอัตตา สาธุชน จึงจำเป็นต้องเรียนรู้วิธีการที่จะระงับผัสสะด้วยสติ นั่นคือการภาวนาเพื่อให้เกิดภาวิตตญาณ อันจะเป็นญาณที่ทำให้เห็นตามความเป็นจริงและไม่หลงใหลไปกับมายาการแห่งสังขารหรือ การปรุงแต่ง ในกวีนิพนธ์ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างอวิชชากับอัตตานั้น ทาลูย้าว่า “กรรมฐานคืองานดูแลจิต” เพื่อมิให้ตัณหาหรือความอยากมีอำนาจเหนือจิตใจจนอยาก จะสลัดให้หลุดได้ แต่กรรมฐานคืองานที่ต้องอาศัยปัญญา ซึ่งจุดสำคัญคือการเฝ้าระงับผัสสะ มิให้ปรุงแต่ง การกำหนดรู้คือการมีสติเฝ้าตามดูให้เท่าทันต่อการรวมกันเข้าของความอยาก ที่จะลากเราไปด้วยการปรุงแต่งเหตุผลอันน่าหลงใหลให้เราเวียนว่ายอยู่ในภพชาติไม่สิ้น สุดจึงอาจกล่าวได้ว่า “สติ” คืออาวุธตามรู้คือผู้หยุดยั้งความไม่รู้ เมื่อเห็นสิ่งย้อมตระหนก ในความเป็นไปตามเหตุปัจจัยว่าทุกสิ่งล้วนเป็นไปเช่นนั้นเอง เพื่อย้ำถึงความสำคัญของสติ ทาลูจึงได้สร้างสรรค์วรรณรูปอีกจำนวนหนึ่งซึ่งสื่อสารถึงความสำคัญยิ่งของสติในหลากหลายรูปแบบเช่น มีสตือยาผลอ อยู่กับสติ สติมา เป็นต้น

การตามรู้ตามความเป็นจริงด้วยสติ นั้น มีความสำคัญต่อการระงับผัสสะ สกัต์ อตฺตา และเมื่อได้กระทำอย่างหนักแน่นย่อมทำให้จิตว่างจากการปรุงแต่ง นอกจากงาน วรรณรูปแล้วทาลูได้กล่าวถึงภาพสีน้ำมันชิ้นหนึ่งที่ชื่อว่า “จิตว่าง” หรือสภาวะที่เรียกว่า สุญญตา จิตว่าง เป็นหนึ่งในร้อยกว่าแผ่นของภาพสีน้ำมัน ซึ่งใช้เวลานานที่สุดด้วยเจตนา (สามเดือน) เพราะไม่ต้องการเขียนให้เสร็จ แต่ต้องการให้ภาพเขียนเป็นสะพานเชื่อมจิต วิญญาณไปสู่ฝั่งพระนิพพาน เพื่อเตือนตนว่าจิตว่างหรือไม่ ปรุงแต่งหรือไม่ คำว่าจิตว่าง จึงเป็นคำอัศจรรย์ที่สุดของธรรมสวนโมกข์ “นิพพานคือว่างอย่างยิ่ง” ไม่เพียงเท่านั้นทาลู ยังได้กล่าวว่ามีปัญหามากมายในสังคมของเราล้วนเกิดจากภาวะที่จิตไม่ว่างจากตัณหา อุปาทาน จนนำไปสู่อวิชชาหรือความหลงผิดมากมาย เช่น ความไม่เข้าใจแห่งเหตุปัจจัย ทำให้เกิดกระแสแก่กรรมแบบโง่ๆ เพราะไม่ช่วยให้พ้นทุกข์ได้ ดังที่ทาลูกล่าวเชิงเสียดสีว่า

“อาหารแห้งข้างนอกจะถูกหลอกร้าไป อาหารแห้งที่ใจไม่เท่าไรก็เจอ ตอนนี้อากำลังตามล่า
 อรแห้งทั่วแผ่นดิน เมื่อใดที่เรามีสติตกลับเข้ามาที่จิต จะสถิตอยู่ที่นั่น จิตสงบ สะอาด สว่าง
 ถ้าทำได้ที่นี่ก็เจออรแห้งที่นี่เดี๋ยวนี พระพุทธเจ้าไม่เคยสอนให้คุณวิ่งตามอาหารแห้งข้างนอก
 พระคำว่ารแห้งคือคำหนึ่งของคำว่าสิ้นทุกข์เท่านั้น หมายถึงกระทบแล้วไม่กระทบ
 ทุนทุราย... กิเลสเบาบางทุกข์ก็เบาบาง กิเลสคือแขกที่มาเยือนเป็นคราวๆ แล้วหาย
 จากไป จึงต้องมีสติเป็นยามเฝ้ารักษาการ (มีสติอย่าเผลอ) การเผลอจึงเป็นการเปิดทางให้
 อุบาทวนได้ฉกใจให้เจ็บปวด ดังที่ทยาลุได้นำคำกล่าวของท่านพุทธทาสที่ว่า “ตัวกูคืองูพิษ”
 มาสร้างภาพงูซึ่งภายในประกอบด้วยคำสำคัญคืออุบาทวน ตัวกูของกู ทุกข์ทวน วิตก กังวล
 อันเป็นการก่อตัวของความรู้สึที่ขบกัดชีวิตให้ปวดร้าวได้อย่างว่องไวราวกับการฉกของงูพิษ
 และงูพิษนั้นก็เกิดขึ้นจากอำนาจของการยึดมั่นถือมั่นในการมีอยู่ของตน

นิพพาน เป็นภาษาดั้งเดิมที่คนในชมพูทวีปคุยกันในชีวิตประจำวัน แต่คำนี้เมื่อ
 ถึงเมืองไทยกลายเป็นคำศักดิ์สิทธิ์ ศาสนาพุทธหากไม่พูดเรื่องนิพพานก็เปล่าประโยชน์
 นิพพานแปลว่าเย็น สิ่งตรงข้ามคือ กิเลส หรือ ไฟ หรือเพลิงอันเผาผลาญให้เราร้อน
 คนเป็นๆ ที่ปะทะกับความร้อนในสังคมเมืองนี้เองที่จำเป็นต้องพบนิพพาน เมื่อใดที่จิตเรา
 ว่างนั้นแสดงว่านิพพานปรากฏแล้ว แต่เป็นนิพพานชั่วคราว หากจะรักษานิพพานให้ยืดออก
 ไปต้องเอาสติมากำกับและมีปัญญาข่มดับทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิง (ว่างจากขั้น 5)

<p>ธัมมัญญิตตา (เป็นคำสรูปเรียกไตรลักษณ์ ไม่นำแปลก) ธัมมนิยามตา (เป็นไปตามกฎธรรมดาหรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นเช่นนั้นเอง หรือตถตา)</p>	<p>กฎแห่งจักรวาล เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงเกิด เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี “เพราะความเกิดขึ้นแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะความดับไปแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงดับไป”</p>	<p>อตัมมยตา เป็นคำที่ ท่านพุทธทาสค้นพบในพระไตรปิฎกและนำมาเผยแพร่ เป็นคำบอกตัดขาดไม่เอาอีกแล้วกับกิเลสทำนองว่า “กูไม่เอากะมึงอีกแล้วโว้ย</p>
--	--	---

อิทัปปัจจยตา คือ บทย่อของ ปฏิจจสมุปบาท ปฏิจจสมุปบาท คือ อริยสัจ ที่ช่วยให้ เจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อิทัปปัจจยตา เป็นกฎธรรมชาติที่ทำให้ สติปัญญาของนักปราชญ์ทั่วโลก เพราะเป็นกฎธรรมชาติที่ทนต่อการพิสูจน์ กฎนี้มีว่า “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เมื่อสิ่งนี้เกิด สิ่งนี้จึงเกิด เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เมื่อสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับไป” (ทยาลุ. 2559: 92) ธัมมัญญิตตา (เป็นคำสรูปเรียกไตรลักษณ์ ไม่นำแปลก) ธัมมนิยามตา (เป็นไปตามกฎธรรมดาหรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นเช่นนั้นเอง หรือตถตา) อิทัปปัจจยตา สัจทั้งหลายเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย

ส่วนอตัมมยตานั้น เพชรน้ำเอกเม็ดสุดท้ายที่พระพุทธเจ้าทรงประทานไว้เพื่อให้ มนุษย์ใช้ประหารกิเลส (ทยาลุ. 2559: 101) ท่านพุทธทาสได้อธิบายเหตุผลในการเริ่มไข ความหมายของคำสำคัญก่อนเสมอที่จะบรรยายอย่างละเอียด เกี่ยวกับคำว่า อตัมมยตา ในเรื่อง “อตัมมยตา มนตราสำหรับชีวิต” ว่า การเลือกคำสำคัญ ที่เป็นหัวใจ ซึ่งมีความมุ่งหมายที่ลึกซึ้ง ต้องการให้ใช้เป็นประโยชน์เสมือนมนตราศักดิ์สิทธิ์ขับไล่ภูตผีปีศาจที่น่ากลัวจริงๆ คือ กิเลสที่อยู่ข้างในใจเราให้ออกไป มิฉะนั้นจะกัดเอาให้เจ็บปวด (นับตั้งแต่คำว่าอนิจจตา ทุกขตา อนัตตา สูงไปจนถึงอิทัปปัจจยตา ตถตา) เมื่อเห็นสิ่งใดเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน ต้องนั่งลงร้องไห้จะได้อะไร ถ้าไม่ต้องร้องไห้จะดีก็ว่ามาก อตัมมยตา สูงไปกว่านั้นคือไม่เหลือเยื่อใยที่จะเป็นทุกข์ ซึ่งนับว่าเป็นมณฑลขลังที่สุด (ความที่ไม่ต้องอาศัยสิ่งนั้น ไม่สำเร็จประโยชน์จากสิ่งนั้น) “อตัมมยตา” คือภาวะที่อะไรเข้ามาปรุงแต่งไม่ได้ เป็นจิตที่ไม่ถูกปรุงแต่ง คือจิตเดิมแท้ซึ่งท่านพุทธทาสได้บรรยายธรรมในหัวข้อนี้ไว้อย่างละเอียด และหลายโอกาสเช่น อตัมมยตา คืออะไร อตัมมยตา ทำไม? อตัมมยตา ประยุกต์ ร้อยธรรมอตัมมยตา อตัมมยตา มนตราสำหรับชีวิต อตัมมยตากับอริยสัจ 4 เป็นต้น

อตัมมยตาสามารถขับไล่ผีได้ทุกชนิดเราต้องสนใจมันไว้บ้าง เกิดมานานแล้ว หลายปีแล้ว ก็ควรเห็นอะไรเป็นอะไร มันหลอกอย่างไร มันหลงได้โดยวิธีใด ก็รู้เท่ารู้ทันมันไว้ ศึกษาเรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อยู่เสมอ มันก็หลงไม่ได้ เห็นว่า ไธธรรมดานี้ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ แล้วมันก็เป็นอย่างนั้นเอง เห็นสัจจธรรมว่า ว่างจากตัวตน เป็น ตถตา เป็นเช่นนั้นเอง เช่นนั้นเอง สนใจศึกษาไว้เถิด เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นั้นจะช่วยให้เกิดอตัมมยตาได้โดยง่ายอยู่ในโลก แต่เหนือโลกไม่มีอะไรมาปรุงแต่งได้ นั้นแหละโลกุตตระ เหนือโลกเป็นโลกุตตระ ถ้ายังปรุงแต่งได้ก็อยู่ในโลก หรือเป็นโลกียะ คืออยู่ใต้วิสัยโลก อยู่กับโลกก็อย่าอยู่ใต้โลก อยู่เหนือโลกดีกว่า ไหนๆ ก็ต้องอยู่ในโลกแล้ว มีอตัมมยตาสำหรับจะไม่ให้จมไปในโลก แต่จะอยู่เหนือโลกกันเถิด

หัวใจของอตัมมยตา โดยหลักธรรมชั้นสูงคือไม่ยอมหยุดอยู่กับที่ จากกามสุรูปจากรูปสู่รูปจากรูปสู่นิพพาน ควรละสิ่งที่ไม่ควรมีอยู่ในตน ถ้ามีอตัมมยตาส่งเหล่านั้นจะทนอยู่ไม่ได้ เกลียดและกลัวสิ่งที่ตั้งอยู่ของความทุกข์ ผลักไสเลื่อนชั้นไม่อยู่กับที่ ให้มีชีวิตเป็นวิวัฒนาการคือดีขึ้น ดีขึ้นตามสัจจธรรม การไม่ยอมให้ปัจจัยอันเลวร้ายปรุงแต่งได้ (สิ่งที่เปื้อนมูลเหตุปรุงแต่งได้) ไม่ให้ผีร้ายใดๆ มาปรุงแต่งได้ ทั้งหมดนี้คือหัวใจของการพัฒนาให้ดีขึ้น พัฒนามตามภาษาบาลีหมายถึงการทำให้มีมากขึ้น ไม่ได้หมายความว่าตีหรือชก จึงมีเป็นสองอย่าง คือถ้ามากขึ้นในสิ่งที่ไร้ประโยชน์หรือเกินจำเป็นก็เพิ่มปัญหาให้มากขึ้น ซึ่งต้องดูให้ดีว่าพัฒนานั้นเพิ่มปัญหาหรือแก้ปัญหาคือตัววัตถุแห่งการพัฒนาที่เพียงพอ ซึ่งการพัฒนานั้นอาจทำใน 4 ด้าน ได้แก่ พัฒนาวัตถุ พัฒนาร่างกาย พัฒนาคติใจ พัฒนาวินัยธรรมหรือสติปัญญา ทั้งนี้การพัฒนาในทางวัตถุนี้ควรเป็นไปแต่เพียงพอต่ออย่าให้ส่งเสริมจนเกินพอดี ส่วนการพัฒนาาร่างกายก็คือการเอาใจใส่ให้เกิดสุขภาพและสมรรถนะ แข็งแรงและพร้อมสำหรับการทำหน้าที่การงานอย่างแคล่วคล่อง การพัฒนาจิตใจให้มีกำลังมาก มั่นคง เข้มแข็ง ว่องไวในการนึกคิด ตัดสินใจโดยว่องไว เช่น การพัฒนาโดยการกรรมฐาน ภavana ส่วนการพัฒนาวิญญานคือการพัฒนาความรู้ที่ถูกต้อง เพื่อให้เกิดสติปัญญาที่เพียงพอและถูกต้อง หากพัฒนาครบสี่อย่างจะเป็นผู้ที่ได้รับความเจริญ สะดวกสบาย สามารถทำงานได้ดีที่สุด

การพัฒนาให้ครบ 4 อย่าง จำเป็นต้องพิจารณา อตัมมยตากับอริยสัจ 4 ทุกขสัจจ์ ทำให้ต้องแสวงหาอตัมมยตาและใช้อตัมมยตาเพื่อดับทุกข์ สมุทฺยสัจจ์ คือ สิ่งที่จะต้องใช้อตัมมยตาเข้าไปจัดการเหตุแห่งทุกข์ต้นเหตุทั้งหลายที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ซึ่งเป็นสิ่งที่เราต้องหาอะไรมาจัดการกับมันเสีย จัดการที่เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ดีกว่าจัดการกับตัวทุกข์โดยตรง ดังนั้นจึงต้องมีอตัมมยตา นิโรธสัจจ์ คือ อตัมมยตาได้ทำหน้าที่สำเร็จ หรือ ผล

แห่งการมีและการใช้อัตมมยตาได้สำเร็จ ดับความทุกข์ได้สิ้นเชิง ดับธาตุแห่งอกุศล นิโรธ จึงคือออตมมยตามรรคสังข์ คือ วิธีหรือฐานที่ตั้งให้เกิดออตมมยตา มรรคสังข์ประกอบไปด้วย องค์ 8 ประการ คือ สัมมาทิฏฐิ คือความเห็นชอบ คือบ่อเกิดของออตมมยตา สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริที่จะหาออตมมยตามาดับทุกข์เสีย ความหยາขาดกับความทุกข์ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตา สัมมาอาชีวะ เป็นรากฐานของชีวิตที่อาจมีออตมมยตา สัมมาวายามะ คือความพากเพียรชอบที่จะเลื่อนขึ้นไปจนสมบุรณ์ สัมมาสติระลึกถูกต้องอย่างแท้จริงจะทำให้เกิดออตมมยตาเรื่อยๆ ไปจนกว่าจะสมบุรณ์ สัมมาสมาธิคือระดับความสามารถที่จะละกาม รูปฌาน อรูปฌาน เหลือเพียงอุเบกขาได้เห็นมรรคผลนิพพาน ดังนั้น ออตมมยตา จึงเปรียบดังเพชรเม็ดสุดท้ายที่นำไปสู่การดับทุกข์ การละเสีย สิ้นนิพพาน

เมื่อทาลุญนำเพชรเม็ดสุดท้ายนี้มานำเสนอในการสร้างวรรณรูป “ออตมมยตา” ทาลุญกล่าวว่า เป็นวรรณรูปที่ใช้เวลาค่อนข้างนานในการคิดหารูปลักษณ์ พยายามจะพัฒนาให้ฉีกออกไปจากรูปแบบพระพุทธรูปทำนองสมาธิ หลังจากรูปนี้ปรากฏแก่สายตาสาธารณชน ครูบาอาจารย์หลายท่านได้เห็น ก็กล่าวคล้ายๆ กันว่าเป็นวรรณรูปที่สมบุรณ์ทั้งเนื้อหาและรูปลักษณ์ ซึ่งทาลุญคิดว่า วรรณรูปแนวโลกุตระชั้นนี้จะเป็นมรดกชิ้นสำคัญชิ้นหนึ่งของแผ่นดินโลก (255 9: 1 04)

บทสรุป

ทาลุญย้ำในเวทีการเสวนาหลายแห่งว่า แท้จริงแล้ววรรณรูปไม่ใช่สิ่งใหม่สำหรับสังคมไทยและสังคมอีสาน แต่เรามีพุทธศิลป์ซึ่งถูกใช้เพื่อเป็นสื่อแห่งพุทธธรรมมาเนิ่นนานนั่นก็คือ “ยันต์” เพียงแต่...ทาลุญ (ผู้มีความปรารถนาสูงสุดเพื่อสันชาติ) ได้นำมานำเสนอใหม่ในรูปแบบของพระพุทธรูปปางสมาธิที่บรรจุ “นวลอกุตตะระธัมมะตา” หรือถ้าเรียกตามท่านพุทธทาส คือ “ธรรมะ 9 ตา คือ 1. อนิจจตา คือความไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน (อัชฌัตตา-ธัมมา) 2. ทุกขตา คือทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ ย่อมแปรเปลี่ยนไป 3. อนัตตตา คือ ความไม่มีตัวตน ความมิใช่ตัวตน 4. อิทัปปัจจยตา เป็นชื่อหนึ่งปฏิเสธสมุปบาท หลักแห่งการเกิดขึ้นอาศัยกันของปัจจัยทั้งหลาย เมื่อเกิดสิ่งนั้น จึงมีสิ่งนี้ (Dependent Origination) 5. สุญญตา คือ ความว่างเปล่า ความศุนย์ คือสุญญจากความมีตัวตน 6. ธัมมัญญิตตา และ 7. ธัมมนิยามตา คือ การที่สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับสลายไปเป็นกฎธรรมชาติ 8. ตถตา ความเป็นเช่นนั้นเอง ตถตา เป็นการอธิบายความที่สิ่งทั้งหลายเป็นเหตุปัจจัยแห่งกันและกัน เมื่อมีเหตุปัจจัยมันก็เกิดขึ้นดำรงอยู่และเป็นไปตามกฎธรรมดา เมื่อหมดเหตุปัจจัยมันก็ดับ 9. ออตมมยตาโดยธรรมะ 9 ตา หรือ นวลอกุตตะระธัมมะตา

ดังนั้นการนำเสนอวรรณรูปด้วยภาวิตัดัตต์ฎณของทยาลู จึงแสดงเป้าหมายแห่ง พุทธภูมิเพื่อสันชาติโดยการพัฒนาสภาวะของระดับจิตสูงสุด กล่าวคือ เป็นระดับที่ไม่ยึดถือ สิ่งทั้งปวงหรือไม่ปรุงแต่งให้ทุกข์แล้วยอมปลดเปลื้องอุปาทานสู่การได้นิพพานเป็นรางวัล... วรรณรูปเป็นบทเปิดให้ทยาลูนำคำสำคัญนี้ไปประทับไว้ในสัญญาของผู้คนในสังคมร่วม สมัยกับตนก่อน อันเป็นพันธกิจที่ทยาลูได้ประกาศไว้ดังกล่าแล้วข้างต้น เช่นเดียวกันกับ การที่โบราณจารย์ได้ใช้บัญญัติสร้างเลขยันต์เพื่อการฝึกฝนจิตภาวนาและเป็นกุศโลบาย ให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าถึงพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ ตามปัจฉยาการของผู้กระทำเหตุ อันเหมาะสมแก่การเข้าถึงความหมายในระดับของการรู้แจ้ง เป็นอิสระจากพันธนาการของ อวิชชาซึ่งเป็นเหตุแห่งการเกิดทุกข์

เอกสารอ้างอิง

- ทยา ลู (เจริญ กุลสุวรรณ). (2559). ศิลปะการปลดเปลื้องอุปาทาน. มหาสารคาม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏ.
- _____. (2554). วรรณศิลป์ไทยเชื่อมโยงใจให้ถึงนิพพาน. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- ไพโรรินทร์ ขาวงาม. (2554). คมเคียวคมปากกา-ปริศนาธรรม นำจิตสู่อิสรา. [ออนไลน์].
ได้จาก: <http://www.komchadluek.net/news/ent/102454>. [สืบค้นเมื่อ วันที่ 15 ธันวาคม 2559].
- รายการสวนโมกข์เสวนา. (2555). ทยา ลู. [ออนไลน์]. ได้จาก: <https://www.youtube.com/watch?v=7FAM6TbXAm8>. [สืบค้นเมื่อ วันที่ 15 ธันวาคม 2559].
- รายการศิลปะสโมสร. (2555). ทยา ลู นักเขียนวรรณศิลป์ 1-2. [ออนไลน์]. ได้จาก: <https://www.youtube.com/watch?v=WmBWQq4Kfkk>. [สืบค้นเมื่อ วันที่ 15 ธันวาคม 2559].
- หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ -BIA-. (2555). อติมมยตา-พุทธทาสภิกขุ. [ออนไลน์].
ได้จาก: https://www.youtube.com/watch?v=_CnnMBkGdd4. [สืบค้นเมื่อ วันที่ 20 ธันวาคม 2559].
- หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ -BIA-. (2555). อิทัปปัจจยตา ปฏิจจสมุปบาท-พุทธทาสภิกขุ. [ออนไลน์]. ได้จาก: https://www.youtube.com/watch?v=_CnnMBkGdd4. [สืบค้นเมื่อ วันที่ 15 มกราคม 2560].

การสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวคริสต์ บ้านสองคอน อำเภอท่าวานใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร

Social Space Construction of the Christians in Song Khon Village, Wan Yai District, Mukdahan Province

ชัยวิวัฒน์ วงศ์สวัสดิ์ * Chaiwiwat Wongsawat

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา การสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวคริสต์ ในชุมชนชาวคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก บ้านสองคอน ตำบลโป่งขาม อำเภอท่าวานใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร ผลการศึกษาพบว่า มีรูปแบบการสร้างพื้นที่ทางสังคม ผ่านเรื่องเล่าจาก ความทรงจำที่สืบทอดต่อกันมา การสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และพื้นที่แห่งความทรงจำให้เป็นพื้นที่สาธารณะ การปรับเปลี่ยนความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนาให้มีลักษณะ เป็นวัฒนธรรมพันทาง โดยใช้วิธีการผสมผสานทางวัฒนธรรม การประยุกต์พิธีกรรมและความเชื่อ ให้คนทุกศาสนาสามารถเข้าร่วมได้ ปฏิบัติการต่างๆ เหล่านี้ได้ช่วยให้คนคริสต์ บ้านสองคอนได้แสดงอัตลักษณ์เพื่อให้คนทั่วไปรับรู้ เข้าใจถึงที่มา ตลอดจนเกิดการยอมรับจากคนที่อยู่นอกชุมชน อันเป็นวิธีการของกลุ่มคนที่มีชีวิตเผชิญอยู่กับสภาวะชายขอบภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

คำสำคัญ: การสร้างพื้นที่ทางสังคม, ชาวคริสต์, คนชายขอบ

*อาจารย์ ดร. หัวหน้าสำนักวิจัยและศูนย์เรียนรู้ตลอดชีวิต วิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร

*Lecturer, Dr. Director of Lifelong Learning For Informal Education, Mukdahan Community College

Abstract

This article aimed to study social space construction of the Roman Catholics in Song Khon Village, Wan Yai District, Mukdahan Province. Results found that social space was constructed by the narratives influenced by antecedent memories, the transformation of sacred space and fields of care to public space, the adjustment of religious beliefs and rituals as hybrid cultures. These actions have accomplished through the integration of culture and the application of beliefs and rituals for the participation of other people from all religions. All practices could encourage villagers' representation of identity in order to receive perception, understanding and acceptance from external people. This strategy is useful for the villagers to survive and protect their dignity due to marginalization under power relations.

Keywords: *Social space construction, Christian, Marginal people*

บทนำ

มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความสัมพันธ์กันทางสังคม ซึ่งไม่เฉพาะความสัมพันธ์ในเชิงสร้างสรรค์เท่านั้นแต่รวมไปถึงความขัดแย้งในการอยู่ร่วมกัน เพราะคนกำเนิดจากหลายเผ่าพันธุ์ มีความแตกต่างทางพันธุกรรมอาศัยอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมต่างกัน ต่างได้รับการหล่อหลอม การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) และกระบวนการการปลูกฝัง (Internalization) ทำให้ผู้คนต่างก็มีบุคลิกและวิถีการดำเนินชีวิตที่หลากหลายในชีวิตประจำวัน เมื่อเรามีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นมากขึ้นก็ยิ่งพบความแตกต่างระหว่างตนกับคนอื่นมากขึ้นตามไปด้วย แนวคิดจากนักจิตวิทยาสังคม Erik H. Erikson (1968 : 55) มองว่าแต่เดิมนั้นคนเป็นสัตว์ประเภทเดียวกัน แต่ได้แบ่งแยกตัวเองออกเป็นชาติ เป็นเผ่า วรรณะ ชนชั้น ศาสนา และอุดมการณ์ที่ต่างกัน ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล (2545 : 4) กล่าวถึงเรื่องความแตกต่างนี้ว่า มักจะถูกมองด้วยการประเมินคุณค่าว่าเป็นเรื่องของความผิดปกติ ความเบี่ยงเบนมาตรฐานของสังคม และเป็นตัวปัญหาในสังคม ซึ่งควรจะแก้ไขให้หมดไป มนุษย์ยังมีความคิดที่จะแยกคนอื่นออกจากตนเองหรือแยกคนอื่นออกจากพวกตน จึงมีคำว่า คนอื่น คนกลุ่มใหญ่ คนส่วนน้อย ชนเผ่า ชาวเขา ชาวพื้นราบ คนเมือง คนชนบท คนพิการ คนด้อยโอกาส หญิงอาชีพพิเศษ เพศที่สาม ชาวชนบท จนถึงคำว่า คนชายขอบ เป็นต้น ซึ่ง อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2554) กล่าวว่า การที่เรามองคนอื่น ว่าเป็น “คนอื่น” ไม่ใช่ “พวกเรา” ก่อให้เกิดภาวะของการเป็นคนชายขอบขึ้นมาได้ นอกจากนี้ สุริชัย หวันแก้ว (2550 : 89) กล่าวว่าปัจจัยจากยุคของการกำเนิดรัฐชาติ ยุคของการพัฒนาและยุคโลกาภิวัตน์ พิจารณาร่วมกับด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม การศึกษา วัฒนธรรม ฯลฯ ทั้งที่ต้องการและไม่ต้องการให้เป็นและเกิดขึ้นกับเขาเหล่านั้น นำไปสู่การเป็นคนชายขอบ

จากแนวคิดที่กล่าวมานี้ จะเห็นความสอดคล้องกันว่าการเป็นคนชายขอบเกิดขึ้นจากการมองคนอื่นว่าไม่เหมือนเรา หรือเกิดจากการที่บุคคลนั้นเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสังคมแล้วถูกสังคมกำหนดว่าเป็นส่วนเกิน เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าความต่างในการนับถือศาสนา วัฒนธรรม และความเชื่อเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่ความเป็นชายขอบ บางกรณีกลับกลายเป็นความต่างที่น่าไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรง จากบทความ Culture, Identity and Conflict in Asia and Southeast Asia (Aurel Croissant and Christoph Trinn. 2009 : 13-43) ที่ศึกษาเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในภูมิภาคเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยใช้การวิเคราะห์จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น พบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นภายในภูมิภาคเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ส่วนใหญ่เป็นปัญหาทางวัฒนธรรมที่

ประกอบด้วยภาษา ศาสนา และประวัติศาสตร์ของชาติที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย เช่น ในอินโดนีเซีย ไทย และเมียนมาร์ที่ยังคงความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง ปัญหาความขัดแย้งภายในทวีปเอเชียที่เพิ่มขึ้นชัดเจนช่วงหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงปี 1965 และมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มสูงมากขึ้นกว่าภูมิภาคอื่นๆ ของเอเชีย ปัญหาที่พบส่วนมากจะมีลักษณะคล้ายสงครามมากกว่าการก่อความไม่สงบภายในบ้านเมือง กลายเป็นปัญหาที่ฝังรากลึกยากที่รัฐจะจัดการ ตัวอย่างเช่น ปัญหาที่ชาวอาละ ประเทศอินโดนีเซีย ใช้ข้ออ้างทางวัฒนธรรมมาต่อสู้กับรัฐบาล และในเมียนมาร์รัฐบาลพยายามทำให้ทุกคนเป็นพม่า ปราบปรามชนกลุ่มน้อยที่นับถือศาสนาคริสต์และอิสลาม ทำให้มีการสู้รบภายในประเทศอย่างไม่จบสิ้น ส่วนปัญหาในประเทศไทย ประชากรใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้จำนวนมากนับถือศาสนาอิสลาม พูดภาษายาวีและเคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสุลต่านปัตตานี ในขณะที่ประชากรของประเทศไทยส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธและพูดภาษาไทย จึงเกิดความรุนแรงในพื้นที่เมื่อมีการผนวกอาณาจักรสุลต่านปัตตานีเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย และเมื่อปี ค.ศ. 2004 ความรุนแรงได้ยกระดับขึ้นเป็นลักษณะคล้ายสงคราม สาเหตุหนึ่งที่ทำให้ปัญหายกระดับความรุนแรงขึ้นไปอีก คือ ความพยายามในการบริหารจัดการภูมิภาคต่างๆ ให้เป็นแบบเดี่ยว ละเลยวัฒนธรรมที่หลากหลาย ปัญหาเหล่านี้ยังไม่ได้รับการคลี่คลายไปในทางที่ดี เกิดภาวะชายขอบขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นปัญหาที่คนทั่วไปรับรู้และมีการนำเสนอทางสื่อต่างๆ หลายรูปแบบ

เรื่องราวที่จะนำเสนอต่อไปนี้เป็นกรณีความเป็นชายขอบที่เกิดจากความต่างทางศาสนาซึ่งเกิดขึ้นในพื้นที่ภาคอีสานของประเทศไทย เป็นตัวอย่างของการเป็นชนชายขอบที่นำไปสู่ความขัดแย้งขั้นรุนแรงกับภาครัฐที่ยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลาย แต่มีปฏิบัติการที่นำไปสู่การคลี่คลายปัญหา ที่ชุมชนขนาดใหญ่ของชาวบ้านบ้านสองคอน ตำบลป่งขาม อำเภอห้วยน้ำใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร เป็นหมู่บ้านชาวคริสต์ที่อยู่ท่ามกลางหมู่บ้านชาวพุทธ หมู่บ้านนี้มีศาสนสถานของศาสนาคริสต์ขนาดใหญ่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง จากการศึกษาเบื้องต้นพบข้อมูลที่ทำให้เห็นถึงการเผชิญกับภาวะชายขอบ เกิดความขัดแย้งรุนแรงกับภาครัฐ และมีการคลี่คลายปัญหาโดยผ่านปฏิบัติการหลากหลายรูปแบบ

ชุมชนชาวคริสต์บ้านสองคอน: คนชายขอบในระยะเริ่มแรก

ชุมชนชาวคริสต์บ้านสองคอน เกิดจากคนต่างถิ่น ต่างที่มา อพยพมาอยู่รวมกัน ในปี พ.ศ. 2425 มีคนจำนวนสี่กลุ่มจากพื้นที่ใกล้เคียง ได้แก่ กลุ่มขุขันธ์ กลุ่มนายแก้วหวางศ์ กลุ่มนายป้อม และกลุ่มท้าวไชยะแสง ทั้งสี่กลุ่มนี้เข้ามาเพื่อหักร้างถางพง หาท่าน้ำกินแห่งใหม่ก่อนที่จะมีบาทหลวงมาเผยแพร่ศาสนาคริสต์ แต่เมื่อพวกเขาเข้ามาอยู่ก็มีคนป่วยและ

ตาย เชื่อกันว่าเกิดจากผีป่าและอำนาจลึกลับ ด้วยความกลัวโรคภัย ไม่มีทางออก เมื่อมีนายฮ้อย (พ่อค้าแร่) แนะนำว่าคุณพ่อ (บาทหลวง) ฝรั่งเศสมีความสามารถปราบผีได้ พวกเขาจึงไปเชิญมาปราบผี เมื่อคุณพ่อ (บาทหลวง) เข้ามาก็ได้รักษาโรคและสอนให้เลิกเชื่อเรื่องผี ชาวบ้านจึงเกิดความศรัทธาเลิกล้มผีเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ แม้ว่าการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนกลุ่มนี้ไม่ได้เกิดจากภาวะจำยอมหรือเป็นคนชายขอบ แต่พวกเขาได้กลายมาเป็นคนชายขอบจากการนับถือศาสนา ในระยะต่อมาเมื่อมีข่าวลือว่าบ้านสองคอนมีคุณพ่อบาทหลวงใจดีก็มีคนบางกลุ่มอพยพเข้ามาเนื่องจากมีปัญหากจากบ้านเดิม เผลอญกับภาวะที่แตกต่างจากคนทั่วไป ได้แก่

1) กลุ่มที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ ในสังคมอีสานทั่วไปที่เชื่อเรื่องปอบก็จะหยิบยกความเป็นปอบมาเป็นเหตุผลหลักในการตั้งข้อรังเกียจเพื่อหาทางกีดกันคนที่ไม่เข้าสังคมออกจากกลุ่ม

2) กลุ่มคนข่า คนญไท คนลาว จากบ้านวังอ่างคำ ผังซ้ายแม่น้ำโขง หลบหนีการถูกเกณฑ์แรงงานของฝรั่งเศส

3) กลุ่มทาส ที่คุณพ่อไปไถ่ตัวมา รวมทั้งพวกที่หนีการจับกุมจากเจ้าหน้าที่บ้านเมืองจากเมืองมุกดาหาร

ในสังคมอีสานไม่ว่าจะเป็นคนชาติพันธุ์ลาวล้านช้าง หรือชาติพันธุ์อื่นๆ ในพื้นที่ภาคอีสานที่นับถือผีหรือนับถือพุทธศาสนาและเชื่อเรื่องผี ยังคงมีความเชื่อเรื่องปอบ แต่จากทรรศนะของนิธิ เอียวศรีวงศ์ คำว่า “ปอบ” คือการลงโทษทางสังคมของคนอีสานคนที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบคือคนที่ไม่คบหาสมาคมกับเพื่อน ก็จะถูกไล่อินหมู่บ้านว่าเป็นปอบและในที่สุดก็จะอยู่ในหมู่บ้านนั้นไม่ได้ ต้องย้ายหนีออกไป เหล่านี้คือการต่อสู้ทั้งสิ้น (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2551 : 2) ปอบจึงไม่ใช่ภูตหรือวิญญาณแต่คนทั่วไปก็เกิดความกลัวและรังเกียจ จึงนิยมเรียกกันว่า ผีปอบ

กรณีกลุ่มต่อมา คนข่า คนญไท คนลาว จากบ้านวังอ่างคำ ผังซ้ายแม่น้ำโขง หลบหนีการถูกเกณฑ์ไปเป็นทาส จากการสืบหาข้อมูลพบว่ามีคนกลุ่มนี้ที่ยังมีชีวิตมาถึงปัจจุบัน เช่น แม่แต่ม่าขันทอง (ขันทอง ไม่มีนามสกุล, สัมภาษณ์ 22 ตุลาคม 2557) แม่แต่ม่าขันทองเป็นคนญไท ในช่วงที่ฝั่งลาวเกิดศึกสงคราม เกิดความขัดแย้งการสู้รบระหว่างฝ่ายคอมมิวนิสต์ (ลาว) ซึ่งส่วนใหญ่มีเชื้อสายมาจากชาวลาวในเวียดนามเหนือกับรัฐบาลลาวในระบอบกษัตริย์ เรียกกันว่า ฝ่ายขวา ฝ่ายซ้าย ต่างก็ได้รับการสนับสนุนจากมหาอำนาจแห่งสงครามเย็น แต่ละฝ่ายต่างต้องการกำลังพล จึงมีการกวาดต้อนผู้คนไปเป็นแรงงาน เป็นทหาร ทำให้ผู้คนกลัวความตาย ต้องอพยพหนีข้ามแม่น้ำโขงมาอยู่ฝั่งไทย คนกลุ่มนี้เมื่อเข้ามาอยู่พื้นที่บ้านสองคอนในช่วงแรกๆ มาขออาศัยอยู่กับ

เจ้าของถิ่นเดิม ช่วยทำไร่ไถนา เจ้าของนาให้ที่อยู่ที่ดินโดยไม่ได้รับค่าจ้าง ต่อมาบางคนก็แต่งงานมีลูกหลาน ออกเรือนกลายเป็นชาวบ้านสองคอนโดยปริยาย กลุ่มนี้ไม่มีสัญชาติไทยและไม่มีชื่อในระบบทะเบียนราษฎรของไทย แต่พวกเขาสามารถดำเนินชีวิต ทำมาหากินตามปกติได้ ความเป็นชายขอบของคนหรือกลุ่มคนเหล่านี้เกิดจากสาเหตุหรือปัจจัยทางการเมืองจึงเข้ามาลี้ภัยต่างถิ่น การเป็นผู้อพยพย่อมไม่มีสิทธิเท่าเทียมกับเจ้าของถิ่น เจ้าของประเทศ แต่อย่างไรก็ตามด้วยความที่กลุ่มคนอพยพเหล่านี้ มีความต่างจากกรณีของคนเขมร กะเหรี่ยง หรือมอญ ทั้งในเชิงปริมาณที่น้อยกว่าจึงไม่ได้เข้ามาสร้างความยุ่งยากลำบากใจให้รัฐและเจ้าของถิ่นเดิม พวกเขาอยู่ในวงจำกัด คือ เข้าไปขออาศัยอยู่กับครอบครัว สยามหรือรัฐไทยไม่ได้ก่อสร้างที่พักพิงหรือศูนย์อพยพให้เป็นการเฉพาะ และในเชิงคุณลักษณะของพวกเขาที่ไม่แตกต่างจากเจ้าของถิ่นมากนัก กล่าวคือ อยู่ภายใต้วัฒนธรรมแบบล้านช้างเหมือนกัน และสามารถสื่อสารเข้าใจกันด้วยภาษาลาวจึงมีความกลมกลืนกับเจ้าของถิ่นเดิมได้ไม่ยากนัก ความเป็นชายขอบของคนกลุ่มนี้จึงกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกันกับคนคริสต์บ้านสองคอนที่ถือสัญชาติไทย

กรณีต่อมา เป็นกลุ่มทาส ที่คุณพ่อ (บาทหลวง) ไปไถ่ตัวมา รวมทั้งคนที่มีความผิด หนีการจับกุมจากเจ้าหน้าที่บ้านเมืองจากเมืองมุกดาหาร ซึ่งพ่อเผ่าสีลา ว่องไว (สัมภาษณ์ 30 มีนาคม 2557) ได้เล่าว่าขณะที่พ่อเผ่าสีลาอยู่ในวัยเด็ก ย่าของพ่อเผ่าสีลาเล่าว่า ย่าเป็นคนบ้านนาโพธิ์ เมืองมุกดาหาร (ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร) ย่าได้ถูกคนกุลาซื้อตัวมาขายต่อให้เป็นทาสของเศรษฐีในเมืองมุกดาหารต่อมา คุณพ่อ (บาทหลวง) ชาเวียร์ ไปซื้อ (ไถ่) ตัวมาพร้อมเพื่อนอีกหลายคน เมื่อมาอยู่บ้านสองคอนก็เข้ารับนับถือศาสนาคริสต์

เรื่องเล่าเกี่ยวกับการซื้อชายทาสนี้สอดคล้องกับบันทึกของเอเตียน แอมอนิเยร์ (Etienne Aymonier. 2000 : 94) ซึ่งมีความเชี่ยวชาญและความสนใจด้านศิลปวัฒนธรรม โบราณสถานในกัมพูชา ลาว และไทย ในราวปี พ.ศ. 2462-2467 เขาและคณะได้เดินทางเข้ามายังประเทศกัมพูชา ลาว และภาคอีสานของประเทศไทย แอมอนิเยร์ ได้กล่าวถึงบ้านมุกหรือบางมุก ซึ่งน่าจะหมายถึงมุกดาหาร ว่าที่นั่นเป็นตลาดค้าทาส ค้าโค และกระบือ โดยมีคนกุลา คนพม่า เป็นผู้มาซื้อทั้งโค กระบือ และทาสไปขายต่อ พ่อเผ่าสีลาไม่สามารถระบุจำนวนกลุ่มคนนี้ได้ บอกเพียงว่าเป็นคนกลุ่มใหญ่ของบ้านสองคอน พ่อเผ่าสีลา ว่องไว (สัมภาษณ์ 24 กรกฎาคม 2557) เล่าไว้สอดคล้องกันว่า การก่อตั้งวัดในระยะแรกตั้งชื่อว่าวัดพระแม่ไถ่ทาส เพราะคุณพ่อ (บาทหลวง) ชาเวียร์ เกโก ได้ไถ่ตัวทาสมาจากเมืองมุกดาหาร รวมทั้งมีคนที่หนีการจับกุมจากการทำผิดมาขออาศัยอยู่ในวัดด้วย ในช่วงเวลานั้นบ้านสองคอน ยังเป็นพื้นที่ห่างไกลทุรกันดาร การเดินทางจากเมืองมุกดาหาร

มาที่บ้านสองคอนต้องเดิน ซี่มา หรือพายเรือทวนสายน้ำโขงขึ้นมา ต้องอาศัยความชำนาญ คนท้องถิ่นเท่านั้นจึงจะสามารถเดินทางโดยวิธีนี้ได้ ทำให้เจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองไม่สามารถตามมาจับกุมผู้ทำผิดไปลงโทษได้

เมื่อคนที่เผชิญปัญหาจากชุมชนเดิมอพยพมาอยู่รวมกัน เกิดการหลอมรวมโดยมีวัดคาทอลิกเป็นศูนย์กลางพวกเขาจึงกลายเป็นคนบ้านสองคอน ที่นับถือศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก แนวคิดเกี่ยวกับการนับถือศาสนาจากการหาสิ่งยึดเหนี่ยวหรือที่พึ่งทางจิต เพราะมนุษย์อยู่รวมกันเป็นสังคม ท่ามกลางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่มีความแปรปรวน มนุษย์จึงต้องเผชิญกับปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ทั้งปรากฏการณ์ที่ทำให้เกิดความสุข ความพอใจ และความทุกข์ ความไม่พอใจ ทำให้เกิดความเชื่อ ข้อปฏิบัติ ข้อห้าม ที่คิดว่าจะสามารถช่วยให้เกิดความสุข ความพอใจขึ้นมาสำหรับตนเองและเพื่อนร่วมสังคม เมื่อคนบ้านสองคอนเข้ารับนับถือศาสนาคริสต์ในช่วงนั้นเริ่มมีการแบ่งเส้นเขตแดนไทย-ลาว โดยใช้แม่น้ำโขง พวกเขามีความสัมพันธ์ที่ดีกับภาครัฐไทยมาระยะหนึ่ง มีกระบวนการจากภาครัฐที่ทำให้พวกเขาเป็น “คนไทย” คือ แต่เดิมพวกเขาไม่มีนามสกุลเมื่อมีการตั้งนามสกุล นายอำเภอมุกดาหาร ก็ตั้งนามสกุลให้พวกเขาเหมือนกันทั้งหมดบ้าน คือ “ว่องไว” เพราะมีที่มาจากบุคลิกลักษณะที่เป็นคนพุดต๋ายไซคล่อง มีจิตอาสา เก่ง และเชี่ยวชาญในการพายเรือ ถ่อแพทวนสายน้ำโขง พวกเขาได้รับความไว้วางใจให้รับใช้ภาครัฐที่ทำให้พวกเขารับส่งคน คนบ้านอื่นไม่สามารถทำได้เพราะสายน้ำโขงซึ่งเป็นมหานทีแห่งเอเชียบูรพาไหลเชื่อมรวกและมีอันตราย

ชุมชนชาวคริสต์บ้านสองคอน: คนชายขอบในระยะที่สอง

ความสัมพันธ์ที่ดีกับภาครัฐ การมีนามสกุลน่าจะนำไปสู่การคลี่คลายความเป็นชายขอบของรัฐไทย แต่กลับไม่ราบรื่นในระยะต่อมา ด้วยเหตุที่สยามหรือรัฐไทยมีวาทกรรมว่าด้วยศาสนาประจำชาติ ความพยายามที่จะสร้างชาติโดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม สถาปนาอุดมการณ์ “เชื่อผู้นำชาติพ้นภัย” และนโยบายที่โดดเด่นอีกหนึ่งเรื่องคือการทยอยออกประกาศ “รัฐนิยม” 12 ฉบับ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2544 : 187) มีเหตุการณ์สำคัญที่หมู่บ้านสองคอน คือรัฐไทยส่งตำรวจเข้ามาพยายามทำการหลายอย่าง เพื่อจะทำให้คนคริสต์บ้านสองคอนเปลี่ยนมานับถือและเลื่อมใสในศาสนาพุทธ ทำให้เห็นความสอดคล้องกับแนวคิดของผู้นำในยุคนี้คือการทำให้คนในรัฐไทยเชื่อผู้นำ และสอดคล้องกับตอนหนึ่งในประกาศรัฐนิยมฉบับที่ 2 ความว่า “...ชนชาติไทยต้องไม่ทำตนเป็นตัวแทนหรือเป็นปากเสียงของต่างชาติ โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์แห่งชาติไทย ต้องไม่ออกเสียงหรือแสดงตนเข้าข้างต่างชาติในกรณีที่เป็นปัญหาระหว่างชาติ การกระทำเช่นนั้นเป็นการทรยศต่อชาติ...” (กรม

โฆษณาการ. 2484 : 3) คนที่นับถือศาสนาคริสต์จึงถูกกล่าวหาว่านับถือศาสนาของฝรั่งจึงถูกมองจากภาครัฐไทยว่าไม่สมควรถูกนับเป็นคนไทย เนื่องจากศาสนาคริสต์ได้เข้ามาในยุคจักรวรรดินิยมของชาติมหาอำนาจที่ล่าเมืองขึ้นแผ่ขยายดินแดน และแสวงหาทรัพยากรให้กับประเทศของตน ขณะนั้นกัมพูชา เวียดนาม และลาวฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงได้เป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสแล้ว ประเทศฝรั่งเศสได้จัดตั้งสมาคมเพื่อเผยแพร่ศาสนาในต่างประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์ในการใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการล่าเมืองขึ้น ปัจจุบันนี้ส่งผลให้รัฐบาลไทยมีความหวาดระแวงจึงมีมาตรการในการต่อต้าน

วันที่ 28 พฤศจิกายน 1940 (พ.ศ. 2483) รัฐบาลได้ประกาศขับไล่ักบวชในคริสต์ศาสนาออกนอกประเทศ (วรุณสิริ สุจินดา. 2546 : 68) ในรายงานของพระสังฆราชกุแอง ประมุขมิสซังลาว (1925-1945) ลงวันที่ 29 สิงหาคม ค.ศ. 1941 จากจดหมายเหตุของคณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส ได้สรุปสถานการณ์ไว้ว่า

“...อันดับต่อไป หลังจากการเดินทางออกจากประเทศไทยของเรา การเบียดเบียนศาสนาเริ่มขึ้น คำสั่งที่บอกว่า ‘ประชาชนชาวไทยมีเพียงศาสนาเดียวคือศาสนาพุทธ’ กรมการรักษาดินแดนซึ่งประกอบไปด้วยเยาวชนส่วนใหญ่ซึ่งมาจากโรงเรียนธรรมดาและเยาวชนที่มาจากแรงงาน กลุ่มเยาวชนแห่งชาติได้รวมตัวกันเป็นผู้จัดการเรื่องราวต่างๆ และเป็นเพชรฆาต เขาก็ปล่อยให้พวกเยาวชนเหล่านี้ดำเนินการไป อันดับต่อไป พวกเขาก็จะจัดการกับพวกพระสงฆ์ วัด และวัดน้อยต่างๆ...”

นอกจากคุณพ่อเปาโล บาทหลวงชาวฝรั่งเศส ที่บ้านสองคอนยังมีครูฟิลลิป สีฟอง อ่อนพิทักษ์ เป็นครูสอนศาสนา ที่ชาวบ้านรัก ศรัทธา เชื่อฟัง และเป็นที่พักของชาวบ้าน จึงถูกตำรวจไทยลงไปฆ่า ครูสีฟองเป็นคนชาติพันธุ์ลาว ที่เรียนศาสนาคริสต์จนมีความเข้าใจถ่องแท้ จากที่เป็นผู้นำทางศาสนาของชุมชนคริสต์บ้านสองคอน นอกจากบาทหลวงชาวต่างชาติ จากเรื่องนี้มีมุมมองที่ผู้วิจัยจะนำเสนอให้เห็นเป็นประเด็นที่บ่งชี้ว่าเรื่องนี้มีความเกี่ยวพันกับสังคมและการเมืองก็คือ ผู้นำทางศาสนาที่เป็นคนพื้นเมืองมีบทบาทและความสำคัญต่อคนในชุมชนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มคนที่อยู่ภายใต้การปกครองของรัฐไทยแต่นับถือศาสนาอิสลามหรือคริสต์ ซึ่งถือได้ว่ามีไซศาสนาประจำชาติ หรือมีความต่างจากสังคมกระแสหลัก คนในชุมชนเหล่านี้จะเคารพเชื่อฟังผู้นำทางศาสนาที่เป็นคนพื้นเมืองมากกว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ ด้วยความใกล้ชิดทางชาติพันธุ์ ความเชื่อและแนวคิดที่ถือได้ว่าเขาเป็นพวกเดียวกัน ภาวะความเป็นผู้นำของครูสีฟอง อาจจะทำให้คนคริสต์บ้านสองคอนเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลไทยต่อไป จึงเป็นเหตุผลที่ตำรวจซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐบาลต้องใช้วิธีการกำจัดครูสีฟองในที่สุด ชาวบ้านได้ตอบโต้การกระทำของตำรวจ โดยผู้หญิงแต่งกายแบบคริสต์ คือ มีผ้าคลุมศีรษะ สวมกระโปรงเพื่อให้ต่างจากชาวพุทธอีสานที่นุ่งผ้าถุง และ

ยืนยันหนักแน่นว่าจะไม่เปลี่ยนศาสนา ในทรศนะของอาหรับท์ กาญจนพันธ์ (2547 : 20) กล่าวไว้ว่าการพิจารณาความเป็นชายขอบนอกจากจะพิจารณาเกี่ยวกับการเลือกกำหนด สถานการณ์ให้ตัวเอง ไม่เป็นผู้ถูกกระทำในสถานการณ์นั้น ยังต้องพิจารณารูปแบบ วิธีการ ในการตอบโต้ในบางเงื่อนไข

บางสถานการณ์การตอบโต้ในลักษณะนี้ทำให้ตำรวจไทยสังหารหมู่ทั้งเด็กและผู้หญิง จำนวน 7 คน เมื่อ พ.ศ. 2483 (จี ว่องไว, สัมภาษณ์ 24 กรกฎาคม 2557) เหตุการณ์นี้คือ การเบียดขับให้คนคริสต์บ้านสองคอนกลายเป็นคนชายขอบอีกครั้งหนึ่ง โดยเรื่องสังหารหมู่เป็นประวัติศาสตร์บาดแผล ตอกย้ำความเป็นคนชายขอบของคนคริสต์ บ้านสองคอนในระยะต่อมา ในภาวะความเป็นคนชายขอบการอยู่ร่วมกับคนส่วนใหญ่ ท่ามกลางวัฒนธรรมศูนย์กลางหรือการทำให้คนส่วนใหญ่ยอมรับเป็นเรื่องสำคัญ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2546 : 16) กล่าวว่าความพยายามที่จะขอรอดของคนชายขอบในสังคมบริโภคนิยมเป็นศูนย์กลาง จำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรที่มีอย่างจำกัด ดิ้นรนต่อรองกับสังคมและวัฒนธรรมศูนย์กลางอยู่ตลอดเวลา ซึ่งแนวคิดนี้มีความสอดคล้องกับ Woodward (1997: 21) ที่มองอัตลักษณ์ในลักษณะที่ไม่ตายตัว (fixity) แต่มีความเลื่อนไหล (fluidity) ได้เปิดโอกาสให้สามารถพิจารณาอัตลักษณ์ ในแง่มุมการช่วงชิง (contestation) การเปลี่ยนรูปแบบใหม่ (reformulation) การสร้างใหม่ (reinvention) และการต่อต้าน (resistance) จึงทำให้คนชายขอบพยายามสร้างอัตลักษณ์หรือสร้างตัวตนให้คนในสังคมยอมรับ มนุษย์เกิดมาย่อมต้องการการยอมรับหรือการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ในมุมมองของนักมานุษยวิทยา ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการต่อต้าน รวมทั้งมีแนวคิดที่เน้นบทบาทของผู้อ่อนแอในฐานะผู้ถูกกระทำทางสังคม วัฒนธรรม เป็นพื้นที่ของการต่อสู้ (Contested terrain) เพื่อแย่งชิงอำนาจ และความมีตัวตนของคนกลุ่มต่างๆ (ยศ สันตสมบัติ. 2548 : 2) การอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลาย ทำให้เกิดเรื่องเล่าและประวัติศาสตร์ที่เกิดจาก กลุ่มคนที่มีอุดมการณ์แนวคิดต่างกันมีเนื้อหาต่างกันออกไป เรื่องเล่าต่างๆ ทำให้เกิดความเชื่อที่นำไปสู่พิธีกรรมและการปรับตัว

สักการสถาน พระมรดาแห่งมรณะสักขี ประเทศไทย

เรื่องเล่าและความทรงจำ: การสร้างพื้นที่ทางสังคม

เหตุการณ์ความรุนแรงผ่านไปหลายปี กระทั่ง พ.ศ. 2532 องค์การทางศาสนาได้สถาปนาสถานที่สังหารหมู่ขึ้นเป็นมรณสักขี ตามความเชื่อศาสนสถานแห่งนี้เป็นโบสถ์คริสต์ขนาดใหญ่ที่สุดในเอเชียอาคเนย์ เป็นสถานที่รองรับการแสวงบุญ รองรับการฟื้นฟูจิตใจ ส่งเสริมความศรัทธาสำหรับคริสตชนที่มาเป็นหมู่คณะและส่วนตัว เป็นศูนย์กลางบริการกิจกรรมคาทอลิกในพื้นที่สมเด็จพระสันตะปาปาจอห์นปอลที่ 2 ได้ประกาศเทิดเกียรติคนทั้งเจ็ดที่ถูกสังหารหมู่เป็น “บุญราศี” (The Blessed/Beautification) เป็นผู้ที่มีบุญอยู่ในสวรรค์กับพระเจ้า ควรแก่การเคารพยกย่อง ถือเป็นแบบอย่างและภวานาธิษฐานขอความช่วยเหลือ ส่วนนี้เป็นปฏิบัติการที่เกิดขึ้นจากกระบวนการขององค์การทางศาสนา แต่นอกจากเรื่องเล่าเกี่ยวกับนามสกุล “ว่องไว” เรื่องการฆ่าครูสีฟอง เรื่องการสังหารหมู่ ยังมีเรื่องเล่าอื่นๆ ที่นำเสนอเพิ่มเติมเพื่อให้เห็นประเด็นการนำเรื่องเล่ามาใช้ประโยชน์ให้พวกเขามีตัวตน มีพื้นที่ทางสังคม ดังต่อไปนี้

เรื่องตำรวจลือกับสาวหลอย ตำรวจลือ เป็นหัวหน้าคณะตำรวจที่เป็นตัวแทนของรัฐไทย ส่วนสาวหลอยเป็นคนคริสต์บ้านสองคอนที่ตำรวจลือรู้สึกชอบพอต้องการได้มาเป็นภรรยา แต่สาวหลอยไม่ชอบตำรวจลือจึงเสนอข้อแลกเปลี่ยนว่าถ้าได้สาวหลอยมาเป็นภรรยาจะยอมให้ชาวบ้านนับถือศาสนาคริสต์ต่อไป ชาวบ้านยังไม่เชื่อ ตำรวจลือจึงขู่ว่าจะฆ่าพ่อ แม่ และสาวหลอย รวมทั้งผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้านกลัวโดนฆ่าเหมือนครูสีฟอง จึงยอมยกสาวหลอยให้ไปเป็นภรรยาของตำรวจลือ โดยไม่สมัครใจ แต่การเสียสละของสาวหลอยยังไม่สามารถทำให้ตำรวจเลิกข่มขู่ชาวบ้านแต่อย่างใด

ชุดความทรงจำเรื่อง หลังตำนานสังหารหมู่ หลังจากที่มีการสังหารหมู่มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของผู้ตาย ความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนา มีเหตุการณ์ประหลาดเกิดขึ้นเป็นเรื่องเล่าย่อยๆ ที่สนับสนุนว่าศาสนาคริสต์มีความศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ เรื่อง คาถาพรหมสีหน้าตอนที่ครูสีฟองถูกลวงไปฆ่าไม่มีผู้รู้เห็นเหตุการณ์จริง เพราะมีเพียงครูสีฟองและตำรวจลือที่ไปด้วยกัน พ่อเผ่าจี ว่องไว (สัมภาษณ์ 24 กรกฎาคม 2557) ผู้ที่เกิดทันยุคนั้นเล่าว่าตำรวจลือมาคุยโอ้อวดและเยาะเย้ยว่าก่อนที่เขาจะยิงครูสีฟอง ครูได้ร้องขอชีวิตและทำสัญลักษณ์มหากาฬเพื่อให้พระเจ้าคุ้มครอง (ตำรวจลือเรียกคาถาพรหมสีหน้า) แต่คาถาก็ไม่สามารถคุ้มครองชีวิตได้ เรื่อง ปีนดำน เหตุการณ์สังหารหมู่ ไม่ได้เป็นแค่เรื่องสะเทือนขวัญเพียงอย่างเดียว แต่มีเรื่องศักดิ์สิทธิ์ที่เล่าต่อๆ กันมาว่ากระสุนปืนดำนและยิงพลาด ทั้งที่ตำรวจเตรียมปืนและบรรจุกระสุนมาเป็นอย่างดี แต่เมื่อยิงแม่ (ซิสเตอร์) อักเนส พิลลา ทิพย์สุข ถึงสามนัด นัดแรกกระสุนด้าน นัดที่สองกระสุนปืนไม่โดนจุดสำคัญ

จึงไม่ตาย และชาวบ้านก็เล่าว่าก่อนตายแม่อักแนส ได้กล่าวคำทำนายว่าศาสนาคริสต์ จะรุ่งเรืองอย่างมากที่บ้านสองคอน ตำรวจจึงยิงนัดที่สามโดนจุดสำคัญ แม่อักแนสจึงขาด ใจตาย ส่วนเด็กหญิงสอนที่ช้ออาสาฟลิซิป ตำรวจยิงพลาด รอดตาย จึงมีเรื่องเล่าว่าเป็น ปาฏิหาริย์หรือพระเจ้ายังไม่รับเอาชีวิต

เรื่อง ผีคั่นคอญาคู จากการข่มขู่และโน้มน้าวให้ชาวบ้านเปลี่ยนมานับถือศาสนา พุทธ ทำให้เกิดกิจกรรมทางศาสนาพุทธ เช่น การนำชาวบ้านไปโกนศีรษะบวชในพุทธศาสนา การพาชาวบ้านไปสักการะพระธาตุพนม การนิมนต์พระมาประพรมน้ำมนต์ บัตรังควาน ทำบุญตักบาตร เทศนาสั่งสอนโดยใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนา พระภิกษุที่มาเทศนาชื่อว่า “ญาคูเกี้ยว” (พระภิกษุเกี้ยว) แต่ญาคูเกิดความหวาดระแวงว่าคนคริสต์บ้านสองคอน จะผสมยาพิษมาในอาหาร ขณะที่เทศนาสั่งสอนเกิดอาการไอและอาเจียนออกมาเป็นเลือด จนไม่สามารถเทศนาต่อไปได้ ชาวบ้านเล่าลือว่า ผีผู้พลีชีพ หรือผู้ถูกสังหารหมู่มาบีบคอ จนเลือดออกต้องเดินทางกลับวัดในที่สุด

เรื่อง บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ บ้านสองคอนตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง แต่โดยสภาพดินและ ภูมิอากาศของพื้นที่ก็ไม่ต่างจากหมู่บ้านในภูมิภาคอีสานของไทยโดยทั่วไป หลังจากฤดู เก็บเกี่ยวผ่านไปบ้านสองคอนก็มีสภาพแห้งแล้ง ปัญหาสามัญที่คนในพื้นที่อีสานของรัฐ ไทยประสบในช่วงฤดูแล้งคือขาดแคลนน้ำดื่ม น้ำใช้ บริเวณทุ่งนาที่อยู่ติดวัดทางตะวัน ตกเฉียงเหนือมีบ่อน้ำตื้นที่ชาวบ้านขุดด้วยแรงคนไว้อาศัยน้ำดื่ม น้ำใช้ แต่ก็ไม่เพียงพอ กับความต้องการของชาวบ้าน สภาพของบ่อน้ำเริ่มต้นเพราะมีดินจากปากบ่อไหลลง ชาวบ้านมีความเดือดร้อนมาก มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับบ่อน้ำตื้นแห่งนี้ว่า นายจันทร์ ว่องไว เขาเป็นผู้เคร่งศาสนาคริสต์ เป็นบุคคลหนึ่งที่ต่อต้านการกระทำของตำรวจไทย ในที่ช่วง เกิดเหตุการณ์เบียดเบียนศาสนา เขาได้นำคัมภีร์และปูชนียวัตถุในศาสนาคริสต์ไปฝังดิน ไว้ และแกล้งทำเป็นคนเสียดสี จึงถูกจับให้บวชในพุทธศาสนา ไปจำพรรษาที่หมู่บ้านใกล้เคียง แต่บวชได้ไม่นานนักก็สึกออกมาอยู่ที่บ้านสองคอน รัยะนั้นชาวบ้านเริ่มขาดแคลน น้ำดื่ม น้ำใช้ นายจันทร์ฝันว่าผู้ตายมาบอกให้ไปรองเอาน้ำดื่มที่บ่อน้ำตื้น และให้กระจายข่าว ชาวบ้านหาภาชนะไปรองน้ำ ตื่นเช้าเขาก็รีบไปดูปรากฏว่าเป็นจริงเหมือนในความฝัน คน ทั้งหมู่บ้านจึงรีบมารองน้ำไว้ดื่ม พวกเขาจึงเชื่อว่าบ่อน้ำแห่งนี้เป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่พระเจ้า ได้ประทานมาเพื่อบรรเทาความเดือดร้อน และร่วมกันตั้งชื่อว่าบ่อน้ำมาร์ตี้ร์ หรือน้ำ “มาละดี” ตามสำเนียงลาวล้านช้าง เพื่ออ้างอิงถึงผู้ตายจากการสังหารหมู่ การมีบ่อน้ำ ศักดิ์สิทธิ์ทำให้พวกเขาได้ปฏิบัติกรณำน้ำมาบรรจุขวดให้คนทั่วไปบูชา (จำหน่าย) นำไปดื่มกินหรือรักษาโรคแล้วแต่จิตจะอธิษฐาน

เรื่อง กรรมสนอง ตายเหมือนสุนัข ตำรวจคณะแรกที่เข้ามาข่มขู่ชาวบ้าน โดยเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสังหารหมู่ ต่อมาภายหลังพวกเขาต่างฝันร้ายได้รับผลกระทบและตายด้วยความทรمان ชะตากรรมและความตายของตำรวจเหล่านั้น เหมือนกับจะสะท้อนหรือผูกโยงให้เห็นความเชื่อเรื่อง “กฎแห่งกรรม” ดังนี้ ตำรวจลือ หัวหน้าคณะ ได้ไปอยู่กับภรรยาคนใหม่ที่อำเภอนาแก หลายปีต่อมาก็ป่วยด้วยโรคหัวใจก่อนจะตายมีความเจ็บปวดทรมาณมากและเขาได้เอ่ยปากขอโอสถกรรมจากผู้ถูกสังหารหมู่ ส่วนตำรวจคุณผู้รับคำสั่งจากตำรวจลือ ได้ทำตัวอันธพาลข้ามน้ำโขงไปปล้นชาวบ้านท่าหัวช้างทางฝั่งซ้ายสุดท้ายก็ถูกชาวบ้านจับตัวใช้เชือกผูกคอตายไปรอบหมู่บ้านจนขาดใจตายอย่างทรमान ในที่สุด ส่วนตำรวจคนอื่นๆ ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำก็ตายตามอายุขัย แต่ช่วงบั้นปลายของชีวิตตำรวจคนหนึ่งก็ฝันเห็นคนที่ถูกสังหารจึงชักชวนเพื่อนที่ร่วมคณะ เดินทางไปขอหมากับบาทหลวงที่ทำแร่ เพื่อขอโอสถกรรม

เรื่อง บุญราศี เรื่องนี้จัดเป็นเรื่องเอกหรือเรื่องหลักที่ดำเนินสืบเนื่องมาทำให้เกิดปฏิบัติการทางสังคมหลายอย่าง การตายของบุญราศีทั้ง 7 คน ถือว่าไม่ปกติเพราะถูกยิงตาย ชาวบ้านทั่วไปเรียกคนตายที่ไม่ปกติ ผิดธรรมชาติว่า “ผีตายโหง” จากการให้ความหมายแบบชาวบ้าน ผีตายโหง คือ คนที่เสียชีวิตอย่างปัจจุบันทันด่วน แบบไม่ปกติ ไม่เป็นไปตามอายุขัย หรือไม่ใช่ตายจากการเจ็บป่วย จากสถานะผีตายโหงที่มีความน่ากลัว ก็ได้ถูกยกระดับด้วยวาทกรรมทางศาสนาคริสต์ให้เป็นผู้พลีชีพและเป็น “มาละตี” หรือ มาร์ตีร์ (Martyr) จากการถูกกระทำละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นรุนแรง ทำให้เรื่องนี้ได้ถูกนำเสนอเป็น เรื่องเล่า และส่งผ่านเรื่องราวไปสู่องค์กรทางศาสนาในระดับสากล จนกลายเป็น “บุญราศี” ในที่สุด การมีสถานะที่ศักดิ์สิทธิ์จึงมีเรื่องของความอัศจรรย์และการนับถือ ศรัทธาของคน คริสต์และคนต่างศาสนา คนคริสต์บ้านสองคอนจึงใช้เรื่องนี้เป็นหลักในการนำเสนอภาพของศาสนาที่พวกเขา นับถือ ปฏิบัติการเรื่อง “บุญราศี” จึงเป็นปฏิบัติการที่ชอติตมาสืบสภาวะปัจจุบันและมุ่งหวังให้บุญราศีได้รับการสถาปนาเป็นนักบุญ ซึ่งอยู่ในสถานะที่สูงที่สุดที่เป็นตัวแทนของพระผู้เป็นเจ้า

เรื่องราวหรือตำนานที่ถูกหยิบยกมา บางส่วนเป็นความทรงจำที่พวกเขาภูมิใจ บางส่วนเป็นบาดแผลและเรื่องราวเหล่านี้มีส่วนในการก่ออัตลักษณ์ การปลูกฝังแนวคิด ความเชื่อและอุดมการณ์คนคริสต์บ้านสองคอน (รุ่นใหม่) เป็น “พื้นที่แห่งความทรงจำ” (Sites of memory) ที่ถูกสร้างขึ้นแทนภาพในอดีตที่ไม่สามารถหวนคืนได้อีก เป็นพลวัตการสร้างตัวตนของคนคริสต์บ้านสองคอน ความทรงจำนี้จะบอกว่าเราเป็นใครมาจากไหน (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. 2553 : 28) ซึ่งประสบการณ์ของปัจเจกมีทั้งกรณีความสัมพันธ์กับคนในสังคม การทำกิจกรรมใดๆ หรืออยู่ในเหตุการณ์ร่วมกันจนเกิดเป็นความทรงจำร่วมของคนในสังคม

การจดจำจะเกี่ยวข้องกับการหลอมรวมภาพลักษณ์และอุดมคติจนเกิดเป็นความสัมพันธ์ทางสังคม ทำให้เกิดเป็น “พื้นที่ความทรงจำ” (sites of memory) ที่มาจากปัจเจกชนกับกลุ่มสังคม ทั้งนี้ Maurice Halbwachs (1992 : 38) ให้ความหมายของความทรงจำร่วมทางสังคมว่าเป็นเรื่องราวที่ว่าจิตใจทำงานไปด้วยกันอย่างไรในสังคม และจิตใจจัดการอย่างไรกับสิ่งที่ถูกวางโครงสร้างเป็นที่เรียบร้อยแล้วโดยการจัดการของสังคมจนกลายเป็นเรื่องปกติ เพราะความทรงจำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นตลอดระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลงของบุคคล เมื่อบุคคลเปลี่ยน อัตลักษณ์ความทรงจำก็แปรเปลี่ยนไป ในขณะที่เดียวกันเมื่อความทรงจำเปลี่ยนอัตลักษณ์ก็เปลี่ยน ความทรงจำมีลักษณะที่เปิดพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง ดังเห็นได้ชัดจากเรื่องเล่าที่ว่าตำรวจคุณ จากที่เคยเป็นตำรวจของไทย ได้ทำตัวเป็นอันธพาลไปปล้นชาวบ้านทางฝั่งชายแม่น้ำโขงจนถูกจับตัวมาผูกคอตายไปรอบหมู่บ้านตายอย่างทรมาน เรื่องเล่านี้ได้แสดงถึงการสะท้อนแนวคิดเรื่องกฎแห่งกรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่คาดไม่ถึงว่าจะเกิดขึ้นได้ แต่เรื่องเล่าก็ได้ทำบทบาทให้คนคริสต์บ้านสองคอนเป็นผู้มีคุณธรรมที่ไม่จองเวรความตายของตำรวจเป็นผลจากกฎแห่งกรรมตามความเชื่อดั้งเดิมของคนชาติพันธุ์ลาวล้านช้าง

ความทรงจำจึงเป็นสิ่งที่กำหนดได้ยากกว่าจะเป็นอย่างไร การเปลี่ยนแปลงในความไม่แน่นอนนี้เอง ทำให้บุคคลสามารถที่จะแปรเปลี่ยนตัวเองให้กลายเป็นบุคคลใหม่ได้ (Kearney, 1998 อ้างถึงในธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2543 : 153) ความทรงจำร่วมของคนในสังคมก่อให้เกิดเอกภาพในสังคม ทำให้สังคม “มีเรื่องเล่า” ซึ่งสามารถหล่อหลอมให้เกิดอัตลักษณ์ทางสังคมขึ้น (Maurice Halbwachs. 1992 : 54) และอัตลักษณ์เหล่านี้ก็จะถูกนำไปใช้เพื่อสร้างความเป็นชุมชน อันมีพื้นที่ประวัติศาสตร์ร่วมกัน ดังปรากฏเห็นความเป็นชุมชนคริสต์บ้านสองคอนในปัจจุบัน ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์จะต้องรับฟังและใส่ใจเรื่องเล่าในทรรศนะของอรรถจักร สัตยานุรักษ์ (2552 : 30) ได้กล่าวไว้ว่า ประวัติศาสตร์จะต้องเปิดพื้นที่ให้แก่คนทั้งหมดในสังคมได้ร่วมกันเป็นเจ้าของอดีตนั้นๆ (The past belong to us all) ถ้าประวัติศาสตร์ไม่เปิดพื้นที่ให้แก่คนทุกกลุ่มก็ย่อมจะทำให้กลุ่มคนที่ถูกกีดกันออกจากประวัติศาสตร์หาทางสร้าง “ความทรงจำร่วม” ของตนขึ้นมา และเมื่อใดที่คนกลุ่มนี้ประสบกับปัญหาจากการกดขี่ขูดรีดหรือการทำร้ายในรูปแบบใดๆ ก็ตาม พวกเขา ก็จะแปรเปลี่ยนความทรงจำร่วมนั้นๆ ให้มีลักษณะที่จะช่วยสร้างความชอบธรรมให้แก่ปฏิบัติการทางสังคมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อตอบสนองปัญหาที่พวกเขาเผชิญอยู่

จากทรรศนะเหล่านี้จึงมีความสอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับคนคริสต์บ้านสองคอน เพราะพวกเขาเป็นคนที่ถูกรัฐไทยตีตราว่านับถือศาสนาที่ไม่ใช่ศาสนาประจำชาติ จึงทำให้ประวัติศาสตร์ของพวกเขาไม่ใช่ประวัติศาสตร์ที่คนส่วนใหญ่รู้จักหรือยอมรับ

ประวัติศาสตร์ของพวกเขาจึงเป็นประวัติศาสตร์ที่มาจากเรื่องเล่าและความทรงจำที่ถูกนำมาอธิบายประกอบการปฏิบัติการทางสังคม การให้ความหมาย การสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ให้เป็นพื้นที่สาธารณะที่มีการให้นิยามและมีเรื่องราวของความศักดิ์สิทธิ์ แต่เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เปิดสำหรับทุกคน ทุกศาสนา ได้แก่ มรณสักขี (วัด) ป่าศักดิ์สิทธิ์ (ป่าช้า) บุญราศีห้องพระธาตุ (ห้องเก็บอัฐิ) และบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ มีสาระที่ผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้

1) การนิยาม “วัด” และ “ป่าศักดิ์สิทธิ์” ศาสนสถานหรือสักการสถานที่มีชื่อเรียกเป็นทางการค่อนข้างยาว แม้จะมีชื่อย่อว่า “มรณสักขี” ก็ยังเป็นภาษาทางการที่ไม่คุ้นเคยและดูลึกลับน่ากลัว จึงถูกคนคริสต์เรียกเป็นภาษาท้องถิ่นว่า วัด เพื่อการเปิดเป็นสถานที่ที่ให้ทุกคนเข้าถึง ไม่ใช่สถานที่ที่ต้องห้าม ป่าช้าหรือสุสานฝังศพ ถูกเรียกว่า ป่าศักดิ์สิทธิ์ เพื่อยังผลต่อการดึงดูดผู้คนทุกศาสนาให้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำบุญ การสักการบูชาบนบาน เช่นไหว้ ขอพร พื้นที่วัดและป่าศักดิ์สิทธิ์ เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ ชลิ่งและอลังการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพิธีรำลึกบุญราศี แห่งพระธาตุ และเสกป่าศักดิ์สิทธิ์

ป่าศักดิ์สิทธิ์

2) การนิยามและการสถาปนา “บุญราศี” ตามแบบฉบับท้องถิ่น ช่วงเวลาหลังจากเกิดเหตุการณ์สังหารหมู่ในปี ค.ศ.1940 (พ.ศ. 2483) มาจนถึงการสถาปนาเป็นบุญราศีในปี ค.ศ.1989 (พ.ศ. 2532) ทั้งช่วงห่างถึง 49 ปี แต่การดำรงอยู่ของความเป็น “ของศักดิ์สิทธิ์” ในแบบฉบับลาวล้านช้างได้เกิดขึ้นมาก่อนหน้านั้นและดำรงมายาวนาน เชื่อมโยงกับการเป็นบุญราศีได้อย่างแนบเนียน ปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ ได้แก่ การถากเก็บขอนไม้ที่หนึ่งฟิงขณะถูกยิงเป็นของศักดิ์สิทธิ์ประจำตัว ประจำบ้าน การบนบาน เช่นไหว้ ขอพรให้บุญราศีดลบันดาลให้ผู้ขอพรสมปรารถนา การจัดทำหนังสืออนุสรณ์รำลึกบุญราศี และครบรอบการตั้งหมู่บ้านไว้จำหน่ายให้ผู้สนใจทั่วไป มีการจัดทำของที่ระลึกและปูชนียวัตถุต่างๆ เช่น เหรียญบุญราศี สร้อยข้อมือ โดยให้สิทธิเสรีกับทุกคน ทุกศาสนาในการสั่ง

จองไว้บูชา ยังมีการจัดทำสื่อ เช่น แผ่นวีซีดีบันทึกการแสดงแสง สี เสียง รำลึกบุญราศี เพื่อเผยแพร่เรื่องราวบุญราศี นำมาจำหน่ายในงานรำลึกบุญราศีที่ผู้คนต่างศาสนาก็สามารถเข้าร่วมพิธีกรรมรำลึกสักการะได้เช่นกัน

3) การนิยาม “พระธาตุ” กระดูกหรืออัฐิของบุญราศี ได้ถูกนำมาจากสุสาน บรรจุในโลงแก้วที่มีหุ่นขี้ผึ้งของบุญราศีทั้ง 7 รวมอยู่ในห้องเดียวกัน เรียกว่า “ห้องพระธาตุ” เป็นห้องที่เปิดไว้ตลอดเวลา มีป้ายบอกที่หน้าวัดเพื่อดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยว มีสมุดขอพรสำหรับผู้ที่เข้ามากราบไหว้วางไว้ที่หน้าห้องเพื่อเชื่อมโยงความศักดิ์สิทธิ์ของ “พระธาตุ” กับ “บุญราศี” เข้าด้วยกันอย่างแนบแน่น

4) การสร้างและนิยาม “บ่อน้ำมาร์ตีย์” จากบ่อน้ำต้นธรรมชาติที่ใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคของชาวบ้านที่อยู่ใกล้บริเวณวัด ถูกสร้างและให้นิยามว่าเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถรักษาโรคต่างๆ ได้ตามจิตอธิษฐาน จึงถูกกันไว้เป็นพื้นที่หวงห้าม ไม่ให้ทั้งรัฐ (ที่จะตัดถนนผ่าน) และผู้คนที่จรรู้กล้าพื้นที่เข้ามา บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ถูกสร้างมูลค่าโดยมีรูปปั้นบุญราศีทั้ง 7 ไว้ด้านหน้า ทำป้ายที่สวยงาม และนำน้ำมาบรรจุขวดจำหน่ายในราคาที่สูงกว่าน้ำดื่มทั่วไป มีจำหน่ายเฉพาะในวาระพิเศษเช่นในงานรำลึกบุญราศีเท่านั้น

5) ปฏิบัติการสร้างพื้นที่บนโลกสมัยใหม่หรือสังคมออนไลน์ คนสมัยใหม่มีรูปแบบการสื่อสารด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยหลากหลายรูปแบบ คนคริสต์บ้านสองคอนจึงจัดทำเว็บไซต์ประชาสัมพันธ์วัดและชุมชนของตน ไม่มีข้อจำกัดใดๆ ทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลทุกพื้นที่ ทุกส่วนในเว็บไซต์ ทั้งสามารถดาวน์โหลดข้อมูลที่เป็นภาพ บทสวด เอกสารได้อย่างเสรีที่ www.songkhon.org หรืออีกช่องทางหนึ่งคือ ทางเฟซบุ๊ก (Facebook) ผู้สนใจสามารถส่งจองสื่อ ของที่ระลึก และปฐนียวัตถุทางเว็บไซต์ จัดส่งทางไปรษณีย์

6) ปฏิบัติการตลาดนัดสองคอน คนคริสต์บ้านสองคอนไป “วัด” ทุกเช้าวันอาทิตย์ กรรมการอภิบาลวัดได้จัดพื้นที่ถนนหน้าวัดให้เป็นตลาดนัด ที่พ่อค้า แม่ค้าทั้งชาวไทย ชาวลาว กางเต็นท์และวางสินค้าเป็นตลาดนัดในท้องถนนที่มิชชันนารีขนาดใหญ่และมีคนซื้อขายจำนวนมาก ทั้งในวันอาทิตย์ปกติและในวาระที่มีการจัดพิธีกรรมพิเศษ เช่น รำลึกบุญราศี เทศกาลคริสต์มาส ตลาดนัดจะช่วยดึงดูดผู้คนทั้งในท้องถิ่น ต่างถิ่นให้มาร่วมพิธีกรรม รับรู้ เรียนรู้ศึกษาเรื่องราวของพวกเขาไปในตัว เห็นความสำคัญและมีส่วนร่วมในพิธีกรรม เพื่อย้ำความศักดิ์สิทธิ์ ความสำคัญของกลุ่มคนและศาสนาคริสต์ที่พวกเขานับถือ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องสำคัญ ภายใต้นวัตกรรมเรื่องทางเลือก (choice) ดั้งที่ธเนศ วงศ์ยานนาวา (2552 : 64) กล่าวว่าเพราะความหลากหลายทำให้ทางเลือกบังเกิดขึ้น ดำรงอยู่และมีอนาคตต่อไปได้

บทสรุป

ชุมชนชาวคริสต์บ้านสองคอนหาวิธีการปฏิบัติตัวให้คนอื่นยอมรับภายใต้ความเป็น “ไทย” ในบริบทสังคมแบบลาวอีสานและภายใต้การปกครองของรัฐไทย ที่มีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ นอกจากนี้ยังมีรูปแบบการผสมผสานทางวัฒนธรรมของคนคริสต์บ้านสองคอนกับชุมชนรอบข้างและวัฒนธรรมศูนย์กลาง ในบริบทพหุลักษณะทางวัฒนธรรม บรรดาประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ ที่จัดให้มีขึ้นที่บ้านสองคอน นอกเหนือจากการดำเนินตามจารีตความเชื่อแบบคริสต์ จึงมีปฏิบัติการให้มีความเป็นพื้นทางเนื่องจากการอยู่ท่ามกลางหมู่บ้านคนพุทธที่มีความเชื่อเคารพธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผีसाง เทวดา ปฏิบัติการที่เกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ ถูกปรับให้เหมาะสม มีความเป็นท้องถิ่น บูรณาการกับความเป็นชาติที่มีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ เพื่อดึงดูด “คนนอก” ให้เข้ามามีส่วนร่วม เป็นการสร้างพื้นที่ทางสังคมอีกลักษณะหนึ่ง ในบริบทพหุลักษณะทางวัฒนธรรมและความเป็นรัฐชาติ ที่มีพระพุทธรูปเป็นหลักหรือศาสนาประจำชาติ รูปแบบการผสมผสานทางวัฒนธรรมในบริบทพหุลักษณะทางวัฒนธรรมมีดังนี้

1) การปรับเปลี่ยนความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนาให้มีลักษณะเป็น “วัฒนธรรมพื้นทาง” ได้แก่ การให้ความสำคัญกับบุญราศีในฐานะปูชนียบุคคล มีงานรำลึกบุญราศีและวันคริสต์มาส ซึ่งมีทั้งการเซ่นไหว้ การบิณฑบาต ขอมพร การทำบุญ ทำทาน และที่สำคัญมีการปลุกเสกวัตถุมงคลที่สื่อความหมายเชิดชูให้บุญราศีเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำหรับทุกคน ทุกศาสนา

2) ปฏิบัติการทำบุญทำทาน การประดิษฐ์และประยุกต์ประเพณีพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ให้มีความเป็นพื้นทาง เช่น การสิ้นสุดวันถือศีลตลอด เรียกว่า “บุญบั้งกา” หรือ “ออกพรรษาคริสต์” มีการบริจาคเงินทำบุญ ทำต้นดอกเงิน ไม่ต่างจากคนพุทธ เรียกเทศกาลคริสต์มาสว่า “บุญบ้าน” หรือ “บุญคริสต์มาส” จัดพิธีกรรม ขบวนแห่ดาวในเทศกาลคริสต์มาส เชิญชวนให้มาร่วมกิจกรรมสนุกสนานในวันคริสต์มาสที่บ้านสองคอนว่า “เชิญมาเอาบุญบ้าน” คำว่า “บุญ” ของคนชาติพันธุ์ลาวหรือชาติพันธุ์อื่นๆ ที่อยู่ใกล้ชิดกับวัฒนธรรมลาวล้านช้างในแถบลุ่มน้ำโขง เป็นคำที่มีความหมายในทางมงคล จึงพบว่าทุกพิธีกรรมไม่ว่าจะมาจากความเชื่อแบบผี แบบพุทธ หรือเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติ ชาวบ้านจะเรียกว่า “บุญ” ในงานบุญจึงมีทั้งการทำบุญ ทำทาน เพื่อสนองความเชื่อเรื่องทำดีได้ดี การเกิดใหม่ในภพภูมิที่ดี และการอยู่ร่วมกับพระเจ้าบนสวรรค์ นอกจากการทำบุญทำทาน ยังมีงานเลี้ยง ทำอาหารพิเศษ และดื่มเฉลิมฉลอง มีขบวนแห่ดาวที่สวยงาม มีซานตาคลอส

แจกขนม แห่และพื่อนรำกลองยาวแบบลาวล้านช้าง จัดกิจกรรมบันเทิงและนันทนาการ เช่น พื่อนรำ จัดมหกรรมสรรพที่ขึ้นชอบมาแสดง ที่สำคัญขบวนแห่ของพวกเขาดังต้นจาก ชุมชนอื่นแห่กลับมาที่ชุมชนของตน เป็นนัยว่าเชิญชวนให้ผู้คนจากชุมชนอื่น “ตามไปดู” สถานที่ พิธีกรรม และวัฒนธรรมของพวกเขา

3) การสร้างปูชนียวัตถุหรือวัตถุมงคล สืบเนื่องจากการนิยามและการสถาปนา “บุญราศี” ตามแบบฉบับท้องถิ่น เนื่องจากคนท้องถิ่นและคนไทยทั่วไปมีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คนคริสต์บ้านสองคอนจึงหาวิธีการที่เหมาะสม สำหรับให้คนต่างศาสนาได้เข้าถึง “บุญราศี” ในรูปแบบวัตถุมงคล

จากเรื่องราวของชุมชนชาวคริสต์บ้านสองคอน นับเป็นกระบวนการของคนที ครั้งหนึ่งเคยเป็นคนชายขอบ แต่ปฏิบัติกรต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งมีทั้งการนิยาม การประดิษฐ์ และการประยุกต์ ส่งผลให้พวกเขาสามารถก้าวผ่านเรื่องราวความขัดแย้ง สู่ความสมานฉันท์กับผู้คนในชุมชนรอบข้าง สามารถเข้าถึงนโยบายของรัฐ เช่น การส่งเสริม การท่องเที่ยว ภาพของบ้านสองคอนในปัจจุบัน จึงเป็นพื้นที่ที่จะเป็นกรณีตัวอย่างของการ คลี่คลายความขัดแย้งที่รุนแรงได้ดีอีกกรณีหนึ่ง

เอกสารอ้างอิง

- กรมโฆษณาการ. (2498). ประมวลรัฐธรรมนูญและระเบียบวัฒนธรรมแห่งชาติ. พระนคร: พานิชศุภผล.
- ขันทอง (ไม่มีนามสกุล). (22 ตุลาคม 2559). สัมภาษณ์. ราษฎร. บ้านนาแกน้อย ตำบลป่งขาม อำเภอห้วยใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร.
- จี ว่องไว. (24 กรกฎาคม 2559). สัมภาษณ์. ราษฎร. บ้านสองคอน ตำบลป่งขาม อำเภอห้วยใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2544). ประวัติการเมืองไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2543). อภิวิติ: เทววิทยาทางการเมือง ความทรงจำและความหลงลืมของประวัติศาสตร์ไทย. รัฐศาสตร์สาร, 22(1), 130-183.
- _____. (2552). ความไม่หลากหลายของความหลากหลายทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สมมติ. นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2551). วนิดากับคนจน-การต่อสู้ของคนรากหญ้า อดีต ปัจจุบัน อนาคต. ใน งานรำลึก 100 วัน วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์. อุบลราชธานี: สมัชชาคนจนร่วมกับเครือข่ายสมัชชาผู้เดือดร้อนจากโครงการพัฒนาของรัฐ.
- ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล. (2545). ชีวิตชายขอบ ตัวตนกับความหมาย: เอกสารวิชาการลำดับที่ 24. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2546). อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ยศ สันตสมบัติ. (2548). มนุษย์กับวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรุณสิริ สุจินดา. (2546). สิทธิมนุษยชนใน ส.ป.ป.ลาว: กรณีศึกษาเสรีภาพทางศาสนาของคริสตชนนิกายโปรเตสแตนต์ระหว่าง ค.ศ.1975-2000. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สีลา ว่องไว. (30 มีนาคม 2559). สัมภาษณ์. ราษฎร. บ้านสองคอน ตำบลป่งขาม อำเภอห้วยใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร.
- สุริชัย หวันแก้ว. (2550). คนชายขอบ จากความคิดสู่ความจริง. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (4 มีนาคม 2553). ความทรงจำร่วมและความรุนแรง. หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ, หน้า 22.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2547). **ตัวตนของคนชายขอบ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

Aurel Croissant and Christoph Trinn. (2009). Culture, Identity and Conflict in Asia and Southeast Asia. **ASIEN**, Jan 2009. S, 13-43.

Aymonier Étienne. (2000). **Isan Travels: Northeast Thailand's Economy in 1883-1884**. Bangkok: White Lotus Press.

Erikson Erik H. (1968). **Identity: Youth and Crisis**. New York: Norton.

Halbwachs Maurice. (1992). The localization of Memories in Lewis (ed). **Collective Memory**. Chicago: The University of Chicago Press.

“ตุ๊กตารอยทราย” การผสมผสานกวีนิพนธ์ปรัชญา ศาสนาและกวีนิพนธ์เพื่อชีวิต

“Tukta Roisai” The combination of religion philosophy poetry and poetry to life.

ณวสนธ์ ชายกุล* Thanawat Chaykul

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาบทกวีในหนังสือรวมบทกวี ตุ๊กตารอยทราย ของศักดิ์ศิริ มีสมสืบ ในด้านแนวความคิด ความหมาย สภาพสังคม และอิทธิพลของการสร้างสรรค์บทกวี ที่เกิดจากการผสมผสานมโนทัศน์ของบทกวีปรัชญาลัทธิเต๋าและเซ็น กับมโนทัศน์ของบทกวีสะท้อนสังคมหรือบทกวีเพื่อชีวิต โดยศักดิ์ศิริได้สร้างสรรค์ให้กลายเป็นบทกวีที่มีลักษณะเฉพาะตัว ไม่เคร่งครัดตามฉันทลักษณ์แบบเดิม และมีมุมมองที่แปลกใหม่ รวมบทกวีตุ๊กตารอยทรายมุ่งเสนอแนวคิดหรือปรัชญาที่ชวนให้ดำเนินชีวิตอย่างง่ายงาม แอบอิงกับธรรมชาติและธรรมะที่จริงแท้ ลดละกิเลส ไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม ซึ่งกวีเสนอว่าจะเป็นหนทางสงบสันติในโลกอันสับสนวุ่นวาย

คำสำคัญ: ตุ๊กตารอยทราย, กวีนิพนธ์, ปรัชญาศาสนา

*นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

*MA student, Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University

Abstract

This study purposed to examine poems in collective poetry of Tukta Roisai by Suksiri Meesomseub in terms of concepts, social condition, and influence of poem creativity which derived from a combination of concepts in philosophy poem in Taoism and Zen doctrine with concepts of poem reflecting society or poem of lives. In that, Suksiricreated unique characteristic poem without old strict prosody but offering new viewpoint. Collective poetry of Tukta Roisai emphasized on presenting concepts of philosophy which convince easy life path according to nature and pure dharma. It referred to reduce desire without harming others, oneself, and environment, and poet proposed as a clam path in current busy world.

Keywords: *Tukta Roisai, Poetry, religion philosophy.*

บทนำ

นับจากปี พ.ศ. 2500 มโนทัศน์และการให้ความหมายกวีนิพนธ์ได้แปรเปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิงจากชนบทวิโบริธานอันมีร้อยกรองราชสำนัก ร้อยกรอง เพลงพื้นบ้าน และวรรณกรรมพุทธศาสนาเป็นแนวทางหลักมายาวนาน นับตั้งแต่ทศวรรษ 2490 กวีอย่าง นายผี, เปลื้อง วรรณศรี, ทวีป วรดิลก, อุชเชณี ตลอดจนจิตร ภูมิศักดิ์ ได้ใช้กวีนิพนธ์เป็นเครื่องมือนำเสนอแนวคิดสังคมนิยม และยังคงมีพัฒนาการต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน โดยมีการเปลี่ยนชื่อเรียก และพัฒนากลวิธีการเสนอเนื้อหาโดยตลอด กวีนิพนธ์เพื่อชีวิตได้เข้ามาช่วงชิงความหมายและพื้นที่ของกวีนิพนธ์อีกกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลบางอย่างจากวิโบริธาน โดยเฉพาะด้านความงาม กวีในแนวทางนี้ให้ความสำคัญกับฉันทลักษณ์ อารมณ์ และความงามทางภาษามากกว่ามุ่งเสนอแนวคิดทางสังคม สายธารกวีนิพนธ์ทั้งสองทางนี้ได้กลายมาเป็นกระแสหลักในการสร้างกวีนิพนธ์ไทยหลัง พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ในช่วงเวลาเดียวกันยังมีกวีนิพนธ์อีกแนวทางหนึ่งที่มีพัฒนาการมาอย่างยาวนานเช่นกันคือ กวีนิพนธ์พุทธศาสนา หรือวรรณกรรมพุทธศาสนา และกวีนิพนธ์เชิงปรัชญาและศาสนา

ในเมืองไทยมีการเขียนวรรณกรรมพุทธศาสนาอย่างมากมาในทุกภูมิภาคมาแต่โบราณ ต่อมาได้มีการเผยแพร่แนวคิดและปรัชญาตะวันออก โดยการตีพิมพ์หนังสือและตำราเกี่ยวกับพุทธมหายานจากจีนและญี่ปุ่นอย่างค่อนข้างกว้างขวางตั้งแต่ทศวรรษที่ 2490 หนังสือเกี่ยวกับปรัชญาเต๋าและเซ็นได้นำเสนอผลร้ายของกิเลสและความลุ่มหลงในวัตถุ จนละเลยจิตวิญญาณและการเคารพต่อธรรมชาติ ย้ำเตือนว่าการมุ่งพัฒนาอุตสาหกรรมจนก่อเกิดการเบียดเบียนนั้นจะนำมนุษย์และสังคมไปสู่ความล่มสลาย

ศักดิ์สิริ มีสมสืบ เป็นนักเขียนได้รับอิทธิพลจากการอ่านวรรณกรรมเหล่านี้ตั้งแต่ช่วงวัยรุ่น ทำให้ “ตุ๊กตารอยทราย” รวมบทกวีเล่มแรกที่เขาเขียนเมื่ออายุ 17-25 ปี และตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2526 ปรากฏกลืนอายุของปรัชญากรีกินิพนธ์เต๋าและเซ็นที่ผสมกับการสะท้อนภาพฟองของสังคมแบบบทกวีเพื่อชีวิต โดยที่ศักดิ์สิริสามารถผสานเจตนาธรรมของบทกวีสองแนวทางนี้ได้เป็นอย่างดี และได้รับการยอมรับในเวลาต่อมา สายธารกวีนิพนธ์ไทยและสภาพสังคม ปี พ.ศ. 2500-2530

ในทศวรรษ 2490 ผลงานของกวีกลุ่มหนึ่งเช่น นายผี (อัศนี พลจันทร), เปลื้อง วรรณศรี, ทวีป วรดิลก, อุชเชณี และจิตร ภูมิศักดิ์ ได้ทำให้เกิดวาทกรรม “วรรณกรรมเพื่อชีวิต” ขึ้น กวีเหล่านี้ใช้กวีนิพนธ์เป็นเครื่องมือเสนออุดมการณ์สังคมนิยม และมองว่ากวีนิพนธ์ที่ดีคือกวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่สังคม และปลุกเร้าให้ประชาชนมีจิตใจรักความชอบธรรม (พิเชษ แสงทอง, 2550 : 37)

กวีนิพนธ์และวรรณกรรมเพื่อชีวิตได้เข้ามามีที่อยู่ที่ยืน มีบทบาทและสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อวงการวรรณกรรมอย่างมาก วาทกรรมวรรณกรรมเพื่อชีวิตได้ปะทะเบียดขับกับวาทกรรมวรรณกรรมอนุรักษนิยมแบบเดิม ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างแนวความคิด “ศิลปะเพื่อศิลปะ” กับ “ศิลปะเพื่อชีวิต” กลายเป็นวาทกรรมที่ขัดแย้ง ขับเคี่ยวและรวมขอมกันมาตลอด นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2490 ทำให้เกิดการสร้างวรรณกรรมในสองแนวทางนี้เป็นจำนวนมาก ก่อนที่ทั้งสองวาทกรรมนี้จะค่อยๆ อ่อนกำลังและปรับตัวไปในที่สุด

นอกจากกวีนิพนธ์เพื่อชีวิต กวีอีกกลุ่มหนึ่งก็มีวิถีคิด ความคาดหวัง และให้คำอธิบายกวีนิพนธ์ไปในอีกแบบหนึ่ง โดยส่วนใหญ่คงให้น้ำหนักไปที่ความเป็นสมบัติ หรือมรดกที่น่าภูมิใจของชาติบรรพชนแนวคิดอนุรักษนิยม (พิเชษฐ แสงทอง. 2550 : 38) และเชื่อมั่นในความงามทางภาษาและความถูกต้องของฉันทลักษณ์ ในช่วงทศวรรษ 2500 กวีนิพนธ์กลุ่มนี้ถูกเรียกเชิงหมิ่นแคลนจากฝั่งเพื่อชีวิตว่า กลอนพาฝัน กลอนเรียมรมย์ กลอนหาผิวหาเมีย กลอนสายลมแสงแดด เพราะมีเนื้อหาหมกในการถ่ายทอดอารมณ์และความรู้สึกส่วนตัว โดยเฉพาะเรื่องรักๆ ใคร่ๆ

ยุครุ่งเรืองของบทกวีเพื่อชีวิตนั้นปรากฏให้เห็นอย่างน้อย 2 ระยะเวลาด้วยกัน คือ ยุคแรกเป็นบทกวีในช่วง พ.ศ. 2490-2500 และยุคที่สองอยู่ในช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 บทกวีการเมืองทั้งสองยุคนี้มีลักษณะเด่นในแง่ที่เป็นงานเขียน ที่มีแนวคิดทางการเมืองเป็นตัวชี้นำอย่างค่อนข้างเด่นชัด (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2538 : 48) บทกวีของกวีรุ่นก่อน พ.ศ. 2500 ถึงกวีรุ่นหลัง 14 ตุลาคม อย่าง รวี โดมพระจันทร์, สถาพร ศรีสังข์, วิสา คัญทัพ, วัฒน์ วรรณยางกูร, ประสริฐ จันดำ ฯลฯ ได้ถูกนำไปใช้เพื่อเป้าหมายทางการเมือง ตามความเชื่อที่ว่ากวีนิพนธ์คือ ดาบ หอก กระบองปืน เป็นอาวุธของการต่อสู้ทางอุดมการณ์ทางการเมือง แต่แล้วเมื่อถึงต้นทศวรรษที่ 2520 หลังการทยอยกลับออกจากป่าของนักศึกษาปัญญาชนฝ่ายซ้ายในสภาพกรวดเม็ดร้าว ทฤษฎีสังคมนิยมมาร์กซิสม์ และแนวทางของพรรคคอมมิวนิสต์ก็ถูกตรวจสอบและตั้งคำถาม วรรณกรรมเพื่อชีวิตจึงพลอยถูกตรวจสอบและถูกวิจารณ์ โดยเฉพาะประเด็นของสูตรสำเร็จ การมาถึงทางตัน ไม่สามารถใช้อธิบายสังคมที่ซับซ้อนขึ้นได้ รวมถึงความต้อยทางวรรณศิลป์และชั้นเชิงวรรณกรรม ทำให้วาทกรรมวรรณกรรมเพื่อชีวิตแบบเดิมเริ่มอ่อนกำลังและเสื่อมลงไปเรื่อยๆ

ขณะที่กวีนิพนธ์อนุรักษหรือพาฝันได้พยายามปรับเปลี่ยนเนื้อหาหาพูดถึงสังคม เศรษฐกิจและการเมือง โดยคงไว้ซึ่งภาษาที่ตรงไปตรงมา และฉันทลักษณ์ที่ถูกต้องตามแบบแผน วาทกรรมจินตนิยมอนุรักษก็ได้กลายเป็นกระแสรองในแง่ของการเผยแพร่ต่อสาธารณชน แต่เป็นกระแสหลักที่แฝงฝังอยู่กับหลักสูตรการศึกษา และสถาบันบางสถาบัน เหตุนี้เองเกณฑ์การเขียนกวีนิพนธ์จึงยังคงเน้นหนักที่ความถูกต้องทางฉันทลักษณ์

เป็นสำคัญ (พิเชฐ แสงทอง. 2550 : 50) ในช่วงกลางทศวรรษที่ 2520 ได้เกิดผลงานของกวี
อีกรุ่น ที่ส่วนใหญ่เติบโตมาจากสถาบันการศึกษาและจากการรวมกลุ่มวรรณกรรมที่เกิดขึ้น
ในทุกภูมิภาค เช่น ไพวรินทร์ ขาวงาม, ฟอน ฟ้าฟาง, ประกาย ปรัชญา, ธัช ธาดา, กานติ
ณ ศรีธา, เยี่ยม ทองน้อย, แรคำ ประโดยคำ, ศิวกานต์ ปทุมสูตร รวมทั้งศักดิ์สิริ มีสมสืบ
กวีกลุ่มนี้ได้สัมผัสทั้งความเติบโตรุ่งเรืองและความตกต่ำสุดขีดของวรรณกรรมเพื่อชีวิต
ที่กำลังกลายเป็นวรรณกรรมน้ำเน่าดังวรรณกรรมพาณิชย์เพื่อชีวิตโจมตี ดังนั้นแม้กวีกลุ่ม
นี้จะมีรากฐานวิธีคิดมาจากกระแสกวีเพื่อชีวิตยุคก่อน แต่ก็เป็นเพียงมรดกทางอารมณ์และ
ความรู้สึกเท่านั้น พวกเขาไม่ได้ใช้บทกวีเป็นเครื่องมือในการต่อสู้เป็นหลักอีกต่อไป หากแต่
เขียนบทกวีเพื่อสะท้อนสังคม สะท้อนมุมมองต่อโลกและชีวิต มีจุดมุ่งหมายของการเขียน
เพื่อวรรณกรรมโดยตรง แต่ยังมี การนำเสนอเนื้อหาเชิงสังคมและแก่นเรื่องแบบเพื่อชีวิตอยู่
โดยมีการพัฒนาด้านความเป็นศิลปะวรรณกรรมมากขึ้น อันเป็นลักษณะการปรับเข้าหากัน
ของบทกวีพาณิชย์และบทกวีเพื่อชีวิตดังที่ พิเชฐ แสงทอง (2550 : 57) กล่าวว่า เป็นผลดีต่อ
กวีนิพนธ์สองแนวทางที่เคยเดินคู่ขนานกันให้มาบรรจบกันกระทั่งกลายเป็นกวีนิพนธ์แนว
ใหม่ มันทำให้มันโหนกค้ำด้านรูปแบบของกวีพาณิชย์ได้รับการยอมรับ และเนื้อหาของเพื่อชีวิต
ที่เคยรุนแรงกราดเกรี้ยวอ่อนเบาลง ด้วยท่วงทำนองหรือรูปแบบที่รื่นไหล

วิกฤติของวรรณกรรมเพื่อชีวิตในทศวรรษ 2520 ได้นำวรรณกรรมไทยออกไปสู่เป้าหมายเชิงสังคมวิทยาวรรณกรรมที่กว้างขึ้นกว่ากรอบที่เพื่อชีวิตสร้างไว้ วรรณกรรม
วรรณกรรมเพื่อชีวิตได้ปรับเปลี่ยนและถูกกล่อมเกลามาจากวรรณกรรมอื่นๆ อาทิ วรรณกรรม
สัจนิยม วรรณกรรมเสรีนิยม วรรณกรรมอัตถิภาวะนิยม วรรณกรรมวรรณกรรมปรัชญาและ
ศาสนา ฯลฯ จนได้กลายสภาพมาเป็น “วรรณกรรมสร้างสรรค์” หลังเหตุการณ์ป่าแตกใน
ช่วงปี 2523-2524 โดยยังคงรักษาอุดมการณ์ต่อต้านทุนนิยมและอุดมการณ์สร้างสรรค์
สังคมเอาไว้ และพยายามยกระดับให้เป็นวรรณกรรมที่ลุ่มลึกมากขึ้น

นอกจากนี้ ยังปรากฏแนวคิดแนวทางการสร้างกวีนิพนธ์แนวอื่นๆ ที่สำคัญ
คือ แนวอัตถิภาวะนิยม หรือเสรีนิยม แนวปรัชญาและศาสนา ที่เสมือนดำรงอยู่อย่างเงียบๆ
แต่ก็มีพัฒนาการยาวนานในสายธารอันหลากหลายของกวีนิพนธ์ไทย

กระแสวรรณกรรมและบทกวีแนวอัตถิภาวะนิยมเกิดขึ้นในเมืองไทยเมื่อต้นทศวรรษ
ที่ 2510 เมื่อนักเขียนแนวเพื่อชีวิตถูกกดดันจากการเมืองแบบเผด็จการอย่างหนัก มีผลทำให้
วรรณกรรมแนวมนุษยนิยมกลับมาเฟื่องฟู ขณะที่นิสิตนักศึกษาคนรุ่นใหม่ในรั้วมหาวิทยาลัย
ต่างผลิตหนังสือและวารสารของตัวเองอย่างจริงจังและแพร่หลาย ในความกดดันจากความ
ตกต่ำของสภาวะการเมือง เศรษฐกิจสังคม และแฉดวงทางปัญญาในสังคมมหาวิทยาลัย
ได้ผลักดันให้เกิดบรรยากาศความเคลื่อนไหวทางปัญญาและการวิพากษ์วิจารณ์สังคม

การเมืองอย่างจริงจัง ความเคลื่อนไหวเหล่านี้เองที่ทำให้แวดวงนักศึกษาได้รู้จักปรัชญา
อัตถิภาวะนิยม (existentialism) และเกิดกระแสความนิยมอย่างแพร่หลาย เพราะเป็น
ปรัชญาที่เข้ามาตอบคำถามภาวะสับสน และแสวงหาของนักศึกษาได้เป็นอย่างดี มีการตี
พิมพ์วรรณกรรมแนวนี้ออกมามากมาย เช่นงานแปลวรรณกรรมและปรัชญาของ ฌอง-ปอล
ซาทร์ การจัดพิมพ์นวนิยายเรื่อง คนนอก ของอัลแบร์ กามูส์ ในปี 2500 เรื่อง มนุษย์
สองหน้า ในปี พ.ศ. 2516 และอีกหลายเล่มของกามูส์และซาทร์ รวมทั้งหนังสือแนว
อัตถิภาวะนิยมเล่มอื่นๆ

การเขียนวรรณกรรมในแนวทางนี้มีปรากฏอย่างมากในทศวรรษ 2520 นักเขียน
และกวีสะท้อนภาวะการดำรง การต่อสู้กับตัวตนภายใน ความแปลกแยกและความเป็นขบถ
เช่นในเรื่องสั้น บทกวี และบทละครของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี, วิทยากร เชียงกุล, นิคม รายวา,
สุรัชย์ จันทิมาธร, นิพนธ์ จิตรกรรม, วีระประวัติ วงศ์พัฑฒันธุ์ เป็นต้น ส่วนการสร้างสรรค
วรรณกรรมแนวปรัชญาศาสนานั้น เกิดมาจากการได้รับรู้และศึกษาปรัชญาศาสนาตะวันออก
โดยเฉพาะปรัชญาจีนและญี่ปุ่น ที่เริ่มแพร่หลายผ่านผลงานแปลต่างๆ มาตั้งแต่ก่อนปี
พ.ศ. 2500

วรรณกรรมทั้งแนวสังคมนิยม อนุรักษ์นิยม มนุษยนิยม อัตถิภาวะนิยม หรือ
ปรัชญาศาสนา ต่างได้ซึมซับแนวทางและวาทกรรมของกันและกัน ส่งผลให้กวีรุ่นหลัง
พ.ศ. 2500 นิยมใช้ธรรมชาติ สังคม สิ่งแวดล้อม และสภาพจิตใจภายในมาเปรียบเทียบ
เพื่อนำผู้อ่านไปสู่ความเข้าใจปรัชญาชีวิตผ่านมุมมองของกวีในฐานะปัจเจก นักเขียนส่วน
หนึ่งเริ่มตั้งคำถามในเชิงปรัชญาว่า ชีวิตคืออะไร จุดหมายของชีวิตคืออะไร มนุษย์มีความ
สัมพันธ์กับโลกและธรรมชาติอย่างไร สังคมและการเมืองเริ่มถูกตั้งคำถามในเชิงกว้างและ
ลึกมากขึ้น มีการเขียนเพื่อเน้นถ่ายทอดความคิดของตนเองมากขึ้น มีการเขียนกลอนเปล่า
(free verse) และงานที่เน้นเนื้อหาสาระเฉพาะกลุ่มมากขึ้นเรื่อยๆ

หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 ประเทศไทยได้ก้าวเข้า
สู่ระยะเวลาแห่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคม มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง
เศรษฐกิจไปสู่ระบบอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว ตลอดทศวรรษที่ 2520 ได้เกิดเหตุการณ์
ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมอย่างมากมาย ลึกซึ้งและรุนแรง แผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 และ 5 มุ่งสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจในหัวเมืองหลักๆ
การขยายตัวของรัฐและอุตสาหกรรมรุกคืบเข้าไปในพื้นที่ชนบทอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน
ซึ่งเป็นผลจากการที่ประเทศพยายามก้าวไปเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่

ในทางวรรณกรรม เมื่อวรรณกรรมเพื่อชีวิตในความหมายเดิมมาถึงทางตัน หนังสือ
แปลจำนวนมากได้ถูกตีพิมพ์ขึ้นเพื่อสนองความต้องการอ่านในยุคขาดแคลนวัตถุดิบทาง

ปัญญา วรรณกรรมเพื่อชีวิตและวรรณกรรมอนุรักษ์ต่างเริ่มปรับตัวเข้าหากัน จนมาถึงยุคต้นทศวรรษ 2530 ที่กระแสกวีนิพนธ์ได้ปรับเปลี่ยนมาสะท้อนตัวตนกวีในฐานะศูนย์กลางมากขึ้น เป็นการนิรโทษภัยในเพื่อสะท้อนปรัชญาของชีวิต กวีได้หันมาสร้างผลงานด้วยความทะเยอทะยานทางศิลปะบนพื้นฐานของปัจเจกนิยม

ปรัชญาเต๋าและเซ็นในวรรณกรรม

ลัทธิเต๋าคิดเกิดขึ้นในแผ่นดินจีนมาเนิ่นนานกว่า 25 ศตวรรษ โดยมีปราชญ์ “เล่าจื๊อ” ผู้นิพนธ์คัมภีร์ “เต๋า เต็ก เก็ง” เป็นสมมตินามผู้ริเริ่มลัทธิเต๋า มีหลักการสำคัญคือการดำรงชีวิตที่พ้นไปจากการเลือกและการตัดสินใจ พ้นจากความทะเยอทะยาน ความปรารถนา และกิเลส และใช้ชีวิตประสานสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ เพราะ ปรัชญาอันที่แท้เป็นสมบัติของธรรมชาติ ความเข้าใจโลกเข้าใจชีวิตก็อยู่ในธรรมชาติ (พจนานุกรมสันติ. 2521 : 27)

ส่วนปรัชญาเซ็น คือการนำเอาปรัชญาเต๋าและขงจื๊อมาประยุกต์กับศาสนาพุทธ นิกายมหายาน จนเกิดลัทธิธรรมอันลุ่มลึกที่เรียกว่า “เซ็น” โดยส่วนใหญ่ เซ็นได้รับเอาแนวความคิดและปรัชญาเต๋าเข้าไปเป็นจำนวนมาก เต๋ากับเซ็นจึงเป็นหนึ่งเดียวกัน เสมือนเหรียญซึ่งมีอยู่สองหน้า

เซ็นเป็นหลักการที่ผุดออกมาจากสัญชาตญาณส่วนที่ลึกที่สุดของชีวิตโดยตรง ทั้งยังเป็นพื้นฐานโดยธรรมชาติ เซ็นจึงไม่ยึดติดอยู่ในความคิดหรือแบบแผนประเพณีใดๆ หากแต่แสดงให้เห็นปรากฏอย่างเสรีด้วยการใช้ถ้อยคำและความคิดอย่างสร้างสรรค์ (เซนไคชิบายามะ. 2522 : 47)

เต๋าและเซ็น ในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตได้แสดงออกอย่างมีพลังและมีชีวิตชีวา ติดต่อหมุนเนื่องไม่หยุดยั้งดุจดั่งธารน้ำตกที่ไหลโกรกกระแทก เต็มไปด้วยพลัง ไสเย็น ให้ความชุ่มฉ่ำแก่สรรพชีวิต (พจนานุกรมสันติ. 2525 : 212)

สัจธรรมนั้นอยู่ในธรรมชาติและชีวิตผู้คน หากเข้าใจและมองเห็นเราย่อมจะสัมผัสถึงความมหัศจรรย์แห่งกิจกรรมธรรมชาติตามสามัญของเรา ดังเช่นบทกวีของ บังยู่่น ศิษย์ของอาจารย์บาโช ผู้ให้กำเนิดกวีไฮกุ

ประหลาดหนักหนา มหัศจรรย์ยิ่ง ฉันตักน้ำฉันแบกฟืน

(พจนานุกรมสันติ. 2525 : 213)

วิถีชีวิตของกวีผู้ยิ่งใหญ่อย่าง เกาหยวนหมิง หวังไห่ว่ ลิโป่ ตูฟู ชูตงปอ ไปจู้ อี้ บาโซ ฯลฯ ล้วนสะท้อนถึงความสันโดษ ความเรียบง่ายและความสงบของชีวิต อันเป็นไปตามอุดมคติแห่งเต๋าและเซ็น บทกวีปรัชญาเต๋า และเซ็น มุ่งเน้นการพิเนิจและประสานกลมกลืนกับธรรมชาติ เพราะธรรมชาติคือชีวิต ดังที่มหากวีชูตงปอ กล่าวว่า

ความเต็มของดวงจันทร์และความสงบสำรวมของสายน้ำล้วนปรากฏ
อยู่ในตัวข้าพเจ้า

(พจนา จันทรสันติ. 2525 : 278)

และ เกาหยวนหมิง กวีจีนผู้บุกเบิกการเขียนกวีแนวลัทธิเต๋ากกล่าวว่า

สนุกที่สุดในชีวิตคือการเล่นกับเด็กๆ ชื่นชมชีวิตท้องไรท้องนา ฟังเสียง
ขลุ่ย เดินเล่นในป่า ชมนกชมไม้ และเขียนกวี ...

หรือจากกวีบทหนึ่งของเซงเหา

ยามใกล้เที่ยง สายลมอ่อน เมฆบางเบาแล่นเรือไปตามสายน้ำ ผ่าน
หมู่หลิวและไม้ดอกผลิบานเต็มต้น ... ผู้คนล้วนไม่เข้าใจซึ่งถึงความปิติสุขของ
ข้าพเจ้าอาจจะพูดกันว่า ข้าพเจ้าเที่ยวร่อนเร่ตั้งชายหนุ่มผู้โง่เขลา

(พจนา จันทรสันติ. 2525 : 279)

เรียกว่านคือชื่อของฉัน กลีบดอกไม้ คือชื่อของฉัน เธอจะเรียกฉันว่า
ปลา จะเรียกว่านก หรือคนโง่ก็ได้ เพราะฉันคือชายโง่ที่อยู่บนภูเขา

(นัท, ฮันท์ ดิซ. 2548 : 106)

เต๋าและเซ็นต่างเชื่อว่า สภาวะแห่งการสร้างสรรค์อันแท้จริงย่อมเกิดขึ้นจากการที่ศิลปินรวมตัวเขาเองเข้าเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ เข้าร่วมอยู่ในลีลาและจังหวะซึ่งประสานสอดคล้องอยู่กับจักรวาล ดังบทกวีของชูตงปอ ที่เขียนจารึกลงในภาพต้นไม้ไฟของเวินยูโก่ ในปี พ.ศ. 1630

เมื่ออยู่โก้ววตรูปต้นไม้เขาเห็นเพียงต้นไม้ไม่ได้มองเห็นผู้คนและไม่เห็น
ผู้คนเพลิดเพลินจนลึ้มกระทั่งตนเองตัวเขาเองกลับกลายเป็นต้นไม้แตกหน่อผลิ
ใบใหม่มีรูปร่าง... มาบัดนี้จางจี้จื่อมีได้อยู่กับเราแล้วใครเลยจะหยั่งรู้ความล้าลึก
นี้ได้

(พจนาน จันทรสันติ. 2521 : 222)

กวีเอกชุดงปอแลเห็นว่า เมื่ออยู่โก้ววตรูปต้นไม้ จิตของเขาปราศจากความกังวล
เป็นหนึ่งเดียว เขามองไม่เห็นสิ่งใดอีกนอกจากต้นไม้เบื้องหน้าเท่านั้น ในที่สุดตัวเวณยูโก้ว
ได้จางหายไป เขาได้เข้าร่วมเป็นหนึ่งกับต้นไม้ กลายเป็นส่วนหนึ่งของกฎเกณฑ์ธรรมชาติ
อันยิ่งใหญ่ สิ่งเหล่านี้เป็นปรัชญาของเต๋าและเซ็นซึ่งได้ส่งผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อ
ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจีนและญี่ปุ่น

อิทธิพลแนวคิดเต๋าและเซ็นในวรรณกรรมไทย

ในเมืองไทยเริ่มมีการแปลหนังสือและตำราเกี่ยวกับเต๋าและเซ็นหลายเล่ม ใน
ช่วงปลายทศวรรษที่ 2490 เช่น การแปล “สูตรของเว่ยหล่าง” โดยพุทธทาสภิกขุ สูตรของ
เว่ยหล่างนี้เขียนขึ้นในศตวรรษที่ 8 โดยพระสังฆปริณายกองค์ที่ 6 เว่ยหล่าง ผู้ริเริ่มลัทธิ
เซ็นขึ้นในจีน ตอนหนึ่งที่มีชื่อเสียงท่านได้เล่าถึงศิษย์ชื่อชินเซาซึ่งแต่งโคลกไว้บนกำแพง
ทางเดินดังนี้

กายของเราคือต้นไม้โพธิ์ใจของเราคือกระจกเงาใสเราเช็ดมันโดยระมัดระวัง
ทุกชั่วโมง และไม่ยอมให้ฝุ่นละอองจับ ต่อมาท่านเว่ยหล่างได้อ่านโคลกนี้และได้
พบว่า โดยจิตเดิมแท้แล้วนั้น โคลกควรเป็นดังนี้ ไม่มีต้นไม้โพธิ์ ทั้งไม่มีกระจกเงา
อันใสสะอาดเมื่อทุกสิ่งว่างเปล่าแล้ว ฝุ่นจะลงจับอะไร.

พุทธทาสภิกขุเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ปรัชญาเซ็น ผลงาน “สูตรของ
เว่ยหล่าง” และ “คำสอนของฮวงโป” ทั้งสองเล่มเป็นพระสูตรที่สำคัญของพุทธศาสนานิกาย
เซ็น รวมถึง “พุทธทาสกับเซ็น” ก็เป็นหนังสือที่นิยมอ่านในหมู่ปัญญาชน ถึงต้นทศวรรษ
2500 ส. ศิวลักษณ์ ได้แปล “มนุษย์ที่แท้หรือมรรควิธีของจางจี้จื่อ” ซึ่งถือเป็นงานเขียนที่ยิ่ง
ใหญ่ที่สุดเล่มหนึ่งของลัทธิเซ็น ขณะที่จาง แซ่ตั้ง เริ่มเผยแพร่จิตรกรรมและวรรณกรรม
แบบเต๋าให้เป็นที่รับรู้ในสังคม

อย่างไรก็ดี ถึงทศวรรษที่ 2510 ก็ยังมีหนังสือเกี่ยวกับเต๋าไม่มากนัก ตามที่พจนานุกรมสันติ เขียนไว้ในคำนำ “วิถีแห่งเต๋า” ในปี 2520 ว่า “หนังสือฝ่ายเต๋าที่แปลเป็นภาษาไทยเท่าที่มีอยู่ ก็มีแต่ฉบับของ ล. เสถียรสุด กับจ่าง แซ่ตั้ง เท่านั้น” (พจนานุกรมสันติ. 2521 : 7) แต่เมื่อเข้าสู่ปลายทศวรรษที่ 2510 เป็นต้นมา กลับมีกระแสความสนใจในปรัชญาเต๋าและเซ็นอย่างกว้างขวาง เกิดผลงานของนักเขียนที่มีชื่อเสียงหลายคนที่ได้นำบรรยากาศของวรรณกรรมแนวนี้มาสู่สังคมไทยอย่างคึกคัก อาทิ ผลงานเขียนและแปลของ ระวี ภาวิไล เช่น ปรัชญาชีวิต ทรายกับฟองคลื่น สาธนา หิ่งห้อย ชีวิตดั่งลม ศาสนากับปรัชญา ผลงานของพจนานุกรมสันติ ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ทำให้เต๋าและเซ็นเข้าถึงนักคิด นักเขียน นักอ่าน เวลานั้นอย่างเป็นวงกว้าง ในรูปของงานเขียน งานแปล งานบรรณาธิการ เช่น ขลุ่ยไม้ไผ่วิถีแห่งเต๋า ในท่ามกลางอารยธรรมสุกร่อน ชัยชนะในอ้อมกอดหิมาลัย แต่หนุ่มสาวกัญแจเซน ขุนเขาเยเยือก ดอกไม้ไม่จ้านรงค์ ชัมบาลาโพธิสัตว์ธรรม อนาคตอันเก่าแก่ ดินแดนแห่งนกอินทรี ความเรียงสี่ชั้นของธอโร เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีผลงานแนวเต๋าและเซ็นของนักเขียนสำคัญๆ อีกหลายคน อาทิ วีรทาส ผู้เขียน ศิษย์โง่ไปเรียนเซ็น และเป็นผู้แปลผลงานด้านมหายานมากมาย เสถียร โพธิ์นันทะ ผู้แปล วัชรปรัชญาปารมิตาสูตกริมล เกียรตินิเทศสุตกร เมธิตะวันออก ปรัชญามหายาน ฯลฯ เขมานันทะ ผู้เขียน ลิงจอมโจก และวรรณกรรมเต๋าและเซ็นอีกมากมาย เสถียรพงษ์ วรรณปก เจ้าของผลงานมากมาย เช่น บทเพลงแห่งพระอรหันต์: Song of the Arahant เพลงรักจากพระไตรปิฎก ช่องที่ไม่ว่าง เนื้อติดกระดูก นิทานปรัชญาเต๋า สัมผัสพระพุทธเจ้าด้วยใจ 9 พุทธ 9 เต๋า 9 เซ็น ผลงานแปลของ ละเอียด ศิลาน้อย ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการแปลเผยแพร่ผลงานของนักเขียนแนวปรัชญาตะวันออกที่มีชื่อเสียง เช่น ผลงานของท่าน ดิข นัท ฮันท์ เรื่อง กัญแจเซน ทางกลับคือการเดินต่อ ปาฏิหาริย์แห่งการตื่นอยู่เสมอ คือเมฆขาวทางก้าวเก่าแก่ ฯลฯ งานเขียนจำนวนมากของ กฤษณะ มูรติ, เชอเกียม ตรุงประะ, โอโซ ราชนิซ, พทรนาฎ ฐากูร เป็นต้น

ศักดิ์สิริ มีสมสืบ กับตุ๊กตารอยทราย

ศักดิ์สิริ มีสมสืบ เกิดที่ จังหวัดชัยนาท เมื่อ พ.ศ. 2500 ใช้ชีวิตวัยเด็กที่ จังหวัดนครสวรรค์ และเข้ามาศึกษาต่อที่โรงเรียนเพาะช่างเมื่ออายุ 16 ปี ช่วงนี้เองเขาได้ฝึกเขียนบทกวีพร้อมๆ กับเขียนรูป เป็นช่วงที่เขาได้อ่านหนังสือดีๆ หลายเล่ม และได้พบนักคิด นักเขียนและศิลปินหลายคน โดยศิลปินที่มีอิทธิพลกับเขาอย่างมากในเวลานั้นคือ จ่าง แซ่ตั้ง จิตรกรกวีศิลปินลัทธิเต๋าคณสำคัญแห่งยุค

จ่าง แซ่ตั้ง เขียนบทกวีที่มีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เรียกว่า “กวีรูปธรรม” (concrete poetry) ซึ่งมีที่มาจากกรเป็นจิตรกรวาดภาพ ลักษณะเฉพาะของบทกวี

ของจ่าง เช่น ไม่ใช่ไม้ยมกแทนคำซ้ำ แต่กลับเขียนคำซ้ำๆ กันซึ่งมีลักษณะคล้ายการเขียนรูป ถู่ว่าจ่าง แซ่ตั้งเป็นกวีคนแรกๆ ในเมืองไทย ที่ได้สร้างงานศิลปะและวรรณกรรมแบบนามธรรม (Abstract) ซึ่งมีอิทธิพลต่อวงการศิลปะไทยเป็นอันมาก

ครั้งหนึ่งผู้เขียนบทความมีโอกาสฟังศักดิ์สิริ เล่าถึงช่วงเวลาที่ทำนกออยู่กับอาจารย์จ่างว่า อาจารย์จ่างเป็นศิลปินที่ยากจน เลี้ยงดูครอบครัวและลูกศิษย์นับสิบที่มาศึกษาและพักอยู่ในบ้าน รวมทั้งศักดิ์สิริที่เข้าออกอาศัยหลับนอนที่บ้านอยู่หลายปี ในช่วงอายุ 17-20 ปี ในวันหนึ่งอาจารย์จ่าง ถือบทกวีชื่อ “ตุ๊กตารอยทราย” ซึ่งเป็นบทกวีชิ้นแรกๆ ที่ศักดิ์สิริเขียนไว้ในเศษกระดาษมาบอกว่า “มึงเป็นกวี” ตั้งแต่นั้นมา เขาจึงฝึกเขียนกวีอย่างจริงจัง โดยศึกษาแนวคิดทางศิลปะและกวีนิพนธ์จากอาจารย์จ่าง และได้อ่านหนังสือต่างๆ โดยเฉพาะปรัชญาเต๋าและเซ็น ทั้งนี้จ่างยังได้แนะนำให้รวมบทกวีตีพิมพ์เผยแพร่โดยใช้นามปากกา “ศักดิ์สิริ มีสมสืบ” ผลงานเล่มแรกคือ “ตุ๊กตารอยทราย” ในปี พ.ศ. 2526 “คนสอยดาว” พ.ศ. 2529 และ “มือนั้นสีขาว” พ.ศ. 2531 ซึ่งต่อมาได้รับรางวัลซีไรต์ประจำปี 2535

ปัจจุบันศักดิ์สิริ มีสมสืบ เป็นนักเขียนอิสระ นักวาดรูป นักแต่งเพลงมืออาชีพ และได้รับการเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติสาขาวรรณศิลป์ พ.ศ. 2559

อาจกล่าวได้ว่าในสายธารกวีนิพนธ์ไทย เยาวรัตน์ พงศ์ไพบุลย์ คือกวีที่สามารถผสมผสานแนวทางกวีพาฝันกับกวีเพื่อชีวิตได้อย่างแนบเนียน ขณะที่อังกศร กัลป์ยานพงศ์ ได้ทำให้ความเคร่งครัดเรื่องฉันทลักษณ์กลายเป็นเรื่องรองจากเนื้อหาและอารมณ์ความรู้สึก ศักดิ์สิริ มีสมสืบ ก็นับได้ว่าเป็นกวีคนแรกๆ ที่ผสมผสานแนวคิดบทกวีเต๋าและเซ็นกับบทกวีสะท้อนสังคมได้อย่างมีชั้นเชิง มีความน่าสนใจ และมีเอกลักษณ์

ปรัชญาเต๋า เซ็น และภาพสะท้อนอุดมคติในตุ๊กตารอยทราย

บทกวีตุ๊กตารอยทราย เขียนขึ้นระหว่างปี 2518-2525 อันเป็นช่วงที่ปัญญาชนฝ่ายซ้ายทยอยออกจากป่า วรรณกรรมเพื่อชีวิตถูกตรวจสอบอย่างหนักและกำลังเสื่อมลง ในขณะที่สังคมทุนนิยมที่ถูกเรียกขานว่าโลกาภิวัตน์ กำลังพยายามกระเสือกกระสนเพื่อเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ ความรุดหน้าทางเทคโนโลยี ลัทธิทุนนิยม บริโภคนิยมและวัตถุนิยมพาสังคมกระโจนไปข้างหน้าอย่างเร่งรีบ เร่งร้อน บทกวีและปรัชญาศาสนาพยายามทำหน้าที่เตือนและดึงผู้คนให้หยุดพิจารณาสรรพสิ่งรอบตัว โดยเสนอการดำเนินชีวิตที่ช้า สุขุม มีสติ ละเอียดย และงดงามขึ้น

บทกวีใน “ตุ๊กตารอยทราย” คล้ายประหนึ่งการเดินทางเรื่อยไป (ดังบทนำเกี่ยวกับการเดิน ใน “คนสอยดาว”) เพื่อสัมผัสและซึมซับประทับใจต่อธรรมชาติและสิ่งรอบตัว ฉันทลักษณ์

ของบทกวีได้ถูกประดิษฐ์แก้ไขจากของเก่าในลักษณะเป็นนายของภาษา และเป็นอิสระ มีเค้าของกลอนประเภทต่างๆ ตลอดถึงกลอนพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก โคลง ร่าย ไฮกุ ฯลฯ

โดยมีลักษณะเด่นคือ ผสมผสานระหว่างแนวคิดและวาทกรรมกวีเก่าและเซ็นกับกวีเพื่อชีวิต บทกวีมีรูปแบบอิสระหลากหลายและใช้การแอบอิงธรรมชาติคล้ายบทกวีเก่าและเซ็น ขณะมีมีโน้ตส์และเนื้อหาผสมผสานระหว่างปรัชญาธรรมชาติกับแนวทางเพื่อชีวิต

บทกวีในตุ๊กตารอยทรายสามารถแบ่งตามเนื้อหาได้เป็นกลุ่มใหญ่ๆ คือบทกวีที่มีแนวคิดปรัชญาเก่าและเซ็น บทกวีสะท้อนสังคม และบทกวีที่สะท้อนโลกของเด็กๆ ซึ่งล้วนแอบอิงอยู่กับธรรมชาติและธรรมชาติที่เรียบง่าย ใช้ภาษาง่ายๆ ไม่เคร่งครัดตามฉันทลักษณ์แบบเดิม ขณะที่ด้านโครงสร้างของบทกวีมีการเล่าเรื่องแบบต้น กลาง จบ เป็นกลวิธีที่ทำให้เรื่องน่าสนใจทำให้ประทับใจ สะเทือนใจ หรือสร้างตอนจบที่พลิกผัน ชวนประหลาดใจ ชวนตั้งคำถาม ดังเช่นบทกวีบทหนึ่ง

ลมโชยเอื่อยเอื่อย ลำควันเอนเอน ยอดข้าวปลิว ปลิว ผืนน้ำริ้วริ้ว
ท้องฟ้าลิบลิบ ควันลอยควันดำเนื่อยเฉื่อย ทะมึนทึมทึม ค่อยเคลื่อนช้าช้า เรื่อย
เรื่อยล้าล้า ท้องฟ้าครึ้มคล้า ควันคลุ่ม วัว ควาย แก่แก่ กร่างนานาน ผู้เฒ่า
ท้อแท้ ทุ่งข้าวเว้งว่าง บ้านช่องร้างร้าง รายเรียงโรงงานใหญ่ใหญ่ โรงทอโตโต
โรงสีนับริยอย แหม่มแหม่มช้อยช้อย คล้อยคล้อยครึ้มครึ้ม ควันเมือง มองควันเพลิง
ศพ ชวานาจจนจน ควันดำลอยหม่น ไปปนควันเมือง ควันเมืองควันป่า เค้าล้าชั้น
เป็นใย แผ่คลุมดินแดน หมาดำหอนแหงน ...หอนโหยหวนไปประสามัน.

(ตุ๊กตารอยทราย : 58)

การใช้คำซ้ำและการบรรยายธรรมชาติในบทกวีนี้มีอิทธิพลของกวีแบบจาง แซ่ตั้ง และปรัชญาธรรมชาติ โดยเสนอภาพสังคมอันเลวร้ายซึ่งเป็นการต่อยอดจากแนวคิดเพื่อชีวิตแบบเดิม เนื้อหาของบทกวีได้สื่อถึงสังคมเมืองและระบบอุตสาหกรรมที่กระจายรุกเข้าไปในชนบท นำมาซึ่งความลึกลับ ความไม่เข้ากันและความสับสนทำให้เกิดปัญหาตามมามากมาย ดังที่กวีสะท้อนออกมาผ่านสัญลักษณ์ “ควัน” จากระบบอุตสาหกรรมอันน่ากลัวที่รุกรานรุกล้ำพื้นที่ที่เคยสงบสุขในชนบท เปลี่ยนชนบทที่กำลังสิ้นหวังเป็นความเลวร้ายโดยสมบูรณ์

ขณะที่บทกวีมากมายหลายบท ศักดิ์สิริได้เสนอภาพธรรมชาติอย่างบริสุทธิ์ดังปรัชญาของกวีนิพนธ์เก่าและเซ็น บางบทมีลีลาออกเอยมาจากกวีไฮกุ เช่น

เรือกระต่ายเอย เกยแพผักบุง น้ำทุ่งไหลเอื่อย ลมมาเฉื่อยเฉื่อย เรือ
น้อยลอยไปมาจากทางเหนือ หางเสือไม่มี วังรีแรงน้ำ ส่งข้าแรงลม ปะทะฟอง
หม้อ ฝ่าแนวทอดยอดจดติดหน้าไซ เขาก้อนดินขวาง ตกกลางลำเรือ ปลากะ
โดดโผง.

(ตุ๊กตารอยทราย : 33)

บทกวีส่วนใหญ่ของศักดิ์สิริใช้คำง่าย ๆ และมีกลิ่นอายของปรัชญาเต๋าและเซ็น
ชัดเจน โดยมักสะท้อนแนวคิดที่อิงจากธรรมชาติ และมักเล่าเรื่องผ่านตัวละคร “เด็ก”
ดังเช่นภาพที่เห็นการเคลื่อนไหวอย่างมีนาฏการในบทกวีนี้

ชิงช้าห้อยกิ่งไทรใหญ่ หนูนั่งไกวไป ไกวมา ไกวไปลมปะทะหน้า ไกว
มาลมปะทะหลังผมเฝ้าเจ้าเป็นกระเชิง ลมเป่าปลิวเปิงดังกอหญ้า ร่มไทรยิ่งใหญ่
ร่มเย็น หนูนานั่งเล่นเป็นอาฉิน

แม้ร้องเรียกซ่อนกลิ่นมากินข้าว ผละชิงช้าวังอ้ายย้มละไม ทั้งชิงช้า
เปล่าไกวไป ไกวมา จนสิ้นแสงสุริยาจึงหยุดไกว.

(ตุ๊กตารอยทราย : 76)

ศักดิ์สิริ มักจะใช้ตัวละครเป็นเด็กเพื่อสื่อถึงความบริสุทธิ์ สะอาด ไร้เดียงสา หัวใจ
เต็มไปด้วยความคิดฝันและจินตนาการ ช่างสงสัย อ่อนโยน มีชีวิตชีวา อันต่างจากผู้ใหญ่
ที่ความคิดและชีวิตมีแต่ความหยาบกร้าน เร่งรีบ แข่งขัน มุ่งแต่ผลประโยชน์ ดังที่ปรัชญา
เต๋าและเซ็นกล่าวว่า จิตที่เป็นพุทธะ หรือตถตา หรือมนุษย์ที่แท้ ก็คือจิตใจของทารก
ดังคัมภีร์ เต๋า เต็ก เก็ง บทที่ 55 กล่าวว่า ผู้เต็มเปี่ยมด้วยคุณความดี คล้ายกับทารก จิตของ
เด็กนั้นเห็นถึง “ทั้งหมด” แลเห็นความจริงตามที่มันเป็นจริง (พจนาน จันทรสันติ. 2525 : 216)

เมฆผอยปุยคล้ายฝูงแกะย่ำท้องทุ่งกว้างไปทางเหนือเมฆสูงเบื้องหน้า
เป็นเสื่อโฮกโฮกอยู่เหนือฝูงแกะแกะเอยชักฝูงไปหาลมบนแปรปรวนมิช้านาน
รูปเสื่อเปลี่ยนรูปเปลี่ยนร่างเปลี่ยนรูปเป็นควายเขากางค้อยกลายเป็นช้างวงงชี้
ฝูงแกะยังคงเดินไปเรื่อย ... ฮึมฮึมแลเห็นรำไรค้อยใกล้ค้ำรามครืนครืนฝูงเจ้า
ก็ไม่ตกใจเมฆข้างเปลี่ยนเป็นปีศาจฝูงแกะยังคงเดินไปดูไม่ใส่ใจเมฆปีศาจเด็ก
น้อยเปื้อนดูภาพเมฆไปเล่นตุ๊กตาทหารสู้รบสู้รบประจัญบานเตี้ยวตายเป็นเตี้ยวพื้น
เตี้ยวตายเป็นเตี้ยวพื้นเตี้ยวตายเป็นเตี้ยวพื้น.

(ตุ๊กตารอยทราย : 27)

สายตาก็สามารถแลเห็นปรากฏการณ์เล็กน้อยในธรรมชาติ และสะท้อนออกมาเป็นภาพ เสียง ความหมาย ความรู้สึกที่มากกว่าถ้อยคำ ตามปรัชญาเต๋าและเซน เช่น

ใบแก่วางลงสู่น้ำร้องสวนใบอ่อนพลิ้วไหวมองตามลูกหนอนหล่นลงสู่
ร่วงสวนใบเขียวอ่อนก้มดูลูกหนอนเจ้าหล่นลงบนเรือใบไม้ลูกหนอนอยู่ในเรือ
ชรา ... ค่อยค่อยจมน จมลง จมลงอย่างเชื่องช้าปลาสูบบัดคลั่นเอง.

(ตุ๊กตารอยทราย : 90)

อีกบทหนึ่ง

จักจั่นพรางตาบนคาบคบายมพลบก็กรีดปีกพร้อมกันหมื่นปีกใบไม้ก็
ปรบมือกราวพร้อมกันหมื่นใบเมื่อลมสงบชาวจักจั่นร้องจบเพลงความวังเวงก็อึง
คะนึง.

(ตุ๊กตารอยทราย : 91)

อีกบทหนึ่ง ศักดิ์สิริเล่าเรื่องของธรรมชาติและชุมชน ผ่าน “ไม้เลื้อย” โดยตอน
ท้ายได้เสนอแนวคิดว่าธรรมชาตินั้นยิ่งใหญ่และมีอิสระเสรีกว่ามนุษย์ผู้คับแคบนัก

ดูจากรั้วบ้านกัญหนา สูง และปักของแหลมดูจากผู้ค้าก็รู้ถ้อยคำเจ้า
เล่ห์หนักหนาดูจากรอยยิ้มก็รู้รั้วบ้านติดกันยังไม่เอื้อเพื่อบ้านเอียบ้านช่องซอมซ่อ
ซ่อนอยู่ในรั้วสูงสูงแดดอ่อนไม่เคยส่องถึงต่างคนต่างอยู่อาศัยมีเจ้าเท่านั้นเกี่ยว
พันไปเถาเถยเถาไม้ไต่รั้วคืบคลานจากรั้วสู่รั้วชูดอกสลอนทั่วทุกบ้านเอย.

(ตุ๊กตารอยทราย : 55)

หรืออีกบทหนึ่ง

แมลงปอมรดกเลี้ยวลดลงเกาะใบหญ้าลมเกรเรใบย้ายหนีแมลงปอ
หาที่เกาะใหม่ลมใจร้ายเรใบย้ายหนีแมลงปอหาที่เกาะใหม่เกาะได้บนใบคัดเค้า
กึ่งก่าคว่าเข้าเต็มปากเด็กกรากเข้ายั้งกึ่งก่าเอาเรือบินเข้ามาไ้สัด้ว.

(ตุ๊กตารอยทราย : 34)

บทกวีบทนี้เล่าเรื่องสัตว์เล็กๆ ในธรรมชาติ ตอนแรกเห็นนาฏการของแมลงปอที่กำลังพยายามเกาะต้นไม้ และจบอย่างหักมุม เมื่อกิ้งก่าเข้ามากินแมลงปอ และเด็กเข้ามาyingกิ้งก่าอีกต่อหนึ่ง เป็นการฉายภาพความงามของธรรมชาติพร้อมภาพของผู้ล่าและผู้ถูกล่าอันเป็นวงจรธรรมชาติในบทกวีสั้นๆ

บางบทกวีมีกลิ่นอายของเพลงร้องของเด็กๆ “จันทร์เอ๋ย จันทร์เจ้า...” เล่าภาพชีวิตจากธรรมชาติที่สามารถตีความได้หลากหลายของหอยทากผู้เอาแต่ร้องขอ

งูจำข้าขอพิษหน้อย เต่าจำข้าขอกระดองเจ้า เหยี่ยวจำข้าขอตาคนและ
ปีกกล้า แร้งจำข้าขอยาอายุวัฒนะแรดเอ๋ยข้าขอตัวถั่ง เสือเจ้าข้าขอผ้าเท้า
ข้าขอสองเขาพ่อกระทิง ข้าขอปากปลิงลิ้นเหี้ยและท้องช้าง อ้อนวอนข้าซาก
หน้อยแล้วหอยทาก ก็ลากเจดีย์ลงน้ำไป ...

(ตุ๊กตารอยทราย : 71)

บางบทกวีแสดงแนวคิดอันเป็นวิธีการเข้าถึงธรรมะแบบเต๋าและเซ็น ที่ให้พูดน้อยลง เพื่อพิจารณาสิ่งรอบตัวให้มากขึ้น เมื่อมีสติ สมาธิ ปัญญา (พุทธะ) ย่อมตามมา

ฉันคิดว่าไม่ว่าใครต้องมีคำพูดมากมายมีถ้อยคำใดจำเป็นนักหรือ
สำหรับการมีชีวิตที่สุขสงบดังนี้ ฉันจึงนั่งเสียและตั้งใจว่าจะไม่พูดแม้สักคำ
ตลอดวันจะไม่พูดแม้สักคำ ตลอดเดือนเป็นเช่นนี้ทำให้ฉัน พูด ถาม ตอบ กับตัว
เองและพบความเจ้าเล่ห์ของตัวเองอยู่เสมอ... จากนั้นฉันก็พูดน้อยลง.

(ตุ๊กตารอยทราย : 95)

คัมภีร์ เต่า เต็ก เก็ง บทที่ 23 กล่าวว่า

... การพูดมากนั้นขัดกับธรรมชาติแม้แต่พายุจัดยังพัดไม่ถึงเข้าแม้แต่พายุฝน
ยังตกไม่ถึงวันใครเล่าทำให้เกิดสิ่งเหล่านี้คือธรรมชาติแม้แต่ธรรมชาติยังมีอาจ
ทำสิ่งใดได้ยาวนานคนแล้ว ควรทำน้อยกว่าธรรมชาติอีกสักเพียงใด.

(พจนานุกรมจันทรสันติ. 2525 : 82)

คัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง บทที่ 56 กล่าวว่า

...ผู้ที่รู้ไม่พูดผู้ที่พูดไม่รู้ถมช่องว่างปิดประตูที่คมทำให้ที่อยู่ที่ยุ่งแก้ไขให้
หลุดที่กระ้างเกินไปถึงลดลงเสียบ้างที่วุ่นวายหลีกเลี่ยงให้พ้นนี่คือเอกภาพอันล้ำลึก
(พจนานุกรม จันทรสันติ. 2525 : 149)

หรือดังที่อาจารย์เซิน โวงอนทอน บันทึกไว้ก่อนมรณภาพว่า
... อย่าตั้งคำถามกับฉันต่อไปอีกเลย ฉันไม่มีอะไรจะกล่าวอีกต่อไป.
ฉันมิได้เคยพูดอะไรมาด้วยซ้ำ (นัท, ฮันท์ ดิซ. 2548 : 58)

บางบทกวีศักดิ์สิทธิ์เสนอว่าหากเราสำรวมจิตใจเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติมีสติ
รู้อยู่กับภาวะปัจจุบัน ภาวะนั้นย่อมเป็นสุข สงบ ไม่วุ่นวาย ไม่เป็นทุกข์

เทคารินชาจ็อกจ็อกปากจ่อปากจอกประจงจับไหลลงล้าลึกลิบลียิบ
ยิบซิบซิบซาบซ่านปากห่อหู่จ่อปากจอกจับละจับละจ่อจิตจับพิศจิตจذبจ้อง
น้ำเอยน้ำชาหลวงตาจับเจ้าทุกวันใครใครเขาทำอะไรกันสาระสำคัญสำคัญจน
วุ่นวายกันไปนักแล้ว

(ตูกิตารอยทราย : 78)

อีกบทหนึ่งแสดงว่าเมื่อจิตประสานเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ ตัวตน (อัตตา)
ของเราจะ “หายไป” และกลายเป็นภาวะสูญญตา อันเป็นข้อหลักธรรมที่ลึกซึ้ง บทกวีนี้ยังมี
ลีลาการเขียนคำซ้ำๆ ซึ่งเป็นอิทธิพลของ จ่าง แซ่ตั้ง อยู่ด้วย

ไปไม้ ไปไม้ ไปไม้ฉันมองไปไม้ไปหนึ่งเห็นมันหายใจหายใจฉันมอง
ไปไม้ไปที่สองมันก็หายใจหายใจไปดูไปทีละไปมันก็หายใจหายใจไปไม้ทุกไป
ทุกไปหายใจพร้อมกันดังหวิวหวิวฉันนั่งอยู่ใต้หมู่ไปไม้สุดลมหายใจจากมันฉัน
มองที่รูจมูกฉันฉันก็หายใจหายใจฉันดูที่ลมหายใจหายใจ หายใจ หายใจหายใจ
หายใจ หายใจหายใจ หายใจ หายใจหายใจ หายใจ หายใจหายใจ หายใจ หายใจ

(ตูกิตารอยทราย : 96)

อีกบทหนึ่งแสดงแนวคิดการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ด้วยมุมมองที่แตกต่างระหว่างเด็กและผู้ใหญ่

เหลียวเห็นกิ่งก่าบนคาบคบหันขวาที่ป่ามีตัวมดมือจะกัดแต่ใจห้ามเพียงบรรจงเขี่ยเจ้า เบาเบาคว่าหินหมายขว้างกิ่งก่ายังหินหวนห้ามว่าอย่าเพียงโยนโยนรับ โยนเล่นเพ็งรู้มือเด็ดดอกหญ้าขว้างทิ้งไปเคลื่อนต่อหน้าปรามมือพลงต่อว่า ตีมือ ... เย็นแล้วกลับบ้านอิมใจกลับมาอนิจจาแม่หน้าบึ้งโกรธซึ่งดูเรานี้เป็นเด็กชนแม่ตีเราจนแขนแม่ล้าตีด้วยข้อหาแสนยิ่งใหญ่ ... ด้วยข้อหาทำเสื้อใหม่เปื้อน.

(ตุ๊กตารอยทราย : 11)

บางบทแสดงแง่คิดเชิงปริศนาธรรม เช่นการสำรวจ “ภายใน” ของตนเอง

ดวงตาน่าจะหันเข้าข้างในสักข้างหนึ่งนี่สองตาอยู่ข้างนอกแต่ภาพอีกส่วนหนึ่งอยู่ภายในดวงตาเอยจึงมองเห็นเพียงภาพไม่สมบูรณ์มองเห็นได้เพียงแต่รูปตึกเอยตึกสงัดจึงจงนตนเองตั้งคนแปลกหน้าคนอื่นยังไม่รู้จักแล้ว. (ตุ๊กตารอยทราย : 94)

อีกบทก็ แสดงความทุกข์จากดวงจิตที่ร้อน ดวงจิตที่มีบอดย่อมไม่สามารถมองเห็นสัจธรรมจากการเปลี่ยนแปลงสภาวะในธรรมชาติได้ จึงมองไม่เห็นตามหลักอนิจจัง ที่กล่าวว่าทุกอย่างย่อมเสื่อมสลายตามวิฎสงสารอันไม่เที่ยงแท้ ไม่เว้นแม้แต่ตัวเราเอง

สุสานเหม็นกลิ่นคนเน่าแดดกล้า ด่าทอ ดอกไม้เกรี้ยวกราดสาดไปในสุสานตาแก่ แก่มากวาดลานรำคาญบ่นใบไม้แห้งแห้งขึ้นสบตานกแร้งทุกวันใบไม้ร่วงหล่นป็นี่มีคนตายมากแกลเคยออกปากบ่นใบไม้นั้นหล่นทุกวันอ้อ ใบไม้มันผลัดใบใบอ่อนงอกเงยมาใบแก่คว้าวานได้สับโคน สับโคน โคนต้นฉับโดนฉับโดนโคนพลันถัดมาอีกวันแกก็ตาย... มีตาแก่คนใหม่มากกว่าลาน.

(ตุ๊กตารอยทราย : 60)

การแสดงคติธรรมจากการดูแวมดตัวเล็ก ๆ

ทางมดผ่านลานร่มเย็นเด็กหญิงสองคนมาปักกวาดกวาดแล้วนั่งเล่นหมากเก็บโยนแหงนก้มหยิบโยนแหงน ก้มหยิบ โยนแหงนแดดสูงแผดลานร่ม

ร้อนทางมดคดอ้อมหลบลานเด็กหญิงกลับบ้านนอนวันแดดทุกข์แผดบ้านรุ่ม
ร้อนเดือดร้อนทั่วชายคาบ้านเด็กหญิงสองคนหวั่นหวาดหลบเร็นสู่ยานรุ่มเย็น
แลเห็นทางมดผ่านลานคูกเข้าคืบคลานตามทางมดเคี้ยวคดไปทางวิหารจบบอก
แผ่นหินขึ้นเย็นหลบร้อนพึ่งเย็น มดเอย.

(ตุ๊กตารอยทราย : 90)

ชีวิต ความคิดความฝันและจินตนาการของเด็กๆ ถูกถ่ายทอดครั้งแล้วครั้งเล่า
เพื่อเน้นความคิดว่าเด็กๆ นั้นคล้ายกับธรรมชาติ คล้ายต้นอ่อนของพืชที่รอวันเติบโต หรือ
ดอกไม้รอแย้ม เด็กคือภาพแทนของธรรมชาติอันสดใสบริสุทธิ์ มีผู้กล่าวว่าศิลปินจะยังคง
มีความเป็นเด็ก มีจินตนาการแบบเด็ก เมื่อเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ จึงมักหวนหาและเห็นคุณค่า
ของความเป็นเด็ก และชิงชังความหยาบกร้านของผู้ใหญ่ ที่บางครั้งได้ทำลายความคิดฝัน
และจินตนาการของเด็ก ดังที่ศักดิ์สิริถ่ายทอดผ่านบทกวีหลายบท เช่น

คุณตาแยกว่านปลูกใหม่ดอกหญ้าขึ้นในกระถางว่านคุณตาถอนดอก
หญ้าทิ้งดอกหญ้าขึ้นใหม่ในกระถางว่านคุณหลานถอนต้นว่านทิ้งหนุ่นหนึ่งขึ้นชม
ดอกหญ้า ... คุณตาดักหนุ่นหนึ่ง.

(ตุ๊กตารอยทราย : 13)

คุณตามองคุณค่าของต้นว่านตามหลักประโยชน์และเศรษฐกิจ ทำให้มองว่าดอก
หญ้าเป็นวัชพืช ไร้ประโยชน์ เป็นการมองด้วยสายตาแบบผู้ใหญ่ที่มองเห็นคุณค่าของ
ธรรมชาติต่างไปจากเด็ก สำหรับผู้ใหญ่ ต้นว่านก็เหมือนการปรุงแต่งของมนุษย์ เป็นความ
ดี ความงาม ความสุขสำเร็จรูป ที่ปรุงแต่งตามความนิยม ขณะที่หนุ่นหนึ่งไม่มีมายาคติแบบ
นั้น ความชื่นชมของเธอเป็นความรู้สึกที่บริสุทธิ์ ยังไม่ถูกครอบงำด้วยคุณค่าที่ผู้ใหญ่สร้าง
ขึ้น การถอนต้นไม้อะไรของทั้งสองคนจึงต่างกัน และจบลงที่คุณตาดักหนุ่นหนึ่ง เพราะต่าง
คนต่างชื่นชมและมองเห็นความงามในแง่มุมของตนเอง

ตะวัน ดวงเดือน ดวงดาวแพรวพราว บนผืน กำแพงรถยนต์ เรือบิน
เรือใบชักไชว่ วิ่งสวน วิ่งแข่งจัดแจงจะเขียนรถไฟใหญ่ถือไม้เอ็ดมาเงื้อง่าชี้
ด่าแปดตรลบ ... หนูนึกหม่นอยู่ในใจทำไมคุณลบโลกหนู.

(ตุ๊กตารอยทราย : 28)

ขณะเดียวกันศักดิ์สิทธิ์ก็เสนอว่า ความอ่อนโยนบริสุทธิ์ของเด็กๆ นั้นเอง ที่อาจ
ทลายความหยาบกระด้างและความเย็นชาของผู้ใหญ่ได้ โดยเล่าผ่านเรื่องราวของเด็กสอง
คนที่อยู่บ้านติดกัน ทว่าถูกกันด้วยรั้วลวดหนาม

ลวดหนามสามชั้นกันเขตตำลึงได้รั้วลวดหนามเด็กบ้านโน้น มองเด็ก
บ้านใหม่เด็กบ้านใหม่เดินเลียบรั้วมาเก็บลูกตำลึงไปเล่นเด็กน้อยลอดรั้วไปหา
สามวันรั้วโหว่เป็นช่องห้าวันหญ้าราบเป็นทางสิบวันรั้วลวดหนามหายเด็กเด็กวิ่ง
เล่นเฮฮาพ่อแม่พี่พาแบ่งปันเด็กเด็กวิ่งไปวิ่งมาอยู่บนอุราเพื่อนบ้าน.

(ตุ๊กตารอยทราย : 12)

ทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ หรือคนชราก็ควรกระทำหน้าที่ตามบทบาทที่เหมาะสม จึงจะทำให้
สังคมเกิดสมดุลและเป็นปกติ ดังศักดิ์สิทธิ์สะท้อนไว้เป็นภาพแปลกประหลาดในบทกวีบทหนึ่ง

ไม่เท่าชิงชังคนชราตุ๊กตาเบื้อหน้าเด็กเด็กตุ๊กตาเข้าหาไม่เท่าไม่เท่า
พาเดินงเงินไปเด็กเด็กร้องเรียกคนชราคนชราเรียกหาเด็กเด็กฝ่าเท้าเล็กเดิน
เตาะแตะมาต่างพบต่างเฒ่าเข้าหาต่างปลอบใจแดดเอยแดดกล้าตุ๊กตาพากันไป
กับไม้เท้างเงินไปไม่ก็ก้าวก็ล้มลง.

(ตุ๊กตารอยทราย : 81)

นอกจากนี้ยังมีบทกวีจำนวนมากในเล่มที่มีเนื้อหาวิพากษ์วิจารณ์สังคมโดยเฉพาะ
สังคมชนบทที่กำลังสับสนกับการรุกคืบของเมืองด้วยบทกวีที่อุดมไปด้วยเสียงและสี เช่น

ขอทาน พิการ เจ้านิ่ง หลังพิง กำแพงวัดแห่ง ห่าง ระฆังเข้าเข้าคละ
เคล้า เสียงซิ่ง สามสายขรมขลัง สงฆ์พึม เพลงสวดแหลมสูงเสียงซิ่ง ระคนคละ
เสียงเรี่ยญกระทบ กันขันละซิ่งเสียงเพลงขาดห้วงค่อยล้ง คล้าควาน กันขัน
พึมพำให้พร ตามสูตรเหลืองเหลือง สงฆ์เดินมาใกล้สงฆ์เหลียว สบตา ขอทาน
ผอม ผอม หมาไซ้ เมียงมาขอทานสบตาหมาผอม. (ตุ๊กตารอยทราย : 56)

บางบทวิพากษ์ปัญหาในวงการสงฆ์ เช่น เล่าเรื่องการตัดต้นไม้ใหญ่
เพื่อสร้างโบสถ์กลางกลุ่มคนห้อมล้อมสอง สาม สี่ ห้า ผัวชาวคลุมเด็กหญิง
พุ่มพ่าย ไร่ให้ร่มโพธิ์ ไร่ไทร ถูกโค่น ทั้งโคนผัวชาว คลุมอยู่ในประตูทุกบาน

เจียบงันแถวสงฆ์อุ้มบาตรเลยไปทุกบ้านสูง สง่า เด่นตระหง่านโบสถ์ใหญ่หลาย
สิบล้านสร้างเสร็จแล้ว ... สนธยาลาลับผีร้ายรำร้อง ร่ายระรื่น ระเร็งอิ่ง.

(ตุ๊กตารอยทราย : 75)

บางบทได้เล่าเรื่องขบวนการตัดเศียรพระ โดยสมมติมุมมองว่า พระพุทธรูปที่ถูก
ตัดเศียรนั้น ออกเดินทางตามหาเศียรของตนด้วยตนเอง จนมาเจอเศียรในตู้กระจก และจบ
อย่างหักมุมเมื่อเศียรนั้นบอกให้ร่างกลับวัดไปเถอะ เพราะเศียรนี้ฝรั่งจองแล้ว

เมื่อสังคมเริ่มเสื่อมทรามลง ศีลธรรมจรรยา วิถีชีวิตความคิดของผู้คนก็มัวหมอง
ตามไปด้วยไม่ว่าพระหรือฆราวาส ศักดิ์สิริได้สะท้อนไว้ในหลายบทกวี เช่น

... ไปดีไปแล้วคุณพ่อลูกลูกผจญเวรผจญกรรมหมดทุนงานนั้นนับหมื่น
เงินหมื่นส่งพ่อขึ้นสวรรค์ขรมขรม ขลังขลัง เพลงสวดจบแล้วแถวสงฆ์กลับกุฎิ
ความความคล้ำของกันยามในซองใบเขียวใบเดียว ... ชี้เหนียวแท้แท้เจ้าภาพ.

(ตุ๊กตารอยทราย : 41)

บางบทพูดถึงภาวะในจิตใจของเราเอง แสดงว่าสภาวะธรรมนั้นถูกทำลายได้ด้วยสิ่ง
ที่น่ากลัวคือ อธรรม นั่นเอง

ข้างแรมกัตกินดวงเดือนแหะเล็มเต็มแรมก็กลืนข้างขึ้นปากเพียรมา
เต็มครั้นเต็มจนเต็มก็งามราหูไล่ล่ามาอมครั้นอมเต็มก็คาย... อธรรมมาอมดวง
ธรรมครั้นอมเต็มคำก็เคี้ยว.

(ตุ๊กตารอยทราย : 36)

ศักดิ์สิริได้ตั้งคำถามถึงคนในสังคมว่า “เราจะไปกันทางไหน” โดยเปรียบเทียบผ่าน ขบวนการตัวเล็กๆ หน่วยเล็กๆ ในสังคมเช่นเดียวกับมนุษย์

เจ้าเหมือนเม็ดทรายเล็กเล็กแถมจะเดินไปทางไหนข้างนกลไก แห่งเจ้าชิ้นส่วนใดเล่าก่อนวินัยและชิ้นส่วนใดก่อนขยันและชิ้นส่วนใดหนาก่อน สามัคคีกันชั่วรู้เจ้านั้นไร้สมองลงเทน้ำร้อนราดดูเจ้าก็รู้กลัวตายลนลานเจ้า เหนือมดตัวเล็กเล็กฝูงชนจะเดินไปทางไหนข้างนกลไกแห่งเจ้าชิ้นส่วนใดเล่า ก่อนฉลาดชิ้นส่วนใดเล่าก่อนอาฆาตพยาบาทเคียดแค้นชิงชิงทุ่มพลังรุกโหมโรมรัน ใ้งที่สุดของมนุษย์คือใช้ความฉลาดทำลายกัน.

(ตุ๊กตารอยทราย : 45)

บทสรุป

หลังทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา สังคมทุกๆ ด้านพัฒนาอย่างก้าวกระโดด ก่อให้เกิดปัญหาตามมามากมาย ศักดิ์สิริ มีสมสืบ ใช้บทกวีใน “ตุ๊กตารอยทราย” ชวนให้หวนตระหนักในคุณค่าของธรรมชาติ และความพยายามในการอยู่ร่วมอย่างกลมกลืนและยั่งยืน อันเป็นทางออกของชีวิตในสังคมที่แล้งร้อน ไร้แรง แแย้งชิง เบียดเบียน เต็มไปด้วยพิษทั้งภายนอกและภายในจิตใจคน ศักดิ์สิริยืนยันแนวความคิดของเขาว่า ธรรมชาติคือธรรมชาติอันมีอยู่แล้วในตัวมนุษย์ อาจเห็นได้ชัดผ่านเด็กๆ และดวงใจที่ใสสะอาดนั่นเอง

ศักดิ์สิริ ย้ำปรีศนาธรรมทั้งในบทแรกและบทจบของหนังสือ ด้วยบทกวี “ตุ๊กตารอยทราย” ให้พิจารณาว่าหากปราศจากปัญญาและการรู้คุณค่าของสรรพสิ่ง การดำรงอยู่ของเราทั้งหลายก็คงไม่ต่างจากตุ๊กตารอยทรายผู้รอความตายอันมีติด้านนั่นเอง

ตุ๊กตารอยทรายนอนรายล้อมตาแดดด้าส่องมาตุ๊กตานอนกินตุ๊กตารอยทรายนอน รายล้อมตาดวงตา ใ้งมลมพัดกลับไปตายคาแดดด้า.

เอกสารอ้างอิง

เซนไค ชิบายามะ. (2522). ดอกไม้ไม่จําพรรจ. (พจนา จันทรสันติ, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: ไลยลือไทย.

นัท ฮันท์, ดิช. (2552). กุญแจเซ็น. (พจนา จันทรสันติ, ผู้แปล). พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

ทองแถม นาถจําาง และเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. (2530). กวีเต้า เถาหยวนหมิง. กรุงเทพฯ: ก. ใก่อ.

ธัญญา สังขพันธานนท์. (2538). ปรากฏการณ์แห่งวรรณกรรม. กรุงเทพฯ: นาคร.

พจนา จันทรสันติ. (2525). วิถีแห่งเต้า หรือ เต้า เต็ก เก็ง. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.

พิเชฐ แสงทอง. (2550). วากรรมวรรณกรรม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ศักดิ์สิริ มีสมสืบ. (2526). ตุ๊กตารอยทราย. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.

สมภาร พรมหา. (2525). กระท่อมวิเวก. กรุงเทพฯ: จตุจักร.

ชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์ในชาดกพื้นบ้านอีสาน

Bodhisattva character's names in the Isan Folk Jatakas

สุนันท์ ศรีอ่อน Suttinan Sri-on

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาชื่อของตัวละครพระโพธิสัตว์ในชาดกพื้นบ้านอีสาน ข้อมูลที่ใช้ศึกษาคือชาดกพื้นบ้านอีสานสำนวนร้อยกรอง 32 เรื่อง ในการวิเคราะห์ได้จำแนกคำเรียกชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์ออกเป็น 4 กลุ่มข้อมูล คือ ชื่อที่ตั้งจากคำในภาษาบาลีหรือสันสกฤต จากคำในภาษาถิ่น ชื่อที่สะท้อนสถานะทางสังคมและเพศ และชื่อที่สะท้อนความเชื่อแบบผสมผสาน ผลการศึกษาครั้งนี้ทำให้ได้ข้อสรุปว่า ชื่อของตัวละครพระโพธิสัตว์จำนวน 32 ตัวละคร ปรากฏคำนำหน้าชื่อว่า “ท้าว” ภาษาถิ่นภาษาบาลี และชื่อที่แสดงให้เห็นสถานะหรือบอกเพศคำว่า “ผี” รวมอยู่ในชื่อ จากการศึกษาชื่อของตัวละครพระโพธิสัตว์ในชาดกพื้นบ้านอีสานพบว่า มีการใช้คำที่หลากหลาย การหลากคำเช่นนี้ได้สะท้อนวิถีคิดของคนอีสานว่ามีความรู้ภาษาถิ่น แล้วยังรู้ภาษาบาลีสันสกฤตและอรรถศาสตร์ได้ดี และแสดงให้เห็นแนวคิดในการตั้งชื่อตัวละครโดยการสังเกตรูปร่างและลักษณะตัวละครเป็นข้อมูลในการตั้งชื่อ บางชื่อมีความสัมพันธ์กันเชิงอำนาจจะระหว่างความเชื่อแบบผีดั้งเดิมกับพุทธศาสนา หรือศาสนาพราหมณ์ และพุทธมหายานอีกด้วย ผลการศึกษาทำให้เข้าใจคำเรียกชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์ที่มีความหลากหลาย สะท้อนวิถีคิดของคนอีสาน และแสดงให้เห็นความรู้ภาษาต่างประเทศของคนอีสานด้วย

คำสำคัญ: พระโพธิสัตว์, ชาดกพื้นบ้าน, ตัวละคร

*อาจารย์ ดร. ประจักษ์สาขาภาษาและวรรณคดีตะวันออก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

*Lecturer Dr. Oriental Languages and Literature, Liberal Arts, Ubon Ratchathani University

Abstract

The purpose of this research was to study the names of Bodhisattva in the Isan Folk Jataka. Research selected a total of 32 Isan Folk Jatakas that were composed in verse. The analysis divided the nomenclature of Bodhisattva into 3) the names that reflected social statuses and genders, and 4) the names that reflected mixed beliefs. The results found that the names of Bodhisattva were preceded by the title “Thaw”, local words, words in Pali and Sanskrit, the names showing statuses and gender, and the names that co-occurred with “Phee” (meaning ghost). The results show that names of Bodhisattva in Isan folk Jataka are diverse. This reflects the knowledge of Isan people. They do not only know their dialect but also Pali, Sanskrit and semantics. Their nomenclature conventions are that they named the protagonist according to the shapes and characteristics of him. Moreover, some of the names indicate power relationship between the old beliefs in spirits and the newer beliefs of Theravada Buddhism, Brahmanism and Mahayana Buddhism.

Keywords: *Bodhisattva, Folk Jatakas, Character.*

บทนำ

ชาดก หมายถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นแล้วของพระพุทธเจ้า ซึ่งถือกันว่าเป็นเรื่องราวในอดีตของพระสมณโคตมขณะเสวยชาติเป็นพระโพธิสัตว์ ชาดกเป็นเรื่องที่มีในคัมภีร์พระไตรปิฎกและเชื่อกันว่าเป็นพุทธวจนะ แบ่งตามจำนวนคาถาจากน้อยไปหามากเรียกกันว่านิบาตชาดก นิบาตชาดกมีทั้งสิ้น 547 เรื่องและแต่ละเรื่องเป็นเรื่องราวการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ ในประเทศไทยยังมีชาดกหรือเรื่องราวของพระโพธิสัตว์ที่มีเนื้อหาเรื่องไม่ตรงกับนิบาตชาดก คือ ปัญญาชาดก 61 เรื่องอันเป็นผลงานภาษาบาลีของพระภิกษุล้านนาไทย และมักเรียกว่า “ชาดกนอกนิบาต” เรื่องของพระโพธิสัตว์เช่นนี้ยังปรากฏในชาดกของกลุ่มคนที่นับถือพระพุทธศาสนานอกประเทศไทยอีกด้วย โดยกลุ่มคนเหล่านั้นได้นำเอานิทานพื้นบ้านมาปรับให้เป็นชาดก ยกให้ตัวละครเอกเป็นพระโพธิสัตว์ ศีราพร ณ กลาง (2542 : 219) ได้ศึกษาชาดกพื้นบ้านในการรับรู้ของชนชาติไทยในปี พ.ศ. 2542 และ Anatole-Roger Peltier (1987) ศึกษาวรรณกรรมไทยเขิน ได้เรียกชาดกนอกนิบาตกลุ่มนี้ว่า “ชาดกพื้นบ้าน” ในภาคอีสานมีชาดกประเภทนี้จำนวนมาก จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นมีชาดกสำนวนร้อยกรองภาษาอีสานมากถึง 32 เรื่อง โดยบทความนี้จะเรียกว่า “ชาดกพื้นบ้านอีสาน” (Isan Folk Jatakas) ตามชื่อของพื้นที่และภาษาที่ใช้จัดจารชาดกนั้น “ชาดกพื้นบ้านอีสาน” เป็นที่นิยมเล่าและอ่านกันในหมู่ชาวอีสานมาอย่างต่อเนื่องกันมาในโอกาสต่าง ๆ โดยมุ่งหมายจะสอนธรรมด้วยวิธีสนุกสนาน มักแทรกปรัชญาของพุทธศาสนาให้ตัวละครเอกมีพุทธจริยาวัตรคือดำรงชีวิตแบบพุทธ เพื่อให้ชาวบ้านจดจำนำมาเป็นแบบอย่าง (ธวัช ปุณโณทก, 2525 : 175-176) นิทานชาดกอีสานเป็นวรรณกรรมที่ชาวบ้านนิยม ฉะนั้น จึงมีรูปแบบเฉพาะตัวคือสะท้อนสภาพสังคมอีสาน ตอบสนองความเชื่อของชาวอีสานมีคตินิยม ความเชื่อ สาระที่เป็นประโยชน์ต่อจิตใจ และเสนออุดมการณ์ของสังคมแบบอีสาน มีรูปแบบ เนื้อหา ภาษาแบบเฉพาะอีสาน ซึ่งถือเป็นลักษณะร่วมของกลุ่มไทยที่สืบทอดวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง (ธวัช ปุณโณทก, 2525 : 174) จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ทราบว่า ชาดกพื้นบ้านอีสานได้สะท้อนถึงความเชื่อและวัฒนธรรมผู้คนลุ่มน้ำโขง

ชาดกพื้นบ้านอีสานมีการดำเนินเรื่องเป็นขั้นตอน แทรกเรื่องราวความเชื่อดั้งเดิมของคนอีสาน และแทรกเรื่องโลดโผนหรือผจญภัยของตัวละครพระโพธิสัตว์ จึงเป็นเรื่องที่นิยมเล่าสู่กันฟังในสังคมแบบมุขปาฐะมาก่อน เช่นเดียวกับนิทานทั่วไปที่ใช้เล่ากันในสังคมชาวบ้านก่อนจะบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในภายหลัง ชาดกพื้นบ้านอีสาน (Isan Folk Jataka) เป็นวรรณคดีพุทธศาสนาประเภทนิทานที่นิยมใช้ในการเล่า เทศน์ตามบุญพิธีหรือในประเพณีสำคัญๆ ในสังคมอีสาน จนได้มีการจดจารลงในใบลานในสมัย

หลัง ลักษณะเช่นนี้จารุวรรณ ธรรมวัตรมองว่า เป็นลักษณะทั่วไปของสังคมที่ใช้ภาษาพูด สู่สังคมที่มีตัวอักษร ทำให้มีวรรณกรรมสำนวนลายลักษณ์ หรืออีกแง่หนึ่งอาจเป็นการนำ สำนวนลายลักษณ์ไปเล่าสืบต่อกันด้วยวาจาแล้วมีการปรับเปลี่ยนชื่อสถานที่และบุคคลตาม กาลเทศะก็เป็นได้ (จารุวรรณ ธรรมวัตร, ม.ป.ป.: 86) แม้ว่าจะมีการปรับนิทานพื้นบ้าน ให้เป็นชาดกตามแนวคิดของพระพุทธศาสนา และยกตัวละครเอกให้เป็นของพระโพธิสัตว์ ถึงกระนั้นยังปรากฏว่า ชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์มีลักษณะเฉพาะโดยมีทั้งคำในภาษาถิ่น ภาษาบาลีสันสกฤต การเพิ่มคำนำหน้าตัวละครที่สะท้อนให้เห็นความหมายของคำที่แฝง แนวคิด และแสดงความหมายของคำเก่าในภาษาอีสาน สะท้อนให้เห็นการผสมผสานความ เชื่อที่หลากหลายซึ่งส่งผลให้ชาดกพื้นบ้านอีสานน่าสนใจ

วรรณกรรมอีสานมีรูปแบบเฉพาะต่างจากวรรณกรรมภาคอื่น เพราะเป็น วรรณกรรมชาวบ้านอย่างแท้จริง ชาวบ้านเป็นผู้ถือครองสิทธิ์ เป็นผู้ใช้ศึกษา เป็นผู้อ่าน และเป็นผู้สร้างวรรณกรรมเหล่านั้น ทั้งนี้ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการเก็บรักษาและ เผยแพร่ (ธวัช ปุณโณทก, 2525: 174) จากคำอธิบายดังกล่าวควรพิจารณาได้ว่า ชาดก พื้นบ้านอีสานเป็นเรื่องราวของพระโพธิสัตว์ที่มีลักษณะเฉพาะ เป็นผลงานของชาวบ้าน ซึ่งเป็นผู้รู้ในสังคมชาวบ้านได้สร้างตัวละครพระโพธิสัตว์ขึ้นจากพื้นฐานความศรัทธาของ ตนต่อพระพุทธศาสนา ดังนั้น จึงทำให้มีพระโพธิสัตว์ในชาดกชุดดังกล่าวมีลักษณะพิเศษ ด้วยลักษณะเด่นดังกล่าวข้างต้นบทความนี้จึงต้องการศึกษาชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์ในชาดก พื้นบ้านอีสาน ว่ามีเค้าคำเดิมมาจากภาษาใด มีความหมายทางอรรถศาสตร์สัมพันธ์กับขนบ ความเชื่อแบบอีสานอย่างไร สะท้อนถึงความเชื่อทางศาสนาหรือไม่อย่างไร มิติการยืมภาษา และการใช้ภาษาถิ่นตั้งชื่อมีลักษณะเฉพาะอย่างไร

แนวคิดการตั้งชื่อ

ชื่อ เป็นสิ่งหนึ่งที่สำคัญของคนในหลายชาติหลายภาษา ในพจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายว่า “ชื่อเป็นสิ่งที่คำที่ตั้งขึ้นสำหรับเรียกคน สัตว์ สถานที่ และสิ่งของโดยทั่วๆ ไปหรือโดยเฉพาะเจาะจง” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542 : 367) จากคำนิยามความหมายของคำว่าชื่อดังกล่าวทำให้ทราบว่าชื่อเป็นคำเรียก คือ คำที่คนในสังคมกำหนดใช้ร่วมกันเพื่อจะเรียกสิ่งต่างๆ โดยไม่เจาะจง จึงเห็นได้ว่าชื่อเป็น สิ่งสำคัญของทุกชาติทุกภาษาได้กำหนดชื่อเรียกสิ่งต่างๆ เพื่อสื่อสารกันและกัน ส่งผลให้ มนุษยชาติสามารถสื่อสารเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี และเกิดการพัฒนากัน มาอย่างต่อเนื่อง

ชื่อสำคัญต่อชีวิตคนๆ หนึ่ง คือ ทุกคนต้องมีชื่อไว้เรียกและจำแนกออกให้แตกต่างกัน หรือมีไว้เพื่อระบุตัวตนของตน เพื่อให้คนอื่นเรียกและไว้สำหรับแจ้งชื่อหรือเรียกตัวเองเวลาที่ ต้องถูกถาม หรือเมื่อจำเป็นจะต้องแสดงตนในสังคม เมื่อเป็นเช่นนั้นชื่อของคนจึงเป็นสิ่งเฉพาะ หรือนามแบบเจาะจง (proper names) พระพุทธเจ้าเองก็ทรงใช้ชื่อเฉพาะเวลาจะแทนพระองค์ หรือให้ผู้อื่นเรียกขานพระองค์ ดังปรากฏหลักฐานในคัมภีร์สูตรตันตปิฎกมัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสว่า ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าทรงสนทนากับโศภนพราหมณ์ที่โคนต้นไม้ต้นหนึ่ง ระหว่างทางเสด็จ โดยพราหมณ์ได้ถามพระองค์ว่า พระองค์เป็นใครกันแน่ระหว่างเทวดา คนธรรพ์ ยักษ์ หรือมนุษย์ พระองค์ได้ตรัสตอบพราหมณ์ว่า “พราหมณ์ ขอให้ท่านจำ เราไว้ว่าเป็น พุทธะ” (ม. มู. 21/3649) ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าเอง ก็ทรงใช้ชื่อเฉพาะกำหนดให้คนอื่นเรียกขานพระองค์ และยิ่งไปกว่านั้น ในคัมภีร์พุทธ วงศ์ ขุททกนิกายปรากฏหลักฐานว่าพระองค์เองได้ตรัสประวัติของพระองค์ว่า พระองค์ ชื่อโคตม เป็นชาวศากยะ เมืองที่พระองค์อาศัยชื่อเมืองกบิลพัสดุ์ พระพุทธบิดาชื่อพระเจ้าสุทโธทนะ มีพระพุทธรมาดาผู้ให้กำเนิดชื่อพระนางมาयाเทวี เสด็จครองเรือนใน ชมราวาสวิสัยจวบจน 29 ปี อาศัยอยู่ในปราสาท 3 หลัง ชื่อ สัจจนะ โภกนุทะ และโกญจะ มีหญิงบริวารมากถึง 40,000 นาง มีพระนางยโสธราเป็นพระชายาและมีพระราชกุลเป็นบุตร ของพระองค์ (ขุ.พุทธ. 33/26/543) หลักฐานดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าเองได้ แสดงพระองค์โดยชื่อว่า พุทธะ และโคตมะ ทั้งเมื่อจะตรัสถึงตระกูลวงศ์ของพระองค์ก็ทรง กำหนดคำเรียกขานชื่อพระราชบิดา เป็นต้น

หลักฐานในพระไตรปิฎกทำให้ทราบว่า ชื่อเป็นสิ่งที่สำคัญและคงอาจสำคัญจนส่ง ผลให้มีผู้แต่งตำราการตั้งชื่อคนขึ้นใช้สำหรับเป็นแบบแผนหรือจนทำให้มีหลักหรือเป็นวิชา แขนงหนึ่งขึ้น เช่น ตำราทักษาปกรณ์ และพรหมชาติ เป็นต้น คนไทยเองก็เป็นเหมือนคนใน สังคมอื่น คือ มีการใช้คำกำกับตัวเองและของคนอื่น กล่าวคือ นอกจากเราจะเรียกขานคน อื่นด้วยชื่อแล้วยังคงต้องมีชื่อตัวสำหรับคนอื่นเรียกขานในการสนทนาหรือมีปฏิสัมพันธ์ กันทางสังคม ขนบของการใช้คำเรียกชื่อของคนไทยปรากฏในจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 สมัย พ่อขุนรามคำแหงว่า พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงใช้คำเรียกชื่อของคนในครอบครัวท่าน ดังปรากฏความว่า “พ่อกูชื่อศรีอินทราทิตย์ แม่กูชื่อนางเสือง พี่กูชื่อบานเมือง...” (กรม ศิลปากร, 2533 : 21) คนไทยเชื่อว่า ชื่อมีอิทธิพลหรือมีส่วนสัมพันธ์กับชีวิตคนหรือเจ้าของ ชะตา ชื่อดีอาจจะช่วยให้ชีวิตมีความเจริญรุ่งเรือง หรือร่ำรวยเงินทอง แต่ในทางตรงกัน ข้ามชื่อเป็นกาลกิณีอาจส่งผลให้ชีวิตตกต่ำ (กรมศิลปากร, 2552 : 5) เดิมคนเชื่อกันว่าเด็ก เกิดใหม่ยังไม่เป็นคนสมบูรณ์และในสามวันเจ็ดวันวาระสามวันลูกผีสี่วันลูกคนต้องตั้งชื่อ เด็กให้เป็นชื่อสมมติก่อน ดังปรากฏหลักฐานในพระนิพนธ์คำอธิบายเรื่องตำนานเสภาของ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ว่าทางหัวเมืองเชียงใหม่ถือกันว่าถ้าลูกเจ้าหลานนายเกิดมามี 2 ชื่อ ชื่อหนึ่งเป็นสามัญสำหรับตัว อีกชื่อหนึ่งสำหรับเรียกให้ผีเกลียด เช่น อิ่ง กบ เขียด (เสภาเรื่องขุนช้าง-ขุนแผน. 2555 : 52) การตั้งชื่อให้นำเกลียดขึ้นต้นเป็นคติที่พ่อแม่ตั้งขึ้นให้สมมติเพื่อหลอกหลวงผีว่าไม่ใช่คนแต่เป็น หมู หมา อิ่ง เขียด แอ้ ฯลฯ ผีจะได้ตายใจไม่เอาตัวไปหรือไม่มารบกวน (กรมศิลปากร. 2552 : 5) ซึ่งก็น่าจะมาจากคติความเชื่อโบราณว่า ถ้าภูตผีปีศาจเอ็นดูผู้ใดก็อาจจะบันดาลให้ล้มตายเอาตัวไปเลี้ยงดูใช้สอยในเมืองผี (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ [พระนิพนธ์อธิบายเรื่องตำนานเสภา], เสภาเรื่องขุนช้าง-ขุนแผน. 2555 : 52)

สุภาพรณ ฅ บางช้าง ได้ศึกษาการใช้ภาษาในการตั้งชื่อของคนไทย โดยศึกษาตั้งแต่สมัยสุโขทัย-ปี พ.ศ. 2525 พบว่า ช่วงที่ชื่อคนไทยมีสองพยางค์คือสมัยสุโขทัย ออยุธยา และธนบุรี มีหนึ่งหรือสองพยางค์ เช่น มะเตื่อ พะยอม เป็นต้น ส่วนในสมัยรัตนโกสินทร์ ชื่อมีจำนวนพยางค์ตั้งแต่หนึ่งพยางค์ถึงหกพยางค์ เช่น เอกคณีย์ กัลยาวัตติ เกษราอาภรณ์ เป็นต้น ทั้งนี้ชื่อเพศชายมีจำนวนพยางค์น้อยกว่าชื่อของเพศหญิงทุกสมัย และที่สำคัญในด้านที่มาของภาษา พบว่ามีการลดจำนวนการใช้ภาษาไทยลง แต่เพิ่มภาษาบาลีและสันสกฤตมาใช้และเริ่มมีการตั้งชื่อด้วยภาษาเขมรในช่วงรัชกาลที่ 1 ด้านความหมายของชื่อพบว่าในสมัยสุโขทัยระยะต้น ชื่อทั้งฝ่ายราชสกุลและสามัญชนมีความหมายสะท้อนความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และอุดมคติมุ่งความปลอดภัยมั่นคง และความเจริญของชุมชนเป็นหลักร่วมกัน ในสมัยอยุธยาพระนามของราชสกุลมีความหมายแสดงอำนาจราชศักดิ์ ชื่อคนสามัญมักสัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน สมัยรัตนโกสินทร์พระนามในราชสกุลไม่ต่างจากสามัญชนนัก ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีการเลือกใช้รูปคำและความหมายของชื่อที่พึงเพศชัดเจนเพื่อสนองต่อนโยบายวัฒนธรรมของรัฐและผู้นำ (สุภาพรณ ฅ บางช้าง. 2527 อ้างอิงจากพรสรัญ แสงปรีดีกรณ์. 2552 : 17) จากงานวิจัยเรื่องชื่อคนในสังคมไทยสะท้อนให้เห็นการใช้ภาษาที่หลากหลายและการยึดความหมายของชื่อ แนวคิดการวิเคราะห์การตั้งชื่อของคนไทยสมัยต่าง ๆ ดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการวิเคราะห์ชื่อของตัวละครพระโพธิสัตว์ในชาดกพื้นบ้านอีสานได้ ทั้งในแง่ความหมายของชื่อ ภาษา และภาพสะท้อนความเชื่อและวัฒนธรรมของคนอีสาน อนึ่ง ชื่อของตัวละครเอกในวรรณคดีเป็นเรื่องสำคัญ ส่วนมากชื่อมักจะมีมีความหมายสำคัญ หรือมีส่วนสัมพันธ์กับลักษณะบางอย่างของตัวละคร ความฝันของแม่ หรือแม่แต่การตั้งตามตำราหมอดูโดยถือเอาเวลาดกฟากเป็นเกณฑ์ ดังปรากฏหลักฐานการตั้งชื่อของขุนแผนในเสภาเรื่องขุนช้าง-ขุนแผน ฉบับหอสมุดพระวชิรญาณว่า

พ่อแม่ปรึกษากับยาย
ฝ่ายตะแอกเป็นหมอดู
ปีชาลวันอังคารเดือนห้า
กรุงจีนเอาแก้วอันแพรวพราว
ให้ใส่ปลายยอดเจดีย์ใหญ่
เรียกวัดเจ้าพระยาไทยแต่ไรมาน

จะซื้อหลานชายอย่างไร
คิดคุณเลขอยู่ให้หลานชาย
ตกฟากเวลาสามชั้นฉาย
มาถวายพระเจ้ากรุงอยุธยา
สร้างไว้แต่เมื่อครั้งเมืองหงสา
ให้ชื่อว่าพलयแก้วผู้แว่วไว

(เสภาขุนช้าง-ขุนแผน. 2555 : 94-96)

จากข้อมูลทำให้ทราบได้ว่า การตั้งชื่อของตัวละครเอกของเรื่องเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยข้อมูลหลายด้าน อย่างเช่นเมื่อจะตั้งชื่อให้ขุนแผนตอนแรกเกิด พ่อแม่ก็ต้องปรึกษาหาชื่อให้ลูก ซึ่งจะต้องอาศัยเกณฑ์ทั้งปีเกิด เดือนเกิด วันเกิดและเวลาตกฟากสำหรับใช้เป็นข้อมูลในการตั้งชื่อ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าชื่อไม่ใช่นามเฉพาะเรียกขานกันและกันเท่านั้น หากสะท้อนให้เห็นชนบและแนวคิดในการตั้งชื่อ และหากชื่อดีแล้วเชื่อกันว่าจะส่งผลให้เจ้าชะตาเจริญรุ่งเรืองปราศจากโรคภัยไข้เจ็บไปด้วย แต่หากชื่อไม่ดีก็ปรากฏว่าเจ้าชะตาจะไม่เจริญรุ่งเรืองหรือป่วยไข้ ดังปรากฏหลักฐานในชาดกพื้นบ้านอีสานเรื่อง ท้าวคุด-ท้าวชื่อ ตัวละครพระโพธิสัตว์เสวยชาติบำเพ็ญบารมี และก่อนลงจากสวรรค์มาเกิดได้ตั้งสัจจะอธิษฐานเรื่องความซื่อตรงและความสัตย์ว่าไม่คิดจะคดงอหรือโกงใคร แรงอธิษฐานส่งผลให้ร่างกายทั้งแขนขาเหยียดตรงไม่งุ่มงอง แต่พ่อแม่ตั้งชื่อให้ว่า “คำ” กลับทำให้ลูกคือตัวละครพระโพธิสัตว์ร้องไห้หนักเหมือนคนโดนสัตว์มีพิษต่อยส่งผลให้แขนขาเหยียดออกตรงไม่คดงอแข็งทื่อ พอร้องไห้เสร็จแล้วแขนขาจึงจักอยู่ในท่าปกติเหมือนคนทั่วไป (ธนิต ตาแก้ว. 2539 : 75) ทำให้พ่อแม่มีความหนักใจในอาการจึงได้พากันไปปรึกษาผู้เฒ่าที่เป็นนายบ้าน นายบ้านจึงตั้งชื่อให้ใหม่อาการดังกล่าวจึงหายไป ดังปรากฏหลักฐานในชาดกพื้นบ้านอีสาน ดังนี้

...แล้วก็เอาไปให้ตากวนหลังหล้า
แต่นั้นแม่ก็คว้าเอาฝ้ายบายแขนมาผูก
พ่อใส่ชื่อเจ้ากุมารน้อยหน่อ

บ่แม่่นสุใส่ชื่อกุมารน้อยบ่ชอบคลอง
ขอให้ลูกอ่อนน้อยบายเท้าอย่าล้ง
ชื่อพระราชน้อยบายเจ้าอย่าชนย

(ธนิต ตาแก้ว. 2539 : 76)

จากข้อมูลทำให้สังเกตได้ว่า ชื่อน่าจะมีความสำคัญกับรูปร่างลักษณะหรือคุณธรรมของตัวละคร และเมื่อตั้งไม่ถูกหรือตั้งโดยไม่พิจารณาข้อมูลพื้นฐานดังกล่าวน่าจะมีผลให้ตัว

ละครมีลักษณะผิดแปลกหรือมีอาการไม่พึงประสงค์ ดังเช่นตัวละครพระโธสิษฐ์ท้าวชื่อที่ เดิมพ่อแม่ตั้งให้ว่า “คำ” แม้เป็นชื่อที่ฟังดูแล้วแสดงคุณค่า แต่ปรากฏว่าไม่ถูกโฉลกกับเจ้า ขาดาก็ส่งผลให้เด็กต้องร้องไห้จนหนักเหมือนจะเป็นจะตาย ดังนั้น ชื่อของตัวละครเอก (Protagonist) ในชาดกพื้นบ้านอีสานจึงสำคัญและน่าจะสะท้อนให้เห็นแนวคิดแบบท้องถิ่น หรือข้อมูลการใช้ภาษาได้ ที่กล่าวเช่นนี้เพราะชาวอีสานเชื่อกันว่า ตัวละครเอกในชาดกพื้น บ้านอีสานเป็นพระโธสิษฐ์ลงมาใช้ชาติ หรือลงมาเกิดในเมืองมนุษย์เพื่อบำเพ็ญบารมี ดังนั้น การวิเคราะห์ชื่อของตัวละครพระโธสิษฐ์จึงเป็นประเด็นที่ควรศึกษาเบื้องต้น ผู้วิจัย ได้สำรวจชื่อของตัวละครพระโธสิษฐ์ 32 ชื่อจากชาดกพื้นบ้านอีสาน 32 เรื่อง โดยได้จัด เรียงลำดับชื่อชาดกไว้ตามพยัญชนะไทย ดังปรากฏในตาราง

ตารางแสดงคำเรียกชื่อตัวละครพระโธสิษฐ์

ลำดับที่	ชาดกเรื่อง+ชื่อ โธสิษฐ์	ภาษาถิ่น	ภาษาบาลี สันสกฤต	ภาษาที่ แสดงเพศ และสถานะ	ชื่อสะท้อน ความเชื่อ	ผู้ปริวรรต/ รวบรวม
1	กำพำร่างกายหอม ชื่อท้าวกำพำ			✓		ธนิศ ตาแก้ว
2	กำพำผีน้อย ท้าวกำพำ				✓	ธีรพล นามวงศ์
3	คัชชะนาม คัชชะ		✓			พระอริ- ยานุวัตร
4	ท้าวกำกาดำ กาดำน้อย			✓		พระอริ- ยานุวัตร
5	ท้าวจักษณพรมรินทร์ พรมรินทร์		✓			อ. กวีวงศ์
6	ท้าวคต-ท้าวชื่อ ชื่อทะราช	✓				ธนิศ ตาแก้ว
7	ท้าวคุดตะนาม คุดตะ		✓			ธนิศ ตาแก้ว
8	ท้าวดาวเฮือง ดาวเฮือง	✓				ธนิศ ตาแก้ว

9	ท้าวयी ท้าวयी	✓				พระครูสุ เทพสาร คุณ
10	ท้าวลิ้นทอง ลิ้นทอง	✓				พระอริ- ยานุวัตร
11	ท้าวเสื่อเนา ท้าวดาวเมือง	✓				สุณา ผา- ด้านแก้ว
12	ท้าวสุวรรณ- พราหมณ์ สุวรรณพราหมณ์		✓			ธนิต ตาแก้ว
13	ท้าวศรีฐาน ศรีฐาน		✓			สุณา ผา- ด้านแก้ว
14	ท้าวอ้อยเปลี้ย ขาดิต ท้าวกำพร้าว			✓		สุณา ผา- ด้านแก้ว
15	ท้าวห้วยข่อหล่อ ท้าวห้วย	✓				พระอริ- ยานุวัตร
16	ท้าวหงส์หิน หงส์หิน		✓			ธนิต ตาแก้ว
17	ท้าวอุ้นงัวทอง ท้าวอุ้นงัวทอง	✓				ธนิต ตา แก้ว
18	นระระชีวะชาดก นระระชีวะบัณฑิต		✓			พระอริ- ยานุวัตร
19	นกจอกน้อย ท้าววรจิต		✓			ปรีชา พิณทอง
20	นางแดงอ่อน สุริวงค์ญาณ		✓			พระอริยา นุวัตร
21	นางผมหอม สีลา		✓			พระครู กิตติคุณเอน- ภาส และ คณินะ

22	บัวหมบัวของ บัวของ	✓				พระครูสุ- เทพสาร คุณ
23	ปลาแตก-ปลา สมอ ท้าวบุสชา		✓			พระอริ- ยานุวัตร
24	พญาคันทก มะณีโชติกุมาร		✓			พระอริ- ยานุวัตร
25	พระลัก-พระราม สีดา		✓			พระอริ- ยานุวัตร
26	สังข์ศิลป์ชัย ศิลป์ชัย/ไชย เทพ		✓			พระอริ- ยานุวัตร
27	สีทน สีทน		✓			พระอริยา- นุวัตร
28	สุปถนาค สุปถนาค		✓			พระอริ- ยานุวัตร
29	สุทธระชาดก สุทธระ		✓			พระอริ- ยานุวัตร
30	สุพรมโฆกขา สุพรมโฆกขา		✓			พระอริ- ยานุวัตร
31	สุริยะฆาต-จัน- ทะฆาต จันทะฆาต		✓			พระอริ- ยานุวัตร
32	สุริวงค์ สุริวงค์		✓			พระอริ- ยานุวัตร
รวม	-	8	20	3	1	-

จากตารางแสดงคำเรียกชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์ปรากฏว่า มีคำนำหน้าชื่อขาดก และตัวละครด้วยคำว่า “ท้าว” มากถึง 14 เรื่อง ซึ่งคำว่า “ท้าว” ในพจนานุกรมภาษาลาว ของทองคำ มะณีสอน (2008 : 466) ให้ความหมายไว้ว่า “ท้าว นาม คำนำหน้าเพศชาย

ว่า ท้าว เพสหญิงว่า นาง คำว่า ท้าวนี้แต่โบราณหมายถึงเอาพระมหากษัตริย์หรือลูกชายพระมหากษัตริย์ คำว่าท้าวในภาษาอีสานปัจจุบันเป็นภาษาสุภาพใช้นำหน้าคำเรียกเพศชายเช่นกันกับคำว่าท้าวในภาษาลาว โดยผู้วิจัยพบว่าคนอีสานยังนิยมใช้คำว่า “ท้าว” นำหน้าหรือลงท้ายเวลาเรียกเพศชายด้วยความเอ็นดู (บักหล่าบักท้าว หรือ อยู่บ้านได้ หละท้าว มาแต่ไสหละท้าว) นอกจากจะนำหน้าด้วยคำว่าท้าวแล้ว ยังมีคำนำหน้าชื่อตัวละครที่ใช้คำ “พญา” ชื่อของตัวละครพระโพธิสัตว์ (พญาคันคาก) คำว่า ท้าวและพญาเป็นคำนำหน้าบอกสถานะหรือตำแหน่งเช่นคำว่า ท้าวพญามหากษัตริย์ มักใช้เรียกผู้มีตำแหน่งในราชสำนัก ซึ่งคำอธิบายดังกล่าวตรงกับที่ เจียแย่น จอง (2548 : 94) อธิบายคำ “ขุน ท้าว พญา” ที่ใช้นำหน้าขุนเจืองว่า “ขุน ท้าว พญา ในกรณีคำขุนเจือง ท้าวเจิง พญาเจือง ฯลฯ เป็นคำนำหน้าที่แสดงถึงตำแหน่งผู้นำ ประมุข หรือหัวหน้ากลุ่มชนสมัยโบราณ” ดังนั้น จึงน่าจะกล่าวได้ว่า คำว่า “ท้าวและพญา” ที่ใช้นำหน้าชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์เป็นคำที่แสดงสถานะของตัวละครพระโพธิสัตว์ เพราะข้อมูลรองรับว่า ในช่วงแรกชีวิตตัวละครพระโพธิสัตว์แม้ไม่ได้มีกำเนิดมาจากชนชั้นปกครอง เช่น ท้าวหัวข่อหล่อ ท้าวบุสบาปลาแตกปลาสมอ เป็นต้น ต่างได้ดำรงตำแหน่งผู้ปกครองบ้านเมืองภายหลัง คำนำหน้าชื่อได้สะท้อนให้เห็นสถานะทางชนชั้นของตัวละครชัดเจน และลักษณะเช่นนี้เป็นแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำของการจัดตั้งทางสังคมการเมืองดั้งเดิมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Wolters. 1999 : 18-9 อ้างอิงจากเกรียงศักดิ์ เชนฐพัฒน์วานิช. 2554 : 34) แต่แง่ศาสนาจะเห็นว่าเป็นพื้นที่ร่วมของคติความเชื่อแบบดั้งเดิมและคติแบบพุทธราช หรือการยกวีรบุรุษดั้งเดิมมาอธิบายผ่านกรอบพระพุทธศาสนาในฐานะพระโพธิสัตว์ (กำพล จำปาพันธ์. 2551-2552 : 143) ดังนั้น คำนำหน้าชื่อของพระโพธิสัตว์จึงน่าจะสะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องวีรบุรุษแบบเดิมของชาวอีสานที่มาจากคนสามัญและผู้คนที่ยอมรับได้ว่า ตัวละครพระโพธิสัตว์เหล่านั้นทำความดีมีความกล้าหาญก็สามารถยกขึ้นเป็นผู้ปกครองหรือท้าวพญาได้ แนวคิดดังกล่าวนี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องกรรมนิยมของพุทธศาสนาซึ่งมีหลักฐานในคัมภีร์ขุททกนิกาย ธรรมบทครั้งพระพุทธเจ้าตรัสสนทนากับอัครคิการทวาชพราหมณ์ชาวเมืองสวาวัตถิ ผู้ที่ได้ปรึกษาพระพุทธเจ้าว่าเป็นหัวไลน์และเป็นคนถ้อย พระพุทธเจ้าได้ตรัสตอบได้แก่ว่าคนจะถ้อยไม่ถ้อยก็เพราะการกระทำ (25/306/351-352) ซึ่งอาจอธิบายได้ว่า คนจะดีหรือเลวไม่ใช่เพราะเกิดมาจากตระกูลดีหรือตระกูลเลวหากแต่มาจากการกระทำของตนเองทั้งสิ้น จากข้อมูลในตารางนอกจากจะพบว่าชื่อที่นำหน้าด้วยคำว่าท้าวและพญาแล้ว ชื่อของตัวละครพระโพธิสัตว์ยังตั้งขึ้นจากภาษาถิ่น 8 ชื่อ ภาษาบาลีและสันสกฤต 20 ชื่อ แสดงเพศและสถานะ 3 ชื่อ และตั้งขึ้นจากความเชื่อแบบผสมผสานแนวคิดที่ทั้งใหม่และเก่า 1 ชื่อ โดยชื่อที่ตั้งสามารถพิจารณาความหมาย ที่มา และผลสะท้อนแนวคิดได้ ดังนี้

ชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์ตั้งจากภาษาถิ่นอีสาน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 822) ให้ความหมายของคำ “ภาษาถิ่น น. ภาษาเฉพาะท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งที่มีรูปลักษณะเฉพาะตัวทั้งถ้อยคำและสำเนียงเป็นต้น” เมื่อพิจารณาคำนิยามภาษาถิ่นในมิตินี้ดังกล่าวจะพบว่า ภาษาถิ่นอีสาน คือภาษาที่ชาวอีสานใช้พูดสื่อสารกัน มีรูปแบบเฉพาะคำและสำเนียงแบบอีสาน ดังนั้น จึงมีลักษณะที่แตกต่างจากภาษาถิ่นอื่นในประเทศไทย เมื่อพิจารณาชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์ในชาดกพื้นบ้านอีสาน จะพบว่ามีการตั้งจากภาษาถิ่นจำนวน 8 ชื่อ คือ ชื่อ ทหาราช, ดาวเชื่อง, ท้าวยี่, ลิ่นทอง, ท้าวดาวเมือง, ท้าวหั่ว, ท้าวอุ้นงัวทอง และบัวทอง ดังนี้ ชื่อทหาราช (มีความชื่อตรงและเป็นเจ้า) ดาวเชื่อง (มีความรุ่งเรืองดุดดวงดาว) ท้าวยี่ (ผู้เป็นที่สองในตระกูล) ลิ่นทอง (มีวาจาคมคายเหมือนมีลิ่นทองคำ) ท้าวดาวเมือง (ดาวของเมือง หรือดวงเมือง) ท้าวหั่ว (มีเฉพาะศีระชะ) ท้าวอุ้นงัวทอง (ชื่ออุ้น แต่มีวัวเขาทองคำ) บัวทอง (บัวรอง) จากข้อมูลพบว่า ชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์ที่มาจากภาษาถิ่นมีความหลากหลาย กล่าวคือ เป็นชื่อที่ตั้งจากลักษณะทางร่างกาย (ชื่อทหาราช, หั่ว) แสดงให้เห็นความเจริญรุ่งเรือง (ดาวเชื่อง, ดาวเมือง) การนับลำดับการเกิด (ยี่, บัวทอง [รอง]) คือถัดจาก ต่อจากหรือรองลงมาจากพี่คนแรก) ลักษณะของสัตว์เลี้ยงคู่บารมี (วัวทอง) คำสื่อกิริยาการพูดเก่งพูดดี (ลิ่นทอง) ดังนั้นจึงควรเชื่อได้ว่า ลักษณะของคำที่นำมาตั้งชื่อสะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นของภาษาถิ่นอีสานหรือภาษาตระกูลไทย-ลาว กล่าวคือ มิติการตั้งชื่อเช่นนี้แสดงให้เห็นแนวทางการใช้คำที่แสดงให้เห็นลักษณะทางกายภาพของตัวละครพระโพธิสัตว์ สอดคล้องกับมิติการตั้งชื่อของผู้คนในอีสาน เช่น นายป้อม (สั้น หรือ เตี้ย) นายเบ็ด (คนขีดหน้ายกเวลาเดินหรือนั่ง) นายเข (คนที่เดินขาเก หรือไม่ตรง) เป็นต้น สำหรับความหมายชื่อที่นำมาตั้งที่สะท้อนความเจริญรุ่งเรือง ดาวเชื่อง ดาวเมือง เป็นชื่อที่สะท้อนให้เห็นความคิดของชุมชนที่กำลังก่อร่างสร้างตัว สร้างบ้านแปงเมืองให้เป็นปึกแผ่น เพื่อเพิ่มพลังความแข็งแกร่งให้สามารถปลดแอกจากการปกครองของชนชั้นปกครองเดิมคือขอม ลักษณะเช่นนี้ใกล้เคียงกับคำว่า “รุ่ง” ชื่อกษัตริย์สมัยสุโขทัยที่มีความหมายถึงความรุ่งเรือง รวมถึงการตั้งชื่อให้สัมพันธ์กับเครือญาติหรือลำดับช่วงที่เจ้าตัวเกิดในระบบญาติ (ยี่/บัวทอง [รอง]) (สุภาพรชน ฦ บางช้าง. 1527 อ้างอิงจากกรมศิลปากร. 2552 : 6) จากคำอธิบายดังกล่าวทำให้อาจกล่าวได้ว่า ชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์ที่ตั้งจากภาษาถิ่นได้สะท้อนถึงความคิดในการตั้งชื่อที่แสดงมิติทางกายภาพลำดับเครือญาติ ระยะเวลาการสร้างบ้านแปงเมือง ส่วนชื่อที่สัมพันธ์กับสัตว์เลี้ยงควรเชื่อได้ว่า สังคมอีสานส่วนมากมีอาชีพทำนาและการเกษตรจึงต้องใช้แรงงานสัตว์ ชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์จึงสัมพันธ์อยู่กับวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรม อีกแง่หนึ่งชื่อวัวทองอาจเชื่อมโยงให้เห็น

มิติของสัตว์พาหนะของพระโพธิสัตว์เช่นเดียวกับสัตว์คู่บุญ/สหชาติของเจ้าชายสิทธัตถะ โพธิสัตว์คือม้ากัณฐกะ ประเด็นที่ควรพิจารณาเพิ่มเติมคือชื่อที่ได้รับอิทธิพลภาษาบาลีและสันสกฤต กล่าวคือชื่อของพระโพธิสัตว์ไม่เพียงแต่ตั้งด้วยภาษาถิ่นเท่านั้น หากแต่ยังมีชื่อที่ตั้งด้วยภาษาบาลีสันสกฤตมากถึง 20 ชื่อ

ชื่อพระโพธิสัตว์จากภาษาบาลีสันสกฤต

แม้ว่าชาติกัณฐะบ้านอีสานจะบันทึกหรือเรียบเรียงด้วยภาษาถิ่นอีสาน แต่ปรากฏว่าชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์กลับตั้งเป็นชื่อที่มีที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤต รวม 20 ชื่อที่มาจากคำในภาษาบาลีและสันสกฤต ดังนี้ คัชชะ (ช้าง) พรหมริน (พระพรหม) คุตตะ (คัมภีร์) สุวรรณพราหมณ์ (พราหมณ์ผู้มีชื่อว่าทอง) ศรีฐาน (มีลักษณะดี หรือมีที่ตั้งมั่นคง) หงส์หิน (ผู้มีพญาหงส์ที่กลายเป็นหินได้) ณะระชิวะบัณฑิต (นักปราชญ์ผู้มีชีวิตเยี่ยงนรชน) วรจิต (มีจิตประเสริฐ สูงสุด) สุรังค์ญาณ (ผู้มีญาณเปรียบดังพระอาทิตย์) สีลา (หิน, มีศีล) บุสบา (ดอกไม้) มะณีโชติ (สว่างไสวดุจแก้วมณี) สีดาจันทะแจ่ม (รอยไถ) ศิลป์ชัย/ไชยเทพ (ผู้ชนะด้วยความรู้ความสามารถ) สีทน (ลดลง, นิ่งลง) สุปุณณนาถ (เต็มบริบูรณ์ดี, ช้างหรือขนาดตัวประเสริฐดี) สุระนู (ผู้มีฝีมือธนูศิลป์เก่งหรืองาม) สุพรหมโมกขา (พรหมผู้พ้นแล้ว/พ้นดีแล้วจากพรหม) จันทะคาค (พระจันทร์โดนกลืน) สุรังค์ (วงศ์แห่งพระอาทิตย์)

จากข้อมูลข้างต้นเห็นได้ว่า มีชื่อของตัวละครพระโพธิสัตว์ที่ตั้งจากภาษาสันสกฤต 5 ชื่อ พรหมริน สุวรรณพราหมณ์ ศรีฐาน สุพรหมโมกขา และบุสบา นอกจากนั้นเป็นชื่อที่มาจากภาษาบาลี 15 ชื่อ เมื่อพิจารณาแล้วทำให้ทราบถึงแง่มุมการตั้งชื่อพระโพธิสัตว์ที่เกี่ยวข้องกับเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ ดังปรากฏพระราชธิบายของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2469 : 139) ว่าในราว พ.ศ. 1550 กษัตริย์กัมพูชาบางพระองค์ก็เลื่อมใสทั้งศาสนาพุทธและพราหมณ์ และเป็นช่วงที่อาณาจักรกัมพูชามีอำนาจอิทธิพลของภาษาสันสกฤตน่าจะเข้ามากับการแผ่อิทธิพลของพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาพราหมณ์ของกษัตริย์กัมพูชา และมีหลักฐานศิลาจารึกที่พบในประเทศไทยจารึกด้วยภาษาสันสกฤต หรืออักษรเทวนาครีแทนภาษามคธ ดังนั้นอิทธิพลดังกล่าวน่าจะส่งผลให้คำในภาษาสันสกฤตมีผลต่อการตั้งชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์พื้นบ้านอีสานด้วยเช่นกัน หนึ่ง คำว่า “ศรี” ในชื่อท้าวศรีฐาน ปรากฏในจารึกสุโขทัยหลักที่ 2 วัดศรีชุมด้านที่ 1 แถวที่ 33 ว่า “เมื่อก่อนผีฟ้าเจ้าเมืองศรีโสธรปุระให้ลูกสาวชื่อนางสุขขรมหาเทวีกับพระขรรค์ชัยศรีให้นามเกียรติแก่พ่อขุนผาเมือง...” (กรมศิลปากร. 2527: 14) ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าอาณาจักรกัมพูชากับอาณาจักรไทยมีความเกี่ยวข้องกัน และรูปคำสันสกฤตที่เป็นชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์ได้ใช้ในจารึกมาก่อน และคนไทยเองนิยมใช้ทั้งคำบาลีและ

สันสกฤตมานาน เมื่อเป็นเช่นนี้จึงน่าจะเป็นไปได้ว่าชื่อที่มาจากคำในภาษาสันสกฤตได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์และพุทธมหายาน

นอกจากชื่อที่ตั้งจากภาษาสันสกฤตแล้ว ยังปรากฏว่าชื่อที่ตั้งด้วยภาษาบาลียังมีความหมายและที่มาน่าสนใจ กล่าวคือชื่อที่มาจากภาษาบาลีสวนมากตั้งจากลักษณะของตัวละคร เรื่องราวเกี่ยวข้อง ของวิเศษที่ติดตัวมาคร่าวกำเนิด เช่น ชื่อ คัชชชนาม (ช้าง) ซึ่งปรากฏความชัดเจนว่าเป็นลูกของช้างเพราะมารดาได้กินน้ำจากรอยเท้าช้างจึงให้กำเนิดพระโพธิสัตว์และตั้งชื่อตามพ่อซึ่งเป็นช้าง

โสมชูปท้าวเสมอเพ็งตั้งอินทร์

ก็จึงหมายนามแก้วคัชชชนามโดยชื่อ...

เจ้าลูกช้างงามยิ่งอินทร์แปง

เจ้าเป็นแนวนาโคอยู่ดงกินไม้

แม่เจ้ากินอุทกทั้งน้ำฮอยสารในป่า

เจ้าจึงเป็นลูกช้างสารฮ้ายอยู่ดง นั้นแล้ว

(พระอริยานุวัตร. 2515 : 5)

นอกจากนี้ยังพบว่า การตั้งชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์ในชาดกพื้นบ้านอีสานแสดงให้เห็นว่าตั้งตามเหตุการณ์ เช่น จันทะคาค (จันทคราส) อาศัยเหตุการณ์ตอนเกิดราหูอมจันทร์ “วันนั้นราหูเข้าสู่พระจันทร์มัวมืด ทุกที่ทั่วทั้งค่ายพันเพื่อน แท้แล้ว เขาก็ตีกลองท่วงทั้งเมือง เคาะคั้น นางประสูติลูกน้อยคั้นนั้นแม่ผู้ชาย แล้วจึงหาชื่อน้อยเจ้าอ่อนกุมาร ตามจันทรูปราคา วิดเทิงยามกล้า ชื่อว่าบางามท้าวโสมงามจันทะคาค...” (พระอริยานุวัตร. 2520 : 2) และมีชื่อที่ตั้งเพราะถือเอาของวิเศษเป็นนิมิตหมายตั้ง เช่น ท้าวคุดตะนาม กำเนิดมาพร้อมกับพระขรรค์วิเศษซึ่งออกมาเพื่อปกป้องคุ้มครองจึงตั้งชื่อว่า “คุดตะ” (ธนิต ตาแก้ว. 2539 : 246) แม้แต่พญาคันคากเองก็ชื่อว่า “มะณีโชติกุมาร” เพราะแม้ว่าผิวขรุขระเหมือนคางคกแต่กลับมีความสว่างไสวเหลืองอร่ามดังทองคำ จึงตั้งชื่อว่า มะณีโชติกุมาร (พระอริยานุวัตร. 2513 : 4) สังเกตได้ว่าชื่อเป็นสิ่งที่ต้องมีความหมายโดยมักจะมีที่มาก่อนตั้งเสมอ ทั้งยังเห็นได้ชัดว่าชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์มักอาศัยเหตุการณ์ เรื่องราว หรือสิ่งของที่แสดงบุญญาธิการเป็นเหตุปรารภในการตั้งชื่อ

ชื่อได้แสดงให้เห็นความเป็นมาของตัวละคร เรื่องราวเกี่ยวข้อง หรือของวิเศษคู่บุญบารมี อีกทั้งทำให้ทราบหลักเกณฑ์หรือขนบการตั้งชื่อตัวละครเอก ขนบเช่นนี้คล้ายกับการตั้งชื่อตัวละครในอรรถกถานิบาตชาดก กล่าวคือในอรรถกถานิบาตชาดกนิยมตั้งชื่อตัวละครโดยอาศัยพฤติกรรม เหตุการณ์ หรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับตัวละครเป็นเหตุกำหนดตั้งชื่อ เช่น ในวสสันดรชาดก ทศชาติ มีความปรากฏว่า ในคราวทรงกรรมแก่พระนางมุสตีเสด็จทรงรถไปเส้นทางถนนชุมชนย่านการค้าหรือเรียกว่าถนนพ่อค้า และเมื่อลมกรรมชาตบั่นป่วน

นั้นเองมหาดเล็กจึงต้องสร้างพลับพลาประสูติในยานพ่อค้า ดังนั้น จึงเป็นที่มาของการตั้งชื่อว่า เวสสันดร ซึ่งมีความหมายว่า “ท่ามกลางพ่อค้า” พระพุทธเจ้าเองก็ตรัสว่า “ชื่อของเราไม่ได้เกิดแต่มารดา ไม่ได้เกิดแต่บิดา เราเกิดที่ถนนพ่อค้า เพราะเหตุนี้เราจึงชื่อว่าเวสสันดร” (มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2525 : 610-611) แม้สมัยต่อมาพระนางมัทรีประสูติพระโอรส พระญาติทั้งหลายรับพระราชกุมารนั้นด้วยช่้ายทองคำ เพราะฉะนั้นจึงขนานนามว่า “ชาลีราชกุมาร” (มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2525 : 613) ซึ่งมีความหมายว่า พระกุมารผู้มีตาช่้ายทองคำ รอรรับไว้ ดังนั้น น่าตั้งข้อสังเกตว่าการตั้งชื่อตัวละครแบบอรรถกถาชาดกตั้งขึ้นเพราะอาศัยเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับตัวละคร และแนวทางการตั้งชื่อตัวละครเช่นนี้เองน่าจะคล้ายกับชื่อของตัวละครพระโพธิสัตว์ในชาดกพื้นบ้านอีสานบางตัวละครที่ตั้งตามชื่อพ่อแม่ เหตุการณ์ หรือของวิเศษที่ได้รับมาเพราะบุญญาธิการของตัวละครนั้นๆ มิติการตั้งชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์นี้ยังปรากฏในชื่อที่แสดงถึงเพศและสถานะด้วย

ชื่อพระโพธิสัตว์แสดงสถานะทางสังคมและเพศ

ชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์ที่แสดงให้เห็นสถานะหรือบอกเพศปรากฏจำนวน 3 ชื่อ คือ กาดำน้อย กำพรั่งอยเปลี่ยชาติต และสีดาจันทะแจ่ม บรรดาทั้ง 3 ชื่อ กาดำน้อย เป็นชื่อของกนิษฐกุมาร แต่เกิดมาไม่มีผิวกายดำสนิทแม่นำไปปล่อยลอยแพทิ้งไป แต่ด้วยบุญบารมีพระอินทร์ได้ส่งกาดำสัตว์สวรรค์ลงไปช่วยให้พระโพธิสัตว์พ้นภัย และด้วยความช่วยเหลือจากพญากาฬสวรรค์กนิษฐกุมารจึงได้มีผู้เรียกว่าท้าวกำกาดำ ดังปรากฏความว่า

...จักกล่าวถึงกนิษฐน้อยกาดำเอาส่ง ปางนั้น
 แท้สืบมา เจ้าเอย
 กาดำน้อยแพงศรีท้าวกำ
 แต่ปฐม แท้แล้ว

โลกจึงได้เรียกโฮมชื่อท้าวกาดำ
 เรียกท้าวกำกาดำแต่พุ้นกาลเค้า

(พระอริยานุวัตร. 2520 : 9)

ส่วนชื่อท้าวองเปลี่ยชาติตก็เป็นชื่อที่มาจากร่างกายที่พิการ แต่หาเป็นชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์เสวยชาติ โดยเป็นกัมพราพแม่ซึ่งก็เป็นคนพิการชาติตเช่นเดียวกันกับท้าวองเปลี่ยชาติต (สุภา ผาต่านแก้ว. 2547 : 153) น่าสังเกตคือ ความไม่พึงประสงค์ของร่างกายของตัวละครไม่เป็นอุปสรรคต่อการทำความดี หรือดำเนินชีวิตของตัวละครพระโพธิสัตว์ในชาดกพื้นบ้านอีสาน ที่กล่าวเช่นนี้เพราะปรากฏว่าบั้นปลายชีวิตของตัวละครดังกล่าวทั้งที่เป็นท้าวพญาผู้มีร่างกายพิการกลับประสบผลสำเร็จในการดำเนินชีวิต

และดำรงตำแหน่งผู้ปกครองคือได้ครองเมืองเป็นชนชั้นนำกันทั้งสิ้น นอกจากนั้นยังพบว่า พระโพธิสัตว์ในวรรณกรรมชาดกอีสานอาจเป็นหญิงได้ซึ่งตรงข้ามกับพระโพธิสัตว์ในคัมภีร์ กล่าวคือพระโพธิสัตว์ในคัมภีร์ชาดกและอรรถกถาชาดกมีเงื่อนไขว่าจะต้องเป็นชายเท่านั้น แต่พระโพธิสัตว์ชาวบ้านเป็นหญิงได้ ในเรื่องพระลัก-พระลามที่มีหลักฐานปรากฏว่า นางสีดา คือนางสุชาดาพระมเหสีของพระอินทร์ซึ่งเป็นอาจารย์ของท้าวฮาบมะนาสวณพญาักษ์เจ้าเมืองลังกา ต่อมาท้าวฮาบมะนาสวณได้แปลงกายเป็นพระอินทร์เข้าสมสู่กับนาง พอนางสุชาดาทราบข่าวไม่ไห้พระสวามีจึงเสียใจขอมาเกิดในเมืองมนุษย์เพื่อใช้ชาติ (พระอริยานุวัตร. 2518 : 1-4) ลักษณะการลงมากำเนิดเพื่อใช้ชาติเช่นนี้เป็นลักษณะของพระโพธิสัตว์ดังมีหลักฐานปรากฏความในนิทานพระเจ้าใช้ชาติว่า

...คิดถึงชาดกเจ้าองค์พุทโธใช้ชาติ จักได้นิเทศไว้พอผู้่วมนิทาน
 เวงมีชาติพระองค์เที่ยวใช้ จักได้ไขกระบวนเบื้องปฐมกาลปางก่อน...
 (พระอริยานุวัตร. 2518 : 1)

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า การมาเสวยชาติของพระโพธิสัตว์เสวยชาติในชาดกพื้นบ้านอีสาน คือการลงมากำเนิดอีกครั้งเพื่อใช้ชาติ เนื้อความที่แสดงความหมายดังกล่าว ปรากฏตอนนางสีดาจะลงมากำเนิดเพื่อแก้แค้นท้าวฮาบในชาดกเรื่องพระลัก-พระลาม เราอาจจะกล่าวอนุมานได้ว่า พระโพธิสัตว์น่าจะเป็นหญิง เพราะมีหลักฐานปรากฏว่านางถูกแห่เข้าเมืองแทนพระราม ซึ่งแสดงว่ากรรมเวรที่ประสบได้หมดสิ้นไป ตามคติแบบอีสานเมื่อใครประสบวิบากหรือเคราะห์กรรมไม่ว่าจะป่วยไข้ หรือมีเหตุไม่สมประสงค์เกิดขึ้นกับตัว มักถือว่าเป็นกรรมเวรหรือมีกรรมเวร ต่อเมื่อหมดเรื่องราวแล้วจึงถือว่าหมดกรรม ลักษณะเช่นนี้เหมือนกับตอนพระเวสสันดรถูกเนรเทศจากนครสีพี และมีการแห่เวสสันดรกลับเมือง ในนครกัณฑ์มีการแห่พระเวสสันดรเข้าเมืองปิดเรื่อง ซึ่งการนำนางสีดาเข้าเมืองเป็นลักษณะการปิดเรื่องและบอกความว่าพระนางหมดเวรหมดภาระการใช้ชาติอย่างพระโพธิสัตว์

กาลนั้น เขาก็แห่แห่เจ้านางนางสีดา เป็นธิดาลูกรัสสีพีแยลเลี้ยง
 นางได้หมดเสียเสียงเวรกรรมใช้ชาติ ถือขี้ขาดแล้วทะยานพ่ายลวงไป
 (พระอริยานุวัตร. 2518 : 131)

คติการใช้ชาติในเรื่องดังกล่าวไม่ปรากฏกับตัวละครเอกอย่างพระลามและพระลัก ลักษณะเช่นนี้น่าจะเป็นพลวัตของพระโพธิสัตว์ชาวบ้านอันต่างจากเรื่องราว

พระโพธิสัตว์ที่ปรากฏในคัมภีร์ ทั้งยังสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมแบบชาวบ้านและการให้ความหมายสำหรับเพศหญิงคือให้ผู้หญิงมีอำนาจเป็นพระโพธิสัตว์ได้ กล่าวคือผู้ชายเป็นพระโพธิสัตว์ในชาดกแบบคัมภีร์ เช่นเดียวกันผู้หญิงก็เป็นพระโพธิสัตว์ได้ในชาดกพื้นบ้านโดยเป็นพระโพธิสัตว์ตามแบบของชาวบ้าน ข้อนี้ทำให้เห็นว่าพื้นที่ในพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้านไม่ได้ผูกขาดความถูกต้องดั่งงามไว้ที่ผู้ชายเท่านั้น ซึ่งตรงข้ามกับคติในคัมภีร์ชั้นนอรรถกถาที่ระบุไว้ชัดเจนว่า พระโพธิสัตว์ต้องสมบูรณ์ด้วยเพศ คือเป็นชายเท่านั้น ดังมีหลักฐานระบุองค์ประกอบไว้ในคัมภีร์ชั้นนอรรถกถา (Commentary) 2 แห่ง คือในนอรรถกถาปัญญาสุทนี (ม.ม.อ. 9/641) และนอรรถกถาชาดก (ขุ.ชา.อ. 28/27) กล่าวถึงองค์ประกอบของผู้ที่จะเป็นพระโพธิสัตว์ในพุทธศาสนาแบบเถรวาทว่าจะต้องประกอบด้วยอภิสสโมธาน 8 คือประกอบด้วยคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 8 ประการ องค์ประกอบที่ 2 ลิงคสมปตติ มีเพศสมบูรณ์ หมายความว่า แม้จะเกิดเป็นมนุษย์แล้วก็ต้องมีเพศเป็นชายจะเกิดเป็นเพศหญิง กะเทย หรือคนสองเพศไม่ได้ เพราะความปรารถนาจะไม่สำเร็จ เพราะเพศไม่สมบูรณ์ เนื่องจากเพศหญิงไม่สามารถรับรองพุทธภาวะ (บรรจบ บรรณรุจิ. 2531 : 13) องค์ประกอบที่ 2 ระบุชัดเจนว่าต้องเป็นผู้ชายเท่านั้นจึงจะเป็นพระโพธิสัตว์ได้ ความเป็นจริงแล้วกรอบตามคัมภีร์เป็นเช่นนี้ก็จริง แต่ในชาดกพื้นบ้านอีสานเรื่องพระลัก-พระลาม พระโพธิสัตว์น่าจะชื่อ “สีดา” คือเป็นหญิงได้ อนึ่ง เมื่อพิจารณาจากเรื่องราวในพระลามชาดกแล้วจะเห็นว่า นางสีดาจึงน่าจะเป็นพระโพธิสัตว์ได้เช่นเดียวกับพระลาม เพราะมีการลงใช้ชาติและได้รับเกียรติให้แห่เข้าเมือง ซึ่งการแห่เข้าเมืองเป็นพิธีกรรมสัญลักษณ์แสดงการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ ดังจะเห็นในพิธีกรรมแห่พระเวสสันดรเข้าเมืองหลังจากบำเพ็ญบารมีสำเร็จ ดังนั้น พระโพธิสัตว์ในชาดกพื้นบ้านอีสานจึงควรมีชื่อเป็นหญิงคือ “สีดา” ตามมิติมุมมองแบบชาวบ้าน ลักษณะดังกล่าวนี้เองน่าจะเป็นลักษณะเด่นของตัวละครพระโพธิสัตว์ในชาดกพื้นบ้านแบบอีสาน นอกจากชื่อที่แสดงสถานะ รูปร่าง และเพศแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า ชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์บางองค์ได้สะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องผีที่มีมาก่อนหน้าที่พระพุทธศาสนาจะเข้ามา ดังปรากฏในชาดกเรื่องกำพราฝีน้อย

ชื่อพระโพธิสัตว์สะท้อนความเชื่อแบบผสมผสาน

ท้าวกำพราฝีน้อย หรือท้าวกำพราในชาดกเรื่องกำพราฝีน้อยเป็นตัวละครพระโพธิสัตว์ที่มีชื่อปรากฏคำว่า “ผี” รวมอยู่ด้วย แม้เรื่องราวนิทานชาดกจะเป็นเรื่องทางพุทธศาสนา แต่เรื่องของพระโพธิสัตว์ในชาดกพื้นบ้านอีสานมีลักษณะเฉพาะ จากข้อมูลแสดงว่าชื่อของตัวละครพระโพธิสัตว์กำพราฝีน้อย มีส่วนสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องซึ่งตัวละครพระโพธิสัตว์เป็นคนกำพราฝีน้อยมาช่วยขอกทาน แต่ได้บารมีฝ้ายาเฒ่ามาช่วยเหลือและด้วยคำบอกเล่าของ

เทวดาว่าท้าวกำพริทำคือพระโพธิสัตว์มาเสวยชาติ (ธีรพล นามวงศ์. 2556 : 2) นอกจากตัวละครพระโพธิสัตว์จะมีฝิยาเฒ่ามาช่วยแล้ว ฝิยาเฒ่ายังได้ให้ชนเพชรเป็นของวิเศษไว้ป้องกันตัว ซึ่งท้าวกำพริทำทำเป็นบ่วงคล้องไว้หน้ากระตอม วันหนึ่งมีผีเด็กหรือฝิเ็น้อยตัวหนึ่งมาติดที่บ่วง ฝิเ็น้อยขอชีวิตไว้และสัญญาว่า ถ้าปล่อยให้หลุดบ่วงอาถรรพ์ได้จะขอปวารณาตัวเป็นน้องชายคอยช่วยเหลือพระโพธิสัตว์ ดังปรากฏหลักฐานในชาดกเรื่องกำพริทำฝิเ็น้อย ดังนี้

แต่นั้น ฝิเ็น้อยเจ้าหญิงนายอย่างาม	ถกถอนที่นหมอยเฒ่าให้แก่บา
ท้าวก็ยินดีด้วยหมอยหี้อย่างาม	ท้าวฝิเ็นบ่วงแบ่งแล้วฮีบไป...
กล่าวถึงอ้ายฝิเ็น้อยแล้วเล่าเที่ยวมา	ตามมันเมิลเบ็งหาไซสอน
ดินย่ำบ่วงหมอยหีเ็นใหญ่	ไปบได้คาบ่วงจ๋องดิ่ง
ฝิเ็น้อยสุดแรงแม่้งลั้มเกลือกนอนชะแคง	พอแรงแฝบไปมาได้

(ธีรพล นามวงศ์. 2556 : 4-5)

ความข้างต้นแสดงความเชื่อเรื่องผีและความเชื่อเครื่องรางทางไสยศาสตร์ เมื่อฝิเ็น้อยให้ชนเพชรแก่พระโพธิสัตว์เป็นของวิเศษป้องกันภัย มิติดังกล่าวควรเชื่อว่าพระโพธิสัตว์เองก็ไม่ได้ปฏิเสธชนเพชร เมื่อมองว่าพระโพธิสัตว์คือตัวแทนของศาสนาพุทธ ลักษณะเช่นนี้ย่อมสะท้อนว่า พุทธศาสนายอมรับความเชื่อเรื่องผีและไสยศาสตร์ ความเชื่อในชาดกพื้นบ้านอีสานดังกล่าวสัมพันธ์กับมิติตความเชื่อดั้งเดิมของคนในลุ่มน้ำโขงเกี่ยวกับเรื่องผี และภาพของฝิเ็น้อยที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นผู้มีอำนาจ สอดคล้องกับปราณี วงษ์เทศ (2549 : 112) ที่อธิบายว่าในพิธีล่ำฝิเ็น้อยพริกษาคณปวย หัวหน้าฝิเ็น้อยหรือผู้ประกอบพิธีผู้เชิญฝิเ็น้อยก็มักเป็นผู้หญิงที่มีอายุประมาณ 50 ปีขึ้นไป

จากหลักฐานอาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า การปฏิสัมพันธ์กันระหว่างพระโพธิสัตว์และฝิเ็น้อยในรูปแบบของมิตรที่รักใคร่และช่วยเหลือกันสะท้อนภาพแทนของศาสนาพุทธกับความเชื่อเรื่องผีแบบดั้งเดิมว่าได้อิงอาศัยกันแบบถ้อยที่ถ้อยอาศัย นอกจากนี้ข้อมูลในชาดกเรื่องดังกล่าวยังแสดงว่าตัวละครพระโพธิสัตว์กับฝิเ็น้อยมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ดังปรากฏหลักฐานเนื้อความสนทนากันระหว่างพระโพธิสัตว์กับฝิเ็น้อยในชาดกว่า

แต่นั้นอ้ายฝิเ็น้อยกัมขาบสามที	ว่าคำควรกล่าวขอเป็นน้อง
เป็นแกิงเท่าสงไชยหมดชั่ว	หมดชาตินี้ชาติหน้าขอแดแพงพีเฮีย...
บัดนี้ ฝิเ็น้อยเ็นมิตให้เหินเหือนซึบออก	ไกลบไกลโพเ็นเ็นเฮียกหานั้นแล้ว
แต่นั้น ท้าวแก้ออกจากกันหนี	ฝิเ็น้อยเที่ยวยามพืชยาหาอ้าย

(ธีรพล นามวงศ์. 2556 : 4-5)

ข้อมูลข้างต้นแสดงมุมมองว่า พฤติกรรมตัวละครพระโพธิสัตว์กำพราเห็นได้ชัดว่า ยอมรับว่ามีผู้น้อยเป็นน้องชายจึงเรียกชื่อว่า “กำพราผู้น้อย” อีกประการหนึ่งการที่ผู้น้อย ยอมลดตัวเองเป็นน้องชายสื่อให้เห็นภาพตัวแทนของความเชื่อดั้งเดิมที่ยอมรับอำนาจของ พระพุทธศาสนาที่เข้ามาใหม่ การยอมรับการมีอยู่ของผู้น้อยและการยอมสมาคมร่วมกับ ผู้น้อยของตัวละครพระโพธิสัตว์สะท้อนให้เห็นว่า ความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อที่มีอยู่ใน สังคมชาวบ้านภาคอีสาน มิติความเชื่อเช่นนี้และการให้ความหมายดังกล่าวเป็นการให้ ความหมายแบบชาวบ้าน โดยยอมให้ตัวละครเอกในชาดกพื้นบ้านมีชื่อว่า “กำพราผู้น้อย” มี บทบาทและปฏิสัมพันธ์กับผีผ่านเรื่องราวในชาดก ลักษณะเช่นนี้เป็นกระบวนการสร้างความ หมายหรือสื่อความหมายทางภาษาที่คนในสังคมเดียวกัน มีวัฒนธรรมร่วมกัน เป็นผู้สร้าง ขึ้นมาเพื่อรับรู้ร่วมกันและเข้าใจร่วมกัน จึงกล่าวได้ว่า ชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์กำพราผู้น้อย ได้สะท้อนให้เห็นแนวความเชื่อเรื่องผีที่มีมาก่อนหน้าพุทธศาสนาจะเข้ามา ทั้งยังสะท้อนให้ เห็นการอยู่ร่วมกันระหว่างความเชื่อแบบเก่าและใหม่ในแบบถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน ระหว่างผี กับพระพุทธศาสนาต่างดำรงอยู่ร่วมกันในสังคมอีสาน

บทสรุป

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลชื่อของตัวละครพระโพธิสัตว์จำนวน 32 ตัวละคร ข้างต้น สรุปได้ว่า คำนำหน้าชื่อชาดกและตัวละครที่มีคำว่า “ท้าว” มีจำนวนมากถึง 14 คำ ชื่อภาษาถิ่นจำนวน 8 คำ ชื่อที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤต รวม 20 คำ ชื่อแสดงให้เห็น สถานะหรือบอกเพศปรากฏจำนวน 3 คำ ชื่อปรากฏคำว่า “ผี” รวมอยู่ด้วย 1 คำ จากการ วิเคราะห์ข้อมูลทั้ง 4 กลุ่มพบว่า ชื่อที่มีคำว่าท้าวนำหน้า เป็นคำตระกูลไทย-ลาวเดิมและ มีความหมายบ่งบอกสถานะของตัวละครว่าเป็นชนชั้นปกครองหรือลูกกษัตริย์ ปัจจุบัน ผู้คนในอีสานใช้เป็นำนำหน้าชื่อผู้ชายถือเป็นคำสุภาพสำหรับเพศชายมักใช้คู่กับคำว่านาง สำหรับชื่อที่ตั้งจากคำในภาษาบาลีหรือสันสกฤตบอกให้ทราบอิทธิพลของภาษาต่างประเทศ ที่มีอิทธิพลต่อวรรณกรรมอีสาน หรือนิทานธรรมชาดกอันเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนา ของชาวบ้าน ส่วนคำที่มาจากภาษาสันสกฤตน่าจะเป็นไปได้ว่าเป็นคำที่ได้รับอิทธิพลจาก ศาสนาพราหมณ์และพุทธมหายานที่รับมาจากกัมพูชา ชื่อที่สะท้อนสถานะทางสังคมและ เพศที่สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมแบบชาวบ้าน และการให้ความหมายสำหรับเพศหญิงใน พื้นที่ของพุทธศาสนาที่มีผู้ชายถือดุลอำนาจ สุดท้ายชื่อสะท้อนความเชื่อแบบผสมผสาน ในเรื่องกำพราผู้น้อยได้สะท้อนให้เห็นแนวความเชื่อเรื่องผีที่มีมาก่อนหน้าพุทธศาสนา จะเข้ามา ทั้งยังสะท้อนให้เห็นว่ามีการปรับตัวระหว่างความเชื่อแบบเก่ากับแบบใหม่ กล่าว คือความเชื่อแบบเก่าและใหม่ในพื้นที่อีสานมีท่าทีละมุนละม่อมแบบถ้อยที่ถ้อยอาศัย หนึ่ง

จากการศึกษาชื่อของตัวละครพระโพธิสัตว์ในชาดกพื้นบ้านอีสานสะท้อนว่า ชื่อเหล่านี้มี
การใช้คำที่หลากหลาย การหลกคำเช่นนี้ได้สะท้อนวิถีคิดของคนอีสานที่มีความรู้ภาษา
ถิ่นดีแล้วยังรู้ภาษาบาลีสันสกฤตและวรรณศาสตร์อีกด้วย ทั้งสื่อความว่าการตั้งชื่อตัวละคร
เอกในชาดกพื้นบ้านอีสานอาศัยสังเกตรูปร่างและลักษณะตัวละครก่อนตั้ง ทั้งนี้ การตั้งชื่อ
ยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับพุทธศาสนา ศาสนา
พราหมณ์ และพุทธมหายานอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กำพล จำปาพันธ์. (2552). ขุนเจืองธรรมิกราช: การเมืองอัตลักษณ์ในตำนานวีรบุรุษจากคติความเชื่อดั้งเดิมสู่พุทธศาสนา. วารสารไทยคดีศึกษา, 6(1), 141-186.
- เกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒน์พานิช. (2554). การช่วงชิงอัตลักษณ์ในสังคมจารีตเชียงใหม่ผ่านเรื่องเล่าแบบจารีต. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (ม.ป.ป.). วรรณกรรมท้องถิ่น: อีสาน-ล้านช้าง. มหาสารคาม: ม.ป.พ. ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ. (2469). ตำนานพระพุทธรเจดีย์. กรุงเทพฯ: เจริญธรรม.
- ทองคำ มะนีสอน. (2551). วัดเจ้านามกมหาศาลาว ฉบับปรับปรุงใหม่. นครคอนทลวงเวียงจันทน์: หอสมุดแห่งชาติลาว.
- ธนิศ ตาแก้ว. (2539). รวมนิทานธรรม. กรุงเทพฯ: ส. ธรรมภักดี.
- ธวัช ปุณโณทก. (2525). แนวทางวรรณกรรมท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ธีรพล นามวงศ์. (2556). นิทานธรรมคำกลอนอีสานเรื่องกำรำฝ้ายน้อยฉบับสมบูรณ์. ขอนแก่น: ขอนแก่นการพิมพ์.
- บรรจบ บรรณรุจิ. (2529). พระโพธิสัตว์ในนิยายเถรวาท. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- ปรานี วงษ์เทศ. (2549). เพศสภาวะในสุวรรณภูมิ. กรุงเทพฯ: มติชน.
- พรสรัญ แสงปรีดีภรณ์. (2552). การตั้งชื่อจตุคามรามเทพ: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). พระสูตรและอรรถกถาแปลชุดทกนิกายชาดก. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2542). ชาดกพื้นบ้านในการรับรู้ของชนชาติไท. วารสารภาษาและวรรณคดีไทย, 16(2), 217-241.
- กรมศิลปากร. (2552). นามานุกรมประเพณีไทย หมวดประเพณีราชวิถี เล่ม 3. กรุงเทพฯ: แอดวานซ์วิชั่น เซอร์วิส.

- ศิลปากร. (2527). ศิลาจารย์สุโขทัยหลัก 2. กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ.
- ไตรปิฎก. (2535). สยามมรณจสุสเดปิฎกภูคกถา. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัยเยน ปกา
สิตา.
- _____. (2537). สยามมรณจสุสเดปิฎกภูคกถา. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัยเยน ปกา
สิตา.
- สุณา ผาด่านแก้ว. (2547). นิทานธรรมภาคดีสถาน 1. กรุงเทพฯ: ส.ธรรมภักดี.
- หอสมุดพระวชิรญาณ. (2555). เสภาเรื่องขุนช้าง-ขุนแผน. กรุงเทพฯ: ไทยควอลิตี้บุ๊คส์.
- อริยานุวัตร, พระ. (2518). พระลัก-พระลาม. กรุงเทพฯ: มุณินธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป.
- _____. (2513 ก). พญาคันคาก. มหาสารคาม: ศูนย์อนุรักษ์วรรณคดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- _____. (2515 ข). คัชชะนาม. มหาสารคาม: ศูนย์อนุรักษ์วรรณคดีภาคตะวันออกเฉียง
เหนือ.
- _____. (2517 ค1). ปลาแตก-ปลาสมอ. มหาสารคาม: ศูนย์อนุรักษ์วรรณคดีภาคตะวัน
ออกเฉียงเหนือ.
- _____. (2517 ค2). พระเจ้าไชยชาติ. มหาสารคาม: ศูนย์อนุรักษ์วรรณคดีภาคตะวัน
ออกเฉียงเหนือ.
- _____. (2520 ง1). สุริยะฆาต-จันทะฆาต. มหาสารคาม: ศูนย์อนุรักษ์วรรณคดีภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ.
- _____. (2520 ง2). ท้าวกำกาดำ. มหาสารคาม: ศูนย์อนุรักษ์วรรณคดีภาคตะวันออก
เฉียงเหนือ.
- _____. (2522 จ). ท้าวหัวข่อหล่อ. มหาสารคาม: ศูนย์อนุรักษ์วรรณคดีภาคตะวันออก
เฉียงเหนือ.

คนพลัดถิ่นในกวีนิพนธ์อีสาน

Diaspora in the Esann Poetry

วิภรุต แก้วสมุทร* Wisarut kaewsamootr

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์รวมบทกวี “หัวใจห้องที่ห้า” ผลงานของ อังคาร จันทาทิพย์ กับ “คะเนถึงบ้านขณะฝนในเมือง” ผลงานของ โขงรัก คำไพโรจน์ โดยใช้กรอบแนวคิดของคนพลัดถิ่นในการศึกษาวิเคราะห์ ซึ่งรวมบทกวีทั้งสองเล่มมีลักษณะร่วมกันอย่างหนึ่งคือการกล่าวถึง คนพลัดถิ่น หรือคนอีสานพลัดถิ่น กวีได้กล่าวถึงลักษณะของคนพลัดถิ่นที่มีลักษณะอาการของการอยู่ในสังคมอีกสังคมหนึ่ง เช่น ความทรงจำถึงบ้านเกิด การหวนหาบ้านเกิด และอัตลักษณ์ของตนเอง นอกจากนี้ก็วิพากษ์กล่าวถึงความเปราะบางของชาติพันธุ์ ความมีอารยธรรม และเรื่องเล่าตำนานบ้านเกิด

คำสำคัญ: กวีนิพนธ์ร่วมสมัย, คนพลัดถิ่น, ความทรงจำ

*นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
*MA student, Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University

Abstract

This article aims to analyze about the poetry. “Heart of five” Portfolio Angkhan Chanthathip with “think of a dream home in the city,” the work of the Khongrak Khamphairojn by the prosperous framework of diaspora in the study analysis. Which includes poetry, two books have in common is one of the diaspora, or Northeast displaced people. The Poet has discussed the nature of diaspora who have symptoms of being in a social society as memories of the hometown. The nostalgia of hometown And identity of their own The poet also mention of ethnicity. The civilization Legends and Tales in the hometown.

Keywords: *Anthology of Contemporary, Diaspora, memories.*

บทนำ

Diasporas หมายถึง คนพลัดถิ่น เป็นกลุ่มประชากรที่กระจัดกระจายย้ายถิ่นไปอยู่ในพื้นที่ที่มีเชื้อบ้านเกิดและชุมชนดั้งเดิมของตัวเอง กลุ่มคนที่ย้ายออกไปจากที่อาศัยเดิมเหล่านี้อาจจะมีเหตุผลทางประวัติศาสตร์ การเมือง สงคราม ความขัดแย้ง การค้าขาย และเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม กลุ่มคนที่ย้ายออกไปจากบ้านเกิดบางกลุ่มอาจยังคงมีสายสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นกับญาติพี่น้องและชุมชนดั้งเดิมของตัวเอง แต่บางกลุ่มอาจไม่มีสายสัมพันธ์กับดินแดนบ้านเกิด

แนวคิดเรื่อง diaspora ในทางมานุษยวิทยามีส่วนเกี่ยวข้องกับแนวคิดทางศาสนา แต่ไม่เหมือนกันทีเดียว กล่าวคือ diaspora ทางมานุษยวิทยาหมายถึงชุมชนของผู้อพยพที่มีความเป็นชาติพันธุ์ร่วมกัน แต่อาศัยอยู่ในดินแดนที่มีเชื้อบ้านเกิดของตัวเอง คนเหล่านี้อาศัยอยู่กระจัดกระจายในสังคมอื่น แต่มีการร่วมตัวกันเพื่อธำรงและสร้างวัฒนธรรมของตัวเองอย่างมีเอกลักษณ์ สมาชิกในชุมชนผู้อพยพเหล่านี้จะรู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับการยอมรับจากเจ้าของดินแดนที่พวกเขาอาศัยอยู่ ผู้อพยพมองว่าดินแดนบ้านเกิดของเขาคือที่อยู่อาศัยที่แท้จริง และหวังว่าวันหนึ่งจะเดินทางกลับไปที่นี่ ผู้อพยพพลัดถิ่นจึงยึดมั่นในดินแดนบ้านเกิดอย่างเหนียวแน่น และพยายามสร้างความทรงจำ ดำเนิน และประวัติศาสตร์เกี่ยวกับดินแดนเกิดของตนเอง

ตามความหมายเดิม ผู้อพยพพลัดถิ่นยังหมายถึงคนที่ถูกเนรเทศออกจากบ้านเกิด กลุ่มคนอพยพ กลุ่มคนเร่ร่อนที่ไม่มีสัญชาติ ซึ่งอาศัยรวมตัวกันเป็นชุมชนแต่ยังคงมีการติดต่อกับบ้านเกิด สิ่งที่แตกต่างกันในกลุ่มคนพลัดถิ่นนี้คือเรื่องของฐานะ คำว่าคนถูกถอดสัญชาติอาจหมายถึงคนที่ไม่ใช่ชาติ คนเปลี่ยนถิ่นอาจหมายถึงคนที่หาที่ทำงานใหม่หรือที่เรียนใหม่ คนอพยพหมายถึงคนไม่มีสมบัติเป็นของตัวเอง และคนถูกเนรเทศทางการเมืองหมายถึงคนที่ถูกตัดขาดจากบ้านเกิดเมืองนอน ชุมชนของคนพลัดถิ่นจึงประกอบด้วยคนในลักษณะต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว คนเหล่านั้นมักจะมีความคิดและสำนึกร่วมกันบางอย่าง สำนึกนั้นอาจมาจากการมีความทรงจำเดียวกัน และมีจินตนาการเหมือนกัน

การผสมผสานของวัฒนธรรมที่หลากหลายก่อให้เกิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมแบบข้ามชาติ ซึ่งท้าทายแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมในทางมานุษยวิทยา ซึ่งเคยเชื่อว่าวัฒนธรรมต้องอยู่ติดกับพื้นที่ อัตลักษณ์ของคนพลัดถิ่นจึงมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย โดยขึ้นอยู่กับบริบททางวัฒนธรรมและการเมือง การอพยพโยกย้ายถิ่นของคนจำนวนมากช่วยให้มองเห็นธรรมชาติทางสังคมของพื้นที่ซึ่งถูกมนุษย์สร้างและใช้ตามยุคสมัย ในชุมชนของ

คนพลัดถิ่นหลายแห่ง สำนึกเกี่ยวกับตัวตนและวัฒนธรรมมีความแตกต่างกัน เช่นเดียวกับเรื่องตำนานและการกลับไปบ้านเกิด สิ่งเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปโดยเงื่อนไขที่มีพลังขับเคลื่อน

การพลัดถิ่นจึงไม่ใช่เพียงการก้าวข้ามเส้นพรมแดนทางภูมิศาสตร์เท่านั้น แต่เป็นการก้าวข้ามไปสู่สังคมและวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่ ทำให้ผู้พลัดถิ่นต้องเรียนรู้และปรับเปลี่ยนความคิดจิตใจและบทบาทเพื่อให้ตนเองสามารถดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่นั้นๆ ได้

Diasporas จึงเป็นคำใหม่ที่จำกัดความให้หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มคนผู้อพยพ ผู้พลัดถิ่นที่ไร้ถิ่นฐานที่อยู่ที่ยี่นคอง อพยพย้ายถิ่นไปเรื่อย แสงวงหาพื้นที่ใหม่ที่ดีกว่า แต่กลุ่มคนเหล่านี้ยังมีความผูกพันอยู่กับวัฒนธรรมเดิมและสังคมแบบเดิม (สังคมบ้านเกิด) ของตนเองอยู่ แทนที่จะกลืนกลายเป็นเข้ากับวัฒนธรรม สังคมใหม่ที่ตนเองไปอยู่ ในขณะที่เดียวกันก็ได้ปฏิเสธสังคมวัฒนธรรมใหม่อย่างสิ้นเชิง แต่จะพยายามอยู่กับวัฒนธรรมใหม่โดยไม่สูญเสียเอกลักษณ์เดิมของตนเอง กลุ่มนี้จึงกลายเป็นกลุ่มที่มีเอกลักษณ์ ลูกผสมในเวลาเดียวกัน (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2549: 321) หากจะหาคำง่าย ๆ เพื่อให้เข้าใจ Diasporas ก็คือกลุ่มคน ไร้รัฐ พลัดถิ่น นั่นเอง ซึ่งเกิดจากปัจจัยทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง ที่เป็นสาเหตุให้มีการอพยพย้ายถิ่นที่อยู่ไปที่ใหม่ ยกตัวอย่างเช่นกลุ่มแรงงานอพยพ หรือแรงงานข้ามชาติ (ต่างด้าว) (Migrant Worker) กลุ่มผู้ลี้ภัยสงคราม (Refugees) เป็นต้น

คนอิสานพลัดถิ่นหรือแรงงานอพยพจากภาคอิสานมีคุณลักษณะร่วมอีกหลายประการกับแรงงานและคนพลัดถิ่นรูปแบบอื่นทั่วโลก วิลเลียม แซฟราน (William Safran) กำหนดคุณลักษณะ 6 ประการของคนพลัดถิ่นไว้ดังนี้ “(1) มีการพลัดพรากจากถิ่นที่อยู่ ศูนย์กลางแห่งหนึ่งไปยังภูมิภาคอื่น ประเทศอื่นหรือดินแดนอื่นอย่างน้อย 2 แห่งขึ้นไป (2) มีความทรงจำ วิสัยทัศน์ และเรื่องเล่าหรือนิยายปรัมปราเกี่ยวกับบ้านเกิดเมืองนอนร่วมกัน เช่น ทำเลที่ตั้งทางกายภาพ ประวัติศาสตร์ และวีรกรรมต่างๆ (3) ถูกกีดกันหรือทำให้เกิดความแปลกแยกจากสังคมเจ้าบ้านที่ไปอาศัยอยู่ใหม่ (4) มีอุดมคติร่วมกันว่าบ้านเกิดเมืองนอนหรือแผ่นดินของบรรพบุรุษคือปลายทางแห่งหวังที่พวกเขาต้องการหวนกลับคืนเรือนในอนาคต (5) มีสำนึกรับผิดชอบในการรักษาหรือฟื้นฟูเสริมสร้างแผ่นดินแม่ให้มีสันติภาพ ปรารถนาภาพ และความเจริญรุ่งเรือง และ (6) มีความผูกพันกับถิ่นฐานบ้านเกิดด้วยพันธะสัญญาทางใจ จิตสำนึกร่วมทางชาติพันธุ์ และความสมานฉันท์” คนพลัดถิ่นหรือแรงงานอพยพจากอิสานอาจไม่โดดเด่นมากนักในแง่ของอุดมการณ์ ความคิด และการต่อสู้ทางการเมืองในชุมชนปลายทาง แต่ในมิติการเมือง วัฒนธรรม หรือการประกอบสร้างตัวตนทางวัฒนธรรมและสื่อแสดงออกถึงอัตลักษณ์คนอิสานพลัดถิ่นด้วยผ่านสื่อศิลปะการแสดงและ

วิถีวัฒนธรรม เช่น ดนตรี อาหาร งานบุญประเพณีต่างๆ แล้ว คนพลัดถิ่นอีสานมีความโดดเด่นอย่างยิ่ง คนอีสานพลัดถิ่นใช้ปฏิบัติการทางวัฒนธรรมเป็นอาวุธในการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อ “อุทปากผู้ที่ตำลาว เขียดทยามลาว” เพื่อตอบโต้ “อคติ (ความ) เกลียดขังของผู้คน (โดยเฉพาะคนกรุงเทพฯ) ที่มีต่อชาวอีสาน” และ “เพื่อปลุกปลอบใจและบรรเทาความคิดฮอตบ้าน (ของตนเองและเพื่อนร่วมชะตากรรม)” (พัฒนา กิติอาษา. 2545)

กวีนิพนธ์เป็นงานสร้างสรรค์ที่เป็นประณีตศิลป์ โดยมีภาษาเป็นวัสดุเช่นเดียวกับเส้นและสีที่เป็นวัสดุของจิตรกรรม ซึ่งศิลปินผู้วาดย่อมวาดไปตามอารมณ์และทัศนะของตน กวีหรือผู้ประพันธ์ใช้ภาษา “วาด” ให้เกิดภาพและแสดงความรู้สึกนึกคิดตามนัยแห่งบริบททางสังคม และกระแสวัฒนธรรมประเพณีของยุคสมัย (นิตยา แก้วคัลณา. 2553 : 1) กวีนิพนธ์จึงเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดหรือแสดงความรู้สึกนึกคิดของกวีตามนัยแห่งบริบทของสังคมและกระแสทางวัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัย กวีนิพนธ์ที่เป็นงานวรรณกรรมร่วมสมัยเกิดจากผู้สร้างงานที่มีพื้นฐานในการศึกษาขนบวรรณศิลป์โบราณและเห็นความสำคัญของการที่จะเลือกนำแบบแผนที่มีมาแต่เดิมคงไว้หรือดัดแปลงให้เกิดความน่าสนใจในการสร้างสรรค์เฉพาะของแต่ละยุคสมัย

รวมบทกวีนิพนธ์ “หัวใจห้องที่ห้า” ของ อังคาร จันทาทิพย์ เป็นกวีนิพนธ์ร่วมสมัยที่ได้รับรางวัลซีไรต์เมื่อปี พ.ศ. 2556 กับ “คะนึ่งถึงบ้านขณะฝนในเมือง” ของโขงรัก คำไพโรจน์ ซึ่งเป็นกวีลูกอีสานด้วยกัน มีลักษณะเนื้อหาบางประการที่กล่าวถึงเรื่องของ “คนพลัดถิ่น” การดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางสังคมอื่นที่ไม่ใช่บ้านเกิดตนเองคือความรู้สึกแปลกแยก (alienation) ความรู้สึกหวาดหวั่นกำเริบ หรือรากเหง้าของตนเอง ความทรงจำในอดีตที่มีต่อบ้านเกิด รวมถึงการตั้งคำถามถึงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ตนเอง (identity) ซึ่งสอดคล้องกับคำประกาศของคณะกรรมการตัดสินรางวัลซีไรต์ต่อรวมบทกวีหัวใจห้องที่ห้าว่า “หัวใจห้องที่ห้า นำเสนอเรื่องราวโดยจำลองวิวัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่ยุคโบราณ ก่อนประวัติศาสตร์ การตั้งชุมชน จนถึงสังคมร่วมสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมเมือง ซึ่งประกอบไปด้วยคนไร้บ้าน คนพลัดถิ่น คนกลุ่มน้อย โดยเชื่อมโยงเรื่องเล่าในอดีตกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน ซึ่งล้วนระทมทุกข์ นำเสนอการปะทะสังสรรค์ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม” ส่วนสกุล บุญยทัต ได้กล่าวไว้ในบทวิจารณ์ในข่าวศิลปวัฒนธรรมว่า “กรรมการตัดสินได้ให้ความเห็นถึงผลงานตรงกันว่า เป็นงานเขียนร่วมสมัย หากเปรียบเป็นอาหารคือ ฟิวชันฟู้ดที่มีความโดดเด่น ในรสชาติทางภาษา ลีลาการนำเสนอ ตลอดจนเนื้อหาที่เข้มข้น สะท้อนแง่มุมสังคมและวิถีมนุษย์ได้อย่างมีชั้นเชิง หลากหลายด้วยจังหวะน้ำเสียงและจินตนาการ มีอัตลักษณ์เฉพาะตัว นำสิ่งคุ้นเคยมาปรับเปลี่ยนให้เป็นเรื่องใหม่จึงได้ความสดใหม่ตระหนักถึงรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ทั้งค้ำประเด็นคำถามที่ค่อนข้างย้อนแย้งให้ผู้อ่านได้

ขบคิดต่อประหนึ่งการเดินทางชีวิตของมนุษย์ที่ยังไม่จบสิ้นง่ายๆ นอกจากนั้นงานเขียนยังเน้น
ย้ำถึงคนไร้บ้าน คนพลัดถิ่น คนกลุ่มน้อย เชื่อมโยงเรื่องเล่าในอดีตกับวิถีปัจจุบัน เป็นการ
ปะทะสังสรรค์ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมโดยแบ่งเป็น 2 ภาคคือ หัวใจห้อง
ที่ 5 และ นิทานเดินทาง” ซึ่งเนื้อหาได้จัดแบ่งเป็น 2 ภาค ภาคแรกหัวใจห้องที่ห้าและภาค
หลังนิทานเดินทาง รวมบทกวีทั้งหมด 49 บท

ส่วน “คะนึ่งถึงบ้านขณะฝนในเมือง” ของโขงรัก คำไพโรจน์ ซึ่งเป็นกวีหน้าใหม่สาย
เลือดอีสานอีกคนหนึ่ง จัดพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2556 โดยใช้ชื่อหนังสือว่า “คะนึ่งถึง
บ้านขณะฝนในเมือง” พิมพ์เพิ่มเติมอีกครั้งในปี พ.ศ. 2558 และได้เข้าถึงรอบ 18 เล่ม
สุดท้ายในปีเดียวกันกับอังคาร จันทาทิพย์ ซึ่งเนื้อหาทั้งหมดแบ่งเป็น 3 ภาคคือ ภาคแรก
บ้านสะทก ภาคสอง แม่น้ำสะเทือน ภาคสามเมืองเคลื่อนไหว รวมบทกวีทั้งหมด 69 บท
เนื้อหาเป็นมุมมองของกวีที่มองสิ่งรอบข้างแวดล้อมที่ปรากฏที่เป็นชีวิตในปัจจุบันตั้งแต่
ชีวิตของสัตว์ตัวเล็กๆ ไปจนถึงผู้คนที่มีอาชีพต่างๆ ต้องทำงานหาเช้ากินค่ำและมองว่า
คนพลัดถิ่นเป็นคนที่ต้องทำงานหนัก เป็นคนที่สู้ชีวิต น่าเห็นใจ และเรื่องของเหตุการณ์
บ้านเมือง การเมือง ขณะเดียวกันก็มองกลับไปถึงบ้านเกิด อากาศหนาวหาบ้านเก่า
ความทรงจำกับถิ่นที่จากมาที่เป็นความทรงจำของกวีซึ่งผูกพันกับบ้านเกิด เสียงเพลง เสียง
หมอลำ และสายน้ำ

กวีนิพนธ์เป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่ทำหน้าที่นำเสนอภาพของคนพลัดถิ่น
ที่เคลื่อนย้ายตนเองเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองใหญ่เพื่อทำมาหากิน ซึ่งเป็นพื้นที่ต่างดินถิ่นเดิม
ของตน ซึ่งภาพชีวิตเหล่านี้กวีได้ถ่ายทอดออกมาด้วยน้ำเสียงของความเห็นใจเข้าใจในสภาพ
ชีวิตที่ต้องดิ้นรนต่อสู้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะตัวกวีเองก็อยู่ในสถานะของคนพลัดถิ่นด้วย
เช่นกันจึงได้สะท้อนลักษณะของตนเองอันเป็นอัตลักษณ์ของนักเขียนออกมาด้วย นักเขียน
ซึ่งเป็นบุคคลกลุ่มหนึ่งในสังคมที่เป็นทั้ง “ประจักษ์พยาน” (eye witness) และเป็น “สิ่งมีชีวิตทางสังคม” (social being) ที่ไม่อาจดำรงตนอยู่ได้อย่างปลอดภัยจากคุณค่าและอคติแห่ง
ยุคสมัย หากในขณะเดียวกันก็เป็น “ปัจเจกบุคคล” (individual) ที่มีจิตวิญญาณ ความรู้สึก
และจินตนาการ นักเขียนในทุกสังคมจึงเป็นเสมือนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (เกศินี จุฑาวิจิตร.
2550 : 9)

บทความนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์ภาพชีวิตของคนพลัดถิ่นในวรรณกรรมประเภท
กวีนิพนธ์สมัยใหม่ ที่เป็นผลงานของกวีเลือดอีสานโดยแท้ ซึ่งอัตลักษณ์ส่วนหนึ่งของกวี
มีความเป็นคนอีสาน และได้รู้ได้เห็นญาติพี่น้องของตนที่เป็นคนอีสานได้เคลื่อนย้ายตัวเอง
ไปเป็นแรงงาน คนงาน ทำมาหากินในต่างถิ่นต่างที่ และแม้แต่กวีเองก็อาจมองตัวเองเป็น
ผู้พลัดถิ่นเช่นกัน ความที่ตัวตนของกวีเป็นคนอีสานบทกวีส่วนหนึ่งจึงผ่านความคิดมุมมอง

มโนทัศน์ของคนอีสาน และคนอีสานคือกำลังแรงงาน คือพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจของไทย ทั้งนี้เป็นการศึกษาโดยใช้กรอบแนวคิดเรื่องคนพลัดถิ่น ซึ่งเป็นกระบวนการมโนทัศน์การมองแบบหลังอาณานิคมในการมองวรรณกรรม

ความทรงจำ: การโหยหาถึงบ้านเกิด ความสัมพันธ์กับครอบครัว บ้านของคนพลัดถิ่น

การโหยหาอดีตหรือถวิลหาอดีต (Nostalgia) ซึ่ง พัฒนา กิติอาษา (2546) อธิบายว่าการโหยหาอดีตเป็นวิธีการมองโลกหรือวิธีการให้ความหมายแก่ประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์อย่างหนึ่ง โดยเห็นความสำคัญของจินตนาการและอารมณ์ความรู้สึกของผู้คนในปัจจุบันขณะที่มีต่ออดีตที่ผ่านพ้นไปแล้ว ซึ่งการมองโลกดังกล่าวเป็น “วิธีการมองย้อนอดีต” (retro mode) หรือ “วิธีการมองแบบโหยหาอดีต” (nostalgia mode) และพัฒนา กิติอาษา ยังได้ให้ความหมายของการโหยหาเพิ่มเติมอีกว่า (พัฒนา กิติอาษา. 2546) เป็นการจินตนาการถึงโลกที่เราได้สูญเสียไปแล้ว โลกที่เราในฐานะปัจเจกบุคคลและสมาชิกของหน่วยทางสังคมวัฒนธรรมต่างก็เคยมีประสบการณ์ร่วมกันมาตั้งแต่อดีต แต่มาบัดนี้เหลือไว้เพียงความทรงจำและประสบการณ์ให้เราได้ระลึกถึง เราจะสามารถติดต่อดสื่อสารกับโลกที่เคยเป็นจริงในอดีตนี้ได้ก็ต่อเมื่อเราอาศัยช่องทางที่เรียกว่า “จินตนาการ” ซึ่งถูกหล่อหลอมมาโดยประสบการณ์ชีวิตและประสบการณ์ทางวัฒนธรรม ที่สำคัญคือ เราสามารถสัมผัสหรือจับต้องมองเห็นโลกที่เราสูญเสียไปแล้วนั้นได้อีกครั้ง ถ้าหากเราสามารถสร้างภาพตัวแทนโดยการผลิตซ้ำหรือฉายซ้ำมาก และโดยความทรงจำด้วยการย้อนกลับไปจำลองประสบการณ์ในอดีตขึ้นมาใหม่อีกครั้งหนึ่ง

เป็นที่น่าสังเกตว่า สังคมไทยปัจจุบันกำลังอยู่ในสภาวะสังคมแบบหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) ซึ่งเป็นสภาวะสังคมที่มีความแปรปรวนในระบบคุณค่า ความเปลี่ยนแปลงในระบบวิถีคิด ทัศนคติ เห็นวิถีชีวิตที่เรียกว่า “วิถีชีวิตแบบโพสต์โมเดิร์น” อย่างเช่น วิถีชีวิตที่ยึดการบริโภคสัญชาตญาณ ภาพลักษณ์ มากกว่าคุณภาพในการใช้งานอย่างแท้จริง วิถีชีวิตหลายอย่างเป็นไปเพื่อแสดงความเป็นคนทันสมัย และหากพิจารณาการมองเวลาแบบยุคหลังสมัยใหม่จะพบว่า มีการมองเวลาที่สวนทางกับทัศนะแห่งยุคสมัยใหม่ (Modernism) อย่างเช่น แนวคิดแบบยุคสมัยใหม่จะมีวิถีการมองแบบแลไปข้างหน้า (Prospective) มีทิศทางการมองเวลาแบบชื่นชมและมุ่งสู่ความก้าวหน้าแห่งอนาคต แต่แนวคิดยุคหลังสมัยใหม่จะมีวิถีการมองเวลาแบบเหลียวหลังไปดูอดีต (Retrospective) หรือที่เรียกว่า “การโหยหาหรือถวิลหาอดีต” (Nostalgia) (พัฒนา กิติอาษา : 2546)

บทกวีของ โขงรัก คำไพโรจน์ ในบทที่มีลักษณะโหยหาอดีต ซึ่งมีอยู่ด้วยกันหลายบท สอดคล้องกับชื่อหนังสือ “คะนึงถึงบ้านขณะฝันในเมือง” หมายความว่าตัวตนอยู่ที่หนึ่งแต่ใจกับอยู่อีกที่หนึ่ง การจินตนาการถึงโลกเก่าที่สูญหายไปแล้วและที่เหลืออยู่มีเพียงความทรงจำในอดีต การคิดถึงประสบการณ์ทางสังคมวัฒนธรรม กับโลกที่เคยเป็นจริงภาพใน “จินตนาการ” ของกวีที่มีต่ออดีต ดังนี้

อดีตที่มีต่อบรรยากาศ บ้าน วัยเด็ก

บทกวีราตรีกาลแห่งบ้านนา

“ ดินดวงดาราเด่น
 ดูดาวประจำเมือง
 หิ่งห้อยลอยลิบลับ
 วูบวาบฉายลีลา
 เสียงเขียดจะนาร้อง
 อ๊ับ!อ๊ับ!กบอิงอล
 หรีดหรีงเรไร้อ่า
 งามแต่แม่เนื้อนาง
 คำคืนคืนสังัด
 กรำกร้านอย่าหวั่นกลัว

ดึกเดือนเพ็ญอร่ามเรือง
 ประจำใจไ้บ้านนา
 วอมวิบวัับระยับตา
 พร่างและพร้อยทยอยวน
 อ๊อบ!อ๊อบ!ก้องทำนองปน
 อึ่งก็มีที่ลำราง
 ร้องพึมพำอยู่พลางพลาง
 แห่งบ้านทุ่งคิ่งหนองบัว
 สารพัดสิ่งพันพัว
 ดึกหน้าหนาวเราผ่อนคลาย”

(โขงรัก คำไพโรจน์. 2558 : 55)

บทกวีดอกปืบของพ่อ

“ชาวชาวบริสุทธิคือรูปสี่
 เกลื่อนดินหอมตลบกลื่นอบอวล
 ด้วยมือของพ่อที่ก่อร่าง
 เพียงหยอก ดอกปืบ หยิบดอกใด

เจ้าช่อสุมาลีที่ริมสวน
 รัญจวนเจ้าแหวกฟ้ามากใคร
 ข้าพเจ้าวางอาวรณ์อันอ่อนไหว
 คิดถึงช่วงวัยของทรงจำ”

(โขงรัก คำไพโรจน์. 2558 : 26)

บทกวีรุ้งอรุณแห่งถ้อยคำ

“แม่ปลูกพริกปลูกมะเขือก็เพื่อลูก
 ผมจากบ้านลานทรายก็หลายปี
 แม่ทาบคอนคูดังระวังคว่า

ความพันผูกดั้งเดิมเริ่มเคลื่อนที่
 พริกมะเขือปานนี้ที่รุ่นกัน
 ป้อนน้ำคำพิซผักเหมือนน้กปั้น

เท้าแม่ท่องดลิ่งท่าที่ว่าชัน
คิดถึงหมอนชีวิตใหม่หลายนาคเกี่ยว
เงาประหนึ่งจะกระโจนโผนหนที่
เคยหนุนเขียนเนี่ยนวาทกระดาษาว่าง
ในหมอนคือหนุนเร้นความเป็นมา
สาดที่ผมเคยปูอยู่ไหมแม่
นอนหงายร้ายคำ่ว่าสาละวัน

เมล็ดพันธุ์มรรคาสามัคคี
รูปเลาะเลี้ยวเกี่ยวก่อต่อเนื้อที่
เหมือนแม่ปลูกวิถีนาคลีลี
เคยหนุนร่างร้อยกรองรองค้นหา
ในคำคือคุณค่าความเป็นคน
เคยนอนแผ่พึ่งฟ้าเมื่อหน้าฝน
ตะแคงคั่นคำว่าสาระพัน”
(โขงรัก คำไพโรจน์. 2558 : 109)

อดีตที่มีต่อประเพณีวัฒนธรรม บทกวีต้อนรับเธอเสมอกันยายน

“เดือนสิบเพ็งบ้านเฮาห่อข้าวสาก
แต่ภิกษุสงฆ์พิสุทธักุศลบาย
แม่สอนทำกระทงวงใบตอง
ข้า่น้อยพร้อมลูกเต้า ช้างหนึ่งพา
อีกน้ำเต้า ข้าวตอก น้อมดอกไม้
ก่อเกื้อเจือจุนเป็นบุญงาน
คงคาเป็นสักขีรณีนี่เป็นพยาน
กรวดน้ำอิมินาหาญาติเรา
ปลายฝนต้นหนาวโลกชาวบ้าน
ผลิแล้วปีบริวารร่วมศรัทธา

จับสลากภัตดาหารการถวาย
ภยันตรายอย่าได้เยียนเดือนกันยายน
เพื่อรับรองหมากพุกูกักษา
ญาติกาที่ล่องดัดโปรดรับทาน
ออกตกเหนือใต้ได้สืบสาน
เบิกบาน ฮีตคอง พี่น้องเฮา
ข้าวสากหลักฐานผ่านอยู่เย้า
พื้มพำคำเบาเบาตแห่งำชบา
เรียบง่ายรายงานผ่านคุณค่า
ต้อนรับเธอเสมอมากันยายน...”
(โขงรัก คำไพโรจน์. 2558 : 52)

การบอกเล่าเกี่ยวกับตนเองของกวี เป็นการบอกเล่าพร้อมกับบอกตำแหน่ง
แห่งที่ของตนเองที่มีตัวตนอยู่แล้ว กวีได้ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องในแบบมุมมองคนพลัดถิ่น
เพื่อถ่ายทอดความทรงจำของตนเอง การเล่าเรื่องเกี่ยวกับตนเองของคนพลัดถิ่นเป็นการ
เปิดโอกาสให้คนพลัดถิ่นได้ร้อยพันความทรงจำและการเรียนรู้ ซึ่งบางครั้งกวีอาจใช้การเล่า
เรื่องเพื่อแสวงหาตนเองผ่านความทรงจำและประสบการณ์ เช่นในบทสุดท้ายซึ่งเป็นชื่อ
เดียวกับหนังสือ “คะนึ่งถึงบ้านขณะฝนในเมือง”

“โลกหมุนเวียนเปลี่ยนผันฉันค้นพบ เรื่องเก่าจบบมีเรื่องใหม่ให้คิดฝัน
จากบ้านนาป่าไพรได้แสงจันทร์ ฟ้าตะวันดินดุ่มสู่มุมเมือง

คะหนึ่งถึงบ้านนายามว่าแหว่ แต่สองเท้ายังเตริตเตรจะปราดเปรีอง
 สมองสองมือเล่าใช้เปล่าเปลืออง รักเขียนสิ่งประเทืองเป็นเรีองราว”
 (โขงรัก คำไพโรจน์. 2558 : 150)

การศึกษาความทรงจำของคนพลัดถิ่นหรือการหวนคิดถึงอดีตของคนพลัดถิ่น นอกจากความทรงจำเกี่ยวกับการสร้างตัวตนแล้ว อีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญคือความทรงจำกับสายสัมพันธ์กับครอบครัว และความทรงจำในความหมายของ “บ้าน” ซึ่งกวี อังคาร จันทาทิพย์ ได้กล่าวไว้ในบทกวีที่เป็นความทรงจำเกี่ยวกับบ้านเกิดไว้หลายบท บ้านเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อคนพลัดถิ่น โดยมีจินตนาการ เป็นเครื่องมือในการรื้อฟื้นไปสู่อดีต เพราะบ้านก็คือ ราก ของคนพลัดถิ่นนั่นเอง

ในปัจจุบันเมื่อถึงเทศกาลสำคัญๆ เราจะเห็นภาพของคนอีสานเดินทางออกจากเมือง คือกลับมาเยี่ยมบ้านด้วยความตื่นเต้นดีใจ ที่ได้กลับคืนสู่ถิ่นเกิดบ้านเก่า ได้กลับไปหาพ่อหาแม่หาพี่หาน้องและคนที่รักเพื่อนฝูงญาติมิตร การกลับบ้านของคนพลัดถิ่นไม่ใช่การกลับไปอยู่ถาวรแต่เป็นการกลับไปเยี่ยมเพียงชั่วคราวช่วยยาม และต้องกลับมาสู่โลกของหน้าที่การงาน คนพลัดถิ่นโดยเฉพาะแรงงานต้องยึดถือเวลาทำงานเป็นหลัก ต้องทำงานเก็บเงินเก็บทองสร้างฐานะครอบครัวให้มั่นคงต่อไป ภาพต่อมาคือการเคลื่อนตัวกลับเข้าสู่กรุงและเมืองใหญ่ เพราะคนพลัดถิ่นจะมีชีวิตอยู่ในสองโลกคือ โลกของความเป็นบ้านคือถิ่นฐานบ้านเกิดกับโลกที่อยู่ในที่ทำงาน การกลับบ้านของคนพลัดถิ่นจึงเป็นเพียงเรื่องสมมติพอๆ กับการใช้ชีวิตในที่ทำงานในเมืองใหญ่

ในบทกวี “ในกระเป๋าสัมภาระ” กวีได้กล่าวถึงชีวิตหนึ่งที่ไม่ค่อยได้อยู่บ้านแต่ทุกครั้งที่ได้กลับไปบ้านแม่จะทำน้ำพริกแจ่วบองและห่อข้าว ติดกระเป๋ายามต้องเดินทางกลับแม่จะบอกแม่ว่าไม่เป็นไรแต่แม่ก็แอบใส่มาในกระเป๋าทูทุกครั้งจนได้ พี่สาวบอกว่าทุกครั้งที่เขาจากมาแม่จะร้องให้ตามทุกครั้ง จนวันหนึ่งวันที่แม่ไม่อยู่แล้วเขากลับบ้านหน้าเทศกาลสงกรานต์หลังทำบุญสงระดุกแม่เขาเดินทางกลับกรุงเทพฯ เดินทางถึงที่พักพอดีกำลังเปิดกระเป๋าก็เก็บเสื้อผ้า พี่สาวโทรศัพท์มา

“จากเข้าสู่คำหอมล้ำกลิ่น อย่างเคยชินเปิดกระเป๋าก็เก็บเสื้อผ้า
 ห่อข้าว! ไม่คาดคิด มีติดมา! และเหมือนว่ายังอุ่นมือตื้อตันใจ
 ปลายสายโทรศัพท์จากพี่สาว... ไม่เห็นเปิดห่อข้าวน้ำตาไหล
 สันเครือแว่วก้องมาแสนไกล... “เอ๊ยห่อข้าวให้ไปกินแลง....”
 (อังคาร จันทาทิพย์. 2556 : 161)

จากกวีบทนี้เราจะเห็นได้ว่า “หอข้าว” นั้นไม่ใช่เฉพาะข้าว แต่มันได้ใส่ความรัก ความผูกพัน ความห่วงใย จากคนในครอบครัวติดมาด้วย ที่แม้ว่าจะไม่มีแม่คอยทำหน้าที่นี้แล้ว แต่พี่สาวก็ยังได้ปฏิบัติเช่นเดียวกับแม่ นั่นคือความสัมพันธ์ในครอบครัวยังผูกพันมั่นคง ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงตนเองกับครอบครัวเพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกเดียวดายในสภาวะของคนพลัดถิ่น ยังทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะปรับแต่งจิตใจเพื่อให้เกิดกำลังใจและความรู้สึกอบอุ่นใจด้วย

อังคาร จันทาทิพย์ มองภาพของคนพลัดถิ่นในเชิงเห็นใจเข้าใจในรากเหง้า ขณะเดียวกันเขาจะมองภาพเหล่านั้นผ่านสายตาและความรู้สึกของกวี เขามักจะมองปัจจุบันแล้วเชื่อมโยงกับอดีตหรือมองอดีตว่ามีส่วนเหมือนกับปัจจุบันเพียงแต่ต่างที่ต่างเวลา ในบทกวี “หมู่บ้านในเสียงตอกเสาเข็ม” เขากล่าวถึงชีวิตของแรงงานก่อสร้างที่ได้ยินเสียงตอกเสาเข็มฟังเป็นเสียงक्रमมองดำข้าวยามเช้าๆ ที่บ้านเกิด และมองว่าการทำงานทั้งปีทั้งเดือนอาบเหงื่อต่างน้ำในปัจจุบันก็ไม่ต่างจากการที่ต้องกรำแดดฝนอยู่ในท้องทุ่งไร่นาที่บ้านเกิดและในอดีต

“ตึก ตัก เสียงตอกเสาเข็มก้อง	คล้ายเสียงक्रमมองของหมู่บ้าน
สะเทือนเพิงเพิงปลูกสร้างล้อมกลางลาน	เป็นเรือนขานรวมครวไฟชั่วคราว
ปลูกตึกสูงเสียดยอดทอดจากฟ้ากว้าง	ไซต์ก่อสร้างกลางกรุงเทพมหานครทุ่งข้าว
จะเมืองกรุงทุ่งกว้างหลังเหงื่อพราว	ร้อนหนาวฝนไหนไม่เลือกฤดู
เคลื่อนหลักแหล่งชีวิตไปตามไซต์งาน	รอนแรมร่าย่านจากย่านบ้านเคยอยู่
ปลูกตึกสูง ทุ่งเมืองกว้าง หลังเหงื่อพรู	ยื่นหยัดสู้งี้อุ่นใจใหม่อีกครั้ง”
ตึก ตัก ตูบ ยุบ ยก ตกกระทุ้ง	มุดพรายทุ่งแล้งเมฆาร้อนลาล้าง
อีกเข้าหลับตามฝันและนั่งฟัง	เสียงซึ่งล่องจากความหลังไกลแสนไกล

(อังคาร จันทาทิพย์. 2556 : 106-107)

ในบทกวี “ฤดูกับเกี่ยว” ได้นำเสนอภาพบรรยากาศของท้องทุ่งข้าวเหลืองอร่ามแดดอุ่นๆ ลมหนาวพัดมาเป็นระลอก ดันข้าวไหวเอนลู่เอียงตามลม กลิ่นหอมคายข้าวเต็มตลอดสองข้างทางขณะเดินทางกลับบ้าน ซึ่งเป็นภาพที่เขาเคยเห็นจนคุ้นชินตาเมื่อยังเด็กและวิ่งเล่นแถวทุ่งข้าวกับเพื่อนๆ และเขาก็ฝันที่จะเห็นภาพแบบนี้สักวัน และเขาก็ได้เห็นภาพนั้น

“ริมสองข้างทางถนนชนบท	เหลืองอร่ามงามดั่งทุ่งข้าว
กลับคืนเยือนเรือนความหลังอีกครั้งคราว	หนาวลมหนาวใจจะนิ่งมาถึงเธอ
หอมทุ่งท่า น้ำ ฟ้า ดิน ได้กลิ่นใหม่	หอมรวงเรียวยาวใหม่ตริงใจเสมอ
จำหลักความทรงจำอยู่ล้ำเลิศ	ย้อนภาพจำมาเจอภาพเป็นจริง
ล้อลมหนาว คลื่นข้าวระเนน นั้นเห็นใหม่	ภาพเยาว์วัย ทุกข์ สุขและทุกสิ่ง
พันผูกแหล่งหลักพักพิง	ไพศาลยิ่งทุ่งทางนาข้างใน”

(อังคาร จันทาทิพย์, 2556 : 94-95)

จะเห็นได้ว่า ความทรงจำ (Memory) คือเครื่องมือสำคัญในการนำพาให้คนพลัดถิ่น ได้หวนกลับมาบ้านเกิด โดยผ่านการคิดคำนึงถึงสภาพท้องทุ่ง บรรยากาศของท้องนา วัยเด็ก คนที่เคยแอบรักเหล่านี้คือความผูกพันกับแผ่นดินถิ่นเกิด ความทรงจำจึงเป็นกลไกสำคัญ ในการพาเขากลับคืนสู่บ้านเกิด อย่างไรก็ตามคนพลัดถิ่นย่อมตระหนักถึงความหมายของการเดินทางว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต และมีลักษณะไร้จุดหมายปลายทางที่แน่นอน ความคิดคำนึงของคนพลัดถิ่นจึงมีหลายรูปแบบเกี่ยวกับบ้าน และเราอาจวิเคราะห์ “บ้านเกิด” ในความหมายของอังคารได้ว่า บ้านคือแหล่งพักพิงที่มีอยู่จริงให้ความรู้สึกมั่นคง และมีสิทธิ์ที่จะกลับไปอยู่เมื่อไรก็ได้อย่างสะดวกใจ เพราะการอยู่บ้านคืออยู่ในที่ที่ต้อนรับเรา อย่างไรก็ตามคนพลัดถิ่นย่อมตระหนักถึงความหมายของการเดินทางว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต และมีลักษณะไร้จุดหมายปลายทางที่แน่นอน ความคิดคำนึงของคนพลัดถิ่นจึงมีหลายรูปแบบเกี่ยวกับบ้าน

บทกวีของไซงรัก คำไพโรจน์ที่เกี่ยวกับบ้านมีอยู่หลายบท ในบทกวี “เรื่องเล่าอัน เลือนราง บางบ้านไม่ไกลกลางเมือง” ซึ่งเป็นบ้านในความหมายในความเป็นปัจจุบัน กล่าวถึงสภาพสังคมเมืองปัจจุบันที่เป็นการขยายตัวของโลกธุรกิจ ซึ่งกวีได้มองว่าขณะที่เมืองได้ขยายตัวแต่บ้านของคนกลุ่มเล็กๆ กลับถูกบีบให้เล็กลงๆ และมองว่ามันเป็นการพัฒนาที่สวนทางกัน บทกวีนี้ได้กล่าวถึงบ้านของอำมาคนไทยเชื้อสายจีนและอยู่ในแวดล้อมที่แออัดและ เต็มไปด้วยคนพลัดถิ่นที่มาขายแรงงานด้วย

“แคบลงไปถนัดตาแล้วหน้าบ้าน	ทุกหย่อมย่านยานยนต์ล้นติดต่อ
สองด้านล้วนตึกเหี้ยมดสูงเบียดรอ	เร่งขุดท่อก่อร่างสร้างบ้านไม้
ด้านบนล้นทางด่วนขบวนรีบ	ระดมบีบเมืองระบมระงมไล่
เรือนอดีตซัดจางทางสายใย	ส่วนสายไพระโยรยางต่างมาเยือน
อำมาแก่ อากงเก่า เขาเคยอยู่	สิ้นเสียงกู่ตुरुสะทกนเขาเถื่อน

ไร่ญาติบ้านชราคล้ายพลั่วเรือน
ผู้คนพลุกพล่านลาบ้านเกิด
แหว่เรือนไม้แอตออกดตลอดวัน

ล่องวันเดือนเคลื่อนควันรถเข้ากตตัน
เตลิดสู่เมืองหลวงควงไฟฝัน
สำคัญคนมลพิษผู้ลิตรอน”

(โขงรัก คำไพโรจน์. 2558 : 115)

ในบทกวีนี้ยังได้กล่าวถึงบ้านหลังเก่าๆ ที่อยู่ในสภาพแวดล้อมของกรุงเทพฯ ที่เป็นพิษต่อสุขภาพของผู้อาศัยแต่พวกเขาเหล่านั้นก็ยังคงทนอยู่โดยไม่มีทางเลือกอื่น นอกจากครอบครัวคนจีนแก่ๆ แล้วยังได้แสดงภาพของความพลุกพล่านของกำลังแรงงานที่มุ่งหน้าสู่เมืองหลวงอันเป็นจุดหมายปลายทางเพื่อหาเงินหาทอง

บทกวี “คะนึ่งถึงบ้านขณะฝนในเมือง” ชื่อเดียวกับชื่อหนังสือเป็นเหมือนภาพแทนอย่างดีในสำนึกของคนพลัดถิ่น คือมีทั้งความคิดถึง ความทรงจำ รวมทั้งความหวัง ความฝันของคนพลัดถิ่นอยู่ในบทกวีนี้

“โลกหมุนเวียนเปลี่ยนผันฉันค้นค้นพบ
จากบ้านนาป่าไผ่ใต้แสงจันทร์
คะนึ่งถึงบ้านนายามว่าเหว
สมองสองมือเล่าไช้เปล่าเปลื้อง
อยู่บ้านนอกฉันพบผู้ใหญ่บ้าน
เคยหมอลำแสดงแข่งแสงดาว
ยินพระสงฆ์สวดบอกให้กลัวบาป
คะนึ่งถึงบ้านขณะฝนบรรเลง
ฝนในเมืองเป็นเรื่องราวครวครุ่นคิด
เหม่อมองทุกมุมเมืองมักเคื่องตา
คะนึ่งถึงบ้านขณะฝนในเมือง
ไช้เป็นเรื่องราวไร้สาระจุดประเด็น

เรื่องเก่าจะมีเรื่องใหม่ให้คิดฝัน
ฝ้าตะวันเดินดุ่มสู่มุมเมือง
แต่สองเท้ายังเตร็ดเตร่จะปราดเปรื่อง
รักเขียนสิ่งประเทืองเรื่องราว
บอกบุญงานผ้าป่าเมื่อหน้าหนาว
มีหนุ่มสาวพื่อนนำพรำบทเพลง
ก่อนเด็กเล็กก้มกราบหลวงพ่อก่ง
ทุกคนคงครั้นเครงที่บ้านนา
ธุรกิจทุนนิยมช่างคมกล้า
ฝุ่นโลกาภิวัตน์ช่างชัดเจน
ไช้เป็นเรื่องเก่าใหม่ให้คิดเห็น
แต่มันเป็นความฝันที่ฉันมี”

(โขงรัก คำไพโรจน์. 2558 : 150)

จากบทกวีทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่า ความทรงจำ (Memory) คือเครื่องมือสำคัญในการนำพาให้คนพลัดถิ่นได้หวนกลับมาบ้านเกิด โดยผ่านการคิดคำนึงถึงสภาพท้องทุ่งบรรยากาศของท้องนา วัยเด็ก คนที่เคยแอบรัก คนที่เคยเกี่ยวข้องสัมพันธ์ เหล่านี้คือ

ความผูกพันของคนพลัดถิ่นไว้กับแผ่นดินถิ่นเกิด ความทรงจำจึงเป็นกลไกสำคัญในการพาเขากลับคืนสู่บ้านเกิด

อัตลักษณ์: คนพลัดถิ่น หรือ คนเดินทาง

ปีพุทธศักราช 2540 ประเทศไทยได้รับการบันทึกจากประวัติศาสตร์โลกว่าเป็นประเทศแรกในกลุ่มประเทศเอเชีย ที่ประสบภาวะเศรษฐกิจถดถอยอย่างรวดเร็วและรุนแรงที่สุดนับตั้งแต่การเกิดเหตุการณ์เศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ทั่วโลก (เกคินี จุฑาวิจิตร. 1 : 2550) ผลกระทบของวิกฤตในครั้งนี้ อาจจะไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการปกครอง หากแต่กระทบกับความมั่นคงในชีวิตและปากท้องของประชาชนทั่วไปอย่างกว้างขวางและรุนแรง ผู้คนภาคแรงงานได้รับผลกระทบไปทั่วทั้งการถูกเลิกจ้าง การลดค่าแรง และสวัสดิการ ปัญหาคือตามมาคือคนว่างงาน จากที่เป็นวิกฤตเศรษฐกิจกลายเป็นวิกฤตทางสังคมตามมา ภาพที่เห็นส่วนหนึ่งคือการเคลื่อนไหวของกลุ่มแรงงาน การเคลื่อนไหวเข้าสู่เมืองใหญ่ เมืองไกล ภาคใต้ ภาคเหนือ ภาคตะวันออก ล้วนเต็มไปด้วยแรงงานคนอีสาน ทั้งรับจ้าง ค้าขาย ขายลาบก้อย ส้มตำ ข้าวเหนียว ไก่ย่าง รักษาความปลอดภัย คนขับรถ พนักงานโรงงาน แม้แต่นักศึกษาที่เข้ามาเรียนในเมืองหลวงยังใช้เวลาว่างทำงานเพื่อลดภาระรายจ่ายของครอบครัว แรงงานอีสานมีอยู่ในแทบทุกที่ที่มีงานให้ทำ

อัตลักษณ์คือสิ่งที่บ่งชี้ว่า “เราคือใคร” และต่างกับคนอื่นอย่างไร สำนึกเรื่องอัตลักษณ์ถูกสร้างผ่านการปฏิสัมพันธ์ต่อเนื้อที่มีต่อ “คนอื่น” อัตลักษณ์เป็นวิธีการที่เรารับรู้ตนเอง และแปลผลากให้ตนเองในหมู่คนพลัดถิ่น (diaspora) อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่แฝงฝังอยู่ในภาษา ศาสนา ธรรมเนียมปฏิบัติ และคติชน ซึ่งเป็นรูปแบบของการบ่งชี้ตนเอง ท่ามกลางบริบทสังคมที่แตกต่างหลากหลาย (นัทธนัย ประสานนาม. 2551 : 112) เมื่อนำอัตลักษณ์คนพลัดถิ่นข้างต้นมาพิจารณาบทกวีของอังคาร จันทาทิพย์ และเชิงรัก คำไพโรจน์ จะพบว่า มีบทกวีอยู่หลายบทที่กล่าวถึงผู้พลัดถิ่นในลักษณะของคนขายแรงงาน คือ การต้องเดินทางไปขายแรงในต่างถิ่น การพลัดพรากจากที่อยู่ การพลัดพรากในคตินิยมและโลกทัศน์ของคนอีสาน โดยเฉพาะการพลัดพรากบ้านเกิดเมืองนอน พ่อแม่พี่น้อง และลูกเมียอันเป็นที่รัก ย่อมเป็นที่มาของความทุกข์ยากทั้งกายและใจ ในขณะเดียวกัน คนอีสานก็ยกย่องและให้คุณค่ากับการเดินทางไปทำงานและเรียนรู้การใช้ชีวิตในโลกกว้างว่าเป็น “ผู้มีหูกว้างตาไกล”

ในบทกวี “หนึ่งนักเดินทาง หนึ่งนางกาแพ” ได้กล่าวถึงแรงงานชายกาแพที่เป็นผู้หญิง ซึ่งแน่นอนอยู่ที่บ้านนอกคอกนาเกิดมาไม่มีใครเคยเห็นกาแพหรอก การที่จะมายึดอาชีพค้าขายกาแพจึงต้องอาศัยการเรียนรู้ประสบการณ์และมองเห็นว่าเป็นอีกช่องทางหนึ่งของการทำมาหากิน

“พี่คะ ตีมีร้อนร้อนก่อนจะเย็น
 ข้าเพียงนักเดินทางนางดูแล
 ดอมกลั่นกาแฟแม่จืดวาง
 รื่นรมย์พนักงานร้านห่วยไย
 ฟังร้านกาแฟและฟังโลก
 ระหว่างสนทนาสบตากัน
 ผูกพันริมทางพลางบริโภค
 อ้อยอิ่งกระโออวลชวนแฉะวาง
 เรอชงคาปูชิโน้แซ่ขมิ้นสีท่าน
 ผากไต่ตะต้นตันโอวัลติน
 ผากแสงนวลนวลของนีออน
 ราตรีจะกี๋ร่างต่างมารดา

อกข้าวรื้อตื่นตื่นราวเห็นแม่
 ท่ามกลางเสียงจ้อแจ้ แหมม ฤกษ์ใจ
 แรงงานบอบบางร่างอ่อนไหว
 ลูกค้าใกล้ไกลได้แบ่งปัน
 ชีวิตสุขโศกช่วงสั้นสั้น
 สีสันฟังได้ไก่อตาฟาง
 รินอารมณ์บ่มโคลกมาเอ๋ออ้าง
 สัมภาระปลดบังคิลปิน
 ชดแล้วสร้างสรรค์อย่าสุดสิ้น
 ดูแลคนรินเมื่อข้าลา
 คนจรกก่อนจ่ายสงสยว่า
 ขายแรงแสวงหาค่าของคน”

(โขงรัก คำไพโรจน์. 2558 : 143)

การพลัดพรากจากถิ่นบ้านเกิดของคนอีสาน ไม่ใช่การจากไปแบบผู้สูญเสียบ้าน แต่เป็นการจากไปแบบมีความหวังความฝัน ฝันถึงชีวิตที่ดีกว่า ฝันถึงการมีชีวิตอยู่ในความทันสมัย มีเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัย หรือแม้แต่การได้แต่งตัวตามสมัย ฝันถึงความมั่งคั่งของครอบครัว ฝันถึงการมีตัวตนที่ก้าวข้ามตัวตนเดิมที่เป็นลักษณะอุปถัมภ์ ดังที่พัฒนา กิตติอาษา ได้กล่าวว่า (2557 : 81) แรงปรารถนาและจิตสำนึกที่สำคัญที่สุดที่เราสามารถเรียนรู้ได้ “ลูกอีสาน” ก็คือแรงปรารถนาดันดันเดินทาง เพื่อรื้อข้ามพื้นที่เขตแดนต่างๆ ของชีวิตและชุมชนในนามของการแสวงหาชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเช่นข้ามเขตแดนทางภูมิรัฐศาสตร์ (ลงไปไทย หางานรับจ้าง) ข้ามอาณาบริเวณทางเศรษฐกิจสังคม (เข้าโรงเรียนหรือบวชเรียนให้เก่งๆ) จะได้เป็นเจ้าของ (ในที่นี้หมายถึงการประกอบอาชีพรับราชการ) และข้ามเขตแดนท้องถิ่น (ย้ายบ้านไปหาที่ดินดำน้ำชุ่ม หรือไปหาภรรยาในหมู่บ้านอื่นที่มีที่นา และข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์)

โขงรัก คำไพโรจน์ เป็นกวีที่พูดถึงคนทำมาหากินที่เป็นเหมือนชนชั้นล่างหรือกลุ่มผู้คนที่เป็นชายขอบของสังคม “ความเป็นชายขอบ” (marginolity) คือสถานะของการถูกกำหนดตัวตนในมิติสังคมอีกรูปแบบหนึ่งให้มีความสำคัญเป็นเพียงกลุ่มหรือบุคคล ที่ถูกลดคุณค่าจากตัวตนที่แท้จริงไปจากกลุ่มใหญ่ในสังคมโดยกระบวนการของอำนาจที่มาจากศูนย์กลาง (สุริชัย หวันแก้ว. 2546 : 12) บทกวีนี้ได้เสนอภาพของชายขอบถึงสองระดับคือหนึ่งความเป็นคนอีสาน และสองอาชีพยามหรือรักษาความปลอดภัยอันเป็นอาชีพที่สังคม

กระแสนักปฏิบัติไม่ยอมรับเพราะถือว่าเป็นอาชีพไร้เกียรติ ความเป็นชายขอบอีกระดับคือ ความเป็นคนอีสาน ซึ่งเมื่อพูดถึงคนอีสานคนส่วนใหญ่หรือแม้แต่คนอีสานด้วยกันเองที่ถูก “วาทกรรมพัฒนา” ครอบงำ จะนึกถึงภาพของความล้าหลังหรือ “โง่ จน เจ็บ” ต่อคนอีสาน ขึ้นมาทันที วาทกรรมอีสานแห่งแล้งกันดารจึงน่าจะเป็นวาทกรรมใหม่ที่เพิ่งสร้างขึ้นหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองและถูกผลิตซ้ำเรื่อยมา และผนวกเข้ากับวาทกรรม โง่ จน เจ็บ กลายเป็นอัตลักษณ์ความเป็นอีสานที่ไหลเวียนอยู่ในสังคม (ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. 2558 : 128) ในบทกวีนี้จะเห็นว่าบรรดาชื่อเรียกคนทั้งหลายที่กำลังปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างขะมักเขม้นนั้น แต่ละคนล้วนมีที่มาจากดินแดนอีสานทั้งนั้น

ในบทกวี “โลกนอกดวงตาของผู้รักษาความปลอดภัย” ได้แสดงถึงคนพลัดถิ่นที่เข้ามาทำงานรับจ้างเป็นยามหรือรักษาความปลอดภัย ซึ่งคนเหล่านั้นคือผู้ที่มาจากอีสาน

“ถ้าตาเข้าไว้ นายเฝ้าหยอก	ตามขอยตรอบบอกรอดต้นตรวจพื้นที่
เวลานอนมีอีกมากถ้าอยากมี	หลุมดีมีอีกมากถ้าอยากไป
ณรงค์ยุทธรายงานการเป็นอยู่	ณรงค์ฤทธิ์มิตรผู้อยู่จุดไกล
ณรงค์ศักดิ์ทักษ์ณรงค์ชัย	“เธอรักษาสิ่งใดให้แผ่นดิน”
ณรงค์เดชนั่งเหงาใต้เงาตึก	ส่งรู้สึกถึงลูกลสาเหล่ากาฬสินธุ์
สบายดีพี่สมรักรักรจากสุรินทร์	ดำรงคงพอกินที่ดินแดง
ด้วยโลกนอกดวงตาข้าพเจ้า	พบได้แต่เหยียบดินปืนตำแหน่ง
พบราคาหมูไก่ไข่ข้าวแกง	หาเข้ากินแลงเกินรายการ”

(ไชงรัก คำไพโรจน์. 2558 : 129)

นอกจากนั้นกวียังพูดถึงคนพลัดถิ่นอีกหนึ่งสัญชาติคือ ไชมีในบทกวี “ขอบคุณ ไชมีกับโรตี่บังกลาเทศ” กวีมองว่าแขกไชมีเป็นอีกส่วนหนึ่งในสังคมไทย ที่พบเห็นได้ทั่วไปถึงไม่มากแต่ก็มีพอให้เห็นทั้งในกรุงเทพมหานครหรือแม้แต่ต่างจังหวัด แขกไชมีที่มาจากบังกลาเทศมีรถเครื่องที่ตกแต่งลวดลายออกขายตามตลาดนัด หน้าโรงงาน ตามตรอกซอกซอยอย่างขยันและขายมาหลายปี ซึ่งบ่อยครั้งที่ไชมีให้เขากินพริยามไม่มีเงินหรือแม้แต่เด็กน้อยร้องไห้อยากกินโรตี่ทั้งที่ไม่มีเงินไชมีก็มีน้ำใจให้กินฟรี ซึ่งไชมีก็คือภาพแทนของแรงงานต่างถิ่นที่เข้ามาทำมาหากินในเมืองไทย ภาพของแรงงานเหล่านี้ล้วนเป็นคนทำมาหากินมีครอบครัวที่ต้องรับผิดชอบดูแลทำงานหาเงินด้วยความลำบาก แต่คุณค่าของความเป็นมนุษย์กลับไม่ค่อยมีใครมองเห็น

ขณะที่โฆรัก คำไพโรจน์ มองเรื่องการพลัดถิ่นเป็นเรื่องของการต้องทำมาหากินขายแรงเพื่อปากท้อง เพราะเกิดเป็นคนต้องรู้จักทำมาหากินเลี้ยงปากเลี้ยงท้องเลี้ยงครอบครัว แต่อังคาร จันทาทิพย์ กลับมองต่างไปอีกมุม กล่าวคือเขามองว่าลูกผู้ชายต้องไกลจากบ้าน เพื่อแสวงหาวิชา ต้องผจญภัย หาประสบการณ์ความเข้มข้นให้กับชีวิตเหมือนดังวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องสินไช ในบทกวี “สิน โสสังข์สินไชในตัวเรา”

“บัดนี้จักกล่าวเบื่องเรื่องนิทาน สิน โสสังข์สินไช สุมณฑา เรื่องราวต้นร้ายบันปลายสุข เสาะและสู้ ผ่าดงด่านผ่านปีเดือน	ลำพื่นชาน เรื่องเคยเว้า ก่อนเก่าว่า โชคชะตาพาร้างห่างบ้านเรือน หลังแรมทางแรมทุกข์ผู้ร่อยเงื่อน สูงและต่ำย้าเดือน สะเทือนใจ”
--	--

(อังคาร จันทาทิพย์. 2556 : 137)

“ชะตากรรมจําพรรจจริง ผันว่า... ความยากไร้และรุ่มรวยเอื้ออวยพลัง รดต้นรากพากเพียรไปเปลี่ยนผลัด มหรสพมหรรมการทํากิน สิน โสสังข์สินไช ในตัวเรา พลัดพราก เปงจาน พบผ่านใจ	การมุ่งไปข้างหน้า...ถวิลหาความหลัง หยาดเหงื่อหลังแรงใจสู้ไหลริน มองคนผู้อยู่ยืนหยัดและพลัดถิ่น เล่าซ้ำไม่สิ้นซ้อนสินไช ร้างเรือนเหี้ยมแรมทุกข์สุขอีกสมัย สะทกสะทอนซ้อนนัยอยู่เนื่อง”
---	---

(อังคาร จันทาทิพย์. 2556 : 138)

ชีวิตที่ต้องจากถิ่นจากที่เพื่อไปแสวงหา หรือการต้องพลัดถิ่นไปทำมาหากินสำหรับ อังคารแล้วมันคือศักดิ์ศรีของผู้ชายศักดิ์ศรีของความเป็นคน ซึ่งเปรียบเทียบและเชื่อมโยงกับวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานที่เป็นเสมือนมูลมังของอีสาน โดยการเปรียบเทียบกับสิน โสสังข์สินไชที่ต้องพลัดพรากจากบ้านเกิดเมืองนอนเพื่อตามหานางสุมณฑาแล้วเจออุปสรรคต่างๆ แต่สุดท้ายก็ประสบความสำเร็จและได้กลับมาอยู่บ้านเมืองดังเดิม ซึ่งเป็นการเดินตามวิถีชีวิตตามฮีตคองโบราณของคนอีสานนานมา

การพลัดพรากในคตินิยมและโลกทัศน์ของคนอีสาน โดยเฉพาะการพลัดพรากบ้านเกิดเมืองนอน พ่อแม่พี่น้องและลูกเมียอันเป็นที่รักยอมเป็นที่มาของความทุกข์ยากทั้ง ภายใจ ในขณะเดียวกัน คนอีสานก็ยกย่องและให้คุณค่ากับการเดินทางไปทำงานและเรียนรู้การใช้ชีวิตในโลกกว้างว่าเป็น “ผู้มีหูตากว้างไกล” การพลัดพรากย่อมหมายถึงการเดินทางไปเผชิญโชคชะตาและผู้คนแปลกหน้ามาจากแปลกถิ่นในโลกกว้าง ซึ่งเป็นชีวิตที่ต้องพานพบ ทั้งสุขและทุกข์ระคนกันไป การพลัดพรากของคนอีสานส่วนใหญ่ หมายถึงรูปแบบการเดินทาง

ทางจากถิ่นฐานบ้านเกิดด้วยความจำเป็นทางเศรษฐกิจ คือเดินทางไปทำงานที่กรุงเทพฯ หรือ เขตปริมณฑลหรือ “ไปไทย” กับเดินทางไปต่างประเทศหรือ “ไปนอก” (พัฒนา กิติอาษา : 2555) บทกวี “สีโห สังข์สินไชยในตัวเรา” จึงเป็นการมองชีวิตการเคลื่อนย้าย การเดินทาง การพลัดถิ่นของคนอีสานอย่างเข้าใจถึงแก่นลึกในความเป็นคนอีสาน

การเป็นคนเดินทางหรือเป็นคนพลัดถิ่นของอังคาร จันทาทิพย์ แม้จะมีคิดว่า “ชีวิตต้องมุ่งไปข้างหน้า” แต่เขาก็มีคติเพิ่มเติมคือ “ถวิลหาความหลัง” หมายความว่าไม่ว่าจะไปถึงไกลแค่ไหนได้ดีขนาดไหนต้องไม่ลืมบ้านเกิดหรือชาติกำเนิดนั่นเอง หรืออย่าลืมรากเหง้าของตนเอง ดังเช่นบทกวีบทสุดท้ายในเล่มคือ “นิทานเดินทาง”

“โลกกว้างห่างไกลเพียงใดกัน....	ปีกความผันผวดวงใจเราไกลบ้าน
ก่อนชีวิต ครึ่งชีวาทะลุกาล	นานแสนนานเนิ่นมา เหง้าไกล
ลูกนกจากรังเราห่างเรือน	ทะยานเยื้องไปยังฟ้าฝั่งไหน
ไผ่ปีกปรบคอบคอนเปลี่ยวโดดเดี่ยวไม้	ร้อนหนาวใจคิดถึงกรำเพียงลำพัง
คงเฝ้าคอยฤดูกาลเทศกาล	ทางทะยานไปลับย้อนกลับหลัง
ลมพัดห่าง เกิดพัดหวนทวนสักครั้ง	นำลูกนกกลับรังเรากลับเรือน”

(อังคาร จันทาทิพย์. 2556 : 162)

บทสรุป

ความทรงจำเรื่องบ้านและการโหยหาอดีต เป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งของคนพลัดถิ่นในการเรียนรู้ตัวตน การตีความและนำมาปรับใช้กับความทรงจำ ซึ่งจะ使人พลัดถิ่นสามารถปรับตัว และนำมาปรับใช้ในการดำรงชีวิต ที่อยู่ในท่ามกลางสังคมที่แตกต่างทางวัฒนธรรมได้ ความทรงจำยังเป็นเครื่องมือที่สามารถเชื่อมโยงตนเองกับครอบครัวและบ้านได้ ซึ่งเป็นการต่อเติมเสริมความสัมพันธ์ต่อสมาชิกในครอบครัวให้สืบต่อไปได้ อีกทั้งยังทำให้สามารถสร้างครอบครัวใหม่และบ้านใหม่ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมใหม่ได้ พื้นที่ของคนพลัดถิ่นจึงเป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่เป็นสาธารณะ ซึ่งสามารถใช้เป็นที่เรียนรู้ตนเองและบทบาทหน้าที่ของตนได้อีกด้วย

บทกวีของคนพลัดถิ่นส่วนหนึ่งเป็นงานที่ประกอบสร้างจากนักเขียน ซึ่งการเขียนบางครั้งก็คือการอ่านของกวีเองแต่เป็นการอ่านเข้าไปภายในความคิดของตัวกวี การเขียนบทกวีส่วนหนึ่งจึงเป็นการสะท้อนความนึกคิดและค้นหาอัตลักษณ์ของผู้เขียนไปด้วย และการเขียนนั้นกวีจึงอาจใช้เครื่องมือในการเรียนรู้ตนเองโดยอาศัยความทรงจำ จินตนาการ และความแปลกแยกเป็นเครื่องมือ แล้วเกิดเป็นการเรียนรู้เข้าใจตนเอง เข้าใจบริบทของสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างได้

เอกสารอ้างอิง

- เกศินี จุฑาวิจิตร. (2550). มองเรื่องให้เห็นภาพ ภาพสะท้อนสังคมและโลกทัศน์ของนักเขียน. นครปฐม: เพชรเกษมพรินต์ติ้งกรุ๊ป.
- โฆงรัก คำไพโรจน์. (2556). หนึ่งถึงบ้านขณะฝนในเมือง. กรุงเทพฯ: ออฟเซ็ท.
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์. (2558). อ่านใหม่เมืองกับชนบทในวรรณกรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: อ่าน.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2549). วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะ และความเป็นอื่น. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: วิชาษา.
- นัทธนัย ประสานนาม. (2551). โดยนัยนี้อีกนัยหนึ่ง. มหาสารคาม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นิตยา แก้วคัลณา. (2553). บทพรรณนาในกวีนิพนธ์ไทย: ลีลา ความคิด และการสืบสรรค์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พัฒนา กิติอาษา. (2545). คนข้ามแดน: นาฏกรรมชีวิตและการข้ามแดนในวัฒนธรรมอีสาน. วารสารสังคมศาสตร์, 15(1/2545), 109-166.
- พัฒนา กิติอาษา. (2553). ผู้คน ดนตรี ชีวิต. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- _____. (2557). สู่วิถีอีสานใหม่. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- สุริชัย หวันแก้ว. (2546). กระบวนการกลายเป็นคนชายขอบ. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการศึกษาวิจัยแห่งชาติ.
- อังคาร จันทาทิพย์. (2555). หัวใจห้องที่ห้า. กรุงเทพฯ: ผจญภัย.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2549). อยู่ชายขอบมองลอดความรู้. ใน อานันท์ กาญจนพันธุ์ (บรรณาธิการ). รวมบทความเรื่องในวาระครบรอบ 60 ปี ฉลาดชาย รมิตานนท์. กรุงเทพฯ: มติชน.

เปรียบเทียบการนำเสนอเนื้อหาข่าวอาชญากรรมใน หนังสือพิมพ์ออฟไลน์กับหนังสือพิมพ์ออนไลน์

A Comparative Study of Crime News in online and offline Newspapers

พัชรินทร์ ชัยสิงห์* ภาคภูมิ หสนนภา** Patcharin Chaising, Pakpoom Hannapha

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องเปรียบเทียบการนำเสนอเนื้อหาข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ออฟไลน์กับหนังสือพิมพ์ออนไลน์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบและโครงสร้างข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออฟไลน์กับหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์ ตั้งแต่วันที่ 1-31 มกราคม พ.ศ. 2560 ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ออฟไลน์ 15 ข่าว หนังสือพิมพ์ออนไลน์ 15 ข่าว รวมทั้งสิ้น 30 ข่าว โดยผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์โครงสร้างข่าวและรูปแบบการเขียนข่าว ผลการวิจัยพบว่าโครงสร้างข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออฟไลน์ และหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์ เหมือนกันในทุกประเด็น คือ หลักการเขียนพาดหัวข่าว นิยมใช้การพาดหัวข่าวแบบเลือกสรรคำมากที่สุด ทางด้านเทคนิคการเขียนพาดหัวข่าว นิยมเขียนแบบการพาดหัวข่าวด้วยประเด็นสำคัญและสร้างความเข้าใจได้อย่างกระชับมากที่สุด ประเภทความนำ นิยมใช้แบบ Who Lead มากที่สุด ส่วนหลักการเขียนความนำนิยมใช้การใช้ภาษาและสำนวนที่เร้าความสนใจผู้อ่านมากที่สุด ส่วนด้านชนิดของความนำ นิยมใช้มากที่สุด คือ ความนำแบบภาพพจน์ ลักษณะการเขียนเนื้อข่าว นิยมเขียนมากที่สุด คือการเขียนเนื้อข่าวแบบเคลื่อนไหว ส่วนด้านรูปแบบในการเขียนข่าวอาชญากรรม นิยมใช้รูปแบบการเขียนข่าวแบบพีระมิดหัวกลับเหมือนกัน

คำสำคัญ: ข่าวอาชญากรรม, หนังสือพิมพ์ออฟไลน์, หนังสือพิมพ์ออนไลน์.

*นิสิตระดับปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาเพื่อการสร้างสรรค์งานสื่อสิ่งพิมพ์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

**ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาภาษาเพื่อการสร้างสรรค์งานสื่อสิ่งพิมพ์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

*BA student, Language for Media Creation, Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University

** Associate Professor, Dr, Language for Media Creation, Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University

Abstract

This research compared the presentation of crime news in Thairath online and offline newspapers. As a qualitative study based on content analysis, this paper aimed to compare writing formats and structures of crime news in Thairath newspapers during the period of 1- 31 January 2017. The data were collected from two sources including 15 online news articles and 15 offline news articles (30 in total) in order to analyse the structures and writing formats of the news. The findings showed that both online and offline newspapers shared the same structures of the news articles: for writing news leads, word selection was mainly used by journalists to introduce crucial topics and clarify their stories.

In terms of introduction, authors in both sources used strong and arousing language and expressions to capture the readers' attention and the most popular introductions began with a figurative lead. For content, it was found that journalists mostly preferred action stories to report the news. Toward the news writing format, writers in both Thairath online and offline newspapers similarly employed the inverted pyramid news writing formula.

Keyword: *Crime News, Online Newspapers, Offline Newspapers.*

บทนำ

หนังสือพิมพ์ คือ สื่อสิ่งพิมพ์ที่ออกตามระยะเวลาที่กำหนดติดต่อกัน เช่น รายวัน รายสัปดาห์ รายบั๊กซ์ หรือรายเดือน เสนอข่าวสารต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ สิ่งที่ต้องนำเสนอจะต้องมีความสดใหม่ เป็นเหตุการณ์ที่เพิ่งเกิดขึ้น มีความน่าสนใจ นอกจากเสนอข่าวสารแล้วต้องนำเสนอบทความและคอลัมน์ต่างๆ เพื่อเป็นการแสดงความคิดเห็นต่อเหตุการณ์ที่กำลังเป็นที่สนใจของคนทั่วไปในขณะนั้น (สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ. 2546) หนังสือพิมพ์มีบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศเพราะได้เสริมสร้างบทบาทพื้นฐาน ด้านการศึกษา สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองควบคู่กันไป (จันทนา ทองประยง. 2537) ดังนั้นหนังสือพิมพ์พิมพ์จึงมีลักษณะพิเศษหลายประการทำให้หนังสือพิมพ์ยังคงเป็นสื่อที่มีความสำคัญอย่างมากในปัจจุบัน แม้มีผู้ตั้งข้อสังเกตหนังสือพิมพ์จะลดน้อยลง และจะหายไปจากสังคมนี้ เนื่องจากเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์โดยเฉพาะ สื่ออินเทอร์เน็ตจะเข้ามาแทนที่ (วิชัย พยัคฆ์โส. 2542)

ประชาชนส่วนใหญ่จะติดตามข่าวสารจากหนังสือพิมพ์เป็นประจำ ซึ่งเป็นสิ่งที่หา ดูได้ง่าย รวดเร็ว เข้าถึงง่าย ราคาถูก และรายงานเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งภายในและนอกประเทศได้รวดเร็ว และละเอียดถี่ถ้วน รวมทั้งเสนอบทความ บทวิจารณ์ สารคดี และความบันเทิงต่างๆ เพื่อที่จะเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ผู้อ่านให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม เพราะหนังสือพิมพ์เป็นการตีพิมพ์ข่าวในทุกวันจึงทำให้ประชาชนได้รับข่าวสารที่ทันสมัย ไม่ว่าจะอยู่ในจังหวัดใดหรือไกลเพียงใดก็ตามสามารถจะได้รับข้อมูลข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ มีสิ่งต่างๆ มากมายที่ให้ความรู้ รวมทั้งมีข่าวหลายประเภทให้คนได้ติดตามและใช้ประโยชน์ของข่าวในประเภทต่างๆ ดังนั้นข่าว จึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของหนังสือพิมพ์ คือ การรายงานเรื่องราวเหตุการณ์ หรือข้อเท็จจริง หรือความคิดเห็นที่มีผลกระทบ มีความสำคัญหรือน่าสนใจ โดยที่เหตุการณ์ ข้อเท็จจริงนั้นเพิ่งจะเกิดหรือกำลังจะเกิดขึ้น มีองค์ประกอบและคุณสมบัติตามหลักการรายงานข่าวที่ครบถ้วน และสามารถแยกประเภทของข่าวได้ตามเนื้อหาที่นำเสนอ (ภาคภูมิ วรรณภา. 2554, ถาวร บุญปวัฒน์. 2538, ประชัน วัลลิโก. 2536, ฉอาน วุฑฒิกธรรมรักษา. 2536) ซึ่งในการนำเสนอข่าวในหนังสือพิมพ์แบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้ ข่าวการเมือง ข่าวสังคม ข่าวเศรษฐกิจ ข่าวกีฬา ข่าวกีฬา และข่าวอาชญากรรม (ปุ่นณรัตน์ พิงคานนท์. 2548) ซึ่งในข่าวประเภทต่างๆ นั้นคนไทยส่วนใหญ่มักให้ความนิยมข่าวอาชญากรรมมากกว่าข่าวชนิดอื่นๆ สังเกตได้จากยอดขายของหนังสือพิมพ์เชิงปริมาณ

การนำเสนอข่าวอาชญากรรม เป็นข่าวที่กระตุ้นอารมณ์และความรู้สึก และเป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจ โดยเฉพาะเรื่องที่เป็นผลโดยตรงและกระทบต่อความรู้สึก เนื่องจากข่าวอาชญากรรม เป็นข่าวที่มีคุณค่าสูงมากในเรื่องของการดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน โดยมีองค์ประกอบของข่าวที่ชัดเจนในหลายๆ ด้าน เช่น ผลกระทบ ความมีเงื่อนไข ความขัดแย้ง เพศ ความสำคัญของบุคคล สถานที่เกี่ยวข้อง และความแปลกใหม่ ในการนำเสนอข่าวอาชญากรรมมีองค์ประกอบเหล่านี้มาดึงดูดความสนใจผู้อ่าน และยังเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงข่าวที่ประชาชนสนใจติดตาม เป็นข่าวที่คนในสังคมต่างคุ้นเคยเป็นอย่างดี เพราะในชีวิตประจำวันจะเห็นได้ว่าข่าวอาชญากรรมถูกนำเสนออยู่เป็นประจำ กล่าวได้ว่าข่าวอาชญากรรมเป็นความผิดปกติทางสังคม (พิศิษฐ์ ชาลารวัช, 2546) การนำเสนอข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ออฟไลน์หรือหนังสือพิมพ์ออนไลน์ นอกจากจะเกิดผลดีในแง่ของการเป็นอุทาหรณ์ทำให้คนในสังคมเกิดความระมัดระวังตัว เช่น ข่าวฆ่าข่มขืนในทีเป็ลี่ยว การจตุฎฐเทียบแล้วทำให้เกิดเพลิงไหม้ ข่าวอาชญากรรมยังเกิดผลกระทบในด้านอื่นๆ กับอีกหลายฝ่ายทั้งผู้เสียหาย พยาน คนร้าย และตำรวจผู้รับผิดชอบคดี การที่ระบุนรายละเอียดลงในข่าวอาชญากรรมบางครั้งก็กลายเป็นทั้งประโยชน์ต่อผู้ออกอาชญากรรม ช่วยให้หลบหนีการจับกุม หรือทำให้ตำรวจทำงานยากและลำบากขึ้น เพราะคนร้ายจะได้ข้อมูลจากข่าวที่สื่อมวลชนรายงาน สามารถทำให้วิเคราะห์วิธีในการสืบสวนสอบสวน และการติดตามของเจ้าหน้าที่ได้ ข้อดีของข่าวอาชญากรรม คือ ทำให้คนได้รู้และสามารถรู้วิธีป้องกันและการเอาตัวรอด

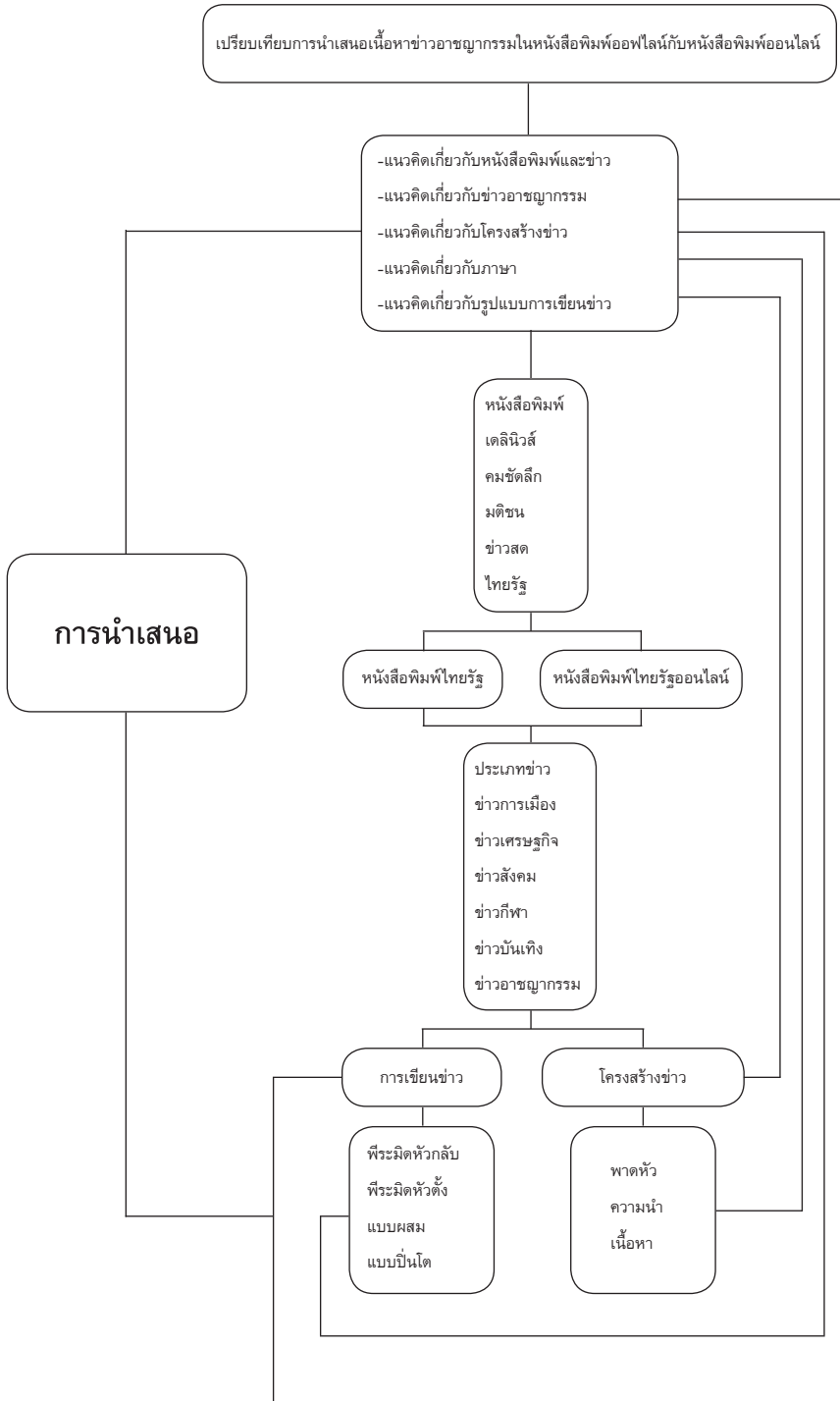
ปัจจุบันเทคโนโลยีมีความก้าวหน้ามากขึ้น สื่อชนิดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น วิทยุ โทรทัศน์ ก็นำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามา เพื่อทำให้ธุรกิจทางด้านสื่ออยู่รอด เช่นเดียวกันกับหนังสือพิมพ์ก็ได้นำเทคโนโลยีเข้ามาปรับปรุง เพื่อให้ธุรกิจหนังสือพิมพ์อยู่รอด โดยหนังสือพิมพ์ได้ปรับเปลี่ยนจากการนำเสนอในกระดาษเพียงอย่างเดียวคือเพิ่มช่องทางการสื่อสารข่าวทางออนไลน์ ได้จัดทำเป็นหนังสือพิมพ์ออนไลน์ และในการเสนอข่าวออนไลน์นั้น ในหนังสือพิมพ์ออนไลน์ก็ยังมีรูปแบบการนำเสนอข่าว เช่น มีข่าวกีฬา บันเทิง การศึกษา การเมือง เศรษฐกิจ และข่าวอาชญากรรม ข่าวอาชญากรรม ก็ยังเป็นที่น่าสนใจอยู่ (สันทัต ทองรินทร์, 2543)

หนังสือพิมพ์มีความเปลี่ยนแปลงไปเพราะเทคโนโลยีที่มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น (วัชรพงษ์ บุญพระ, 2553) การสื่อสารที่รวดเร็ว และเร่งรีบ ทำให้มีการแข่งขันที่สูงขึ้น หนังสือพิมพ์ต้องมีการปรับเปลี่ยนให้ทันสมัยมากขึ้น เริ่มมีระบบออนไลน์เข้ามาเพื่อที่จะทำให้สังคมเป็นไปอย่างรวดเร็วมากขึ้นในทุกๆ ด้าน รวมทั้งหนังสือพิมพ์ก็เช่นเดียวกันได้เริ่มมีการผลิตเป็นข่าวออนไลน์ แต่ในหนังสือพิมพ์ออนไลน์ยังคงรูปแบบหนังสือพิมพ์

กระดาษ ที่มีทั้งข่าว บทความ บทวิจารณ์ สารคดี และความบันเทิงต่างๆ แม้กระทั่งสิ่งต่างๆ ที่ให้ความรู้ และหนังสือพิมพ์ออนไลน์ยังให้ความรู้เหมือนกับหนังสือพิมพ์ออฟไลน์ไม่ว่าจะเป็น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม กีฬา บันเทิง หรือแม้กระทั่งข่าวอาชญากรรม ส่วนปัญหาในการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ออฟไลน์กับหนังสือพิมพ์ออนไลน์ คือพื้นที่ในการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ออฟไลน์ค่อนข้างมีอยู่อย่างจำกัด ส่วนในหนังสือพิมพ์ออนไลน์มีพื้นที่ในการนำเสนอข่าวมาก คือไม่ได้จำกัดพื้นที่ในการนำเสนอ แต่จำกัดรูปแบบในการรับสารของคนอ่าน จึงทำให้รูปแบบการเขียนข่าวจะต้องปรับเปลี่ยนไปหรือไม่ และเมื่อเทคโนโลยีเข้ามาทำให้สังคมเปลี่ยน ทำให้ระบบการสื่อสารเปลี่ยนแปลงไปด้วย เมื่อระบบการสื่อสารเปลี่ยนแปลงไปทำให้การเขียนข่าวในหนังสือพิมพ์ออฟไลน์กับหนังสือพิมพ์ออนไลน์เปลี่ยนแปลงไปด้วยหรือไม่

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบการนำเสนอเนื้อหาข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ออฟไลน์และหนังสือพิมพ์ออนไลน์ เพื่อต้องการที่จะทราบถึงว่าเมื่อเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาท และในเมื่อหนังสือพิมพ์กระดาษกับหนังสือพิมพ์ออนไลน์มีประโยชน์ที่เหมือนกันจึงอยากรอบว่า รูปแบบและโครงสร้างการเขียนข่าวหนังสือพิมพ์ออฟไลน์กับหนังสือพิมพ์ออนไลน์เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบในการเขียนข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ออนไลน์กับหนังสือพิมพ์ออนไลน์
2. เพื่อศึกษาโครงสร้างข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ออนไลน์กับหนังสือพิมพ์ออนไลน์
3. เปรียบเทียบรูปแบบและโครงสร้างข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ออนไลน์กับหนังสือพิมพ์ออนไลน์

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาเปรียบเทียบการนำเสนอเนื้อหาข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ออนไลน์และหนังสือพิมพ์ออนไลน์ โดยเลือกหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ โดยเลือกข่าวอาชญากรรม เนื่องจากข่าวอาชญากรรมเป็นข่าวที่ส่งผลต่อจิตใจมนุษย์ในการนำเสนอเนื้อหาข่าวสาร เลือกข่าวอาชญากรรมที่กระทำต่อชีวิตและร่างกายถึงขั้นร้ายแรง

ระยะเวลาในการศึกษา ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2560 ถึงวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2560 รวมทั้งหมด 31 วัน เนื่องจากในช่วงเวลานี้ เป็นช่วงเวลาที่อยู่ในเทศกาลข่าวจึงมีความน่าสนใจมากกว่าปกติ โดยแบ่งออกเป็นหนังสือพิมพ์ 2 แบบ คือ

1. หนังสือพิมพ์ออนไลน์	15	ข่าว
2. หนังสือพิมพ์ออนไลน์	15	ข่าว
รวมทั้งสิ้น	30	ข่าว

ศึกษาจากหนังสือพิมพ์ออนไลน์ วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2560 ถึงวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2560

ศึกษาหนังสือพิมพ์ออนไลน์ วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2560 ถึงวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2560

เหตุผลที่เลือกหนังสือพิมพ์ไทยรัฐเพราะเป็นหนังสือพิมพ์เชิงปริมาณเป็นแนวประชานิยม เนื่องจากเป็นหนังสือพิมพ์ที่มียอดจำหน่ายสูงสุดของประเทศ ใช้ข่าวจากหนังสือพิมพ์กระดาษเป็นที่ตั้งในการเลือกข่าว และใช้ข่าวเดียวกันทั้งหนังสือพิมพ์ออนไลน์และหนังสือพิมพ์ออนไลน์

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง เปรียบเทียบการนำเสนอเนื้อหาข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ออนไลน์กับหนังสือพิมพ์ออนไลน์ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เป็นงานวิจัยที่ใช้แนวทางในการ

วิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อศึกษาประเด็นการเปรียบเทียบการนำเสนอโครงสร้างข่าว และรูปแบบการเขียนข่าวของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐกับหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์ โดยศึกษาประเภทข่าวอาชญากรรม ผู้วิจัยได้เลือกวิเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์และข่าว แนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างข่าว แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการเขียนข่าว แนวคิดเกี่ยวกับข่าวอาชญากรรม แนวคิดเกี่ยวกับภาษา

กลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยฉบับนี้เลือกหนังสือพิมพ์ไทยรัฐกับหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์ โดยเลือกประเภทข่าวอาชญากรรม โดยจะศึกษาโครงสร้างข่าว รูปแบบการเขียนข่าวและภาษาในรูปแบบการเขียนข่าวเท่านั้น ทั้งหมด 30 ข่าว ระยะเวลาในการศึกษา ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2560 ถึงวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2560 รวมทั้งหมด 31 วัน โดยแบ่งออกเป็นหนังสือพิมพ์ 2 แบบ หนังสือพิมพ์ออฟไลน์ 15 ข่าว หนังสือพิมพ์ออนไลน์ 15 ข่าว โดยจะศึกษาโครงสร้างข่าว รูปแบบการเขียนข่าว และภาษาในรูปแบบการเขียนข่าว

เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์

งานวิจัยนี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลรายละเอียดจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐและหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์ และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์โครงสร้างข่าว และรูปแบบการเขียนข่าว ดังต่อไปนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์โครงสร้างข่าว คือ

1. หลักการเขียนพาดหัวข่าว
2. เทคนิคการเขียนพาดหัวข่าว
3. ประเภทของความนำ
4. หลักการเขียนความนำ
5. ชนิดของความนำ
6. ลักษณะการเขียนเนื้อข่าว

เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์รูปแบบการเขียนข่าว คือ

1. รูปแบบการเขียนข่าวแบบพีระมิดหัวกลับ
2. รูปแบบการเขียนข่าวแบบพีระมิดหัวตั้ง
3. รูปแบบการเขียนข่าวแบบผสม
4. รูปแบบการเขียนข่าวแบบแบบปิ่นโต

เมื่อได้ผลจากการวิเคราะห์โครงสร้างข่าว รูปแบบการเขียนข่าว และภาษาในข่าว อาชญากรรมของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐและหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์ จะนำมาอภิปรายผล โดยนำมาวิเคราะห์ทั้งหมดว่าโครงสร้างข่าวอาชญากรรม รูปแบบการเขียนข่าวอาชญากรรม และภาษาที่ปรากฏในข่าวอาชญากรรม ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐกับหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์ว่ามีการนำเสนอที่มีความคล้ายคลึงกันในส่วนใดบ้าง หรือแตกต่างกันอย่างไร โดยนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบว่าการนำเสนอเนื้อหาข่าวอาชญากรรมทั้งหนังสือพิมพ์ออฟไลน์กับหนังสือพิมพ์ออนไลน์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

รวบรวมข้อมูลการนำเสนอเนื้อหาจากข่าวอาชญากรรม ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ออฟไลน์กับหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์ โดยศึกษาโครงสร้างข่าว รูปแบบการเขียนข่าว ภาษาที่ปรากฏในข่าว ในระหว่างวันที่ ตั้งแต่ 1 มกราคม พ.ศ. 2560 ถึงวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2560 รวมทั้งหมด 31 วัน

โดยแบ่งออกเป็นหนังสือพิมพ์ 2 แบบ

1. หนังสือพิมพ์ออฟไลน์ 15 ข่าว
2. หนังสือพิมพ์ออนไลน์ 15 ข่าว

นำข้อมูลที่ได้มาเปรียบเทียบการนำเสนอเนื้อหาข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออฟไลน์กับหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยต้องการศึกษาการนำเสนอเนื้อหาข่าวของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออฟไลน์กับหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์ โดยเลือกข่าวอาชญากรรม ซึ่งมีวิธีการวิเคราะห์ดังนี้

1. ผู้วิจัยจะใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์และข่าว แนวคิดเกี่ยวกับข่าวอาชญากรรม มาวิเคราะห์ข่าวในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออฟไลน์และหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์ เพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับข่าวอาชญากรรม
2. เมื่อผู้วิจัยได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์และข่าวอาชญากรรมแล้ว ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างข่าวและรูปแบบการเขียนข่าว มาวิเคราะห์โครงสร้างข่าวและรูปแบบการเขียนข่าวในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออฟไลน์และหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์ โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับภาษาเพื่อมาวิเคราะห์โครงสร้างข่าวที่มีพาดหัว ความนำ เนื้อเรื่อง ของข่าวอาชญากรรม

3. เมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างข่าว รูปแบบการเขียนข่าว และภาษาที่ปรากฏในข่าวแล้ว ผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์การนำเสนอข่าวอาชญากรรม เพื่อเปรียบเทียบการนำเสนอเนื้อหาข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์กับหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องเปรียบเทียบการนำเสนอเนื้อหาข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์กับหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์ ซึ่งวิเคราะห์รูปแบบการเขียนข่าวและโครงสร้างข่าว ประเภทข่าวอาชญากรรม ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2560 ถึง วันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2560 โดยเลือกข่าวที่เหมือนกันทั้งในหนังสือพิมพ์ออนไลน์กับออนไลน์ รวมทั้งหมด 30 ข่าว โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน คือ 1. วิเคราะห์รูปแบบการเขียนข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ 2. วิเคราะห์โครงสร้างข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ

ผลการวิเคราะห์รูปแบบการเขียนข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ โดยแบ่งออกเป็นรูปแบบการเขียนข่าวหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์กับหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์ พบว่ารูปแบบการเขียนข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์ ที่พบมากที่สุดลำดับที่ 1 คือรูปแบบการเขียนข่าวแบบพีระมิดหัวกลับ และผลการวิเคราะห์รูปแบบการเขียนข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์ ที่พบมากที่สุดลำดับที่ 1 คือรูปแบบการเขียนข่าวแบบพีระมิดหัวกลับ

ผลการวิเคราะห์โครงสร้างข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ โดยวิเคราะห์จากพาดหัว ความนำ เนื้อข่าว ผลการวิเคราะห์โครงสร้างข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์ พบว่า หลักการเขียนพาดหัวข่าว พบมากที่สุด ลำดับที่ 1 คือ การพาดหัวข่าวแบบเลือกสรรคำ ลำดับที่ 2 การพาดหัวข่าวแบบใช้คำแสลง ลำดับที่ 3 การพาดหัวข่าวแบบเรียกชื่อบุคคลหรืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องที่ตกเป็นข่าว, การพาดหัวข่าวแบบการใช้คำย่อ ลำดับที่ 4 พาดหัวข่าวแบบประโยคหลายประโยครวมกัน

เทคนิคการเขียนพาดหัวข่าว พบมากที่สุดลำดับที่ 1 คือ พาดหัวข่าวด้วยประเด็นสำคัญและสร้างความเข้าใจได้อย่างกระชับ ลำดับที่ 2 พาดหัวข่าวให้ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในข่าวเท่านั้นไม่ใส่ความคิดเห็นของผู้เขียน

ประเภทของความนำข่าว พบมากที่สุดลำดับที่ 1 คือ แบบ Who Lead ลำดับที่ 2 แบบ What Lead หลักการเขียนความนำ พบมากที่สุดลำดับที่ 1 คือ ใช้ภาษาและสำนวนที่สร้างความสนใจผู้อ่าน เลือกประเด็นที่สำคัญที่สุดของเหตุการณ์

ชนิดของความนำ พบมากที่สุดลำดับที่ 1 คือ เป็นความนำแบบภาพพจน์ ลักษณะการเขียนเนื้อข่าว พบมากที่สุดลำดับที่ 1 คือ การเขียนเนื้อข่าวแบบเคลื่อนไหว ลำดับที่ 2 คือ การเขียนเนื้อข่าวแบบที่มีลีลาแบบแทรกคำพูด

ผลการวิเคราะห์โครงสร้างข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์ พบว่า หลักการเขียนพาดหัวข่าว พบมากที่สุดลำดับที่ 1 คือ การพาดหัวข่าวแบบเลือกสรรคำ ลำดับที่ 2 การพาดหัวข่าวแบบใช้คำแสลง ลำดับที่ 3 การพาดหัวข่าวแบบเรียกชื่อบุคคล หรืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องที่ตกเป็นข่าว การพาดหัวข่าวแบบการใช้คำย่อ ลำดับที่ 4 พาดหัวข่าวแบบประโยคหลายประโยครวมกัน ลำดับที่ 5 การพาดหัวข่าวแบบใช้คำต่างประเทศ

ด้านเทคนิคการเขียนพาดหัวข่าว พบมากที่สุดลำดับที่ 1 คือ พาดหัวข่าวด้วยประเด็นสำคัญและสร้างความเข้าใจได้อย่างกระชับ ลำดับที่ 2 พาดหัวข่าวให้ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในข่าวเท่านั้นไม่ใส่ความคิดเห็นของผู้เขียน

ประเภทของความนำข่าว พบมากที่สุดลำดับที่ 1 คือ แบบ Who Lead ลำดับที่ 2 แบบ What Lead ด้านหลักการเขียนความนำ พบมากที่สุดลำดับที่ 1 คือ ใช้ภาษาและสำนวนที่เร้าความสนใจผู้อ่าน เลือกประเด็นที่สำคัญที่สุดของเหตุการณ์ ด้านชนิดของความนำ พบมากที่สุดลำดับที่ 1 คือ เป็นความนำแบบภาพพจน์

ส่วนลักษณะการเขียนเนื้อข่าว พบมากที่สุดลำดับที่ 1 คือ การเขียนเนื้อข่าวแบบเคลื่อนไหว ลำดับที่ 2 คือ การเนื้อข่าวแบบที่มีลีลาแบบแทรกคำพูด

การอภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่องเปรียบเทียบการนำเสนอเนื้อหาข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออฟไลน์กับหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์ ซึ่งวิเคราะห์รูปแบบการเขียนข่าวและโครงสร้างข่าวในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออฟไลน์กับหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์ ในประเภทข่าวอาชญากรรม ได้พบว่ารูปแบบการเขียนข่าวของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออฟไลน์กับหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์มีรูปแบบการเขียนข่าวแบบพีระมิดหัวกลับมากที่สุด เพราะเป็นการนำเอาประเด็นข้อเท็จจริงที่มีความสำคัญที่สุดของข่าวขึ้นมาเขียนก่อน จากนั้นจึงนำเอาประเด็นรองลงมาเขียนเรียงลำดับความสำคัญจากสำคัญมากไปหาน้อย เป็นการบอกประเด็นที่สำคัญก่อนแล้วจึงค่อยขยายรายละเอียดของข้อเท็จจริงเหล่านั้นตามลำดับความสำคัญในเนื้อข่าวต่อไป ซึ่ง สดศรี เผ่าจันทร์ (2531) ได้กล่าวไว้ว่า รูปแบบการเขียนข่าวแบบพีระมิดหัวกลับนี้ เป็นรูปแบบที่ดีที่สุดในการเขียนข่าวหนังสือพิมพ์

รูปแบบการเขียนข่าวแบบพีระมิดหัวกลับเป็นที่นิยมเขียนกันทั่วไป เนื่องจากการเขียนข่าวรูปแบบนี้สามารถให้ความสะดวกแก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับธรรมชาติ

ของมนุษย์ที่เมื่อต้องการทราบข่าวสารอะไรก็ตาม ก็ย่อมอยากรู้ทันทีว่ามีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น จุดสำคัญของเรื่องคืออะไร เขียนข่าวรูปแบบนี้จึงสามารถสนองความต้องการของผู้อ่านได้ เพราะเมื่อผู้อ่านอ่านย่อหน้าแรกหรือส่วนที่เป็นความนำของข่าวก็จะทราบเหตุการณ์นั้นโดยทันที จากนั้นถ้ามีเวลาพอก็สามารถอ่านในส่วนที่เป็นรายละเอียดปลีกย่อยได้ต่อไป นอกจากนี้รูปแบบพีระมิดหัวกลับยังช่วยให้การจัดหน้าข่าวในหนังสือพิมพ์น่าสนใจมากยิ่งขึ้น (ภาคภูมิ วรรณภา. 2554)

การวิเคราะห์โครงสร้างข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออฟไลน์กับออนไลน์ พบว่าโครงสร้างข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออฟไลน์มีโครงสร้างข่าวดังนี้

1. หลักการเขียนพาดหัวข่าวส่วนมากมีการใช้การพาดหัวข่าวแบบเลือกสรรคำข่าวออฟไลน์พบทั้งหมด 12 ข่าว ข่าวออนไลน์พบทั้งหมด 14 ข่าว เนื่องจากภาษาที่ใช้ในการเขียนพาดหัวข่าวต้องเขียนด้วยข้อความที่กระชับรัดกุม เลือกสรรคำ โดยเฉพาะคำกริยาวิเศษณ์ ที่ทำให้เห็นภาพ แฝงอารมณ์ ความรู้สึก เลือกใช้คำสั้นๆ แต่กินความมาก

2. เทคนิคการเขียนพาดหัวข่าว ส่วนมากเป็นแบบพาดหัวข่าวด้วยประเด็นสำคัญและสร้างความเข้าใจได้อย่างกระฉ่างชัด พบในข่าวออฟไลน์ 15 ข่าว และพบในข่าวออนไลน์ 15 ข่าว

3. ประเภทของความนำข่าว ส่วนมากเป็นแบบ Who Lead แบบออฟไลน์พบทั้งหมด 13 ข่าว แบบออนไลน์พบทั้งหมด 13 ข่าว ความนำแบบนี้เป็นการให้น้ำหนักความสำคัญของบุคคลที่ตกเป็นข่าว

4. หลักการเขียนความนำ ส่วนมากมีการใช้ภาษาและสำนวนที่เร้าความสนใจผู้อ่านและเลือกประเด็นที่สำคัญที่สุดของเหตุการณ์ขึ้นมาเขียน พบในข่าวออฟไลน์ 15 ข่าว และพบในข่าวออนไลน์ 15 ข่าว

5. ชนิดของความนำ ส่วนมากมีการใช้ความนำแบบภาพพจน์ พบในข่าวออฟไลน์ 15 ข่าว และพบในข่าวออนไลน์ 15 ข่าว ซึ่งความนำแบบภาพพจน์เป็นการเขียนบรรยายหรือพรรณนาภาพเหตุการณ์ เรื่องราวที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพความเคลื่อนไหว สภาพการณ์ อารมณ์ความรู้สึกของบุคคลต่างๆ ในเหตุการณ์นั้นอย่างชัดเจน โดยผู้เขียนจะเริ่มจากการเขียนความนำแบบสรุป แล้วเพิ่มคำกริยา คำช่วยกริยา คำขยายกริยา คำขยายวิเศษณ์ เพื่อเพิ่มเติมความเคลื่อนไหวและความรู้สึกเข้าไป ความนำแบบนี้มักใช้กับข่าวที่นำเสนอเหตุการณ์ที่มีความเคลื่อนไหว

6. ลักษณะการเขียนเนื้อข่าว ส่วนมากมีการเขียนเนื้อข่าวแบบเคลื่อนไหว พบในข่าวออฟไลน์ 15 ข่าว พบในข่าวออนไลน์ 15 ข่าว การเขียนเนื้อเรื่องข่าวที่แสดงความเคลื่อนไหว ผู้เขียนต้องสร้างภาพโดยใช้ถ้อยคำพรรณนาให้เห็นภาพเหตุการณ์อย่างชัดเจน

เน้นที่คำกริยา เพิ่มคำแสดงอารมณ์ ความรู้สึก แต่ข้อควรระวังคือ ผู้เขียนไม่ควรสร้างภาพเกินความจริง การเขียนข่าวแบบเคลื่อนไหว เนื่องจากเป็นการเขียนที่เหมาะสมกับข่าว หรือเหตุการณ์ที่มีความเคลื่อนไหว มักใช้ภาษาเชิงพรรณนาให้เห็นภาพเหตุการณ์หรือการกระทำที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะข่าวอาชญากรรม

บทสรุป

จากการวิเคราะห์สรุปได้ว่ารูปแบบการเขียนข่าวอาชญากรรมแบบพีระมิดหัวกลับ ในหนังสือพิมพ์ออนไลน์กับหนังสือพิมพ์ออนไลน์ที่เหมือนกัน เนื่องจากรูปแบบการเขียนข่าวแบบพีระมิดหัวกลับนี้เป็นรูปแบบที่ดีที่สุดในการเขียนข่าวหนังสือพิมพ์ รูปแบบพีระมิดหัวกลับเป็นที่นิยมเขียนกันทั่วไป เนื่องจากการเขียนข่าวรูปแบบนี้สามารถให้ความสะดวกแก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ที่เมื่อต้องการทราบข่าวสารอะไรก็ตาม ก็ย่อมอยากรู้ทันทีว่ามีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น จุดสำคัญของเรื่องคืออะไร เขียนข่าวรูปแบบนี้ จึงสามารถสนองความต้องการของผู้อ่านได้ เพราะเมื่อผู้อ่านอ่านย่อหน้าแรก หรือส่วนที่เป็นความนำของข่าวก็จะทราบเหตุการณ์นั้นโดยทันที จากนั้นถ้ามีเวลาพอก็สามารถอ่านในส่วนที่เป็นรายละเอียดปลีกย่อยได้ต่อไป นอกจากนี้รูปแบบพีระมิดหัวกลับยังช่วยให้การจัดหน้าข่าวในหนังสือพิมพ์น่าสนใจมากยิ่งขึ้น ส่วนโครงสร้างข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ออนไลน์กับหนังสือพิมพ์ออนไลน์ที่แตกต่างกัน คือ ในหนังสือพิมพ์ออนไลน์พบการพาดหัวข่าวแบบใช้คำต่างประเทศ ในหนังสือพิมพ์ออนไลน์ไม่มี เนื่องจากพาดหัวข่าวต้องดึงดูดความสนใจคนอ่านร่วมสมัย ดังนั้นภาษาที่ใช้จึงเป็นคำที่อยู่ในกระแสนิยม ทำให้ภาษาต่างประเทศเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในยุคข่าวออนไลน์

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับการเปรียบเทียบการนำเสนอเนื้อหาข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ออนไลน์กับออนไลน์

1. เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้เป็นการเปรียบเทียบเฉพาะการนำเสนอเนื้อหาข่าวอาชญากรรม ซึ่งควรจะมีการศึกษาและเปรียบเทียบข่าวประเภทอื่นๆ ด้วย เพื่อให้เห็นความแตกต่าง
2. ในการศึกษาครั้งต่อไปควรมีการวิเคราะห์เนื้อหาข่าวอื่นๆ เช่น ข่าวสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา บันเทิง เป็นต้น เพื่อจะได้เพิ่มองค์ความรู้ความหลากหลายในรูปแบบและโครงสร้างการเขียนข่าว

เอกสารอ้างอิง

- จันทนา ทองประยฐ. (2537). บทบาทของสิ่งพิมพ์.(ออนไลน์). [ออนไลน์]. ได้จาก: http://kanlayanee.ac.th/wbiprinting/WBI/wbi_6/lesson/basic_10.htm. [สืบค้นเมื่อ วันที่ 24 มกราคม 2560].
- ฉอาน วุฒิกรมรักษา. (2536). การสื่อข่าวและการเขียนข่าว. กรุงเทพฯ: ปรกาศพริก.
- ถาวร บุญปวัฒน์. (2538). หลักการหนังสือพิมพ์. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ประชัน วัลลิโก. (2536). ข่าว. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: รามคำแหง.
- ปุณณรัตน์ พิงคานนท์. (2548). การสื่อข่าวและการเขียนข่าวหนังสือพิมพ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิศิษฐ์ ชวาลาธวัช. (2546). กฎหมายสำหรับนักหนังสือพิมพ์. กรุงเทพฯ: สมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย.
- ภาคภูมิ หรรณา. (2554). การเขียนข่าวเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: อินทนิล.
- วิชัย พยัคฆโส. (2542). บทบาทของสิ่งพิมพ์. [ออนไลน์]. ได้จาก: http://kanlayanee.ac.th/wbiprinting/WBI/wbi_6/lesson/basic_10.htm. [สืบค้นเมื่อ วันที่ 24 มกราคม 2560].
- วัชรพงษ์ บุญพระ. (2553). หนังสือพิมพ์จะอยู่หรือไป. กรุงเทพฯ: สาขาโฆษณา ภาควิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ. (2546). การผลิตสื่อสิ่งพิมพ์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.
- สันหัตถ์ ทองรินทร์ (2543). หนังสือพิมพ์ออนไลน์ฉบับภาษาไทย: แนวคิด การจัดทำ และแนวโน้ม. กรุงเทพฯ: คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สงครามคราวเสียกรุง พ.ศ. 2112 ในเอกสารประวัติศาสตร์ไทย ลาว และพม่า

The Wars When Siamese loose Ayutthaya to Burmese in 1569 Study from the Historical Documents of Thai, Laos and Burmese

กัมพล จำปาพันธ์* Kampol Champapan

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าประเด็นเกี่ยวกับสงครามคราวเสียกรุง พ.ศ. 2112 โดยใช้เอกสารประวัติศาสตร์ของไทย ลาว พม่า ในส่วนที่กล่าวถึงเหตุการณ์ เรื่องราว บทบาทตัวละครที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากเป็นเหตุการณ์ที่อยู่ยามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับหงสาวดีและเวียงจันทน์ เอกสารของลาวและพม่า ต่างยกย่องวีรบุรุษในประวัติศาสตร์ของตนเอง ซึ่งเป็นวีรบุรุษของชาติทั้งสองในเวลาต่อมาแต่เอกสารไทยมีทั้งยกย่องและไม่ยกย่องด้วยเงื่อนไขปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้แต่งพระราชพงศาวดารแตกต่างกัน ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อการอธิบายที่ใช้เหตุการณ์สงคราม พ.ศ. 2310 ไปเป็นมาตรฐานมุมมองต่อสงคราม พ.ศ. 2112 การแบ่งยุคทางประวัติศาสตร์ของไทย และจำแนกลำดับเหตุการณ์ให้นิยามเรียกสงคราม พ.ศ. 2112 ในฐานะสงครามเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 และนิยามสงคราม พ.ศ. 2310 ในฐานะสงครามเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2

คำสำคัญ: สงครามคราวเสียกรุง, เอกสารประวัติศาสตร์ไทย, เอกสารประวัติศาสตร์ลาว, เอกสารประวัติศาสตร์พม่า

*นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
*PhD student, Department of History, Faculty of Humanities, Chiang Mai University

Abstract

This paper is presenting the studies of the results about The Wars when Ayutthaya lost city to Burmese in 1569 A.D. By used the historical documents of Thai, Laos and Burmese in especially it are said to the events, story and main character. Because these events were Ayutthaya have relation with Hongsawadi and Vientiane. The historical documents of Laos and Burmese praised their heroes in history which are become to the heroic of nations in next times. But the historical documents of Thai has also praised and not praised. Because the author of chronicles has the conditions are different. As the importance result to explain the events about the Wars in 1767 A.D. become to the standard point of view about the wars in 1569 A.D. and the other problems in the periodization of Thai history. And the chronological classification to define the 1569 A.D. war as “the 1st war at Ayutthaya lost city to Burmese”. And to define the 1767 A.D. war as “the 2nd war at Ayutthaya lost city to Burmese”.

Keyword: *The Wars when Ayutthaya loose city to Burmese, The historical documents of Thai, The historical documents of Laos, The historical documents of Myanmar.*

บทนำ

สงครามคราวเสียกรุง พ.ศ. 2112 เป็นที่กล่าวถึงในฐานะปีแห่งการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 ก่อนที่จะเสียกรุงอีกเป็นครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2310 เป็นระยะเวลาห่างกันกว่า 198 ปี ทั้งที่สองเหตุการณ์มีระยะเวลาที่ห่างกันมาก แต่คำอธิบายต่อทั้งสองเหตุการณ์ตามที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารและงานเขียนประวัติศาสตร์ชาติของชนชั้นนำไทย กลับให้ความหมายต่อเหตุการณ์ทั้งสองในลักษณะเดียวกัน โดยมีแนวเรื่องรวมศูนย์อยู่รอบๆ ประเด็นเรื่อง “การเสียกรุง” ทั้งสองเหตุการณ์จึงมีความเหมือนที่แตกต่าง กล่าวคือถือเป็นเหตุการณ์เสียกรุงเหมือนกัน แต่ผลกระทบของเหตุการณ์กลับแตกต่างกัน การเสียกรุง พ.ศ. 2112 ถูกอธิบายว่าเป็นการเสียเอกราชครั้งแรก ต่อมากรุงศรีอยุธยาก็ได้เอกราชกลับคืนมา เมื่อสมเด็จพระนเรศวรทำสงครามกับหงสาวดีได้รับชัยชนะ และพม่าอ่อนกำลังลงจนไม่สามารถสร้างกองทัพขนาดใหญ่แผ่อิทธิพลเข้ามาได้อีกเป็นระยะเวลานาน

เมื่อเปรียบเทียบกับอีกเหตุการณ์ในปี พ.ศ. 2310 อยุธยาได้เสียกรุงเหมือนกับการณ์ พ.ศ. 2112 แต่กลับไม่อาจฟื้นคืนกลับขึ้นมาได้ สาเหตุปัจจัยที่มุ่งเน้นเรื่องความเสียหายที่อยุธยาได้รับนั้น ก็เป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2112 ด้วยเช่นกัน ปัญหาจึงเกิดขึ้นเมื่อเข้าใจกันไปว่าเหตุการณ์ทั้งสองนี้ในทางประวัติศาสตร์มีความคล้ายกันจนสามารถเปรียบเทียบกันได้ในลักษณะดังกล่าวจริงหรือ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเหตุการณ์ที่มีระยะเวลาห่างกันกว่าสองศตวรรษ

การเสียกรุง พ.ศ. 2112 และ พ.ศ. 2310 : ปัญหาในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมพิทยายุทธ ในพระนิพนธ์ “พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า” และ “พระประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช” ทรงอธิบายนัยยะของคำว่า “เอกราช” จากแง่มุมของคนในยุคอาณานิคมคริสต์ศตวรรษที่ 19 เอกราชดังกล่าวจึงหมายถึงเอกราชของชาติ (ดำรงราชานุภาพ, 2555: 38-39; ดำรงราชานุภาพ, 2556 : 72) แต่หากเราพิจารณาเอกสารเก่าก่อนหน้าช่วงเวลาดังกล่าว เช่น “คัมภีร์มหาวงศ์” จะพบว่า ความหมายของ “เอกราช” นั้นหมายถึงสถานภาพของพระมหากษัตริย์ (ราช) ผู้เป็นที่หนึ่ง (เอก) ในท่ามกลางพระยามหากษัตริย์ทั้งหลายทั้งปวง (กำพล จำปาพันธ์, 2558 : 43-45) ความหมายข้างต้นสอดคล้องกับ “จักรพรรดิราช” ในคัมภีร์ไตรภูมิ หมายถึงพระราชผู้เป็นใหญ่เหนือพระราชทั้งหลาย (สุนทร ชูตินทรานนท์, 2537 : 97-144)

สำหรับผลลัพธ์ที่ต่างกันระหว่างสงครามครั้ง พ.ศ. 2112 และ พ.ศ. 2310 นั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมพิทยายุทธ ทรงมุ่งประเด็นเรื่องบทบาทของผู้นำทัพพม่าที่มาโจมตีว่า ครั้ง พ.ศ. 2310 เป็นแต่เพียงกองทัพที่นำโดยแม่ทัพนายกองที่ยก “มาอย่างกองโจร”

เท่านั้น มิใช่กองทัพกษัตริย์เหมือนครั้ง พ.ศ. 2112 พระเจ้าบุเรงนองกษัตริย์ผู้นำทัพพม่า ครั้งนั้น ยังต้องการทำนุบำรุงอยุธยาไว้เป็นหัวเมืองประเทศราชเพื่อเกียรติยศ แต่เพราะความอ่อนแอของกรุงศรีอยุธยาในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ จึงทำให้เสียเมืองแก่ศัตรูไปเท่านั้น (ดำรงราชานุภาพ. 2556 : 11-16)

ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับนัยยะของคำอธิบายของคนในต้นรัตนโกสินทร์ ผ่านกรณีการชำระพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา โดยชนชั้นนำต้นรัตนโกสินทร์ที่รวมศูนย์ประเด็นว่าอยุธยาเสียเมืองเพราะสาเหตุเนื่องจากสาเหตุหลักของบ้านเมือง คือ พระมหากษัตริย์ในราชวงศ์บ้านพลูหลวงมิได้ประพฤติตามทำนองครองธรรม (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2523) ทั้งนี้ นิติ เอียวศรีวงศ์ ยังโต้แย้งประเด็นนี้ (ที่มุ่งอธิบายเฉพาะบุคคลผู้อยู่ในราชสมบัติ) โดยเสนอว่าอยุธยาเสียกรุง เพราะมีวิกฤติใหญ่จาก “ปัจจัยภายใน” ของการสลายตัวของราชอาณาจักรที่เกิดขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลายต่างหาก (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2538 : 58-109) ทำให้พระเจ้าเอกทัศต้องป้องกันเมืองหลวง โดยที่ไม่ได้รับความร่วมมือจากหัวเมือง ไม่เพียงเท่านั้น หลังเสียกรุงยังพบว่าหัวเมืองสำคัญที่ขัดคำสั่งพระเจ้าเอกทัศ ยังประกาศอิสรภาพภายหลังเมื่ออยุธยาแตกพ่าย ในรูปของ “การเมืองชุมชน” อีกด้วยความแตกแยกและการสลายตัวของราชอาณาจักรนี้เอง เป็นโจทย์ใหญ่ของชนชั้นนำสยามในยุครธนบุรี-ต้นรัตนโกสินทร์ (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2557)

ต่อมาประเด็นเรื่องความอ่อนแอของอยุธยาในรัชกาลพระเจ้าเอกทัศ สุเนตร ชุตินธรานนท์ ได้โต้แย้งโดยนำเสนอข้อมูลจากเอกสารฝ่ายพม่า อย่างพงศาวดารของราชวงศ์คองบอง (สุเนตร ชุตินธรานนท์. 2539) พบว่าการตีกรุงศรีอยุธยาเมื่อปี พ.ศ. 2310 เป็นศึกใหญ่ และเป็นกองทัพที่ส่งไปโดยกษัตริย์อังวะ คือ พระเจ้ามังระ และเตรียมการวางแผนมาเป็นอย่างดี โดยเฉพาะการทำลายหัวเมืองบริวารของอยุธยา ก่อนยกมาล้อมกรุงศรี และการสร้างค่ายที่มั่นถาวรแข็งแรงบนที่ดอน เพื่อไม่ให้กระแสน้ำในฤดูน้ำหลากมาเป็นปัจจัยกำหนดให้ต้องยอมถอยทัพ

นั่นหมายความว่าในศึกครั้งนั้นพม่านอกจากสู้กับ “คน” คือชาวเมืองอยุธยาแล้วยังสู้กับ “ธรรมชาติ” ของอยุธยา ที่มีที่ตั้งประดุจเกาะ มีแม่น้ำ 3 สายไหลผ่าน และมีฤดูน้ำหลากที่ยาวนานอีกด้วย ที่สำคัญจากเอกสารของพม่า ยังพบว่าพระเจ้าเอกทัศทรงจัดการป้องกันพระนครอย่างเข้มแข็ง จึงสามารถต้านทานทัพพม่าได้นานนับปี สุเนตรจึงสรุปว่าสาเหตุที่อยุธยาแพ้พม่า เป็นเพราะพม่ามียุทธศาสตร์ทางการทหารแบบใหม่ที่เหนือกว่าการศึกครั้งก่อนๆ ในขณะที่อยุธยายังคิดแบบเก่า หมายถึงอาศัยธรรมชาติเป็นปัจจัยให้พม่าถอยทัพเหมือนดังเดิมนั่นเอง (สุเนตร ชุตินธรานนท์. 2539)

ในส่วนของกรณีสงครามคราวเสียกรุงศรี พ.ศ. 2112 สุนทรยังคงอธิบาย โดยมุ่งเน้นความสำคัญของผู้นำทัพที่เป็นกษัตริย์จักรพรรดิราช คือ พระเจ้าบุเรงนอง (สุนทร ชุตินทรานนท์. 2538) ในขณะที่นิธิมุ่งอธิบายระบบป้องกันตัวเองของอยุธยา (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2538) ที่เปลี่ยนไปนับแต่ในสมัยราชวงศ์สุโขทัย ซึ่งเป็นราชวงศ์ที่เข้ามา มีอำนาจแทนที่ราชวงศ์สุพรรณภูมิในช่วงหลัง พ.ศ. 2112 มีนโยบายเทครัวหัวเมืองเหนือ ลงไปยังอยุธยา เท่ากับยกเลิกแคว้นสุโขทัยอย่างแท้จริง จึงทำให้อยุธยาขาดกำลังสำรอง ที่จะคอยช่วยเหลือเมืองหลวงเมื่อมีข้าศึกมาล้อมพระนคร เหตุนี้สมเด็จพระนเรศวรจึงต้อง ยกทัพออกไปทำลายข้าศึกเสียก่อนที่จะยกเข้ามาประชิดพระนคร ซึ่งได้ผลเสมอ แต่ในชั้น หลังระบบป้องกันแบบนี้กลายเป็นระบบที่ไม่ทำงานหรือไม่มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริงใน สมัยราชวงศ์บ้านพลูหลวง

กล่าวได้ว่าทั้งสุนทรและนิธิ ซึ่งเป็นนักประวัติศาสตร์ที่ผลิตผลงานตอบโต้และเห็น ต่างจาก “พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า” ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดโชฯ อยู่หลาย ประเด็น แต่กลับยังคงมุ่งเน้นอธิบายสาเหตุปัจจัยอยู่ที่ยุทธศาสตร์ทางการทหาร แต่นั่นคง เพราะทั้งสองท่านมิได้มีโอกาสในการขบคิดวิเคราะห์ประเด็นปัญหาดังกล่าวนี้อย่างต่อเนื่อง ในภายหลังเท่านั้น อย่างไรก็ตามเมื่อพบปัญหาในงานเขียนทางประวัติศาสตร์ชั้นหลัง สิ่ง แรกที่นักศึกษาศาสตร์พึงต้องกระทำ ก็คือการย้อนกลับไปสู่เรื่องพื้นฐาน (Back to the basic) อย่างเรื่องหลักฐานที่เกี่ยวข้องแวดล้อมกับหัวข้อเรื่องดังกล่าวนี้เป็นต้น และ เมื่อเป็นเรื่องสัมพันธ์เกี่ยวข้องในระดับภูมิภาค การพิจารณาแต่เฉพาะหลักฐานไทยกับพม่า ซึ่งเป็นคู่ขัดแย้งในเหตุการณ์เท่านั้น ย่อมไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ ความเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อรัฐและสังคมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ทั้งนี้ไม่ได้ หมายความว่าผู้เขียนจะมีวิธีอธิบายที่ดีกว่าหรือแม่นยำไปกว่าท่านอื่นๆ ที่กล่าวถึงข้างต้น เพียงแต่ด้วยวิธีการที่ผู้เขียนกระทำผ่านงานชิ้นนี้อาจจะช่วยให้เห็นภาพเหตุการณ์เดียวกัน ในแง่มุมอื่นๆ มากขึ้นเท่านั้น

สงครามคราวเสียกรุง พ.ศ. 2112 ในเอกสารประวัติศาสตร์ไทย

ความน่าสนใจของการประเมินเหตุการณ์ พ.ศ. 2112 อยู่ตรงที่การกล่าวสอดคล้อง ตรงกันอย่างเหลือเชื่อกับอีกเหตุการณ์ คือ การเสียกรุง พ.ศ. 2310 จนทำให้เกิดมาตรฐาน การมองแบบหนึ่งขึ้นมา เมื่อหลักฐานไม่สู้มีความขัดแย้งกันมากนักเกี่ยวกับเหตุการณ์ ดังกล่าว กังวลที่จะเกิดความเชื่อที่ว่ามุมมองดังกล่าวนี้เป็นข้อเท็จจริงที่ยอมรับร่วมกันไปโดยปริยาย ซึ่งเป็นเรื่องน่าประหลาดอย่างยิ่งสำหรับเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อ กรุงศรีอยุธยาอย่างการเสียกรุงแก่พม่า ดังจะแสดงให้เห็นจากเอกสารหลักฐานต่างๆ ดังต่อไปนี้

- พ.ศ. 2112 ใน “พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ”

“พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์” (แพ ตาละลักษณ) เนื่องจากเป็นงานเขียนที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อลำดับเรื่องโดยย่อตามจดหมายเหตุโคร ว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร เท่านั้น จึงกล่าวถึงเหตุการณ์ดังกล่าวนี้แต่เพียงโดยย่อว่า “ศักราช 931 มะเสงศก (พ.ศ. 2112) เพลารุ่งแล้วประมาณ 3 นาฬิกา ก็เสี้ยกรุงพระนครศรีอยุธยาแก่พระเจ้าหงษา... ทำการปราบดาภิเษก สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้า เสวยราชสมบัติกรุงพระนครศรีอยุธยา อนึ่งเมื่อพระเจ้าหงษาเสด็จกลับคืนไปเมืองหงษานั้น พระเจ้าหงษาเอาสมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าขึ้นไปด้วย” (โหราธิบดี. 2498 : 146)

แต่ “พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ” มีข้อความกล่าวก่อนหน้าถึงสาเหตุการเสี้ยกรุง พ.ศ. 2112 เป็นเหตุการณ์ที่สืบมาแต่ พ.ศ. 2111 เมื่อพระเจ้าบุเรงนองนำทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา และพระมหาจักรพรรดิสวรรคต สมเด็จพระมหินทราธิราชพระราชโอรสจึงได้ขึ้นครองราชย์ แต่สมเด็จพระมหินทราธิราชแม้จะมีศึกมาติดพันอยู่ถึงชานกรุงแต่กลับ “มิได้นำพาการศึก แต่พระเจ้าลูกเธอพระศรีเสาวภาคนั้น ตรัสเอาพระทัยใส่แลเสด็จไปบัญชาการที่จะรักษาพระนครอยู่ทุกวัน ครั้นแลสมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าตรัสรู้พระเจ้าลูกเธอพระศรีเสาวภาค เสด็จไปบัญชาการศึกอยู่ทุกวันนี้ดั่งนั้น ก็มีไว้พระไทยก็ให้เอาพระเจ้าลูกเธอพระศรีเสาวภาคนั้นไปฆ่าเสีย ณ วัดพระราม ครั้นนั้นการศึกซึ่งจะรักษาพระนครนั้นก็คลายลง” (โหราธิบดี. 2498 : 145-146)

จึงกล่าวได้ว่าความตามพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ ได้กล่าวถึงสาเหตุการเสี้ยกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 นั้น เป็นเพราะสมเด็จพระมหินทราธิราช ทรงไม่ไว้วางพระทัยในพระศรีเสาวภาค ซึ่งเป็นพระเจ้าลูกเธอ การที่พระศรีเสาวภาคเสด็จไปบัญชาการศึกสงคราม แทนที่จะเป็นคุณก็กลับเป็นโทษ กระทั่งถูกนำไปประหารชีวิตเสีย สมเด็จพระมหินทราธิราชจึงเป็นจำเลยของการเสี้ยกรุงครั้งที่ 1 เช่นเดียวกับสมเด็จพระเจ้าเอกทัศในเหตุการณ์เสี้ยกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2

- พ.ศ. 2112 ใน “พระราชพงศาวดารฉบับวันวลิต”

“พระราชพงศาวดารฉบับวันวลิต” ซึ่งมีสถานะอีกอย่างเป็นบันทึกต่างชาติ ได้กล่าววาทิภาษสมเด็จพระมหินทราธิราชอย่างรุนแรงว่า “พระองค์ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ทรงพระปรีชาสามารถน้อยที่สุดในอาณาจักรสยาม พระองค์ไม่ได้ทรงรับการฝึกฝนทั้งทางการปกครองหรือทางศาสนา พระองค์ทรงปล่อยให้ทุกสิ่งทุกอย่างเสื่อมโทรมไปภายใต้การปกครองของพระองค์ เมือง บ่อมปราการ วัด อาราม เจดีย์ ที่อยู่อาศัยของพุทธมามกะ แม้แต่วังของพระองค์ ผู้ฟังปราศจากการซ่อมแซมใดๆ พระองค์ไม่ทรงมีพระราชกรณียกิจ

อื่นใดเลย นอกจาก (ถ้าจะกล่าวอย่างเจ้าบทเจ้ากลอน) เสพสุราและนารี ซึ่งเป็นสาเหตุนำ
ภัยอันตรายมาสู่พระองค์เองและข้าราชการบริพาร พระองค์ถูกลอบวางยาพิษโดยสนมของพระ
ราชบิดา และทหารพระโคกทำลายเมืองอย่างสิ้นเชิง” (วันวลิต. 2548 : 47)

ทั้งนี้พระราชพงศาวดารฉบับวันวลิต ได้กล่าวถึงบทบาทของ “ออกญาพิษณุโลก”
หรือสมเด็จพระมหาธรรมราชา ในลักษณะที่ต่างไปจากเอกสารอื่น ตรงที่วันวลิตกล่าว
ว่า สมเด็จพระมหาธรรมราชาเกิดมีเรื่องทะเลาะขัดแย้งกับสมเด็จพระมหินทราธิราช
จึงได้เสด็จไปยังเมืองหงสาวดี ขอความช่วยเหลือจากพระเจ้าบุเรงนอง พระเจ้าบุเรงนอง
ก็พระราชทานกองทัพให้ยกมาตีกรุงศรีอยุธยา พร้อมกับแต่งตั้งเป็นแม่ทัพนำทัพหงสาวดี
มาตีกรุงศรีอยุธยาด้วยตนเอง

ประหนึ่งว่า เหตุการณ์ พ.ศ. 2112 มิใช่การเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า หากแต่
ลึกลงไปแล้ว เป็นศึกแย่งชิงราชสมบัติกันระหว่างสมเด็จพระมหินทราธิราชกับสมเด็จพระ
มหาธรรมราชา แต่อย่างไรก็ตาม พระราชพงศาวดารฉบับวันวลิตก็กล่าวถึงสมเด็จพระ
มหินทราธิราชว่า “ทรงปรีชาน้อยที่สุด” จนเป็นเหตุให้เกิดการเสียกรุงแก่พม่า สอดคล้อง
กับที่พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ กล่าวเอาไว้ด้วย

- พ.ศ. 2112 ใน “พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)”

“พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)” ซึ่งเป็นฉบับต้นแบบให้กับพระราช-
พงศาวดารฉบับอื่นๆ ที่เป็นผลมาจากการชำระพระราชพงศาวดารสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ไม่ว่าจะ
จะเป็นฉบับพระพนรัตน์, ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ (จาด), ฉบับกรมพระปรมานุชิตชิโนรส, ฉบับ
หมอบรัดเลย์, ฉบับพระราชหัตถเลขา เป็นต้น “พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)”
กล่าวถึงเหตุการณ์ 2112 ไว้ค่อนข้างละเอียด เห็นภาพบทบาทของบุคคลต่างๆ ชัดขึ้นเมื่อ
เทียบกับเอกสารฉบับอื่นๆ แต่ใจความสำคัญนั้น ได้เพิ่มบทบาทตัวละครหนึ่งเข้ามา คือ
“พระยาจักรี” ผู้ทรยศ พระยาจักรีเป็นจำเลยของการเสียกรุงครั้ง พ.ศ. 2112 ทั้งๆ ที่บทบาท
ของพระยาจักรีสืบเนื่องมาจากกลอุบายของพระมหาธรรมราชา แต่พระราชพงศาวดารมิได้
กล่าวโทษพระมหาธรรมราชา เพราะผู้แต่งพระราชพงศาวดารล้วนทราบว่ามีเมื่อพระเจ้า
บุเรงนองได้รับชัยชนะ ก็ได้ตั้งพระมหาธรรมราชาเข้าพิธีปราบดาภิเษก ขึ้นครองราชย์เป็น
พระเจ้าแผ่นดินกรุงศรีอยุธยา ส่วนสมเด็จพระมหินทราธิราชนั้น “พระราชพงศาวดาร
ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)” ระบุว่า “มิได้นำพากรศึก และเสด็จอยู่แต่ในพระราชวัง” (จัน
ทนุมาศ. 2553 : 117)

สรุปก็คือตาม “พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)” สมเด็จพระ
มหินทราธิราชตกเป็นจำเลยของการเสียกรุงครั้ง พ.ศ. 2112 โดยมีพระยาจักรีเป็นตัวละคร

เพิ่มเข้ามาให้สมเด็จพระมหินทราธิราชถูกประนามน้อยลง ในขณะที่เดียวกันบทบาทของ พระยาจักรีก็ช่วยให้สมเด็จพระมหาธรรมราชาพ้นจากข้อหาแย่งชิงราชสมบัติ ทั้งที่บทบาท พระยาจักรีเริ่มเข้ามาเมื่อตอนท้ายของสงคราม พระมหาธรรมราชาที่มีความปรารถนาที่จะ ขึ้นครองราชย์ และพระเจ้าบุเรงนองก็ต้องการที่จะทำนุบำรุงกรุงศรีอยุธยา ไว้เป็นเมือง ประเทศราช เป็นเกียรติยศสำหรับพระองค์ในฐานะพญาจักรพรรดิราช

บทบาทพระยาจักรีที่ช่วยให้การสงครามสิ้นสุดลงเร็วขึ้นโดยไม่สูญเสียมากเกินไปกว่า นั้น แทนที่จะได้รับการยกย่อง แต่กลับตรงกันข้าม หลังจากพระเจ้าบุเรงนองยกทัพมาล้อมกรุง ศรีอยุธยา และมีการรบพุ่งตอบโต้กันไปมาอยู่เป็นระยะ จนเมื่อฝ่ายกรุงศรีอยุธยาอ่อนกำลัง ไปเป็นอันมาก เนื่องจากพระยารามซึ่งได้รับมอบหมายจากสมเด็จพระมหินทราธิราช ให้เป็นผู้ บัญชาการศึก ถูกพระมหาธรรมราชากับพระเจ้าบุเรงนองลวงจับตัวเอาไปได้ (จันทนุมาศ. 2553 : 120) ข้ำรายงานว่านั้นพระศรีเสาวภาค ซึ่งเป็นพระเจ้าลูกเธอ ได้ฝึกปรีททหารอยู่สนาม หลวง ทำหน้าที่กองหนุน หากการรบพุ่งข้างใดอ่อนกำลังหรือจนจะเพลี่ยงพล้ำเสียที่ข้าศึก ก็ให้ยกออกไปช่วยขับไล่ข้าศึก โดยมิได้ขออนุญาตสมเด็จพระมหินทราธิราช เมื่อความ ทราบถึงสมเด็จพระมหินทราธิราช ก็ให้เอาตัวไปประหารเสียที่วัดพระราม (จันทนุมาศ. 2553 : 123) จึงเหมือนว่า “พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)” ให้ภาพการแย่งชิง ราชสมบัติที่เกิดขึ้นมาโดยตลอดช่วงก่อน 2112 นั้นทำให้สมเด็จพระมหินทราธิราชมิได้ วางพระราชหฤทัยแม้แต่กับพระเจ้าลูกเธอ และการประหารพระเจ้าลูกเธอเพื่อรักษาราช บัลลังก์ในยามศึกสงครามเช่นนั้น เป็นประเด็นที่ตอกย้ำยืนยันว่า สมเด็จพระมหินทราธิราช มิได้ประพฤติกู้การคู่ควรแก่ฐานะของพระเจ้าแผ่นดินกรุงศรีอยุธยา เป็นเหตุให้เกิดการเสีย กรุงในที่สุด

พระศรีเสาวภาคอาจเป็นตัวละครที่ถูกสร้างขึ้นในพระราชพงศาวดาร เพื่อแสดงถึง ความไม่เหมาะสมคู่ควรแก่เสาหลักของบ้านเมืองในสมเด็จพระมหินทราธิราช และพระยา จักรีก็เป็นตัวละครที่ช่วยทำให้ภาพลักษณ์ของสมเด็จพระมหาธรรมราชาไม่เสื่อมพระเกียรติ เมื่อขึ้นครองราชสมบัติ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่พระมหากษัตริย์ผู้เป็นพระราชบิดาใน สมเด็จพระนเรศวรเวลาต่อมา ทั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าพระราชพงศาวดารแม่ในฉบับต้นแบบ ก็มีได้กล่าวประณามพระเจ้าบุเรงนอง ตรงข้ามกลับแสดงท่าที่ยกย่อง เพราะสาเหตุของการ เสียกรุงตามแกนเรื่องของพระราชพงศาวดารเกิดจากมี “มือที่สาม” จากไทยรบไทยด้วยกัน นั้นเอง

- พ.ศ. 2112 ใน “พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า”

การกล่าวประณามและติเตียนพระเจ้าบุเรงนองในฐานะสาเหตุของการเสียกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2112 นำประหลาดที่เพิ่งเริ่มปรากฏใน “พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า” พระนิพนธ์ในสมเด็จพระนเรศวรมหาราช กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ดังตัวอย่างที่ทรงกล่าวว่า “อันเหตุการณ์ที่จะเกิดสงครามคราวนี้ก็เนื่องมาแต่สงครามคราวก่อน ด้วยพระเจ้าหงสาวดียังไม่ได้เมืองไทยเป็นเมืองขึ้นสมคิด จึงพยายามที่จะให้ไทยแตกกันเป็น 2 พวก ให้จำต้องยอมอยู่ในอำนาจของพระเจ้าหงสาวดีด้วยกันทั้งสองฝ่าย ใช้ทางอุบายยกย่องพระมหาธรรมราชาให้มีอำนาจขึ้นทางหัวเมืองเหนือ กรุงศรีอยุธยาจะบังคับบัญชาว่ากล่าวอย่างแต่ก่อน พระเจ้าหงสาวดีก็เข้ากีดกันอุดหนุนพระมหาธรรมราชาฯ จึงสนิทชิดชอบกับพระเจ้าหงสาวดียิ่งขึ้น และเห็นห่างกรุงศรีอยุธยาไปทุกที จนที่สุดถึงไทยเกิดรบกันขึ้นเอง จึงเลยพาตีหงสาวดีเข้ามาตีบ้านเมือง” (ดำรงราชานุภาพ. 2556 : 55)

แต่เนื่องจากว่า “พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า”² เน้นเสนอเรื่องราวแต่ในด้านสงคราม จึงละเลยประเด็นเรื่องการขึ้นสู่อำนาจของพระมหาธรรมราชา เมื่อพระมหาธรรมราชา มีเชื้อสายเจ้านายฝ่ายเหนือ และได้ครองเมืองพิษณุโลกอยู่ก่อนที่จะเกิดสงครามคราวเสียกรุงก่อนหน้านั้นเล็กน้อย ในสงครามคราวเสียพระสุริโยทัย ซึ่งเป็นสงครามคราวเดียวกับศึกพระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ตามพงศาวดารพม่า พระมหาธรรมราชาผู้ครองเมืองพิษณุโลกก็ยังยกทัพมาช่วยกรุงศรีอยุธยารบกับพม่า ก่อนหน้านั้นพระมหาธรรมราชาคือ ขุนพิเรนทรเทพ แขนงนำในศึกแย่งชิงอำนาจโค่นกลุ่มขุนรวงศาธิราช-พระนางศรีสุตาจันทร์ แล้วกราชสมบัติถวายแต่พระเชษฐาหรือสมเด็จพระมหาจักรพรรดิในกาลต่อมา สมเด็จพระมหาจักรพรรดิเมื่อได้ราชสมบัติ ก็ตอบแทนขุนพิเรนทรเทพโดยการแต่งตั้งให้ไปครองเมืองพิษณุโลก (จันทนумаต. 2553 : 71) ซึ่งสร้างความไม่พอใจแก่สมเด็จพระมหินทราธิราช ตั้งแต่ยังทรงดำรงพระยศเป็นยุพราช เพราะเท่ากับตำแหน่งเจ้าครองเมืองพิษณุโลก กลับไปเป็นของเชื้อวงศ์สุโขทัย ไม่ใช่เป็นของพระราชโอรสองค์โตในราชวงศ์สุพรรณภูมิอีก พระมหินทราธิราชจึงเป็นยุพราชองค์แรกในรอบศตวรรษที่ได้เป็นเจ้าครองนครพิษณุโลก ความขัดแย้งในเรื่องนี้ ส่งผลทำให้พระมหินทราธิราชคิดกำจัดพระมหาธรรมราชาอยู่หลายครั้งก่อนจะเกิดสงครามใน พ.ศ. 2112

ตัวอย่างที่กระหว่างพระมหินทราธิราชกับพระมหาธรรมราชา ในปี พ.ศ. 2095 สมเด็จพระมหินทราธิราชทรงวางแผนการให้พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช กษัตริย์ล้านช้างเวียงจันทน์ ยกทัพมาตีเมืองพิษณุโลก สมเด็จพระมหินทราธิราชยกทัพขึ้นไปทำที่จะไป

² มีฉบับภาษาอังกฤษ แปลถอดความโดย พระไพโรจน์สุภารักษ์ หรืออูองเทียน (U AungThein) ในชื่อว่า “The chronicle of our wars with the Burmese: hostilities between Siamese and Burmese when Ayutthaya was the capital of Siam” ตีพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกใน Journal of Siam Society (see Rajanubhab, 2001).

ช่วยพระมหารัชมหาราชกับล้านช้าง แต่แท้ที่จริงจะช่วยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชตีเอาเมืองพิษณุโลก เมื่อพระมหารัชมหาราชทราบถึงแผนการนี้เสียก่อน จึงส่งคนไปขอความช่วยเหลือจากพระเจ้าบุเรงนองให้ส่งกองทัพมาช่วย เมื่อมีทัพพม่ามาช่วยพระมหารัชมหาราชตั้งนั้น พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชก็จำต้องถอยทัพกลับ พระมหินทราธิราชเมื่อเห็นทัพล้านช้างถอยไปก็ให้ถอยทัพกลับอยุธยาเช่นกัน (จันทน์นุมาศ. 2553 : 106)

เป็นที่น่าสังเกตว่า พระนิพนธ์เรื่อง “ไทยรบพม่า” ในส่วนเกี่ยวกับสมเด็จพระมหินทราธิราชนั้น สมเด็จพระยาตากษัตริย์ราชานุภาพ ไม่เพียงไม่ได้ประณามหรือตำหนิติเตียนพระองค์ หากยังแสดงนัยยะยกย่องพระองค์ในการศึกหลายประการ ตัวอย่างเช่น แม้เห็นได้ชัดว่ากรุงศรีอยุธยาอ่อนกำลังลงไปมากแต่ก็ทรงต่อสู้อย่างสุดกำลังความสามารถ “จึงให้ตรวจตราป้องกันพระนครให้กวดขันยิ่งขึ้น หอออกไปยอมอ่อนน้อมต่อพระเจ้าหงสาวดีไม่” (ดำรงราชานุภาพ. 2556 : 69)

จากพระนิพนธ์ “พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า” สรุปได้ว่า สมเด็จพระมหินทราธิราชทรงทำหน้าที่ของพระองค์อย่างดีที่สุดแล้ว เพียงแต่กองทัพพม่าภายใต้พระเจ้าบุเรงนองมีความเข้มแข็งและเป็นเอกภาพมากกว่ากองทัพไทยที่เต็มไปด้วยความแตกแยก สมเด็จพระยาตากษัตริย์ราชานุภาพ มิได้กล่าวถึงกรณีที่ทรงให้ประหารพระเจ้าลูกเธอพระศรีเสาวภาคในระหว่างการศึก ซึ่งเป็นเรื่องที่มีปรากฏในเอกสารอย่าง “พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ” “พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทน์นุมาศ (เจิม)” ทั้งนี้เพื่ออ้างพระเกียรติแก่สมเด็จพระมหินทราธิราช

สงครามคราวเสียกรุง พ.ศ. 2112 ในเอกสารประวัติศาสตร์ลาว

เอกสารประวัติศาสตร์ลาวตามต้นฉบับที่ตกทอดมาในไทย กล่าวได้ว่าไม่ค่อยให้ความสำคัญกับเหตุการณ์กรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่ามากนัก ถึงแม้เวียงจันทน์จะดำเนินสัมพันธไมตรีกับกรุงศรีอยุธยามาตั้งแต่ในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ เอกสารสำคัญของลาว อาทิ “พงศาวดารล้านช้าง” (ศิลาจาร. 2545 : 1-46), “พงศาวดารย่อเมืองเวียงจันทน์” (ศิลาจาร. 2545 : 173-188), “พงศาวดารเมืองหลวงพระบาง ภาค 11” (ศิลาจาร. 2545 : 95-134) เป็นต้น

ถึงแม้จะกล่าวถึงพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช แต่ก็ไม่มีเรื่องสงครามระหว่างอยุธยา กับหงสาวดี เมื่อ พ.ศ. 2112 ว่าพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชยกทัพลงมาช่วยแต่อย่างใด ทั้งนี้เนื่องจากเอกสารดังกล่าวบันทึกลำดับเหตุการณ์ตามจดหมายเหตุโทร จึงมิได้มีเรื่องราวต่างๆ ครบถ้วน เพราะบันทึกแต่เฉพาะเรื่องที่ถูกเขียนบันทึกเห็นว่าสำคัญและมีผลกระทบต่อตน สงครามกับพม่าที่ไปถึงเวียงจันทน์ ตามเอกสารทั้งสามชิ้นข้างต้น มีสาเหตุเนื่องจากการขยายอำนาจของพม่าในรัชกาลพระเจ้าบุเรงนอง มิได้สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสถานการณ์

หลังอยุธยาเสียกรุง พ.ศ. 2112 อย่างไรก็ตามปรากฏมีเอกสารลาวที่กล่าวถึงกรณีการเสียกรุงของอยุธยา ดังลำดับต่อไปนี้

- “พงศาวดารเมืองหลวงพระบาง” (ฉบับศาลาลูกขุน)

พงศาวดารเมืองหลวงพระบางฉบับศาลาลูกขุน กล่าวถึงกรณีอยุธยาเสียกรุงแก่พม่าว่า “ครั้นถึงศักราช 917 ปีเถาะสัปตศก พระเจ้าหงษาวดียกกองทัพลงมาล้อมกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระมหินทราธิราชจึงมีศุภอักษรขึ้นไปถึงกรุงศรีสัตนาคนหุต ขอกองทัพลงมาช่วย พระไชยเชษฐาธิราชทราบแล้ว จึงให้เกณฑ์กองทัพประมาณห้าหมื่นพร้อมด้วยช้างม้าเครื่องศาสตราวุธ ยกลงมาถึงเมืองเพชรบูรณ์ พระเจ้าหงษาวดีคิดอุบายมีศุภอักษรประทับตราพระราชสีห์ ให้คนถือขึ้นไปถึงพระไชยเชษฐาธิราชว่าให้รีบยกลงมาช่วย ด้วยกองทัพเมืองหงษาวดีกำลังอดเสบียงอาหาร พระไชยเชษฐาธิราชไม่รู้ในอุบายพระเจ้าหงษาวดีเข้าใจว่าเป็นศุภอักษรกรุงศรีอยุธยาจริง ก็รีบยกกองทัพลงมาถึงเมืองสระบุรี พบกองทัพเมืองหงษาวดีตั้งสกัดอยู่ โจมเข้าตีกองทัพพระไชยเชษฐาธิราชมีทันรู้ตัว ก็แตกกระจัดกระจายไปผู้คนล้มตายเสียช้างม้าเครื่องศาสตราวุธเป็นอันมาก พระไชยเชษฐาธิราชก็ขึ้นช้างพาไพร่พลที่เหลืออยู่กลับไปเมืองศรีสัตนาคนหุต ครั้นนั้นกรุงศรีอยุธยาก็เสียแก่พระเจ้าหงษาวดี ให้พระมหารัชมราชาเจ้าเมืองพิศณุโลกมาครองกรุงศรีอยุธยา” (ศิลปากร. 2545 : 62)

ถึงแม้เหตุการณ์จะสอดคล้องกับเอกสารไทยและพม่า แต่ทว่าศักราชที่ “พงศาวดารเมืองหลวงพระบางฉบับศาลาลูกขุน” ให้ไว้ กลับเป็น “ศักราช 917 ปีเถาะสัปตศก” ซึ่งตรงกับ พ.ศ. 2099 ขัดแย้งกับเอกสารให้ศักราชเป็นที่เชื่อถืออย่าง “พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ” แต่เมื่อเทียบอายุของต้นฉบับ “พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ” เป็นฉบับเก่าอยู่ในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกับเวลาเกิดเหตุการณ์มากกว่าเอกสารอื่นๆ จึงสมควรที่จะยึดถือตามศักราชของ “พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ” ต่อไป อย่างไรก็ตามการเรียงลำดับเหตุการณ์ตามข้อความที่ยกมาข้างต้น เท่ากับเอกสารลาวบอกแก่คนภายหลังว่า ความช่วยเหลือที่ไม่ประสบผลสำเร็จของเวียงจันทน์ เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้อยุธยาเสียกรุงแก่พม่า

- พ.ศ. 2112 ใน “พงศาวดารลาว” (ฉบับมหาสิลา วีระวงส์)

งานเขียนทางประวัติศาสตร์ของลาวไม่ค่อยมีข้อขัดแย้งกับพระราชพงศาวดารไทย เนื่องจากผู้แต่งพงศาวดารลาว เช่น มหาสิลา วีระวงส์ ได้อาศัยข้อมูลจากพระราชพงศาวดารไทยไปใช้อ้างอิงในงานเขียนของตน เพราะขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชของลาวกลุ่มเจ้าเพ็ดชะราดที่มหาสิลาเข้าร่วม มีความสัมพันธ์ที่ดีกับรัฐบาลไทยโดยเฉพาะสมัยปรีดี พนมยงค์

ประวัติศาสตร์ในช่วงสมัยต้นพุทธศตวรรษที่ 22 เรื่องพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช สนับสนุนความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างไทยกับลาว (ดาร์ราร์ธน์ เมตตาริกานนท์. 2555 : 27-28) ในผลงานชิ้นที่แปลมาจาก “พงศาวดารลาวฉบับมหาสิลา วีระวงส์” กล่าวถึงพระราชสาส์นของสมเด็จพระมหินทราธิราชมายังพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช เพื่อขอความช่วยเหลือให้มีทัพไปตีขนาบทัพพระเจ้าบุเรงนอง ความว่า “กรุงเทพมหานครศรีอยุธยาก็เป็นเขื่อนเพชรเขื่อนขันธุ์ แก่กรุงศรีสัตนาคนหุต ถ้าพระนครศรีอยุธยาเสียแก่กรุงหงสาวดีแล้ว เห็นศึกหงสาวดีจะติดถึงกรุงศรีสัตนาคนหุตด้วย เข็ญเสด็จพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุต ยกพยุหโยธาทัพลงมาช่วยสัมประยุทธ์ปราบปรามข้าศึกให้ปราศภัยพินาศไป แล้วจะได้ช่วยกันดำริ ตอบแทนแก่แด่นพระเจ้าหงสาวดีให้ถึงขนาด” (สิลา วีระวงส์. 2540 : 101)

เนื่องจากมหาสิลามีจุดเน้นอยู่ที่พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ตามมุมมองแบบลาวเป็นศูนย์กลาง (Lao Centrist) ทำให้และแง่มุมจึงออกมาคล้ายกับฝ่ายกรุงศรีอยุธยาอ่อนน้อมต่อเวียงจันทน์ ถึงกับบอกเป็น “เขื่อนเพชรเขื่อนขันธุ์” กัน ดังข้อความข้างต้นซึ่งไม่ใช่เรื่องแปลกเพราะพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชน่าจะมีพระชนมายุมากกว่าสมเด็จพระมหินทราธิราช เคยกระทำสัตย์เป็นไมตรีกับสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พระราชบิดาในสมเด็จพระมหินทราธิราช อีกทั้งยังมีกิตติศัพท์ว่าเอาชนะกองทัพพระเจ้าบุเรงนองได้อีกด้วย (กำพล จำปาพันธ์. 2552 : 74-97)

พงศาวดารลาวมิได้กล่าวถึงสมเด็จพระมหินทราธิราชด้วยท่าที่เหมือนอย่างพงศาวดารไทย ไม่มีตัวละครอย่างพระยาจักรี แต่มีพระมหารัชมราชา ด้วยท่าที่และแง่มุมสอดคล้องกับพงศาวดารไทย ต่อมากุมมองดังกล่าวนี้ได้สืบทอดอยู่ในงานเขียนประวัติศาสตร์ชาติของลาวหลังการปฏิวัติ 1975 ดังตัวอย่าง ข้อความหนึ่งใน “ประวัติศาสตร์ลาว (ศึกดำบรรพ์-ปัจจุบัน)” ที่ว่า “กลุ่มศักดินากรุงศรีอยุธยาเกิดความแตกแยกออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ๆ คือ พระมหาจักรพรรดิเป็นฝ่ายกรุงศรีอยุธยา และฝ่ายพระมหารัชมราชาเป็นฝ่ายเมืองพิษณุโลก บุเรงนองออกกลุ่บายเพื่อหวังครอบครองแผ่นดิน จึงได้ตั้งพระมหารัชมราชาเป็นพระศรีสรรเพชญ์ให้มีฐานะเป็นเจ้าแผ่นดินกรุงศรีอยุธยา พระมหารัชมราชาที่สำคัญตัวเองโดยไม่รู้เลยว่าถูกหลอกใช้ บรรดาเสนามนตรีและนายทหารคนสำคัญของอยุธยาได้หนีไปเข้าฝ่ายพิษณุโลก” (สุนัด โททิสาน และหลุยส์ พุมสะหวัน. 2551 : 124)

เอกสารลาวมีมุมมองต่างจากเอกสารไทยตรงที่ เนื่องจากสมเด็จพระมหินทราธิราชเป็นไมตรีกับพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช วีรกษัตริย์ที่ปัญญาชนลาวให้ความเคารพยกย่องเหตุการณ์ พ.ศ. 2112 ตามประวัติศาสตร์นิพนธ์ลาว การถอยทัพกลับเวียงจันทน์เกิดขึ้นหลังจากอยุธยาเสียกรุงแก่พม่าแล้ว ซึ่งตรงข้ามกับประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยและพม่า ที่กล่าวว่าพระเจ้าบุเรงนองวางกลอุบายตีทัพพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชให้ต้องถอยกลับไป เมื่อเห็นพม่ายกมาเป็นอันมาก เหลือกำลังที่จะช่วยกรุงศรีอยุธยา (กำพล จำปาพันธ์. 2552 : 74-97)

สงครามคราวเสียกรุง พ.ศ. 2112 ในเอกสารประวัติศาสตร์พม่า

เอกสารประวัติศาสตร์พม่าให้รายละเอียดข้อมูลต่างไปจากพระราชพงศาวดารไทย ตรงที่ระบุอย่างมีนัยยะสำคัญว่า อยุธยาขึ้นกับหงสาวดีตั้งแต่สมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ หลังพระเจ้าบุเรงนองได้รับชัยชนะในสงครามช้างเผือก (ตามศักราชที่พระราชพงศาวดาร ฉบับพันจันทนุมาศให้ไว้ตรงกับ พ.ศ. 2091) ส่วนสงคราม พ.ศ. 2112 นั้นเป็นสงครามเพื่อปราบปรามการก่อกบฏของอยุธยาหลังสงครามช้างเผือกสิ้นสุดลง พระเจ้าบุเรงนองได้นำเอาสมเด็จพระมหาจักรพรรดิไปยังหงสาวดี ตั้งสมเด็จพระมหินทราธิราชเป็นพระเจ้าแผ่นดินอยุธยา แต่ต่อมาสมเด็จพระมหาจักรพรรดิซึ่งประทับอยู่ที่หงสาวดีได้ทูลลาผนวชและขอเสด็จกลับมาอยุธยา พระเจ้าบุเรงนองก็ทรงอนุญาต (นายต่อ. 2545 : 104) ระหว่างที่ทรงกลับมาประทับอยู่อยุธยา พระเจ้าบุเรงนองทำสงครามกับเชียงใหม่ อยุธยาได้ส่งกองทัพไปช่วยรบเชียงใหม่ โดยมีพระรามเมศวรเป็นผู้นำทัพไป แต่พระรามเมศวรสิ้นพระชนม์กลางทาง พระเจ้าบุเรงนองให้ราชมนู (ชื่อตำแหน่ง) คุ่มทัพอยุธยาลงมาส่ง แล้วเรื่องยุ่งยากก็เกิดขึ้นเมื่อราชมนูที่คุ่มทัพมานั้นได้เกี่ยวพาราสีหม่อมของพระรามเมศวร จนเสพลังวาสได้เสียกัน ความทราบถึงสมเด็จพระมหินทราธิราชก็ทรงพิโรธ ให้มีหนังสือแจ้งไปยังพระเจ้าบุเรงนอง พระเจ้าบุเรงนองก็ลงโทษประหารราชมนูนั้นเสีย แต่สมเด็จพระมหินทราธิราชก็ยังไม่คลายพิโรธว่าหงสาวดีมิได้ให้เกียรติพระองค์ (นายต่อ. 2545 : 104)

ฝ่ายพระมหารัชมราชา ผู้ครองเมืองพิษณุโลกทราบเรื่องดังกล่าว แต่ทรงเห็นว่าเหตุเพราะหม่อมของพระรามเมศวรเป็นต้นเรื่องไม่เกี่ยวกับพระเจ้าบุเรงนอง อีกทั้งพระเจ้าบุเรงนองก็ได้ชำระความราชมนูไปแล้ว “พระราชพงศาวดารพม่า” กล่าวถึงพระมหารัชมราชาว่าเอาใจออกห่างจากอยุธยาในช่วงนี้ เพราะเห็นว่าสมเด็จพระมหินทราธิราชมิได้ตั้งอยู่ในธรรมอันควรแก่ฐานะพระเจ้าแผ่นดิน แต่หากพิจารณาอีกมุม สมเด็จพระมหินทราธิราชตามพระราชพงศาวดารไทย เมื่อทรงขึ้นครองราชย์ได้เสด็จไปทำนุบำรุงพระบรมธาตุเมืองลพบุรี (ปัจจุบันคือวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ข้างทางรถไฟ เมืองลพบุรี) (จันทนุมาศ. 2553 : 105) และมีพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช กษัตริย์ล้านช้างเวียงจันทน์ให้การสนับสนุน จะเป็นเหตุให้ทรงคิดอ่านเป็นอิสระไม่ยอมขึ้นกับพระเจ้าบุเรงนองก็เป็นได้

การผูกมิตรเป็นไมตรีกันระหว่างอยุธยา กับ “ละว้า” (ลพบุรี) และ “เสียงเชียง” (เวียงจันทน์)³ เมื่อทราบไปถึงพระเจ้าบุเรงนองก็ทรงไม่พอพระทัย เพราะทรงส่งกองทัพไปตี

³ ในที่นี้คำว่า “ละว้า” ที่ปรากฏตามพระราชพงศาวดารพม่า หมายถึง ละโว้หรือลพบุรี ไม่ผิดแน่ ส่วนคำว่า “เสียงเชียง” ซึ่งอาจเข้าใจคลาดเคลื่อนไปว่าหมายถึง เมืองเสียง คือ ศรีสัตนาลีนัน ไม่น่าใช่ เพราะคำว่า “เสียง” เป็นคำเรียกศรีสัตนาลีนันของล้านนา แต่อยุธยานิยมเรียกว่า “สุวรรณโลก” ตามชื่อที่ตั้งใหม่หลังสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแผ่อิทธิพลขึ้นไป จนปะทะกับเชียงใหม่ เป็นศึกตามในหลักฐานวรรณคดีเรื่อง “ลิลิตตะเลงพ่าย” คำว่า “เสียงเชียง” ที่หลักฐานพม่ากล่าวถึงว่าเป็นเมืองที่พระเจ้าบุเรงนองส่งกองทัพไปตี แต่เอาชนะมิได้ และเป็นเมืองที่เป็นไมตรีกับอยุธยา จนถึงกับเจ้าเมืองนำทัพลงมาช่วยอยุธยารบพม่าใน พ.ศ. 2112 นั้น ตรงกับเวียงจันทน์รัชสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช

เวียงจันทน์ แต่ทัพพม่ากลับแตกพ่ายกลับมา เป็นที่เสื่อมเสียพระเกียรติพระเจ้าบุเรงนองในฐานะพระเจ้าชนะสิบทิศ และเกิดเป็นที่เลื่องลือไปทั่วว่า พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชสามารถได้ชัยชนะกองทัพหงสาวดีได้ในขณะนั้น (กำพล จำปาพันธ์. 2552 : 74-97) เมื่อพระมหาธรรมราชากราบทูลให้พระเจ้าบุเรงนองนำทัพไปต่อยุทธยากี่ทรงเห็นชอบด้วย แต่เนื่องจากทราบดีถึงการเป็นไมตรีกันระหว่างอยุธยา ลพบุรี และเวียงจันทน์ พระเจ้าบุเรงนองจึงเกณฑ์ไพร่พลเป็นกองทัพใหญ่ เพราะต้องรบศึกอื่นโดยเฉพาะเวียงจันทน์ที่กำลังฮึกเหิมจะยกลงมาช่วยอยุธยาเป็นเหตุให้เกิดกองทัพใหญ่ภายใต้การนำของพระเจ้าบุเรงนองมาประชิดกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. 2112

- “พระราชพงศาวดารพม่า”

เมื่อการศึกใน พ.ศ. 2112 นั้น ตามเอกสารพม่า ถือเป็นการปราบขบถซึ่งอาจหมายถึงต่อกรกับพระเจ้าชนะสิบทิศ เราจึงพบว่าหลักฐานพม่ามิได้กล่าวประณามหยามเหยียดสมเด็จพระมหินทราธิราช แต่แสดงนัยยะยอมรับความเป็นขุนศึกของพระองค์เอาไว้หลายแห่ง ดังเช่น “พระราชพงศาวดารพม่า” ฉบับถอดความโดยกรมพระนาริประพันธ์พงศ์ กล่าวว่า “เมื่อมีทัพมาประชิด ทรงสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันแก่ขุนนางข้าราชการ โดยการกราบทูลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พระราชบิดาที่กำลังผนวชอยู่นั้น กลับมาครองราชย์ พร้อมกันนั้นได้มีพระราชสาส์นขอความช่วยเหลือจากพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชให้ส่งกองทัพลงมาตีขนาบทัพหงสาวดี เมื่อเห็นทัพพม่ามากันมาก ก็ถอนกำลังเข้าไปพระนคร รอเวลาฤดูน้ำหลาก ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ป้องกันตัวของอยุธยาแต่เดิม” (นาริประพันธ์พงศ์. 2550 : 168-170) กล่าวโดยย่อคือ สมเด็จพระมหินทราธิราชเป็นพระมหากษัตริย์ที่จัดการศึกได้เข้มแข็ง เพียงแต่พระเจ้าบุเรงนองเข้มแข็งกว่าและเป็นทัพใหญ่จึงเอาชนะได้ (คำอธิบายนี้ได้ส่งผ่านมาสู่งานวิชาการที่ใช้เอกสารพม่า อาทิ สุนทร ชูตินธรานนท์. 2553; ภมรี สุรเกียรติ. 2553)

- “มหาราชวงศ์ พงษาวดารพม่า”

ในระหว่างที่สมเด็จพระมหินทราธิราชทรงดำเนินกุศโลบายรอเวลาอยู่นั้น ก็มีเรื่องแทรกที่ทำให้แผนการไม่เป็นอย่างที่วางไว้ถึง 2 ด้านด้วยกัน คือ ด้านภายในกรุงศรีอยุธยา เมื่อสมเด็จพระมหาจักรพรรดิที่ลาผนวชกลับมาครองราชย์นั้นสวรรคตลงในระหว่างยังมีศึกพม่าติดพันอยู่นั่นเอง เป็นเหตุให้ต้องขึ้นรับราชสมบัติท่ามกลางความไม่เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชาวอยุธยาที่ยังอาลัยทั้งฝ่ายพระราเมศวร ฝ่ายพระมหาจักรพรรดิ ซึ่งในหมู่คนเหล่านี้มีพระยาจักรีหรือที่เอกสารพม่าเรียกว่า “ออกพระจักร์” รวมอยู่ด้วย (นายต่อ. 2545 : 125)

พระยาจักรีซึ่งถือว่าเป็นข้าเก่าในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ และยังร่วมทัพกับ พระรามศวรไปตีเชียงใหม่ การเปลี่ยนตัวประมุขกลางศึกเช่นนี้ย่อมส่งผลต่อขวัญกำลังใจ และตามวัฒนธรรมการเมืองของอยุธยา พระยาจักรีคือคนที่ยังไม่รู้ชะตาชีวิตของตนเองใน แผ่นดินใหม่นั้นจะเป็นอย่างไร ส่วนพระมหาธรรมราชาถือว่าเป็นเจ้านายในแผ่นดินเก่าด้วย พระองค์หนึ่ง เมื่อพระมหาธรรมราชาเกลี้ยกล่อมเข้าร่วม จึงเหมือนมอบบทบาทสถานภาพ คุณงามความดีอย่างใหม่ที่สูงกว่าให้แก่พระยาจักรี บทบาทของพระยาจักรีในศึก พ.ศ. 2112 จึงเป็นการถวายความจงรักภักดีแก่พระมหาธรรมราชา ซึ่งจะเป็นพระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่ ของอยุธยา มิใช่การทรยศชาติแต่อย่างใด

เมื่อพระราชบิดาสวรรคตและราชสมบัติกลับมาสู่พระองค์ อีกทั้งทัพพระเจ้าไชย เซษฐาธิราช ที่ทรงให้มาเป็นทัพหน้าพระเจ้าบุเรงนองก็ถอยทัพกลับไปแล้ว สมเด็จพระ มหินทราธิราชจึงคิดอ่านเจรจาอมรับความพ่ายแพ้ ทรงให้มีพระราชสาส์นไปถึงพระเจ้า บุเรงนอง ตามข้อความในเอกสาร “มหाराชวงษ์ พงษาวดารพม่า” ฉบับนายต่อ (อุออง เทียน) เป็นผู้แปล ความว่า “ข้าพระพุทธเจ้าผู้ครองกรุงศรีอยุธยา ขอถวายพระราชสาส์น มายังสมเด็จพระเจ้าอาร์ทราบ ด้วยการเปนขบถขึ้นครั้งนี้เพราะออกยารามอมาตย์ทูลยุยง แก่สมเด็จพระราชบิดาของข้าพระองค์ต่าง ๆ พระราชบิดาของข้าพระองค์จึงหลงเปนขบถ บัดนี้พระราชบิดาของข้าพระองค์ก็สิ้นพระชนม์แล้ว โดยเหตุนี้ข้าพระองค์จะถวายช้าง ศรีต้นมงคลกับม้าศรีต้นมงคลใต้ฝ่าพระบาทตามอย่างธรรมเนียมเดิม เวลานี้ข้าพระองค์ ได้จำออกยารามอมาตย์ที่ทูลยุยงกับเครื่องสาตราอาวุธไปถวายใต้ฝ่าพระบาทด้วยแล้ว แล้วมีรับสั่งให้อมาตย์ผู้หนึ่งไปถวายพระเจ้าหงสาวดี” (นายต่อ, 2545 : 115-116)

ขณะนั้นทัพพระเจ้าบุเรงนองได้ล้อมกรุงศรีอยุธยาอยู่ถึง 4 เดือนแล้ว เสียไพร่พลช้าง ม้าไปเป็นอันมาก และอยู่ในสถานะเป็นต่ออยู่มาก โดยเฉพาะอย่างการที่ยังทรงมีแผนพระยา จักรี ที่จะเผด็จศึกอยู่ก่อนแล้ว จึงเกินกว่าที่พระเจ้าบุเรงนองจะยอมเจรจาด้วยได้แล้ว เพราะ ฝ่ายพม่าเป็นต่ออยู่มากในขณะนั้น อีกทั้งพระราชสาส์นที่สมเด็จพระมหินทราธิราชส่งมา ขอยินยอมอ่อนน้อมข้างต้นนั้น พระเจ้าบุเรงนองก็ทรงมองเป็นเพียงกลอุบาย เพราะไม่ ทรงไว้วางพระทัยในสมเด็จพระมหินทราธิราชแล้วในตอนนั้น จึงเดินหน้าทำศึกต่อ ด้วย แผนพระยาจักรีใส่ศึกเปิดประตูเมือง (นายต่อ, 2545 : 116)

เมื่อตรวจสอบต้นฉบับเปรียบเทียบกับหลักฐานไทย สังเกตว่าทั้ง “พระราช พงศาวดารพม่าฉบับกรมพระนารายณ์ประพันธ์พงศ์” และ “มหाराชวงษ์ พงษาวดารพม่า ฉบับ นายต่อแปล” ต่างมิได้กล่าวถึงพระเจ้าลูกเธอพระศรีเสาวภาค ซึ่งถูกสมเด็จพระมหินทราธิราช สั่งประหารเสียกลางศึก เรื่องของพระศรีเสาวภาคมีอยู่แต่ในพระราชพงศาวดารไทย เพื่อยืนยันความอ่อนแอไม่เหมาะสมของสมเด็จพระมหินทราธิราช แต่ทว่ากรมไม่มี

พระศรีเสาวภาคอยู่ในหลักฐานพม่า ไม่ได้หมายความว่าเรื่องของพระศรีเสาวภาคจะเป็นเพียงเรื่องที่ตบแต่งขึ้นในพระราชพงศาวดารไทย เพราะเรื่องพระศรีเสาวภาคนี้ก็มิอยู่ในพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ซึ่งเป็นฉบับเก่า ไม่ได้มีแต่เฉพาะในฉบับที่ชำระในสมัยรัตนโกสินทร์ ตรงข้ามกับเรื่องของพระยาจักรี ไม่มีในพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ แต่กล่าวถึงมากในพระราชพงศาวดารฉบับชำระสมัยรัตนโกสินทร์ จนถึงงานเขียนประวัติศาสตร์ชาติของไทยอย่าง “พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า” และเป็นเรื่องเป็นไปได้อย่างสำหรับสมัยรัตนโกสินทร์ ที่มีตัวละครตำแหน่งชื่อใกล้เคียงกับต้นราชวงศ์ผู้สถาปนากรุงเทพฯ เป็นผู้ร้ายในประวัติศาสตร์ถึงกับทฤษฎีต่อชาติแผ่นดิน นอกเสียจากว่าตัวละครนั้นมีอยู่ในหลักฐานก่อนหน้าเป็นอันมาก แม้แต่ในพงศาวดารพม่าก็มีตัวละครนี้เรียกว่า “ออกพระจักรี” (ตำแหน่งต่ำกว่า “พระยา”) ดังนั้นพระยาจักรีก็ดี พระศรีเสาวภาคก็ดี คงมีตัวตนอยู่ แต่มีการให้ความหมายที่ผิดแยกไปจากหลักฐานเก่า โดยงานเขียนทางประวัติศาสตร์ในชั้นหลัง

นอกจากนี้จุดจบของพระยามีชื่อผู้นี้ ในเอกสารประวัติศาสตร์ของพม่าก็ได้ถูกพระเจ้าบุเรงนองสั่งประหาร พร้อมกับพระสุรเสีงอันดั่งว่า คนคิดคดทรยศเจ้านายเยี่ยงนี้จะเอาไว้มิได้ เหมือนตอนหนึ่งในภาพยนตร์เรื่อง “ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช” กำกับโดยท่านมัญญ (หม่อมเจ้าชาตรีเฉลิม ยุคล) แต่อย่างไรก็ตาม เอกสาร “มหาราชวงศ์” กล่าวถึง “ออกพระจักรี” หลังจากพระเจ้าบุเรงนองชนะกรุงศรีอยุธยาแล้วว่า “พระองค์ทรงตรัสตั้งให้ ออกพระจักรีไปครองเมืองพิศณุโลก ออกพระจักรีทูลว่าข้าพระพุทธเจ้าไม่สมคไปครองเมืองพิศณุโลก ข้าพระพุทธเจ้าขอสมคเป็นข้าเฝ้าอยู่ที่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท เมื่อออกพระจักรีทูลดังนั้น พระองค์จึงมีรับสั่งให้ออกพระจักรีไปครองเมืองรางกูน” (นายต่อ, 2545: 125)⁴

ในความเป็นจริงแล้วยากจะเป็นไปได้สำหรับกษัตริย์ที่ขยายอำนาจไปยังดินแดนอื่นอย่างเช่นพระเจ้าบุเรงนอง จะแสดงท่าทีรังเกียจผู้มาสมาคมกับกดี การเป็นกษัตริย์จักรวาทินั้นจำเป็นที่จะต้องให้มีผู้คนเปลี่ยนข้างมาเข้าด้วยเป็นอันมาก เมื่อมีผู้ย้ายข้างมาสมาคมกับกดีจึงเป็นธรรมดาที่พระเจ้าบุเรงนองจะต้องบำรุงดูแลเป็นอย่างดี และด้วยเหตุผลอย่างเดียวกันพระเจ้าแผ่นดินกรุงศรีอยุธยาก็มักจะรับขามอญที่ย้ายข้างอพยพเข้ามาอยุธยา พระยา

⁴ ถึงแม้ว่าเรื่องนี้ดูจะสอดคล้องกับเอกสาร “คำให้การขุนหลวงหาวัด” ที่ว่า “พระเจ้าหงสาวดีแต่คนดี อันพระยาจักรีนั้นบุษบาเห็นจริงรางวัลหนักหนา เพราะว่ามีความชอบ จึงตั้งทิวให้เกินแต่ก่อนมา ครั้นเลี้ยงไว้ได้ครบเจ็ดวันแล้ว พระเจ้าหงสาวดีสั่งให้บันเกล้าเกศาเสีย แล้วจึงให้เสียบไว้ที่กลางเมืองตามบทพิพากษาที่มีมาแล้ว” (ศิลปากร, 2515 : 299) แต่เนื่องจากเอกสารประเภทคำให้การข้างต้น เป็นบันทึกปากคำของชาวอยุธยาหลังเสียกรุง พ.ศ. 2310 จึงสะท้อนมุมมองของคนในเหตุการณ์รุ่นเสียกรุงครั้ง พ.ศ. 2310 ที่เอาเหตุการณ์สงคราม พ.ศ. 2310 มาเป็นมาตรฐานมองย้อนกลับไป พ.ศ. 2112 ดังที่ผู้เขียนอภิปรายเป็นประเด็นปัญหาสำคัญในบทความชิ้นนี้

⁵ ส่วนประเด็นปัญหาที่ว่า “เมืองรางกูน” ดังกล่าวนี้นตรงกับเมืองใด ใช่เมือง “ลำพูน” ตามลักษณะการออกเสียงของพม่าหรือไม่ ไม่ใช่ประเด็นในที่นี้

จักรีจึงอยู่ในฐานะเดียวกับพระยาเกียรติ พระยาราม ที่หันมาสวมักัดต่อสมเด็จพระนเรศวร เพียงแต่ผู้แต่งตำราประวัติศาสตร์ไทยมักให้ความสำคัญเฉพาะที่ย้ายข้างมาเข้ากับไทยเท่านั้นเอง

บทสรุป

การศึกษาเปรียบเทียบเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายไทย ลาว และพม่า ช่วยให้ภาพเหตุการณ์สงคราม พ.ศ. 2112 มีรายละเอียดกว้างขึ้น ตัวละครแต่ละตัวถูกกล่าวถึงในมุมมองที่ต่างกัน เนื่องจากการเขียนทางประวัติศาสตร์ของไทย มองเหตุการณ์ใน พ.ศ. 2112 โดยสัมพันธ์เปรียบเทียบกับเหตุการณ์ใน พ.ศ. 2310 และจะโดยรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม จะพบว่าผู้แต่งพระราชพงศาวดารไทยได้นำเอาเหตุการณ์ พ.ศ. 2310 ย้อนกลับไปเป็นมาตรฐานกับเหตุการณ์ในอดีต ซึ่งดูเผินๆ จะมีลักษณะเช่นเดียวกันกับกรณีเหตุการณ์ใน พ.ศ. 2112 สมเด็จพระมหินทราธิราชกับพระเจ้าเอกทัศถูกมองและประเมินบทบาทด้วยแง่มุมเดียวกันแห่งหนึ่งเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อประเพณีการแต่งพระราชพงศาวดารนั้นมีพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลาง ความเปลี่ยนแปลงของตัวบทเหตุการณ์จึงมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากสถาบันพระมหากษัตริย์

การเสียดวงศรียุธยาใน พ.ศ. 2112 ได้รับการอธิบายถึงสาเหตุต่างกันไป พระราชพงศาวดารไทยมุ่งไปที่การทรยศของพระมหาดรรมาชากับพระยาจักรี นั่นคือการเสียดวงศรียุธยาเกิดจากไทยรบไทยด้วยตัวเอง บดบังข้อเท็จจริงที่ว่าพระมหาดรรมาชาก็คือเจ้านายฝ่ายเหนือราชวงศ์สุโขทัย คนละเชื้อพระวงศ์กับราชวงศ์สุพรรณภูมิที่ครองอำนาจอยู่ในอยุธยาเวลานั้น ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองราชวงศ์มิได้เป็นมาอย่างราบรื่น เมื่อมีโอกาสได้กลับไปครองเมืองพิษณุโลก ศูนย์กลางเก่าของราชวงศ์สุโขทัย ก็เป็นธรรมดาที่พระมหาดรรมาชากจะคิดอ่านเห็นแก่ประโยชน์ของพิษณุโลกและราชวงศ์ของพระองค์ ก่อนที่จะคำนึงถึงอยุธยาที่ถูกปกครองโดยราชวงศ์สุพรรณภูมิ

ส่วนพระยาจักรีก็เป็นข้าเก่าในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงองค์ประมุขกลางศึกใน พ.ศ. 2112 ก็เป็นธรรมดาที่พระยาจักรีและขุนนางส่วนหนึ่ง ซึ่งทราบถึงความไม่แน่นอนในชะตากรรมของตนเอง และเป็นกลอุบายเผด็จศึกของพระเจ้าบุเรงนองอยู่ก่อนแล้ว ภายหลังเมื่อเกิดการแปลงพระราชพงศาวดารมาสู่ “ประวัติศาสตร์ชาติ” การทรยศต่อพระมหินทราธิราชเพื่อมาเข้ากับพระมหาดรรมาชากและพระเจ้าบุเรงนองซึ่งมีบรมเดชานุภาพมากกว่า ก็ถูกให้ความหมายใหม่ซ้อนทับความหมายเดิม พระยาจักรีจึงกลายเป็นผู้ทรยศต่อชาติในที่สุด ทั้งที่รัฐชาติเป็นสิ่งที่ยังไม่มีอยู่ในสมัยอยุธยา

นอกจากนี้ที่สำคัญหลักฐานพม่า ยังระบุศักราชถึงการได้อยู่ชยาเป็นหัวเมืองประเทศราช ต่างจากหลักฐานไทย เอกสาร “มหาราชวงศ์” กล่าวว่าได้อยู่ชยามาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ แม้จะมีได้ระบุเลขศักราชไว้ แต่สอบกับหลักฐานไทยตรงกับ พ.ศ. 2091 ตามพระราชพงศาวดารนิยามสงครามระหว่างสมเด็จพระมหาจักรพรรดิกับพระเจ้าบุเรงนองครั้งนั้นว่า “สงครามข้างเผือก” (ดำรงราชานุภาพ. 2556 : 39) ดังนั้น หลักฐานพม่าจึงนิยามสงครามเมื่อ พ.ศ. 2112 ว่าเป็นสงครามเพื่อปราบปรามการก่อกบฏของสมเด็จพระมหินทราธิราช หากถือตามนี้แล้วสมเด็จพระมหินทราธิราชจะต้องได้รับการยกย่องในฐานะผู้กอบกู้เอกราช เทียบเคียงกับสมเด็จพระนเรศวรหรืออย่างพระเจ้าตากสิน แต่เหตุที่มีได้เป็นเช่นนั้น เพราะสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ มิได้เชื่อตามหลักฐานพม่าว่าพระมหาจักรพรรดิจะยอมแพ้แก่พระเจ้าบุเรงนองโดยมิได้สู้รบกันอย่างยิ่งที่สุด พระเจ้าบุเรงนองนำทัพมาล้อมไว้ แล้วจู่ๆ พระมหาจักรพรรดิก็ยอมเปิดการเจรจา โดยใช้สถานที่บริเวณวัดหน้าพระเมรุและวัดหัสดาวาส ที่ตั้งอยู่ติดกับคลองเมือง (แม่น้ำลพบุรี) ผั่งตรงข้ามพระราชวังหลวงอยุธยา ในพระนิพนธ์ “พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า” ทรงสันนิษฐานว่าการเสียกรุงอย่างแท้จริงนั้นอยู่ในสมัยพระมหินทราธิราช ใน พ.ศ. 2112 แต่จากข้อสันนิษฐานของพระองค์ส่วนนี้กลับได้รับการอ้างอิงในฐานะข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ส่งผลต่อการเกิดขึ้นของมุมมองประวัติศาสตร์ต่อปี พ.ศ. 2112 ว่าเป็นปีแห่งการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 ถึงกระนั้นมุมมองของผู้แต่งประวัติศาสตร์นิพนธ์ทั้งกลุ่ม (ไทย, ลาว, พม่า) ต่างก็เป็นมุมมองที่มุ่งเน้นเหตุการณ์สงครามและบทบาทบุคคล ใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร ประเด็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมยังคงรอการวิเคราะห์ศึกษาในรายละเอียดต่อไป เพราะเมื่อถึงพุทธศตวรรษที่ 22 ปรากฏการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นแก่ปริมณฑลของศูนย์กลางอำนาจ ศูนย์กลางลุ่มอิรวดีพม่าได้เคลื่อนลงมายังนครองพะโค เปลี่ยนชื่อเป็นหงสาวดีพร้อมกับการสถาปนาอำนาจของราชวงศ์ตองอู ซึ่งจะขยายขอบเขตมาปะทะกับปริมณฑลกรุงศรีอยุธยา จนเกิดสงครามใหญ่ระหว่างสองศูนย์กลางอำนาจดังกล่าว (Aung-Thwin. 2012 : 129-140)

ในลุ่มแม่น้ำโขง ราชอาณาจักรลาวล้านช้างได้ย้ายศูนย์กลางมาจากหลวงพระบางมาเป็นเวียงจันทน์ บนเส้นทางยุทธศาสตร์ที่สามารถแผ่แสนยานุภาพทางทหาร และการเมืองการปกครองมายังล้านนาและอีสาน แต่แม้จะมีความชอบธรรมทางสายพระโลหิต พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชก็ไม่อาจผนวกเชียงใหม่เข้าเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรของพระองค์ได้ เพราะการขยายอิทธิพลเข้ามาล้านนาของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช มิเพียงเผชิญกับคนพื้นเมือง หากยังต้องปะทะกับปริมณฑลอำนาจของพม่าที่ขยายเข้ามาอีกด้วย (คำ จำปาแก้วมณี, 2539 : 35-49, Peter and Sanda Simms. 1999 : 69-70)

ขณะเดียวกันกรุงศรีอยุธยา นั้น นับแต่ราชวงศ์สุพรรณภูมิได้ย้ายศูนย์กลางจากสุพรรณบุรีมายังอยุธยา แยกชิงอำนาจเหนืออยุธยาไปจากราชวงศ์ละโว้-อโยธยา โดยความร่วมมือและสนับสนุนช่วยเหลือจากราชวงศ์สุโขทัยที่มีอำนาจอยู่ทางเหนือ ก่อนที่ราชวงศ์สุโขทัยโดยสมเด็จพระมหาธรรมราชา จะเป็นอิสระจากราชวงศ์สุพรรณภูมิจากความสนับสนุนและช่วยเหลือจากพระเจ้าบุเรงนอง หลัง พ.ศ. 2112 สมเด็จพระมหาธรรมราชาที่ทรงดำเนินนโยบายเทครัวหัวเมืองเหนือลงมาอยุธยา ผลคือการสิ้นสุดของอาณาจักรสุโขทัย แต่ราชวงศ์สุโขทัยขึ้นสู่อำนาจที่อยุธยาใน พ.ศ. 2112 มีผลต่อการเปลี่ยนราชวงศ์ปกครองอยุธยา จากราชวงศ์ที่ปกครองมายาวนานกว่า 160 ปี มาเป็นราชวงศ์สุโขทัยทางเหนือ ภายใต้ความสนับสนุนจากพระเจ้าบุเรงนองในระยะแรก

หลังจากนั้นจะพบว่ามีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นต่อเนื่องตามมาหลายประการ เช่น การปฏิรูปในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวร การเปลี่ยนตัวผู้ครองตำแหน่งสำคัญ ตลอดจนทั่วราชอาณาจักร โดยเฉพาะตำแหน่งเจ้าเมือง จากเดิมที่เจ้าเมืองเป็นเจ้านายเชื้อพระวงศ์ก็เปลี่ยนมาเป็นขุนศึกสามัญชน การขยายตัวของสังคมนานาชาติอยุธยาที่มากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญของขุนนางต่างชาติ การปรับปรุงโครงสร้างผังเมือง การขุดคูคลอง ปรับปรุงแนวป้องกันพระนคร การเกิดประเพณีวังหน้า-วังหลัง เป็นต้น

ความเปลี่ยนแปลงใน พ.ศ. 2112 จึงมิใช่เพียงการเสียดังกล่าวแต่ลึกลงไปกว่านั้นคือ การเปลี่ยนผ่านของยุคสมัยจาก “อโยธยา” มาเป็น “อยุธยา” หลัง พ.ศ. 2112 มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับอยุธยาหลายประการ จนกล่าวได้ว่า กรุงศรีอยุธยาในแบบที่เรารู้จักเกิดหลัง พ.ศ. 2112 มิใช่อยุธยาเดียวกับที่เป็นมาตั้งแต่ครั้งสมัยพระเจ้ารามธิบดีที่ 1 (อุทุมพร) ทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. 1893

ทั้งหมดที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า เหตุการณ์กรณี พ.ศ. 2112 จึงควรได้รับการประเมินสถานะ ผลกระทบของเหตุการณ์ และลักษณะคำอธิบายให้ความหมายต่อเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ขึ้นใหม่ ให้สมเหตุสมผลกว่าชุดคำอธิบายที่เป็นอยู่ เพราะชุดคำอธิบายที่เป็นอยู่เกิดขึ้นหรือถูกให้ความหมายโดยการนำเอาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทีหลังไปเป็นสาเหตุให้กับเหตุการณ์ในอดีต นับว่าผิดหลักการวิเคราะห์และการสร้างชุดคำอธิบายทางประวัติศาสตร์ จึงควรมีการทบทวนและเปิดทางให้การตีความในแบบอื่นๆ บ้าง เพื่อว่ามุมมองต่อเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์จะได้เปิดกว้างมากขึ้น ไม่ว่าเหตุการณ์นั้นจะเล็กหรือใหญ่ เกี่ยวข้องหรืออาจไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญท่านใดเลยก็ตาม

เอกสารอ้างอิง

- กำพล จำปาพันธ์. (2552). ภาพลักษณ์พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชในประวัติศาสตร์ไทย-ลาว. ศิลปวัฒนธรรม, 30(12), 74-97.
- _____. (2558). คชายุทธ์-พุทธชาติ: ยุทธหัตถ์และสงครามบนหลังช้าง/พุทธศาสนากับความ
ความเป็นชาติในประวัติศาสตร์ศรีลังกา อูษาคเนย์ และสยาม. พิษณุโลก:
สถานอารยธรรมศึกษา ไชย-สาละวิน มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- จันทุมาศ, พัน. (2553). พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทุมาศ (เจิม). นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- คำ จำปาแก้วมณี, มหา และคณะ. (2539). ประวัติศาสตร์ลาว. (สุวิทย์ วีระศาสตร์, ผู้แปล).
ขอนแก่น: ภาควิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดี คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ดาร์รัตน์ เมตตาริกานนท์. (2555). ประวัติศาสตร์ลาวหลายมิติ. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระยา. (2555). พระประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช.
กรุงเทพฯ: มติชน.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระยา. (2556). พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า. กรุงเทพฯ:
มติชน.
- นราธิปประพันธ์พงศ์, กรมพระ. (2550). พระราชพงศาวดารพม่า. นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- พงศาวดารฉบับหอแก้ว. (2545). มหาราชวงศ์ พงษาวดารพม่า. (นายต่อ, ผู้แปล).
กรุงเทพฯ: มติชน.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2523). ประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ในพระราชพงศาวดารอยุธยา.
กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- _____. (2538). กรุงแตก, พระเจ้าตาก และประวัติศาสตร์ไทย: ว่าด้วยประวัติศาสตร์
และประวัติศาสตร์นิพนธ์. กรุงเทพฯ: มติชน.
- _____. (2557). การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ภมรี สุรเกียรติ. (2553). เมียนมาร์-สยามยุทธ์. กรุงเทพฯ: สัมมติชน.
- วันวลิต. (2548). พระราชพงศาวดารฉบับวันวลิต พ.ศ. 2181. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ศิลปากร, กรม. (2515). คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราช
พงศาวดารกรุงเก่า. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.
- ศิลปากร, กรม. (2545). ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 9. กรุงเทพฯ: สำนัก
วรรณกรรมและประวัติศาสตร์.

ลีลา วีระวงษ์, มหา. (2540). ประวัติศาสตร์ลาว. (สมหมาย เปรมจิตต์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มติชน.

สุนทรโศภิตาน และ หนูฮัก พูมสะหวัน. (2551). ประวัติศาสตร์ลาว (ตีพิมพ์ฉบับปัจจุบัน). (ทรงคุณ จันทจร, ผู้แปล). กทม.: ประสานการพิมพ์.

สุนทร ชุตินทรานนท์. (2537). พม่ารบไทย: ว่าด้วยการสงครามระหว่างไทยกับพม่า. กรุงเทพฯ: มติชน.

สุนทร ชุตินทรานนท์. (2538). บุเรงนอง (กะยอติหนวธา): กษัตริย์พม่าในโลกว่างศนั้ไทย. กรุงเทพฯ: มติชน.

สุนทร ชุตินทรานนท์. (2539). สงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 พ.ศ. 2310 ศึกษาจากพงศาวดารพม่าฉบับราชวงศ์คองบอง. กรุงเทพฯ: มติชน.

โหราธิบดี, พระ. (2498). พระราชพงศาวดารกรุงเก่า (ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ). กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

Aung-Thwin, Michael and Aung-Thwin, Maitrii. (2012). **A History of Myanmar since Ancient times: Traditions and Transformations**. London: Reaktion Books.

Peter and Sanda Simms. (1999). **The Kingdoms of Laos: Six Hundred Years of History**. London: Curzon Press.

Rajanubhab, Damrong. (2001). **The chronicle of our wars with the Burmese: hostilities between Siamese and Burmese when Ayutthaya was the capital of Siam**. (PhraPhraison Salarak (U AungThein), Trans). Bangkok: White Lotus.

การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง พระอภัยมณี ตามรูปแบบ ACACA ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

The development of learning activities on Phraaphaimanee by ACACA model Toward achievement and critical thinking skills of Mathayomsueksa 3 students.

นางฤทธิ แก้วพรม* Songrit Kaewprom, ดนิตา ดวงวิไล** Dhanita Doungwilai

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระอภัยมณี ตามรูปแบบ ACACA ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียน เรื่อง พระอภัยมณี ตามรูปแบบ ACACA ก่อนเรียนและหลังเรียน และ 3) ศึกษาความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ เรื่อง พระอภัยมณี ตามรูปแบบ ACACA กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/12 โรงเรียนขอนแก่นวิทยายนภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 จำนวน 40 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง พระอภัยมณี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 6 แผน 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบเลือกตอบชนิด 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (B) อยู่ระหว่าง 0.25 ถึง 0.63 และมีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.77 และ 3) แบบทดสอบวัดความสามารถการคิดวิเคราะห์แบบเลือกตอบชนิด 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ มีค่าความยาก (p) ตั้งแต่ 0.52 ถึง 0.73 ค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ 0.20 ถึง 0.64 และมีความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.86 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้สถิติทดสอบสมมติฐาน t-test

ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องพระอภัยมณีตามรูปแบบ ACACA ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีประสิทธิภาพ 83.88/84.88 เป็นไปตามเกณฑ์
2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียน เรื่องพระอภัยมณี ตามรูปแบบ ACACA มีคะแนนก่อนเรียน (Pre-test) และหลังเรียน (Post-test) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

.....
นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
อาจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

*B.Ed. (Thai Language) student, Faculty of Education, Mahasarakham University

**Lecturer, Dr. Thai Language, Faculty of Education, Mahasarakham University

3. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่3 ที่เรียนโดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระอภัยมณีตามรูปแบบ ACACA มีความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์อยู่ในระดับ ดีมาก

คำสำคัญ : รูปแบบ ACACA, พระอภัยมณี, การคิดวิเคราะห์

ABSTRACT

The purposes of research have to The development of event-based learning ACACA model about Phraaphaimanee toward achievement and critical thinking skills of Mathayomsueksa 3 students Learning Approach to be effective as the 80/80 criterion, and to study effectiveness index of both lesson plans created. The sample consisted is 40 students in Mathayomsueksa 3/12 of Khonkhaenwittayayon school, Under The Education Department of Khonkhaen Municipality, in academic year 2016. The sample is obtained by the Cluster Random Sampling technique. The instruments used in this research have lesson plans about Analysis reading of Mathayomsueksa 3 students which have very good quality and 40-item 4-choice learning achievement test which have the content validity form 0.52 to 0.73, the discriminant index form 0.25 to 0.63 and the total reliability of 0.77. The statistics used in this research are mean, standard deviation, percentage and effectiveness index.

The results of the study were

1. Learn about the format Phraaphaimanee ACACA group learning Thai language. Mathayomsueksa 3 students is effectively equivalent to 83.88 / 84.88, which is higher than the set criteria of 80/80.

2. Achievement of students about model ACACA about Phraaphaimanee Thai language. Mathayomsueksa 3 students between pretest (Pre-test) and after (Post-test) differences are statistically significant at the .05 level.

3. Student of Mathayomsueksa 3 students by the activities to learn about the Phraaphaimanee by format ACACA group learning Thai language Have the ability to think critically is very good.

Keywords: ACACA model, Phraaphaimanee, critical thinking.

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 2 พ.ศ. 2542 มาตรา 22 กล่าวไว้ว่าการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด การจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองตามธรรมชาติและตามศักยภาพ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการได้ประเมินว่าในปัจจุบันผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ จำนวนนักเรียนที่อ่านไม่ออกเขียนยังไม่ไ้ได้ยังพบอยู่ในหลายพื้นที่ และผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทยที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จ จากการประเมินคุณภาพการศึกษาแห่งชาติ (NT) กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยในแต่ละช่วงชั้นอยู่ในระดับต่ำ สอดคล้องกับการประเมินผลระดับสถานศึกษาของโรงเรียนขอนแก่นวิทยายน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เฉลี่ยร้อยละ 79.05 ซึ่งเห็นว่าผลการเรียนยังไม่อยู่ในเกณฑ์ที่โรงเรียนกำหนดที่ระดับร้อยละ 80 และเมื่อพิจารณาสาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม พบว่ามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าสาระอื่น การเรียนวรรณคดีมีปัญหาและอุปสรรคมากทั้งนี้สาเหตุมาจากนักเรียนไม่ให้ความสนใจในการเรียนวรรณคดี ขาดการคิดวิเคราะห์จึงทำให้การเรียนขาดประสิทธิภาพ สื่อความหมายไม่เข้าใจ ถือว่าเป็นการทำลายภาษาอันเป็นวัฒนธรรมของชาติด้วยสาเหตุที่ก่ปัญหาดังกล่าวส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยไม่บรรลุจุดประสงค์

การออกแบบการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบ ACACA เพื่อพัฒนาพหุปัญญาเป็นการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความถนัดความสามารถของนักเรียน ช่วยให้ผู้เรียนมีความคิดวิเคราะห์คิดสังเคราะห์ มีวิจารณ์ญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ และยังทำให้ครูค้นพบความถนัดและความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งแนวทางการจัดการศึกษาของหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญ ฉะนั้นครูผู้สอนต้องจัดกิจกรรมที่หลากหลายสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน โดยเน้นการเรียนรู้แบบบูรณาการ ซึ่งการจัดกิจกรรมตามรูปแบบ ACACA มีหลักการ 5 ขั้น ประกอบด้วยขั้นลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง (Active learning) ขั้นการปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มร่วมกับผู้อื่น (Cooperation) ขั้นการวิเคราะห์กิจกรรมการเรียนรู้ (Analysis) ขั้นการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructive) และขั้นการนำสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้อย่างมีความหมาย (Application) ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยตามหลักการ

ของทฤษฎีพหุปัญญาที่มีความสำคัญดังกล่าวข้างต้น จึงมีความสนใจที่จะพัฒนาพหุปัญญาของนักเรียน ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบ ACACA ศึกษาและเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งนำผลการศึกษาไปใช้เป็นข้อเสน�햇ในการพัฒนาความสามารถด้านการเรียนรู้ภาษาไทยให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เรื่องพระอภัยมณีตามรูปแบบ ACACA ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียน เรื่องพระอภัยมณีชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามรูปแบบ ACACA ก่อนเรียนและหลังเรียน
3. เพื่อศึกษาความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ เรื่องพระอภัยมณีตามรูปแบบ ACACA ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ความสำคัญของการวิจัย

1. ได้แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบ ACACA ซึ่งจะเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนได้เต็มศักยภาพ
2. เป็นแนวทางสำหรับครูผู้บริหารศึกษานิเทศก์ และผู้ที่สนใจนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
3. นักเรียนได้พัฒนาความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ ACACA

สมมุติฐานของการวิจัย

นักเรียนที่เรียนเรื่องพระอภัยมณี ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบ ACACA มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
 - 1.1 ประชากร
ประชากรได้แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนขอนแก่นวิทยาย

ยน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 จำนวน 13 ห้องเรียน รวมทั้งสิ้น 630 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างได้แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/12 โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 จำนวน 40 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม

2. เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ เนื้อหาวิชาภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่อง พระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร สำหรับนำมาใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบ ACACA จำนวน 6 แผนการเรียนรู้ รวมเวลา 12 ชั่วโมง ทั้งนี้ไม่รวมการทดสอบก่อนและหลังเรียน

3. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ดำเนินการในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559

4. ตัวแปรในการวิจัย

4.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบ ACACA

4.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 3 ชนิด ดังนี้

1. แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง พระอภัยมณี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบ ACACA จำนวน 6 แผนการเรียนรู้ เวลา 12 ชั่วโมง

2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องพระอภัยมณี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามรูปแบบ ACACA ซึ่งเป็นแบบปรนัย ชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ

3. แบบทดสอบวัดความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนที่เรียน เรื่องพระอภัยมณี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามรูปแบบ ACACA ซึ่งเป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวนข้อสอบ 30 ข้อ

การสร้างและทาคคุณภาพของเครื่องมือ

1. แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทย ตามรูปแบบ ACACA เรื่อง พระอภัยมณี ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้ดำเนินการสร้างตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1.1 ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เพื่อทราบหลักการ จุดหมาย โครงสร้างหลักสูตร การจัดการหลักสูตร การจัดเวลาเรียน สาระ และมาตรฐานการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียน ตลอดจนการวัดผลและประเมินผล การเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 1-24)

1.2 ศึกษาคู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย หลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และ ศึกษามาตรฐานการเรียนรู้กลุ่ม สาระการเรียนรู้ภาษาไทย โดยวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัด (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 2-37)

1.3 ศึกษาวิธีเขียนแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยและศึกษาขั้นตอนการเขียนแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากเอกสารการจัด สาระการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย (กรมวิชาการ. 2545 : 111-112)

1.4 กำหนดการสอนตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบ ACACA เรื่อง พระอภัยมณี

1.5 วิเคราะห์โครงสร้างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมทักษะการ คิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามรูปแบบ ACACA เรื่อง พระอภัยมณี

1.6 วางแผนและออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเขียนแผนการ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทย ตามรูปแบบ ACACA เรื่องพระอภัยมณี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยแบ่งเป็นเรื่องย่อยรวม ทั้งสิ้นจำนวน 6 แผน

1.7 จัดพิมพ์แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทย ตามรูปแบบ ACACA เรื่อง พระอภัยมณี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

1.8 นำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทย ตามรูปแบบ ACACA เรื่อง พระอภัยมณี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาตรวจสอบ

1.9 นำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของ อาจารย์ที่ปรึกษา แล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความ สอดคล้องของเนื้อหา

1.10 นำคะแนนประเมินแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เชี่ยวชาญ ประเมินแล้ว วิเคราะห์ค่าเฉลี่ยเพื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่มีลักษณะการประเมินเป็นแบบ

มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของ ลิเคอร์ท (Likert) พบว่า แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.65 และมีค่าเฉลี่ยแต่ละแผนตั้งแต่ 4.33 ถึง 5.00

1.11 นำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มาปรับปรุง ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญจัดพิมพ์แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แล้วนำไปทดลองใช้ (Try-out) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/2 โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน จำนวน 40 คน

1.12 นำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทย ตามรูปแบบ ACACA สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์ สำหรับนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/12 โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน ปีการศึกษา 2559 ภาคเรียนที่ 2 จำนวน 40 คน

2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทย ตามรูปแบบ ACACA เรื่อง พระอภัยมณี ซึ่งเป็นแบบทดสอบปรนัย ชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ ที่ผู้วิจัยดำเนินการสร้างและหาคุณภาพแบบทดสอบตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

2.1 ศึกษาทฤษฎีและวิธีสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จากหนังสือวัดผลการศึกษาและเทคนิคการเขียนข้อสอบของสมนึก ภัททิยธนี (2553 : 62-69) และศึกษาการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์แบบอิงเกณฑ์ ของ บุญชม ศรีสะอาด (2545 : 59-66)

2.2 สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทย ซึ่งเป็นแบบทดสอบปรนัย ชนิดเลือกตอบ (Multiple Choice) 4 ตัวเลือกให้ครอบคลุมเนื้อหาและตัวชี้วัดจำนวน 60 ข้อ ใช้จริง 40 ข้อ

2.3 นำแบบทดสอบมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญชุดเดิมเพื่อประเมินความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาในแบบทดสอบกับสาระสำคัญ สาระการเรียนรู้และตัวชี้วัดโดยใช้สูตร IOC (สมนึก ภัททิยธนี. 2553 : 219)

2.4 วิเคราะห์ข้อมูล การหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับตัวชี้วัดโดยใช้สูตร IOC เพื่อหาผลรวมของคะแนนในข้อสอบแต่ละข้อของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

2.5 นำแบบทดสอบที่ได้รับการตรวจสอบความสอดคล้องเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/2 โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน จำนวน 40 คน ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำผลการทดสอบมาหาค่าคุณภาพของข้อสอบ

2.6 นำผลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อแบบอิงเกณฑ์ โดยใช้

วิธีการของเบรนนัน (Brennan) (สมนึก ภัททิยธนี. 2553 : 89-90) คัดเลือกข้อสอบที่มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.25 ถึง 0.63 ไว้มาก 40 ข้อ

2.7 นำข้อสอบที่คัดเลือกไว้จำนวน 40 ข้อ มาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ โดยใช้สูตรของโลเวท (Lovett) (สมนึก ภัททิยธนี. 2553 : 229) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.77

2.8 จัดพิมพ์ข้อสอบที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้วเป็นแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนฉบับจริง เพื่อใช้กับกลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/12 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน จำนวน 40 คน

3. การสร้างแบบทดสอบวัดความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ตามรูปแบบ ACACA จากเนื้อหาในบทเรียนเรื่อง พระอภัยมณี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นแบบทดสอบแบบปรนัย ชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 3 ด้าน รวมจำนวนทั้งหมด 30 ข้อ คะแนนเต็ม 30 คะแนน ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการสร้างและหาคุณภาพแบบทดสอบ ตามลำดับขั้นตอนดังนี้

3.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารที่เกี่ยวข้องกับทักษะการคิดวิเคราะห์

3.2 ศึกษาวิธีสร้างแบบทดสอบวัดความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์จากหนังสือวัดผลการศึกษาและเทคนิคการเขียนข้อสอบของ สมนึก ภัททิยธนี (2553 : 144-147) และศึกษาการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์แบบอิงเกณฑ์ของบุญชม ศรีสะอาด (2545 : 59-66)

3.3 วิเคราะห์หลักการแนวคิดเกี่ยวกับการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โดยอาศัยหลักการของลัวัน สายยศ และอังคณา สายยศ (2538 : 248-249)

3.4 สร้างแบบทดสอบวัดความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ ซึ่งเป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก โดยให้ครอบคลุมเนื้อหา ตัวชี้วัด และตรงตามพฤติกรรมตัวชี้วัด จำนวน 30 ข้อ

3.5 นำแบบทดสอบวัดความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาตรวจสอบคุณลักษณะของข้อสอบในด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

3.6 นำแบบทดสอบวัดความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ ที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา (IC) ตั้งแต่ 0.67 ขึ้นไป

3.7 นำแบบทดสอบที่ผ่านการพิจารณาไปจากผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้ (Try-out) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 โรงเรียนขอนแก่นวิทยายนซึ่งไม่ใช่กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นกลุ่มเดียวกันกับกลุ่มทดลองใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

3.8 นำผลที่ได้มาวิเคราะห์ความยากง่าย และหาค่าอำนาจจำแนกตามวิธีการของแบบทดสอบอิงเกณฑ์ (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 90–92) คัดเอาข้อสอบที่มีค่าความยาก (p) ตั้งแต่ 0.52 ถึง 0.73 ค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ 0.20 ถึง 0.64

3.9 นำแบบทดสอบที่ผ่านการตรวจสอบค่าความยาก จำนวน 30 ข้อมาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นทั้งฉบับโดยใช้สูตร KR-20 ของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน (Kuder Richardson Method) (สมนึก ภัททิยธนี. 2553 : 223) พบว่ามีความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.86

3.10 จัดพิมพ์ข้อสอบที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้วเป็นแบบทดสอบวัดความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์เป็นฉบับจริง เพื่อใช้ในการทดลองต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. สุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น มาจำนวน 1 ห้องเรียนจากจำนวนนักเรียนทั้งหมด 13 ห้องเรียน โดยการใช้แบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling)

2. ทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยตามรูปแบบ ACACA เรื่อง พระอภัยมณี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 40 ข้อ เพื่อทดสอบความรู้เดิมของนักเรียนโดยทดสอบนอกเวลาเรียน

3. ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยเรื่อง พระอภัยมณีตามรูปแบบ ACACA ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

4. ทดสอบหลังเรียน (Post-test) หลังจากจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเสร็จสิ้นแล้ว ใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชุดเดิมที่ใช้ทดสอบก่อนเรียน จำนวน 40 ข้อ

5. ทดสอบวัดความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ โดยใช้แบบทดสอบวัดความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ จำนวน 30 ข้อ

6. นำคะแนนจากการตรวจแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบทดสอบวัดความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ มาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการทางสถิติเพื่อหาประสิทธิภาพต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการเก็บรวบรวมมาวิเคราะห์ทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. ข้อมูลด้านความรู้ความเข้าใจ ได้แก่ ผลการเรียนรู้ภาษาไทย ตามรูปแบบ

ACACA เรื่องพระอภัยมณีประกอบด้วย แบบทดสอบท้ายแผน แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบทดสอบวัดความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ การหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1.1 วิเคราะห์หาประสิทธิภาพของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง พระอภัยมณี ตามรูปแบบ ACACA สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้ค่าคะแนนทดสอบย่อย E1/E2

1.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง พระอภัยมณี ตามรูปแบบ ACACA โดยใช้สถิติ t-test (Dependent Samples)

1.3 วิเคราะห์ความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนที่เรียนด้วยแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง พระอภัยมณีตามรูปแบบ ACACA โดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำมาแปลความหมายคะแนนความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน

บทสรุป

1. กิจกรรมการเรียนรู้เรื่องพระอภัยมณีตามรูปแบบ ACACA ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 83.88 / 84.88 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนเรื่องพระอภัยมณีตามรูปแบบ ACACA ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีคะแนนระหว่างก่อนเรียน (Pre-test) และหลังเรียน (Post-test) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังเรียนสูงกว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนก่อนเรียน

3. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนโดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องพระอภัยมณี ตามรูปแบบ ACACA มีความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ ที่ค่าเฉลี่ย 82.58 อยู่ในระดับดีมาก

การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบ ACACA เรื่องพระอภัยมณีที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถด้านคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีประเด็นการค้นพบที่ควรนำมาอภิปรายผลดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมการเรียนรู้เรื่องพระอภัยมณีตามรูปแบบ ACACA ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 83.88 / 84.88 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้การที่ผลการศึกษาเป็นเช่นนี้ เพราะผู้วิจัยได้ศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์

ของนักเรียน โดยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีพหุปัญญา นำมาปรับปรุงผลการจัดการเรียนรู้ภาษาไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนให้ดีขึ้น เมื่อดำเนินการสอนจบในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ ได้ทำการทดสอบระหว่างเรียนด้วยแบบทดสอบท้ายแผนทุกแผน ได้ทำการทดสอบหลังเรียนด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ชุดเดียวกันกับที่ทดสอบก่อนเรียน ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 40 คน ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แล้วทำแบบทดสอบหลังเรียน ด้วยแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง พระอภัยมณีตามรูปแบบ ACACA ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้คะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 50.33 จากคะแนนเต็ม 40 คะแนน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 83.88 และคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 33.95 คิดเป็นร้อยละ 84.88 แสดงว่าประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E2) เท่ากับ 84.88

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ส่งผลให้กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบ ACACA ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพเท่ากับ 83.88 / 84.88 ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของกาญจนา ไชยชาติ (2550 : 141-142) ได้ศึกษาการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทย โดยใช้กิจกรรมพหุปัญญาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนด้วยแผนการจัดการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีพหุปัญญา 2) พัฒนาแผนการจัดการจัดการเรียนรู้ภาษาไทย โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีพหุปัญญาที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 3) หาค่าดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยประถมศึกษาปีที่ 1 โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีพหุปัญญาและ 4) เปรียบเทียบความสามารถการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนรู้โดยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีพหุปัญญาระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน ผลปรากฏว่า 1) นักเรียนได้รับความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาในบทเรียนอ่านจับใจความสำคัญ มาตราตัวสะกด สระลดรูป นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์เป็นผู้มีความกระตือรือร้นใฝ่รู้ใฝ่เรียนมีความร่วมมือในการทำงานกลุ่ม มีการแสดงความคิดเห็นพอใจและภูมิใจในผลงานของตนเอง การปฏิบัติกิจกรรมนักเรียน มีความสามารถในการปฏิบัติทุกขั้นตอน และมีพัฒนาการขึ้นเรื่อยๆ ปฏิบัติงานเสร็จทันตามเวลาที่กำหนด 2) แผนการจัดการจัดการเรียนรู้ภาษาไทย โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีพหุปัญญาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 80.28/85.30 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 80/80) ค่าดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดการจัดการเรียนรู้ภาษาไทย โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีพหุปัญญาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เท่ากับ .7138 หมายความว่านักเรียนมีความก้าวหน้าในการเรียน คิดเป็นร้อยละ 71.38 4) นักเรียนที่เรียนตามแผนการจัดการจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีพหุปัญญา มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์หลังเรียน เพิ่มขึ้นจากก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนเรื่องพระอภัยมณีตามรูปแบบ ACACA ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีคะแนนระหว่างก่อนเรียน (Pre-test) และหลังเรียน (Post-test) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังเรียนสูงกว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนก่อนเรียน ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากกิจกรรมที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นตามรูปแบบ ACACA มีกระบวนการฝึกที่เป็นขั้นตอนทำให้เสริมสร้างคุณภาพผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนใช้ความสามารถด้านพหุปัญญาของตนมาปรับใช้ประกอบการทำกิจกรรม และฝึกปฏิบัติตามที่ปรากฏในบทเรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ โดยครูจัดสถานการณ์สื่อและกิจกรรมใบงานที่เอื้อให้ผู้เรียนได้แสดงออกถึงความสามารถทางปัญญาด้านต่างๆ ในลักษณะของการเรียนทั้งรายบุคคลและเป็นแบบกลุ่มย่อย โดยสอดคล้องกับการเลือกใช้รูปแบบการสอนพหุปัญญา เพื่อการเรียนรู้ซึ่งสร้างขึ้นโดยมีพื้นฐานพหุปัญญาตามทฤษฎีของ “การ์ดเนอร์” (ทศนา แชมมณี. 2551 : 85) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นศักยภาพ และความถนัดของนักเรียนเป็นสำคัญ มีการจัดกิจกรรมตามหลักการ 5 ขั้น โดยใช้อักษรย่อว่า ACACA คือขั้นลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง (Active Learning) ขั้นการปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มร่วมกับผู้อื่น (Cooperation) ขั้นการวิเคราะห์กิจกรรมการเรียนรู้ (Analysis) ขั้นการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructive) และขั้นการนำสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้อย่างมีความหมาย (Application) มีการฝึกทั้งกระบวนการกลุ่มและมีแบบฝึกที่มีประสิทธิภาพ และมีแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักวิชาการที่ถูกต้องเหมาะสมกับเนื้อหาของกลุ่มสาระการเรียนรู้และเหมาะสมกับวัยผู้เรียน โดยเรียงลำดับจากง่ายไปหายาก และมีการดำเนินการจัดกิจกรรมการสอนอย่างถูกวิธี นักเรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์และหาคำตอบตามขั้นตอน จึงทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของยศชวิน กุลด้วง (2550 : 59-60) ได้วิจัยการพัฒนาทักษะภาษาไทยตามแนวคิดทฤษฎีพหุปัญญาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่าแผนการจัดการเรียนรู้การพัฒนาทักษะภาษาไทย ตามแนวคิดทฤษฎีพหุปัญญา มีคุณภาพสูงกว่าเกณฑ์ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีพหุปัญญาอยู่ในระดับมาก

3. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนโดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องพระอภัยมณีตามรูปแบบ ACACA ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์อยู่ในระดับดีมาก แสดงให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้สามารถพัฒนาความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนให้สูงขึ้นได้ อาจเนื่องมาจากนักเรียนได้เรียนรู้ตามรูปแบบ ACACA ซึ่งมีกระบวนการฝึกที่เป็นขั้นตอนทำให้เสริม

สร้างคุณภาพผู้เรียนให้มีความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนใช้ความสามารถด้านพหุปัญญาของตนมาปรับใช้ประกอบการทำกิจกรรม และฝึกปฏิบัติตามที่ปรากฏในบทเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ โดยมีครูจัดสถานการณ์สื่อและกิจกรรมใบงานที่เอื้อให้ผู้เรียนได้แสดงออกถึงความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ อีกทั้งนักเรียนมีความสามารถด้านการคิดเชิงวิเคราะห์เพิ่มขึ้น นักเรียนแต่ละกลุ่มได้ทำกิจกรรมจากแบบฝึกทักษะโดยฝึกวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน ได้แก่ กำหนดสิ่งที่ต้องการวิเคราะห์ กำหนดปัญหาหรือวัตถุประสงค์ กำหนดหลักเกณฑ์หรือกฎเกณฑ์พิจารณาแยกแยะ และสรุปคำตอบเป็นการรวบรวมประเด็นที่สำคัญ เพื่อหาข้อสรุปเป็นคำตอบหรือตอบปัญหาของสิ่งที่กำหนดให้การคิดวิเคราะห์เป็นการคิดโดยใช้สมองซีกซ้ายเป็นหลัก เป็นการคิดเชิงลึกลึกคิดอย่างละเอียดจากเหตุไปสู่ผล ตลอดจนการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผล ความแตกต่างระหว่างข้อโต้แย้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องประกอบกับการจัดกิจกรรมแบบกลุ่มร่วมมือผู้เรียนได้อาศัยการร่วมมือกันช่วยเหลือกันและแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกลุ่มผู้เรียนด้วยกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของประทีนทิพย์ พรไชยยา (2552 : 129) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการคิดวิเคราะห์ และเจตคติต่อการเรียนภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต (ภาษาพาที) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างการจัดการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีพหุปัญญา และการจัดการเรียนรู้แบบซิปปา จุดมุ่งหมายของการวิจัย 1) พัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีพหุปัญญาและแผนการจัดการเรียนรู้แบบซิปปาที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 2) หาค่าดัชนีประสิทธิผลตามแนวทฤษฎีพหุปัญญาและแผนการจัดการเรียนรู้แบบซิปปา 3) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการคิดวิเคราะห์ และเจตคติต่อการเรียนภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างการจัดการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีพหุปัญญากับการจัดการเรียนรู้แบบซิปปา กลุ่มตัวอย่างได้แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5/2 และ 5/4 โรงเรียนอนุบาลสกลนคร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนครเขต 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 จำนวน 92 คน ผลการวิจัยพบว่า แผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีพหุปัญญาและแผนการจัดการเรียนรู้แบบซิปปาที่มีประสิทธิภาพเท่ากับ 83.34/80.05 และ 82.37/79.08 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ค่าดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีพหุปัญญาและแผนการจัดการเรียนรู้แบบซิปปามีค่าเท่ากับ 0.7076 และ 0.6905 คิดเป็นร้อยละ 70.76 และ 69.05 และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีพหุปัญญาและกลุ่มที่จัดการเรียนรู้แบบซิปปา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการคิดวิเคราะห์และเจตคติต่อการเรียนภาษาไทยหลังเรียนไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นแนวทางในการทำการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป และเป็นประโยชน์แก่ครูผู้สอนผู้ที่สนใจนำไปใช้ในการปรับปรุงประสิทธิภาพการสอน เพื่อพัฒนา กิจกรรมการเรียนการสอนของตนเองให้ดียิ่งขึ้นผู้วิจัยขอเสนอแนะด้านต่างๆ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 การนำกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องพระอภัยมณีตามรูปแบบ ACACA ครูผู้สอนต้องเตรียมสื่อการเรียนรู้ให้พร้อมออกแบบการสอน และทำความเข้าใจกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละขั้นตอนให้ชัดเจนเพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีกิจกรรมที่หลากหลาย อาจต้องใช้เวลา นานกว่าที่กำหนดไว้ครูผู้สอนอาจยืดหยุ่นเวลาได้ตามความเหมาะสม เวลาในการจัดกิจกรรม สามารถยืดหยุ่นได้ ความยากง่ายของกิจกรรมปรับให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน การจัด กลุ่มนักเรียนควรให้คลอบคลุมความสามารถ การประเมินพัฒนาการ ควรประเมินให้ต่อเนื่อง

1.3 ในการประเมินผลการจัดกิจกรรมถ้ากลุ่มที่ยังไม่สามารถทำกิจกรรม สำเร็จในครั้งนั้น ควรมีการฝึกการทำกิจกรรมซ้ำๆ หลายๆ ครั้งก็ได้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ เกิดทักษะด้านการคิดวิเคราะห์มากขึ้น

1.4 ให้นักเรียนฝึกทำแบบฝึกทักษะวิเคราะห์ข่าวหรือเรื่องอื่นๆ เป็นราย บุคคลเพื่อประเมินความสามารถด้านการคิดเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนเป็นรายบุคคล หลัง จากใช้กระบวนการกลุ่มแล้วนักเรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และมีทักษะด้าน การคิดวิเคราะห์อย่างชัดเจน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการนำกิจกรรมจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบ ACACA ที่ผู้วิจัย สร้างขึ้นไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยเรื่องอื่นๆ ในช่วงชั้นเดียวกันหรือช่วงชั้นอื่นก็ได้

2.2 ควรมีการศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ทักษะการพูด การเขียน ความ เชื่อมั่นในตนเอง หรือความรับผิดชอบในการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบ ACACA กลุ่มสาระ การเรียนรู้ภาษาไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

2.3 ควรศึกษาเทคนิคหรือรูปแบบการสอนอื่นๆ มาเสริมกิจกรรมของ นักเรียนระหว่างการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบ ACACA เช่น การจัดการเรียนรู้แบบกลุ่ม ร่วมมือ การเรียนรู้แบบสืบเสาะความรู้ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2546). การจัดสาระการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย. กรุงเทพฯ:
คุรุสภา.
- _____. (2533). แนวการจัดทำแผนการสอนหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาฉบับ
ปรับปรุงใช้ในโรงเรียนร่วมพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.
- _____. (2545). สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย. กรุงเทพฯ:
องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสู่พหุปัญญา. กรุงเทพฯ: สกศ.
- _____. (2548). การวัดและประเมินผลอิงมาตรฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพฯ:
องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- _____. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ:
คุรุสภา.
- กนกพร ศิริมาลา. (2550). การเปรียบเทียบผลการเรียนแบบวัฏจักรการเรียนรู้ 5 ชั้น โดยใช้
ทฤษฎีพหุปัญญากับการเรียนแบบสืบเสาะ แบบ สสวท.ที่มีต่อการคิดวิพากษ์
วิจารณ์ และการคิดแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา
ปีที่ 6. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.
- กัญญภัทร นิธิศวรรภากุล. (2549). การเปรียบเทียบความสามารถทางพหุปัญญาของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ (รูปแบบ
ที่ 2) กับการสอนแบบเดิม. ปรียญวิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กาญจนา ไชยชาติ. (2550). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทย โดยใช้กิจกรรมพหุ
ปัญญา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1. การศึกษาค้นคว้าอิสระ การศึกษามหาบัณฑิต
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชั้นทอง สีพิกา. (2550). การเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง รักเมืองไทยของ
นักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนด้วยการจัดกิจกรรมแบบปกติที่
ประยุกต์ใช้ทฤษฎีพหุปัญญากับการจัดกิจกรรม แบบ 4 MAT. วิทยานิพนธ์
การศึกษามหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จิระพร จงศิริ. (2545). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถทางปัญญากับความ
สนใจในอาชีพ.การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ชมพูนุท ศุภผลศิริ, เยาวพา เดชะคุปต์ และจิราภรณ์ บุญสง. (2551). การศึกษาความสามารถทางพหุปัญญาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรม การทำหนังสือเล่มใหญ่. ปรินิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ชวลิต ชูกำแพง. (2551). การพัฒนาหลักสูตร. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ทศนา แคมมณี. (2551). ศาสตร์การสอน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญชม ศรีสะอาด. (2545). การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

_____. (2538). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 2. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

ประทีนทิพย์ พรไชยยา. (2552). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการคิดวิเคราะห์ และเจตคติต่อการเรียนภาษาไทยชุดภาษาเพื่อชีวิต (ภาษาพาที) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างการจัดการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีพหุปัญญา กับการจัดการเรียนรู้แบบซิปปา. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

เผชิญ กิจระการ. (2544). การวิเคราะห์ประสิทธิภาพสื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา (E1/E2). วารสารการวัดผลการศึกษา, 7(2), 44-52.

เผชิญ กิจระการ และสมนึก ภัททิยธนี. (2545). การวัดผลการศึกษามหาวิทยาลัยมหาสารคาม. วารสารการวัดผลการศึกษา, 8(1), 30-36.

พีระ รัตนวิจิตร. (2544). การประยุกต์ทฤษฎีพหุปัญญาสู่การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.

ยศชวิน กุลดั่ง. (2550). การพัฒนาทักษะภาษาไทยตามแนวคิดทฤษฎีพหุปัญญาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. กรุงเทพฯ: สาขาการจัดการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2538). เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

วัฒนาพร ระเบียบทุกข์. (2542). ความหมายแผนการสอน. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.

วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์. (2547). นวัตกรรมทางการเรียนรู้ภาษาไทย. กรุงเทพฯ: ช้างทอง.

_____. (2554). นวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้. มหาสารคาม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- วีรนุช วรามิตร. (2546). ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบพหุปัญญากับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อวิชาภาษาอังกฤษ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สงบ ลักษณะ. (2534). การเพิ่มคุณภาพของการจัดการเรียนการสอนในการใช้หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533. กรุงเทพฯ: สำนักงานทดสอบทางการศึกษา กรมวิชาการ.
- สมนึก ภัททิยธนี. (2553). การวัดผลการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 7. กภาพลินธุ์: ประสานการพิมพ์. สำนักงานทดสอบทางการศึกษา. แนวทางการประเมินผลด้วยทางเลือกใหม่ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย. กรุงเทพฯ: CURSUA.

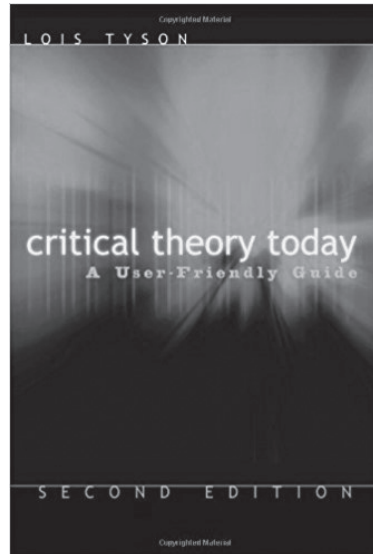
บทวิจารณ์หนังสือ

Lois Tyson

Critical Theory Today: A User-Friendly Guide (Second Edition)

Routledge, New York and London 2006.

Asst. Prof. Dr. Kittiphong Praphan*

Critical Theory Today is a very successful book in the area of literary theories needed for scholars as well as students of literature. This success is proven by the recent third edition which was released in 2014. Unfortunately, I do not have this edition and thus have to review the second edition which I carried back from the United States and found it very helpful with my literary study. There might be some slight changes, adjustments, and revision in the latest edition, but I believe the main contents, which are the essence of this book, should be intact.

The subtitle of this book, A User-Friendly Guide, suggests that it should not be too difficult for people in the field of literature to study and use to help with their

.....
* Asst. Prof. Dr. Kittiphong Praphan is a lecturer at the Department of Western Languages and Linguistics, Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University. His research interests encompass Asian American literature, Postcolonial Literature, and Diasporic Writing.

literary analysis. After reading this book, I found that even for a non-native student like myself, it was quite easy to understand and follow ideas and concepts, which Lois Tyson clearly explains with the language approachable by general audience. This quality makes this book different from traditional literary theory books which usually scare readers with complex language, confusing presentation of ideas and concepts, technical terms, and unfamiliar jargons. The readable quality of this book is a reason why it is recommended to students or theory beginners to read before facing the challenge in deciphering concepts from original theorists, such as Sigmund Freud or Jacques Derrida.

The contents of *Critical Theory Today* encompass important theories which serve as important lenses for literary analysis. Tyson starts the book by raising the question “Why should we bother to learn about critical theories?” in the first chapter, the introduction chapter. Doing so, she emphasizes the significance of learning literary theories in spite of the difficulty we will encounter when reading or discussing them. A piece of literature, when read through different theories, will yield different interpretations. If we want to move beyond general readers, who read just for pleasure, to be critical readers or scholars, those theories are a must for us to equip ourselves with. It is just like warriors who cannot fight without their weapons. In the field of literature, if we do not know these theories, we will be no different from unarmed scholars.

In the chapters that follow, Tyson elaborates on major theories which literature people should know, each chapter discussing each theory. She starts with “Psychoanalytic Criticism,” as she claims that “whether we realize it or not, psychoanalytic concepts have become part of our everyday lives” (11). She centers classic theorists including Sigmund Freud and Jacques Lacan on her discussion, which addresses important concepts such as the unconscious and dream. In the next chapter, as its title “Marxist Criticism” suggests, Tyson familiarizes readers with Marxist theory. Despite the fail of the European communist bloc, which might justify the idea against the study of this theory, Tyson asserts that we need to understand Marxist theory in order to understand history and current events. This chapter explains the fundamental premises of Marxism and elaborates on how to

apply this theory in literary analysis. In chapter four, “Feminist Criticism,” Tyson discusses feminist theory which helps to understand how women are oppressed economically, politically, socially, and psychologically, and how they react to the oppression. She presents ideas about traditional gender roles and then discusses how literature functions as a means for women to go beyond patriarchy. The next chapter, “New Criticism,” explains that although this theory is no longer practiced at the contemporary age of literary analysis, it is still important for literary critics to know and understand. An important concept presented in this chapter is that based on new criticism theory the text should be interpreted on itself. The author’s personal life or the social contexts should not be taken as part of the analytical process. In chapter six, “Reader-Response Criticism,” Tyson’s main concepts about this theory are that (1) the role of readers cannot be omitted in the process of understanding literature and (2) readers do not passively consume the text but take part in actively making the meaning of the text. When reading, readers interact with the text by thinking, analyzing, and trying to make sense of it.

The seventh chapter of the book, “Structuralist Criticism,” describes general ideas of Structuralism and then moves specifically to how this theory works in the area of literature. Simply put, when we are engaged in Structuralism, we examine the structure of a large number of texts or a text in order to find the underlying principles that control the composition of those texts or that text, and see how those principles contribute to the meaning of the text. In the next chapter, “Deconstructive Criticism,” Tyson simplifies the very complex concepts from great theorists in this area, mainly focusing on Derrida. An important concept explained by Tyson is that a text does not have fixed meanings. Instead, it can yield an array of conflicting, possible meanings based on our deconstructive activities. Chapter nine, “New Historical and Cultural Criticism,” elaborates on how history and culture interplay with literature. Tyson explains that history, culture, and literature are part of the construction of each other. The main concepts in this theory is drawn mostly from Michel Foucault. In chapter ten, “Lesbian, Gay, and Queer Criticism,” each of these topics is discussed separately in order to offer general concepts before the author presents some shared features of these theories. A common issue among these theories is that those who are

stigmatized with the above non-normative sexual orientations suffer from social marginalization. Chapter eleven, “African American Criticism,” portrays racial issues and African American literary history including the development of critical race theory. Tyson also discusses how African American criticism works with literature in analyzing and interpreting racial issues appearing in the text. In chapter twelve, “Postcolonial Criticism,” Tyson argues that this theory is employed to analyze literary works produced by culture that develops in response to colonial domination, from the starting point of colonization until present. She describes postcolonial identity and postcolonial debates, which include the debated concept of neocolonialism, before narrowing the topic down to postcolonial criticism and literature. In the last chapter which serves as the conclusion of the book, Tyson summarizes important concepts of all theories discussed in the earlier chapters and emphasizes how each theory might be used in analyzing literary works. This chapter reminds readers of the significance of each theory in text interpretation.

An important strength of Critical Theory Today is that, apart from the friendly language and presentation, it provides example questions which readers may ask themselves while reading literary texts by using the lens of each theory. Those questions help readers to understand what they should discover from the texts in response to the theory that they use. For example, by using postcolonial criticism to analyze the text, readers may ask this question: “How does the literary text, explicitly or allegorically, represent various aspects of colonial oppression?” (431). Each chapter provides enough guideline questions to cover important issues regarding each theory. Those questions also help readers to set definite purposes of their reading.

In addition to the guideline questions, I also love the way Tyson provides an example of literary analysis by using the theory in each chapter. This example helps readers to see a clear picture of how they can employ the theory to analyze and interpret the literary text. Each example is like an actual essay which students or scholars write for class as a term paper or for publication. It is amazing that Tyson uses the same literary work, F. Scott Fitzgerald’s *The Great Gatsby*, as the primary text for all theories. Those example analyses also indicate that for one literary work,

we can use many theories to analyze it. Moreover, *The Great Gatsby* is a very familiar work for most students and scholars of literature, so it is easy for them to follow the discussion in each example.

Another good point about *Critical Theory Today* is that although some experienced scholars might view that it is a simple book to read, especially when compared to traditional theory books, it provides lists of books which readers should read further in order to gain insights of the theories discussed in this book. In addition, there are also lists of books for advanced readers who want to read original theoretical works by original theorists. These lists also help readers to be familiar with big names in each theory.

Overall, I believe Tyson did a great job in writing this book, compiling, simplifying, and elaborating on important theories needed by today's students and scholars of literature. For theory novices, in particular, this book helps to provide basic understanding of different theories and get them ready to grapple with original theory texts. Without *Critical Theory Today*, many students and scholars might close a theory book after reading a few pages and walk away due to the difficulty of language and presentation of ideas they encounter. I strongly recommend this book to everyone.

ข้อกำหนดการเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัย เพื่อตีพิมพ์ในวารสารมนุษย์กับสังคม

1. เป็นบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ ในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ พร้อมบทความย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
2. ระบุชื่อบทความ และชื่อ-นามสกุลจริงของผู้เขียนบทความ พร้อมวุฒิการศึกษา ตำแหน่งและสถานที่ทำงานอย่างชัดเจน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
3. บทความมีความยาวของต้นฉบับไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ A4
4. เป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ใดมาก่อน
5. บทความที่ไม่ผ่านการพิจารณาให้ตีพิมพ์ทางกองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบ แต่จะไม่ส่งต้นฉบับคืนผู้เขียน
6. การอ้างอิงให้ใช้วิธีการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหา โดยวงเล็บเฉพาะชื่อ-สกุลผู้แต่ง, ปีที่พิมพ์ และเลขหน้าเอกสารที่อ้างอิงต่อท้ายข้อความที่ต้องการอ้าง (ชื่อ สกุลผู้แต่ง, ปีที่พิมพ์ : เลขหน้า) หรือการอ้างชื่อผู้แต่งก่อนข้อความอ้างอิง ให้วงเล็บหลังชื่อ นามสกุลผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ และเลขหน้าเอกสารที่อ้างอิง ดังนี้ ชื่อ สกุลผู้แต่ง (ปีที่พิมพ์ : เลขหน้า) ต่อด้วยข้อความที่อ้างอิง
7. รูปแบบบรรณานุกรม มีลักษณะดังนี้

ตัวอย่างบรรณานุกรม

หนังสือ

วิทยา ศักยาภินันท์. (2548). **ตรรกศาสตร์ : ศาสตร์แห่งการใช้เหตุผล**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Schiffman, L.G. and Kanuk, L.L. (2000) **Consumer Behavior**. 7th ed. Upper Saddle River, N.J. : Prentice-Hall.

หนังสือแปล

คิโยซากิ, เบิร์ต ที. (2545). **พอรวยสอนลูก 5 : โรงเรียนธุรกิจ**. แปลโดย พิบูลย์ ติษฐ์อุดม. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น.

วิทยานิพนธ์

กรรณิการ์ ชินะโชติ. (2522). “คำไทยและอิทธิพลบางประการของภาษาไทยในภาษาเขมร.”
วิทยานิพนธ์ ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บทความจากหนังสือ

ฉวีลักษณ์ บุญยะกาญจน. (2534). “สารนิเทศเพื่อชุมชน.” ใน รุ่งทิพย์ ห่อวโนทยาน,
บรรณาธิการ. กลยุทธ์ การจัดการสารนิเทศเพื่อการพัฒนา, หน้า 74-77.
กรุงเทพฯ : สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย.

บทความวารสาร

พิมพ์พันธ์ เวสสะโกศล. (2546). “การศึกษาสำรวจคุณสมบัติของนักแปล.” วารสาร
ศิลปศาสตร์ 3(1) (มกราคม-มิถุนายน) : 79-94.

บทความจากหนังสือพิมพ์

โสภิต ทองปาน. “การพัฒนาชนบทในอดีต.” มติชน (15 มกราคม) : 6, 2544.
“Magic grass.” *The Nation* (30 January) : CL Focus, 1999.

การสัมภาษณ์

แม่นมมาส ขวลิต, คุณหญิง. (11 มีนาคม 2537). สัมภาษณ์. นายกสมาคมห้องสมุดแห่ง
ประเทศไทย.
ยงยุทธ เชี่ยวชาญ. (3 มิถุนายน 2555). สัมภาษณ์. ประธานชุมชนเทพพิทักษ์ เทศบาลเมือง
จังหวัดกาฬสินธุ์.

ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

“การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.” กิจกรรมท่องเที่ยวตุนก. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :
http://www.tat.or.th/thai/travelling_eco_tourism.php?travel_id=7.
(วันที่เข้าถึง 11 กันยายน 2548)

The Body Shop Australia. (Homepage of the Body Shop Australia.) (Online). 21
Nov. 2000-Last update. Available : <http://www.thebodyshop.com.au>.
(Accessed 27 Nov. 2002)

8. ตัวอักษรและรูปแบบการพิมพ์

ตัวอักษร DB ThaiText X 16

รูปแบบการพิมพ์

ด้านบน 2.5 เซนติเมตร ด้านซ้าย 2.5 เซนติเมตร

ด้านล่าง 2 เซนติเมตร ด้านขวา 2 เซนติเมตร

รายการ	ลักษณะตัวอักษร	รูปแบบการพิมพ์	ขนาดตัวอักษร
ชื่อบทความ	เน้น	ชิดซ้าย	18
ชื่อผู้แต่ง	ปกติ	ชิดขวา	13
บทคัดย่อ	เน้น	ชิดซ้าย	13
หัวข้อแบ่งตอน	เน้น	ชิดซ้าย	13
หัวข้อย่อย	เน้น	ใช้หมายเลขกำกับ	16
เนื้อหาบทความ	ปกติ	-	16
ข้อความในตาราง	ปกติ	-	14
ข้อความอ้างอิง	เอน	-	14
หนังสืออ้างอิง	เน้น	ชิดซ้าย	13

